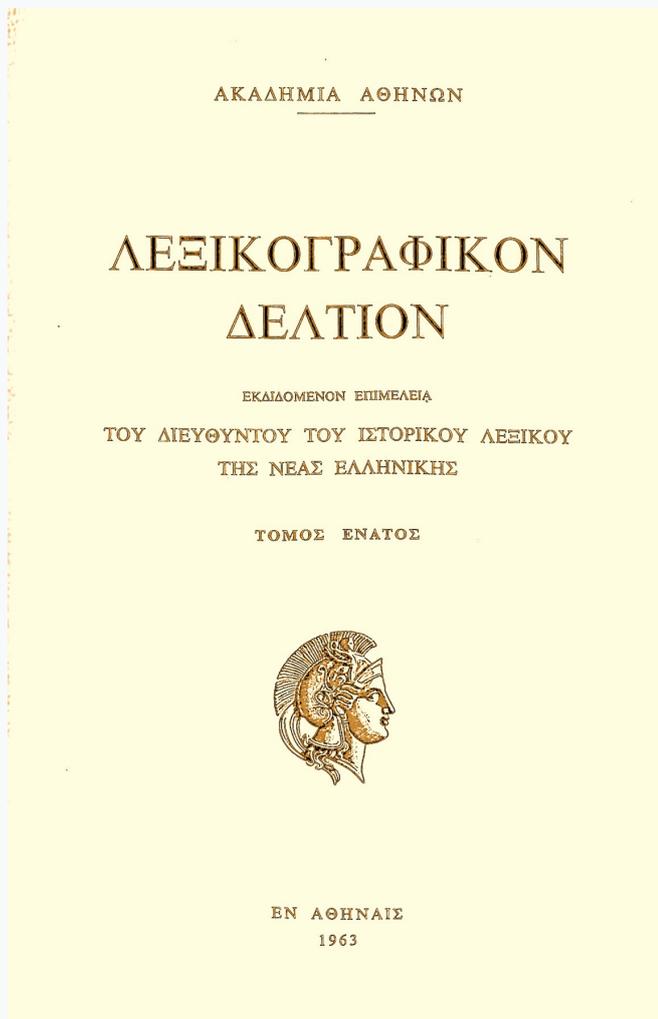

Lexicographic Bulletin

Vol 9 (1963)

Lexicographic Bulletin

Έκθ' έσεις τών γλωσσικών διαγωνισμών τών
έτων 1959-1963

Ioannis Kalleris

doi: [10.12681/ld.40312](https://doi.org/10.12681/ld.40312)

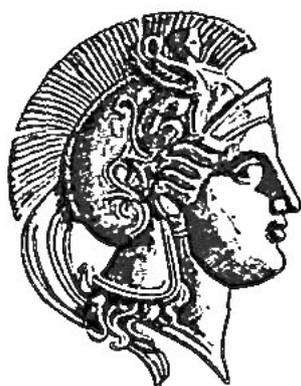
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ
ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1963

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίδες
Τροποποιήσεις εἰς τὸ ὀρθογραφικὸν σύστημα τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ τῆς Ν. Ἑλληνικῆς	3-45
Ἰω. Ν. Καλλέρη : Ἀνάλεκτα Λεξικογραφικὰ	46-66
Α. Κουτσιλιέρη : Ἡ ἐπένθεσις εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς Μάνης.....	67-76
Ἐκθεσις γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1959	77-92
Ἐκθεσις γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1960	93-129
Ἐκθεσις γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1961	131-152
Ἐκθεσις γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τῶν ἐτῶν 1962-63	153-160
Πίναξ λέξεων	161-184
Διορθωτέα	185

ΕΚΘΕΣΙΣ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1959

Ἡ κριτικὴ ἐπιτροπὴ εὐρίσκειται εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ ἀνακοινώσῃ ὅτι καὶ εἰς τὸν ἐφετινὸν διαγωνισμὸν μετέσχε σημαντικὸς ἀριθμὸς συλλογῶν γλωσσικοῦ ὑλικοῦ — 24 ἐν ὅλῳ — ἐκ διαφόρων περιφερειῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οἱ πλεῖστοι τῶν ὁποίων — 17 διὰ τὴν ἀκρίβειαν — εἶναι ἐκπαιδευτικοί, εὐοίωνον τοῦτο σημεῖον διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τῆς Ἑταιρείας. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ποιοτικῆς ἀπόψεως, ἡ ἐπιτροπὴ μετ' εὐχαριστήσεως διαπιστώνει, ὅτι τὸ περιεχόμενον τῶν περισσοτέρων συλλογῶν εἶναι λίαν ἀξιόλογον.

Αἱ διαπιστώσεις αὗται ὑποχρεώνουν τὴν Ἐπιτροπὴν νὰ ἐπαναλάβῃ μετ' ἐπιμονῆς ὅσα καὶ πέρυσιν καὶ εἰς προηγουμένας ἐκθέσεις διαγωνισμῶν ἐτονίσθησαν. Εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ αὐξηθῇ κατὰ πολὺ τὸ διατιθέμενον διὰ τὴν ἀμοιβὴν τοῦ μόχθου τῶν μετεχόντων εἰς τοὺς γλωσσικοὺς διαγωνισμοὺς ποσόν. Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν καὶ ἡ Πολιτεία πρέπει νὰ ἐνισχύσουν ὑλικῶς καὶ ἠθικῶς τὴν Ἑταιρείαν, ἂν θέλουν νὰ προλάβουν τὴν ἀμβλυσιν καὶ τὸν ὀλοκληρωτικὸν πιθανῶς μαρασμὸν τοῦ ζήλου τῶν φιλοτίμων καὶ φιλογενῶν συλλογῶν. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ βραβεύωνται διὰ 500 ἢ 1000 δραχμῶν ἐργασίαι, διὰ τὴν συλλογὴν μόνον τοῦ ὑλικοῦ τῶν ὁποίων ἀπητήθη ἐτῶν ἐργασία ἐπίπονος, διὰ τὴν κατάταξιν δὲ καὶ ἀντιγραφὴν αὐτοῦ μνηῶν ὅλων ἀπασχόλησις. Περιττὸν νὰ τονισθῇ ἅπαξ ἔτι, ὅτι ἡ ζητουμένη ἐνίσχυσις τῆς Ἑταιρείας θὰ ὠφελήσῃ κυρίως καὶ ἀμέσως μὲν τὴν Ἀκαδημίαν, ἐφ' ὅσον διὰ τῶν διαγωνισμῶν τῆς Ἑταιρείας πλουτίζεται τὸ ἀρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, ἐμμέσως δὲ αὐτὴν ταύτην τὴν Πολιτείαν, καθῆκον τῆς ὁποίας ἐν τελευταία ἀναλύσει εἶναι ἡ ἐμφάνισις τοῦ Λεξικοῦ τῆς γλώσσης τοῦ Ἔθνους.

Αἱ ὑποβληθεῖσαι ἐφέτος συλλογαὶ προέρχονται : πέντε ἐκ Πελοποννήσου, τέσσαρες ἐκ Θράκης, ἀνὰ τρεῖς ἐκ Μακεδονίας καὶ Κρήτης, ἀνὰ δύο ἐξ Εὐβοίας, Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Μικρασιατικῶν παραλίων καὶ ἀνὰ μία ἐκ Θεσσαλίας, Σίφνου καὶ Κύπρου. Ἡ κατὰ τὴν ἀναφερομένην σειρὰν κρίσις τῆς Ἐπιτροπῆς περὶ ἐκάστης τῶν συλλογῶν, ἔχει ὡς ἑξῆς :

1. Μία τῶν ἐκ Πελοποννήσου συλλογῶν ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ κ. Θ. Τρουπῆ, δημοδιδασκάλου, καὶ φέρει τὸν τίτλον «Δημῶδες γλωσσικὸν ὑλικὸν ἐπαρχίας Γορτυνίας». Ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν τετραδίων, σελίδων συνολικῶς 138.

Τὸ πρῶτον τετράδιον περιέχει ἄσματα (51 τραγούδια, 10 μοιρολόγια, 10 ναυουρίσματα), παροιμίας καὶ γνωμικά. Τὸ δεύτερον περιέχει τοπωνύμια, λεξιλόγιον ποιμενικὸν καὶ γεωργικόν, ὀρολογίαν ὑφαντικῆς, παρωνύμια καὶ σκωπτικά. Τὸ τρίτον τετράδιον περιέχει εὐχὰς καὶ ἀράς, ἐπιφωνηματικὰς φράσεις, αἰνίγματα, μύθους καὶ παραμύθια, ὀνοματολογίαν φυτῶν καὶ ζώων, λεξιλόγιον γενικόν, τέλος δὲ ὀλίγας παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς φωνητικῆς τοῦ ἰδιώματος.

Ὁ κ. Τρουπῆς εἶχε μετάσχει καὶ τοῦ περυσικοῦ διαγωνισμοῦ τῆς Ἑταιρείας

διὰ μικροῦ λεξιλογίου ἐπαινεθέντος ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς, ἣτις διετύπωσε συγχρόνως τὴν γνώμην ὅτι θὰ ἡδύνατο οὗτος νὰ καταρτίσῃ μεγαλυτέραν καὶ ἀρτιωτέραν συλλογὴν. Ἡ εὐχὴ αὕτη πραγματοποιεῖται σήμερον κατὰ τρόπον λίαν ἱκανοποιητικόν. Τὸ πλούσιον περιεχόμενον τῆς ἐφετινῆς συλλογῆς τοῦ κ. Τρουπῆ ἔχει μετ' εὐσυνειδησίας καὶ προσοχῆς καταγραφῇ ἀπὸ τε φωνητικῆς καὶ μεθοδολογικῆς ἀπόψεως. Αἱ παροιμίαι καὶ τὰ τραγοῦδια εἶναι, βεβαίως, καὶ ἄλλοθεν γνωστά, ἢ συμβολῆ ὁμῶς τοῦ συλλογέως εἶναι εὐπρόσδεκτος καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, διότι προσφέρει ἰδιωματικὰς παραλλαγὰς τούτων. Πραγματευόμενος ἐξ ἄλλου τοπωνύμια, σημειώνει γνωστάς παραδόσεις ἢ μνημονεύει γεγονότα συντελέσαντα εἰς τὴν δημιουργίαν αὐτῶν. Πολλὰ τῶν τελευταίων τούτων εἶναι ξενικῆς προελεύσεως (*Ἀράχοβα, Ἀλβανίτσα, Βάριζα, Βερβίτσα, Βαγγέριζα, Γκέρκι, Γκούριζα* κλπ.), ἢ ἀποθησαύρισις ὁμῶς καὶ τούτων εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν, ὅσον καὶ τῶν καθαρῶς Ἑλληνικῶν. Ἀξίαι σημειώσεως διὰ τὴν μορφολογίαν καὶ τὴν σημασιολογίαν τοῦ ἰδιώματος λέξεις εἶναι: *λαιμούσια* = *ράβδος* διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ σύλληψιν τοῦ ζώου, *μεσάδι* = ἡ γλωσσίς τῶν κωδῶνων τῶν ζώων, *μεσικά* = ἐντόθια, *γουλισιὰ* = ἰλὺς συσσωρευθεῖσα εἰς ἀγρόν, *συναυλακάρης* = γείτων εἰς τὸν ἀγρόν, *ξάστρα* = τὸ ἀλλαχοῦ λανάρι, *μίκοιλο* = ἥμισυ κοιλοῦ, *πρωτολάτης* = τὸ ὑψηλότερον στάχυ τῆς κοψιάς, *φαγοσποριάζω*, ἐπὶ ἀγροῦ σπαρέντος, οὔτινος τὸ φύτρωμα δὲν ὑπῆρξεν ἀνάλογον πρὸς τὸ ποσὸν τοῦ σπόρου, *μέτουρα* = ἀστεῖα (ἐκ τοῦ μετέωρος), *συλλαρεύω* = ἡμερεύω, *καθησυχάζω*, *σιάντρελλος* = μισότρελλος, *φραχταπήδα* = ἡ ἐλευθεριάζουσα πῶς γυνή, κλπ.

Χαρακτηριστικὸς ἐπίσης διὰ τὸ ἰδίωμα εἶναι ὁ σχηματισμὸς τῶν πατρωνυμικῶν, τὰ ὅποια, προκειμένου μὲν περὶ υἱοῦ ἀγάμου, σχηματίζονται δι' ἀπλῆς συνθέσεως τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ μετὰ τοῦ πατρικοῦ τοιοῦτου, περὶ δὲ νυμφευθέντος διὰ παραγώγου εἰς -*πουλος*. Οὕτω, *Πετροθανάσης* εἶναι ὁ Πέτρος, υἱὸς τοῦ Ἀθανασίου, ἀγαμος, ἐνῶ οὗτος μετὰ τὸν γάμον του λέγεται Πέτρος Θανασόπουλος. Τὰ τελευταῖα ταῦτα ἐξηγοῦν τὴν μεγάλην ἐπίδοσιν τῶν ἐπωνυμίων εἰς -*πουλος* εἰς τὴν περιοχὴν. Ὁ ἔγγαμος ἐπὶ πλέον δύναται νὰ ὀνομάζεται, πρὸς διάκρισιν πιθανῶς ἀπὸ συνωνύμων, ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς συζύγου, τὸ ὅποιον προτάσσεται ἐν συνθέσει τοῦ ἰδικοῦ του, ὡς *Μαρθοπέτρος, Ὀλγόγιαννης* κλπ., χωρὶς τοῦτο νὰ ὑποδηλώσῃ γυναικοκρατικὰς ἀντιλήψεις.

Ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι ἡ συλλογὴ τοῦ κ. Τρουπῆ παρέχει ἐνδιαφέρον ὕλικόν καὶ πρέπει διὰ τοῦτο νὰ βραβευθῇ.

2. Ἡ δευτέρα ἐκ Πελοποννήσου συλλογὴ ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Κανελλοπούλου, δημοδιδασκάλου ἐπίσης. Φέρει τὸν τίτλον «*Συλλογὴ δημοδῶν ᾠμάτων ἐκ τοῦ τέως δήμου Φαλάνθου τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας*» καὶ περιέχει 200 δημῶδη ᾠματα εἰς 85 χειρογράφους σελίδας μεγάλου σχήματος.

Ὁ συλλογεὺς εἶναι γνωστὸς καὶ ἐκ τῆς εἰς τὸν περυσινὸν διαγωνισμὸν τῆς Ἐταιρείας ὑποβληθείσης ἐκ τῆς ἰδίας περιφέρειας συλλογῆς δημῶδους γλωσσικοῦ ὕλικου, ἣτις καὶ ἔτυχε δευτέρου βραβείου. Ἡ ὑπὸ κρίσιν συλλογὴ δὲν εἶναι, βεβαίως, ἐξ ἴσου πρὸς ἐκείνην χρήσιμος διὰ τὸν σκοπὸν τῆς Ἐταιρείας, δεδομένου ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν δημοτικῶν ᾠμάτων τυγχάνει σχεδὸν πανελλήνιος καὶ ἥμισυ ἰδιωματικῆ. Γε-

γονός ἐν τούτοις εἶναι ὅτι ὁ κ. Κανελλόπουλος κατέγραψε πιστῶς τὰ ἄσματα τῆς συλλογῆς του, ὡς ταῦτα ἄδονται εἰς τὴν περιοχὴν, ἀπέδωκεν ἐπίσης πιστῶς τοὺς ὀλίγους ἰδιωματισμούς, καὶ δὲν παρέλειψε νὰ ἐπεξηγήσῃ τούτους κατὰ χώραν, ἀπὸ τε φωνητικῆς καὶ σημασιολογικῆς ἀπόψεως. Διὰ τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα προτείνομεν ὅπως ἡ συλλογὴ, ἣτις θὰ εἶναι ἰδιαιτέρως χρήσιμος διὰ τὸ Λαογραφικὸν Ἄρχειον τῆς Ἀκαδημίας, γίνῃ ἀποδεκτὴ καὶ βραβευθῇ.

3. Τὴν τρίτην συλλογὴν ἀποστέλλει ἐκπαιδευτικὸς ἐπίσης, ὁ κ. Π. Πεφάνης, γυμνασιάρχης Λαγκαδίων, ὅστις ἀπέβλεψεν εἰς τὴν ἀποθησαύρισην γλωσσικοῦ ὕλικου ὅλως ἰδιάζοντος. Εἶναι παγκοίνως γνωστὸν, ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν Λαγκαδίων ἀσκοῦν κατ' ἐξοχὴν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ κτίστου, ἐντεῦθεν δὲ ἐξηγεῖται ἡ δημιουργία ἰδιαιτέρας συνθηματικῆς γλώσσης τῶν κτιστῶν, ὡς συμβαίνει κατὰ κανόνα σχεδὸν εἰς ὅλας τὰς συντεχνίας. Ὁ κ. Πεφάνης εἶχε τὴν εὐτυχῆ ἔμπνευσιν νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὰ συνθηματικὰ τῶν Λαγκαδιανῶν, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν ποικίλον ἐνδιαφέρον. Χαρακτηριστικῆ, π.χ., εἶναι ἡ χρῆσις τῶν ὀνομάτων χωρίων πρὸς δῆλωσιν τοῦ ἐν ἐκάστῳ τούτων κατ' ἐξοχὴν παραγομένου εἴδους τροφῆς. Οὕτω Ἀράχοβα σημαίνει πατάτες, Ζυγοβίστι σημαίνει λάδι, Κέρτεξι φασόλια, Κουβαρᾶς κρασί, κλπ. Δι' ἀνάλογον αἰτίαν τὸ ἐπώνυμον ὠρισμένων παραγωγῶν ὑποκατέστησε τὰ ὀνόματα τοῦ παραγομένου ἢ πωλουμένου ὑπ' αὐτῶν εἴδους, οἷον τὸ τυρὶ ὀνομάζεται Κωσταντᾶρας, τὰ μακαρόνια Μάμαλης, κλπ. Ἐξ ἴσου χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ ἰδιώματος εἶναι ἡ ἀντικατάστασις τοῦ ὀνόματος διαφόρων χρησίμων εἰδῶν διὰ τῆς κατ' ἐξοχὴν ἰδιότητος ἣν ἕκαστος τούτων παρουσιάζει. Διὰ τοὺς κτίστὰς λοιπὸν τούτους, οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμοῦν νὰ συνεννοοῦνται μεταξύ των συνθηματικῶς, ἡ ἐλπίς καλεῖται λιγδερεῖ, τὸ σαπούνη γλιστερό, τὸ κρομμῦδι κασούμενο, τὸ ἀρνὶ βελαζούμενο, τὰ σῦκα γλυκούρια, κλπ.

Γενικῶς εἰπεῖν, ἡ ὑπὸ κρίσιν συλλογὴ τοῦ κ. Πεφάνη ἀποτελεῖ ἀξιόλογον συμβολὴν διὰ τὴν μελέτην τῶν συνθηματικῶν γλωσσῶν, περὶ ὧν ἡσχολήθησαν ἤδη σοβαροὶ μελετηταί, ὡς ὁ Μαν. Τριανταφυλλίδης (Λαογραφία 7, 243 κέξ.), ὁ Ι. Βογιατζίδης (Λαογραφία 8, 153 κέξ.) κ.ἄ., δι' ὃ καὶ θεωροῦμεν ταύτην ἀξίαν βραβεύσεως.

4. Ἡ τετάρτη ἐκ Πελοποννήσου συλλογὴ ἀναφέρεται εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς Τεγέας. Ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ κ. Ἀθανασίου Τζινιέρη, δημοδιδασκάλου, καὶ ἀποτελεῖται ἐκ 15 χειρογράφων σελίδων μεγάλου σχήματος, εἰς τὰς ὁποίας καταγράφονται τοπωνύμια, δημοτικὰ ἄσματα, παραμῦθια καὶ ἰδιωματικαὶ φράσεις καὶ λέξεις. Προφανὲς εἶναι ὅτι ὁ κ. Τζινιέρης δὲν εἶχε ὑπ' ὄψιν του τὰς ἐντύπους ὁδηγίας τῆς Ἑταιρείας, δι' ὃ καὶ ἡ μικρὰ συλλογὴ του παρουσιάζει μεθοδολογικὰς ἀτελείας. Οὕτω, οὐδεμίαν τῶν ἰδιωματικῶν λέξεων φροντίζει νὰ διασαφῇ διὰ παραδειγμάτων ἐκ τοῦ καθ' ἡμέραν λόγου, τοῦτο δὲ ὀδηγεῖ, ὡς εἰκόσ, εἰς ἀμφιβολίας ἀφορώσας εἰς τὴν σημασιολογικὴν χρῆσιν αὐτῶν. Εἶναι ἀμφίβολον, π.χ., ἂν ἡ λέξις ζαλιὰ σημαίνῃ ἀπλῶς τὸ φορτίον, ἢ λέξις λίγδα μόνον τὸ χοιρινὸν λίπος, ἢ χαβούζα μόνον τὴν νεράιδα κλπ. Ἡ αὐτὴ ἀσάφεια παρατηρεῖται καὶ ὡς πρὸς τὴν σημασιολογικὴν χρῆσιν τῶν σημειωμένων φράσεων, εἴτε παροιμιακαὶ εἶναι αὗται, εἴτε ὄχι. Ἡ συλλογὴ τῶν τοπωνυμίων φαίνεται γενομένη μετὰ μεγαλυτέρας προσοχῆς, διότι καὶ πλουσιωτέρα εἶναι καὶ ἐτυ-

μολογικάς ἢ τοπογραφικάς πληροφορίας χρήσιμους παρέχει. Τὸ κακὸν εἶναι ὅτι ὁ συλλογεὺς παρέλειψεν ἐκ ταύτης τὰ ξενικῆς προελεύσεως τοπωνύμια, ἐνῶ καὶ ταῦτα, ὡς ἐλέχθη ἤδη, εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν.

Μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ὁ κ. Τζινιέρης θὰ προσφέρῃ — καὶ δύναται ἀσφαλῶς νὰ πράξῃ τοῦτο — εἰς τὸ μέλλον πλουσιωτέραν καὶ τελειότεραν συλλογὴν τοῦ ἰδιώματος τῆς γενετείρας του, ἡ Ἐπιτροπὴ προτείνει ὅπως καὶ ἡ ὑπὸ κρίσιν γίνῃ ἀποδεκτὴ καὶ ἐπαινεθῇ.

5. Ἡ τελευταία τῶν ἐκ Πελοποννήσου συλλογῶν εἶναι ἴσως καὶ ἡ πλέον εὐ-πρόσδεκτος, διότι ἀνήκει εἰς νεαρὸν καὶ πρωτόπειρον συλλογέα, μόλις τελειόφοιτον γυμνασίου, τὸν κ. Φ. Λίτσαν, καὶ διότι περιέχει πλούσιον λεξιλόγιον τῆς ἐν τῷ χωρίῳ Βερεσιᾷ Τριφυλίας ὁμιλουμένης, καταγεγραμμένον ἐπιμελῶς εἰς 300 σελίδας τετραδίου. Ὁ κ. Λίτσας ἀνέγνωσε μετὰ προσοχῆς τὰς ἐντύπους ὁδηγίας τῆς Ἐταιρείας καὶ ἠκολούθησεν αὐτάς εὐσυνειδήτως, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν καταγραφὴν καὶ τὴν ἐρμηνείαν τῶν λέξεων. Ἀποδίδει οὕτω πιστῶς τὴν φωνητικὴν μορφήν ἐκάστης λέξεως, ἐρμηνεύει συντόμως καὶ σαφῶς ταύτην καὶ προσθέτει ὅσα ἐκάστοτε ἐκ τοῦ καθ' ἡμέραν λόγου παραδείγματα χρειάζονται πρὸς διασάφησιν τῆς τε μορφῆς καὶ τῆς ἐννοίας. Δὲν παραλείπει μάλιστα νὰ δίδῃ ἕλας τὰς σημασίας, ὑπὸ τὰς ὁποίας χρησιμοποιοῦνται πολλαὶ τῶν λέξεων. Ἡ λέξις κεφάλι π.χ., ἔχει 13 ἐν ὄλῳ διαφόρους σημασίας ἐν τῷ χωρίῳ, ἡ λ. φρούδι 4, ἡ λ. πόδια 5, κ.ο.κ. Ὡς χαρακτηριστικὰ τοῦ ἰδιώματος τῆς Βερεσιᾶς πρέπει νὰ σημειωθοῦν : 1) ἡ παρὰ τὰ ἔρρινα τροπὴ τῶν δασέων εἰς μέσα (π.χ. λυγνάρι, ἀντὶ λυχνάρι, ἀγνάρι, ἀντὶ ἀχνάρι, ἄξαβνος, ἀντὶ ἄξαφνος, κλπ.)· 2) ὁ σχηματισμὸς ὑποκοριστικῶν οὐδετέρων εἰς -πούλο, ἀντὶ τῶν κοινοτέρων εἰς -άκι (π.χ. διακονιαρόπουλο, κουταβαδόπουλο, κατσουλόπουλο)· 3) ὁ κατὰ συμφυρμὸν σχηματισμὸς ὀνομάτων, ὡς κορφοξυλιά, ἐκ τοῦ κουφοξυλιά, διὰ τὸ κορφή, κοντομίρι, ἐκ τοῦ κολντεμίρι, διὰ τὸ κοντός, σοφραῖζω, ἀντὶ σφραγίζω, διὰ τὸ σοφρᾶς πιθανῶς, κλπ.· 4) ὁ σχηματισμὸς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου εἰς -κα (π.χ. βόθηκα, ἀμπόλυκα κλπ.).

Διὰ τὴν ἀνωτέρω ἐνδιαφέρουσαν λεξικολογικὴν προσφορὰν, ἣν παρέχει ἡ συλλογὴ τοῦ κ. Λίτσα, θεωροῦμεν ταύτην βραβευτέαν.

6-7. Αἱ δύο τῶν ἐκ Θράκης συλλογῶν ἀνήκουν εἰς ἐκπαιδευτικούς ἐκ Σουφλίου, γνωστοὺς ἐξ ἀναλόγων ἐργασιῶν, τὰς ὁποίας εἶχον ὑποβάλει εἰς τὸν περυσινὸν διαγωνισμὸν, τὸν κ. Πασχάλην Τσακίρη καὶ τὸν κ. Χρ. Παπασταματίου-Μπαμπαλίτην. Μεθ' ἰκανοποιήσεως ἡ Ἐπιτροπὴ διαπιστώνει ὅτι ἡ πρόγνωσις, ἣν διέτύπωσεν εἰς τὴν περυσινὴν ἐκθεσίν τῆς, ὅτι δηλαδὴ αἱ βραβευθεῖσαι τότε συλλογαὶ τῶν ἐν λόγῳ ἐκπαιδευτικῶν προοιωνίζοντο ἄλλας πληρεστέρας καὶ μεθοδικώτερον συντεταγμένας, ἐπηλήθευσε ταχέως. Εἰς τοῦτο συνετέλεσε καὶ ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἐντύπων ὁδηγιῶν τῆς Ἐταιρείας ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν συλλογέων. Δυστυχῶς ὁμοίως παρατηρεῖται μεταξύ των σημαντικὴ διαφορὰ, ὀφειλομένη πιθανῶς εἰς διαφορὰν τῆς ἀντιλήψεως, ἣν ἐκάτερος ἐσχημάτισεν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ταύτης. Οὕτω, ἡ συλλογὴ τοῦ κ. Παπασταματίου-Μπαμπαλίτη ἀνταποκρίνεται πληρέστερον εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς Ἐταιρείας. Μολονότι φέρει τὸν ἀσαφῆ τίτλον «Λαογραφικὰ Σουφλίου», περιέχει κυρίως γλωσσικὸν ὕλικὸν εἰδολογικῶς ταξινομημένον εἰς

πέντε μικρότερας συλλογὰς ὑπὸ ἰδιαιτέρον δι' ἐκάστην τίτλον. Ἡ πρώτη καὶ ἡ δευτέρα, ἐκ σελίδων 16 μεγάλου σχήματος, περιέχουν δημοτικὰ τραγούδια Σουφλίου μετὰ καταγραφῆς τῆς μουσικῆς ἐκάστου τούτων εἰς τὸ πεντάγραμμον. Ἡ τρίτη, ἐκ σελίδων 16, φέρει τὸν τίτλον «Τί παιγνίδια ἔπαιζαν τὰ Σουφλιωτόπουλα», περιέχει δὲ 22 ἔμμετρα παιδικὰ παιγνίδια μετὰ τῆς μουσικῆς αὐτῶν καὶ λεπτομεροῦς ἐπεξηγήσεως τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐπαίζοντο. Ἡ τέταρτη, ἐκ σελίδων 16, περιλαμβάνει παρατηρήσεις γραμματικὰς εἰς τὸ ἰδίωμα τοῦ Σουφλίου καὶ ἡ τελευταία, ἡ καὶ μεγαλύτερα, λεξιλόγιον ἀλφαβητικῶς ταξινομημένον τῶν κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ συλλογέως ἰδιωματικωτέρων λέξεων.

Γενικῶς ἐπιθυμοῦμεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι τὸ ὕλικόν τῆς συλλογῆς ἔχει συγκεντρωθῆ μετὰ προσοχῆς καὶ ἔχει καταγραφῆ πιστῶς εἰς τὸ τοπικόν ἰδίωμα. Τοῦτο ἰσχύει ἰδιαιτέρως διὰ τὸ λεξιλόγιον, ἔνθα ἡ φωνητικὴ ἀπόδοσις εἶναι ἀκριβῆς καὶ ἡ ἔρμηνεία σύντομος καὶ σαφής, τὰ δὲ πρὸς πίστωσιν τῆς ἀκριβείας παραδείγματα συνήθως δὲν λείπουν. Αἱ γραμματικαὶ παρατηρήσεις εἶναι ὡσαύτως χρήσιμοι καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀκριβεῖς, παρὰ τὴν ἐμπειρικὴν μᾶλλον διαπραγματεύσιν αὐτῶν. Τελεία ἀπὸ πάσης ἀπόψεως εἶναι ἡ μικρὰ συλλογὴ παιδιῶν. Τὰ δημοτικὰ, ἐξ ἄλλου, ἄσματα εἶναι, βεβαίως, κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ἄλλοθεν γινώστα, ὑπάρχουν ὅμως καὶ τὰ ἀποκλειστικῶς τοπικά, ὡς τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 12, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς τὰ κατὰ τὸν πρῶτον Παγκόσμιον πόλεμον δεινοπαθήματα τῶν Σουφλιωτῶν, ἀχθέντων ὁμαδικῶς εἰς αἰχμαλωσίαν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Προσφυῶς σημειώνει περὶ αὐτοῦ ὁ συλλογεὺς : «περιέλαβον καὶ τὸ ἀνωτέρω ἄσμα εἰς τὴν συλλογὴν μου, ἐν γνώσει ὅτι εἶναι σύγχρονον. Ἄλλ' ἔστω τοῦτο ὡς παράδειγμα, ἀφ' ἑνὸς τοῦ πῶς γίνονται τὰ λαϊκὰ τραγούδια, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὸ πόσον ὁ λαὸς ἀπεχθάνεται τὴν δουλείαν». Ἄλλὰ καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἄσματα εἶναι καταγεγραμμένα μετὰ προσοχῆς εἰς τὸ ἰδίωμα τοῦ Σουφλίου, τὸ ὁποῖον ἀνήκει εἰς τὴν ὁμάδα τῶν βορείων, ὡς καὶ ἄλλοτε παρετηρήθη.

Ἀντιθέτως, ἡ συλλογὴ τοῦ κ. Π. Τσακίρη, ἐνῶ φέρει τὸν τίτλον «Συλλογὴ δημῶδους γλωσσικοῦ ὕλικου Σουφλίου Θράκης», εἰς 89 μεγάλου σχήματος σελίδας, περιέχει κατὰ τὸ πλεῖστον λαογραφικόν ὕλικόν μὲ ὀλίγα γλωσσικὰ στοιχεῖα τοῦ ἰδιώματος. Τὰ τελευταῖα ταῦτα ἀναφέρονται κυρίως εἰς ὀνόματα τοῦ φυσιογνωστικοῦ κύκλου (εἶδη χρωμάτων, λίθων, φαρμακευτικὰ οὐσίαι, εἶδη χωμάτων, γεωγραφικοὶ ὄροι, παροιμίαι περὶ καιροῦ), εἰς ὀνόματα παιδιῶν, εἰς φυσιογνωμικοὺς χαρακτηρισμοὺς καὶ εἰς ὀνόματα ἢ φράσεις δηλούσας συγγενικὰς σχέσεις, εὐχὰς, ἀράς καὶ χαιρετισμούς. Ἡ περιγραφή τῶν περὶ τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης δοξασιῶν καὶ τῶν κατὰ τὴν γέννησιν, τὴν βάπτισιν, τὸν γάμον, τὴν κηδείαν, τὰ συμπόσια, τὰς πανηγύρεις, τὰς ἑορτὰς καὶ τὴν ξενιτεῖαν ἐθίμων, μολονότι σαφῆς, οὐδεμίαν ἢ σχεδὸν οὐδεμίαν γλωσσικὴν συμβολὴν προσφέρει. Τὸ σοβαρώτερον δ' ἴσως μειονέκτημα τῆς συλλογῆς τοῦ κ. Τσακίρη εἶναι ὅτι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν καθαρῶς γλωσσικῶν στοιχείων παραλείπει νὰ διασαφῆ ταῦτα διὰ παραδειγμάτων ἐκ τῆς ὁμιλουμένης. Ἡ περιγραφή ὡσαύτως τῶν παιδιῶν γίνεται συντόμως καὶ ἀσαφῶς, καὶ μόνον ὅπου συνοδεύει ταύτην σχηματικὴ παράστασις καθίσταται σαφεστέρη. Ἄλλὰ καὶ τὰ ἐν τέλει τῆς συλλογῆς παρατιθέμενα 17 δημῶδη ἄσματα ἐκ τοῦ χωρίου Γιαν-

νούλι ελάχιστον παρουσιάζουν γλωσσικόν ενδιαφέρον, διότι τὸ ἰδίωμα τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου, προσφύγων ἐξ Ὀρτάκιοι, δὲν εἶναι πιθανῶς τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ τοῦ Σουφλίου, δεδομένου ὅτι μεταξὺ τῶν ἁσμάτων ὑπάρχουν τὰ καταφανῶς ἄλλοθεν εἰσαχθέντα, καὶ ἡ καταγραφή αὐτῶν ἔχει γίνεαι ἀμελῶς πως.

Βέβαιον, ἐν τούτοις, εἶναι ὅτι ἀμφότεραι αἱ ἐκ Σουφλίου συλλογαὶ εἶναι χρήσιμοι διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἐκ προηγουμένων ἐργασιῶν γνώσεών μας περὶ τοῦ λίαν ἐνδιαφέροντος ἰδιώματος τῆς περιοχῆς, παρέχουν δὲ τὸ δικαίωμα εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν νὰ ἐκφράσῃ ἐκ νέου τὴν ἐλπίδα ὅτι οἱ φιλότιμοι συλλογεῖς θὰ συνεχίσουν μὲ μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν τὴν ἐθνωφελῆ προσπάθειάν των. Προτείνομεν διὰ τοῦτο ὅπως ἀμφότεραι αἱ συλλογαὶ βραβευθοῦν.

8-9. Καὶ αἱ ὑπόλοιποι δύο συλλογαὶ ἐκ Θράκης ἔχουν ἀποσταλῆ ὑπὸ ἐκπαιδευτικῶν. Ἡ πρώτη, ἐκ τοῦ συνοικισμοῦ Περίνθου τοῦ νομοῦ Κιλκίς, κατοικουμένου ὑπὸ προσφύγων ἐξ Ἀνατολικῆς Θράκης, ὑπεβλήθη ὑπὸ τοῦ κ. Χ. Γραμματικοπούλου, ἡ δὲ δευτέρα, ἐκ τοῦ χωρίου Κοσμίου Κομοτηνῆς, ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Παπαδημητρίου. Καὶ εἰς τὴν προκειμένην ὅμως περίπτωσιν εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ὑπογραμμίσωμεν ἀμέσως τὴν τε ποιοτικὴν καὶ ποσοτικὴν διαφορὰν τῶν ὑπὸ κρίσιν δύο συλλογῶν.

Ἡ συλλογὴ τοῦ κ. Γραμματικοπούλου, ἐκ 10 μεγάλου σχήματος σελίδων, περιλαμβάνει μικρὰν ἱστορικὴν εἰσαγωγὴν περὶ τοῦ προσφυγικοῦ συνοικισμοῦ (σ. 2), ἐλαχίστας πληροφορίας περὶ τῶν ἐθίμων τοῦ γάμου (σ. 3), παραλλαγὴν Χριστουγεννιάτικων καλάνδων (σ. 4) καὶ σύντομον λεξιλόγιον (σ. 5-10). Τὸ τελευταῖον τοῦτο μέρος ἀποτελεῖ τὴν μόνην θετικὴν συμβολὴν τῆς συλλογῆς, ἀλλὰ καὶ τοῦτο εἶναι ἀμεθόδως συντεταγμένον. Ἡ καταγραφή τῶν λέξεων δὲν εἶναι πάντοτε πιστὴ, τὸ ἐρμῆνευμα εἶναι μονολεκτικόν καὶ ἀσαφές καί, τὸ σπουδαιότερον, οὐδὲν παράδειγμα ἐκ τῆς καθημερινῆς λαλιᾶς ἔχει σημειωθῆ. Προφανὲς εἶναι ὅτι ὁ συλλογεὺς δὲν εἶχεν ὑπ' ὄψιν του τὰς ὁδηγίας τῆς Ἐταιρείας, τῶν ὁποίων ἡ ἀνάγνωσις θὰ ἐβοήθει τοῦτον ἀσφαλῶς εἰς τὴν σύνταξιν ἀρτιωτέρας συλλογῆς, τὴν ὁποίαν ἡ Ἐπιτροπὴ δικαιούται ν' ἀναμένῃ ἀπὸ τὸν κ. Γραμματικόπουλον. Ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ταύτῃ προτείνει ὅπως ἀπονεμηθῆ εἰς τοῦτον ὁ ἔπαινος τῆς Ἐταιρείας διὰ τὴν φιλότιμον προσπάθειάν του.

Ἡ ἑτέρα συλλογὴ περιέχει, ἀντιθέτως, πλούσιον καὶ χρήσιμον γλωσσικὸν ὕλικόν, συγκεκριμένως δὲ λεξιλόγιον (σ. 3-16), γραμματικὰ παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἰδιώματος (σ. 17-19), τοπωνύμια (σ. 19-22), παροιμίας καὶ αἰνίγματα (σ. 22-26), ἀφηγήσεις εἰς συνεχῆ λόγον (26-33) καὶ ὀλίγα δημοτικὰ ἄσματα (33-40).

Ἄν ἐξαιρέσῃ τις τὸ γεγονός ὅτι ὁ κ. Παπαδημητρίου παρέλειψε νὰ διασαφήσῃ τὴν μορφήν καὶ τὴν σημασίαν τῶν ὑπ' αὐτοῦ διδομένων λέξεων διὰ παραδειγμάτων ἐκ τοῦ καθημερινοῦ λόγου, ὀφείλει νὰ διαπιστώσῃ ὅτι ἡ συλλογὴ του εἶναι πολλαχῶς χρήσιμος. Ἰδιαιτέρως, μάλιστα, αἱ ὀλίγαι γραμματικαὶ παρατηρήσεις καὶ αἱ ἀφηγηματικαὶ διηγῆσεις γερόντων, καὶ παρέχουν ἐποπτικὴν εἰκόνα τοῦ ὁμιλουμένου εἰς τὸ χωρίον ἰδιώματος καὶ συμβάλλουν κατὰ πολὺ εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῶν περὶ τοῦ ἰδιώματος τῆς περιφερείας Κομοτηνῆς γνωστῶν, ἰδίως ἐξ ὧν ὁ κ. Στ. Κυριακίδης ἔχει κατὰ καιροὺς γράφει. Τὸ ἰδίωμα τοῦτο εἶναι καθαρῶς βόρειον, μὲ ἀρκετὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά, ὡς ἡ χρῆσις τοῦ ἄρθρου ἡ διὰ τὰ ἀρσενικά (ἡ ἀφα-

λός, ἢ ζουρλός, ἢ πάτους, κλπ.), ἢ συχνή τροπή τοῦ γ εἰς β (ἄλβου = ἄλογο, ζυβός = ζυγός, λαβός = λαγός), ἢ ἐμφάνισις προθετικοῦ α (ἄβατσινιά, ἀσκαμνιά, ἀγουργά = γοργά, κλπ.), ἢ ἐπίδοσις τῶν ὑποκοριστικῶν εἰς -οῦδι (χωραφούδ', κουρ'τσούδ', κλπ.), τῶν μεγεθυντικῶν εἰς -άκλους (ἀνθρωπάκλους, δασκαλάκλους, μπουξαδάκλους, κλπ.) κ.ἄ.

Ἡ Ἐπιτροπή, ἐκτιμῶσα τὴν εὐσυνείδητον προσπάθειαν καὶ τὴν θετικὴν προσφορὰν τοῦ συλλογέως, προτείνει ὅπως ἡ συλλογὴ τοῦ γίνῃ δεκτὴ καὶ βραβευθῇ.

10-11. Δύο ἀκόμη ἐκπαιδευτικοὶ ἀπέστειλαν συλλογὰς ἐκ Μακεδονίας : ὁ κ. Στέφ. Χριστοφίδης, χειρ/φον ἐκ 51 δακτυλογραφημένων σελίδων μεγάλου σχήματος ὑπὸ τὸν τίτλον «Λαογραφία Καταφυγίου Κοζάνης», καὶ ὁ κ. Κ. Μάνος, χειρ/φον ἐξ 85 σελίδων μεγάλου σχήματος, ὑπὸ τὸν τίτλον «Λαογραφικὴ Μελέτη», ἐξ Ἑπταχωρίου Καστοριάς. Ὡς ἐκ τῶν τίτλων προκύπτει, τὸ περιεχόμενον ἀμφοτέρων τῶν συλλογῶν εἶναι περισσότερον λαογραφικὸν καὶ ὀλιγώτερον ἢ ἐλάχιστον γλωσσικόν. Συγκεκριμένως, ἡ συλλογὴ τοῦ κ. Χριστοφίδου περιέχει δημῶδη ἄσματα (σ. 1-32), εὐχάς, ἀράς, προλήψεις, μοιρολόγια καὶ παροιμίας (σ. 33-51). Ὡς ἀναφέρει ὁ συλλογεὺς, ὅλα τὰ ἄσματα τῆς συλλογῆς εἶναι «ντόπια», κατέβαλε δ' ὄντως προσοχὴν διὰ τὴν πιστὴν καταγραφὴν αὐτῶν εἰς τὸ τοπικὸν ἰδίωμα. Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖ τις καὶ εἰς τὴν καταγραφὴν τόσον τῶν παροιμιῶν, ὅσον καὶ τῶν μοιρολογίων, νανουρισμάτων, κλπ. Ὅθεν, μολονότι τὸ πλεῖστον τοῦ περιεχομένου δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς καθαρῶς ἰδιωματικῆς προελεύσεως, μολονότι ἐλλείπει οἰαδῆποτε γλωσσικὴ ἐπεξήγησις, ὡς καὶ ἡ ἐρμηνεία τῶν παροιμιῶν, γεγονὸς εἶναι, ὅτι καὶ μόνη ἡ φωνητικὴ ἀπόδοσις τῶν λέξεων εἰς τὸ ἰδίωμα τοῦ Καταφυγίου προσφέρει θετικὴν συμβολὴν διὰ τὴν γνῶσιν τούτου. Δι' ὃ καὶ προτείνει ἡ Ἐπιτροπὴ τὴν βράβεισιν τῆς συλλογῆς.

Ὁλιγώτερον χρήσιμος διὰ τὸν σκοπὸν τοῦ διαγωνισμοῦ εἶναι ἡ συλλογὴ τοῦ κ. Μάνου. Περιλαμβάνει κυρίως περιγραφὴν ἐθίμων καὶ δοξασιῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ξενιτείαν, τὸν γάμον, τὸν θάνατον, τὴν μαγείαν καὶ τὴν μαντικὴν, τὴν μετεωρολογίαν καὶ τὰς ἐορτάς (σ. 3-76), ἐν τέλει δὲ ὀλίγα τοπωνύμια (σ. 76-78) καὶ μερικὰς γραμματικὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἰδιώματος (σ. 79-82). Τὸ α' μέρος ὄχι μόνον εἶναι ἥμισυ ἐνδιαφέρον ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως, ἐνῶ εἶναι χρήσιμον ἀσφαλῶς εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον, ἀλλὰ καὶ ἔχει δημοσιευθῆ κατὰ τὸ πλεῖστον ἄλλοτε εἰς περιοδικὰ ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ συλλογέως. Ἐκ δὲ τοῦ β' μέρους, κυρίως ἐνδιαφέρουσαι εἶναι αἱ τοπωνυμιαί, διὰ τε τὴν μορφήν καὶ τὰς συνοδευούσας ἐκαστὴν τούτων ἱστορικὰς ἢ τοπογραφικὰς πληροφορίας, ὡς καὶ αἱ γραμματικαὶ παρατηρήσεις. Τὸ τελευταῖον τοῦτο καὶ ἡ διαπίστωσις ὅτι ὁ συλλογεὺς μετ' ἐνθουσιασμοῦ κατέβαλε κόπον πολὺν καὶ διέθεσε χρόνον ἀρκετὸν διὰ τὴν συγκέντρωσιν καὶ καταγραφὴν τοῦ ὕλικου, ἄγουν τὴν Ἐπιτροπὴν νὰ προτείνῃ ὅπως ἀπονεμηθῇ ὁ ἔπαινος τῆς Ἐταιρείας εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ κ. Μάνου.

12. Ἡ τρίτη ἐκ Μακεδονίας συλλογὴ εἶναι καὶ πλουσιωτέρα τῶν προηγουμένων καὶ ἐνδιαφέρουσα, κυρίως διὰ τὸ ποικίλον τοῦ περιεχομένου αὐτῆς. Ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς κ. Ἀγγελικῆς Μεταλλينوῦ, φέρει τὸν τίτλον «Συλλογὴ γλωσσικοῦ ὕλικου ἐκ Θεσσαλονίκης» καὶ ἀποτελεῖται ἐκ 17 τετραδίων κοινῶν σχήματος (ἐκ σ.

συνολικῶς 396), ἕκαστον τῶν ὁποίων περιέχει διάφορον τῶν ἄλλων ὑλικὸν καὶ φέρει διάφορον τίτλον, κατὰ τὴν ἐξῆς σειρὰν : 1/ Μακεδονικαὶ παροιμίαι καὶ γνωμικά, 2/ δημοτικὰ ἄσματα, 3/ τοπωνύμια, 4/ εὐχαί, κατάραι, ὕβρεις, αἰνίγματα, νανουρίσματα, 5/ Μακεδονικαὶ παραδόσεις, 6/ δημῶδη δίστιχα, 7/ παραμύθια, 8/ ἱστορικὰ ἔγγραφα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος μετὰ τινων ἀντιγράφων, 9/ γραμματικαὶ παρατηρήσεις εἰς τὴν παλαιότερον ὁμιλουμένην ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ 10/ λεξιλόγιον ἐκ 1350 περίπου λέξεων τοῦ ἰδιώματος.

Ἐκ τῆς συντόμου ἀναγραφῆς τῶν περιεχομένων τῆς συλλογῆς εὐκόλως συνάγεται ὅτι ταῦτα δὲν εἶναι ἐξ ἴσου ἐνδιαφέροντα διὰ τὸν σκοπὸν τοῦ γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ. Οὕτω, τὸ τετράδιον τὸ περιλαμβάνον ἔγγραφα καὶ συμβόλαια θὰ εἶχε μᾶλλον θέσιν εἰς τὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, πλὴν ἴσως πωλητηρίου συμβολαίου τοῦ 1824 ἐκ Χαλκιδικῆς, ἐνδιαφέροντος ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως. Τὰ τετράδια, ἐπίσης, τὰ περιέχοντα δημοτικὰ ἄσματα καὶ διάφορα δίστιχα, δὲν εἶναι γλωσσικῶς ἐνδιαφέροντα, διότι τὸ σύνολον σχεδὸν τῶν ἄσμάτων καὶ διστίχων εἶναι ἢ γνωστὰ παραλλαγαὶ ἢ διάφορα στιχουργήματα, ὅλα δὲ εἰς τὴν κοινὴν Νεοελληνικὴν. Δι' ὃ καὶ θὰ εἶναι ἰδιαιτέρως χρήσιμα εἰς τὴν ἐν τῷ Λαογραφικῷ Ἀρχεῖῳ γινομένην ἔρευναν, τοσοῦτῳ μᾶλλον, ὅσον μερικὰ τούτων, ἀναγόμενα εἰς τοπικὰ ἱστορικὰ γεγονότα, εἶναι ἴσως ἀθησαύριστα. Ἀπομένουν τὰ τετράδια τὰ περιέχοντα ἀφ' ἑνὸς μὲν τοπωνυμίας (μὲ σχετικὰς πρὸς ταῦτα πληροφορίας), παροιμίας καὶ γνωμικά, εὐχὰς καὶ ἀράς, ὄρκους καὶ χαιρετισμούς, ὀνόματα κατοικιδίων ζῶων καὶ ἐπαγγελματικὸς ὄρους, παραμύθια καὶ παραδόσεις, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰς γραμματικὰς παρατηρήσεις καὶ τὸ ἰδιωματικὸν λεξιλόγιον. Τὰ τελευταῖα ταῦτα εἶναι ἰδιαιτέρως χρήσιμα, διότι προσφέρουν ἀξιόλογον ὑλικὸν διὰ τὴν γνῶσιν τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ ὁμιλουμένης μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πόλεως. Σημειώνομεν, π.χ., μετὰξὺ τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ ἰδιώματος, καθαρῶς βορείου, τὴν ἐπίδοσιν τῶν ὑποκοριστικῶν εἰς -έλι (παιδαρέλι, παπαδέλι, Κατινέλι, κλπ.), εἰς -ούδι καὶ -ούδα (παιδὶ -πιδούδ', ποντίκι - ποντικούδ', σπίτι - σπιτούδ', πόρτα - πουργτούδα, πέτρα - πετρούδα, πατάτα - πατατούδα, κλπ.), τὸν κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ τελευταῖα ταῦτα σχηματισμὸν τοῦ πληθυντικοῦ τῶν πρωτοκλίτων θηλυκῶν (ἢ κυρὰ - οἱ κυροῦδες, ἢ γιορτῆ - οἱ γιορτοῦδες, ἢ μύτη - οἱ μυτοῦδες), τὸν σχηματισμὸν τῶν τριτοκλίτων οὐδετέρων εἰς -ος κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ οὐδέτερα εἰς -μα (τὸ μάκρος - τὰ μάκρητα, τὸ κέρδος - τὰ κέρδητα, τὸ πλάτος - τὰ πλάτητα, τὸ βάθος - τὰ βάθητα, κλπ.), τὴν ἐκ συνεκφορᾶς συχὴν ἐμφάνισιν τοῦ προθετικοῦ α (ἀφ' ἁλλάδα = φυλλάδα, ἀπετούμενα = πετούμενα, πουλιά, ἢ ἀμάχ' = μάχη, τὸ ἀξούγκι = ξύγκι, κλπ.), κλπ.

Ἀλλὰ καὶ τὰ τετράδια τῆς προηγουμένης κατηγορίας περιλαμβάνουν ἀφθονον ὑλικὸν τῆς ἰδίας χρονικῆς περιόδου, μετ' εὐσυνειδησίας καταγεγραμμένον. Ἰδιαιτέρως πολύτιμα εἶναι μερικὰ τῶν παραμυθιῶν, τὰ ὁποῖα φαίνονται ὅτι ἀποδίδουν πιστῶς τὸ παλαιὸν ἰδίωμα τῆς περιοχῆς καὶ δίδουν οὕτως ἐποπτικὴν αὐτοῦ εἰκόνα. Γεγονὸς εἶναι, ὅτι ἡ κ. Μεταλλينوῦ εἰργάσθη μετὰ πολλοῦ ζήλου διὰ τὴν συγκέντρωσιν τοῦ ὑλικοῦ, κατέβαλε κόπον πολὺν καὶ διέθεσε χρόνον μακρὸν διὰ τὴν κατάταξιν καὶ καταγραφὴν αὐτοῦ. Ὅθεν ἡ ἐργασία τῆς ἀξίζει, κατὰ τὴν γνώμην τῆς Ἐπιτροπῆς, νὰ βραβευθῇ καὶ ἰδιαιτέρως νὰ ἐπαινεθῇ.

13-14. Εἰς τὸν ζῆλον καὶ τὸν πατριωτισμὸν τῶν ἐκπαιδευτικῶν ὀφείλομεν δύο ἀκόμη πλουσίας καὶ ἐνδιαφερούσας συλλογὰς γλωσσικοῦ ὕλικου ἐκ Κρήτης. Ὁ κ. Ν. Πιμπλῆς, συνταξιούχος ἐπιθεωρητὴς δημοτικῶν σχολείων, ἀποστέλλει χειρόγραφον συλλογὴν 124 σελίδων μεγάλου σχήματος ἐκ τῆς περιφερείας Κισάμου, εἰδικώτερον δὲ ἐκ τῆς περιφερείας τῶν «Ἐννέα Χωρίων», ὅθεν κατάγεται, ἡ δὲ δεσποινὶς Ἑλένη Οὐσταμανωλάκη, συλλογὴν 72 σελίδων δακτυλογραφημένων μεγάλου σχήματος ὑπὸ τὸν τίτλον «Συλλογὴ δημῶδους ὕλικου ἀπὸ τὰ χωρία τοῦ νομοῦ Ἑρακλείου».

Ἡ πρώτη τῶν συλλογῶν τούτων περιλαμβάνει ἐξ ὁλοκλήρου γλωσσάριον ταξινομημένον ἀλφαβητικῶς καὶ καταγεγραμμένον μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας. Ἄν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι αἱ ἐν αὐτῷ σημειούμεναι λέξεις «ἠντλήθησαν εὐθέως ἀπὸ τὰ λαϊκὰ στόματα εἰς διάστημα μιᾶς περίπου ἑβδομηκονταετίας», καθ' ὃ οὗ συλλογεὺς περιώδευε καὶ ἐλάμβανε πρόχειρα σημειώματα, ὡς ἐξηγεῖ εἰς τὸν πρόλογόν του, ἐννοεῖται εὐκόλως ποίου καὶ πόσου μόχθου ὑπῆρξε καρπὸς ἡ ὑπὸ κρίσιν συλλογὴ. Τὸ γεγονός δὲ ὅτι περιέχει πιθανῶς καὶ λέξεις ἀποθησαυρισθείσας καὶ ὑπὸ ἄλλων, κατ' οὐδὲν μειώνει τὴν ἀξίαν αὐτῆς, τοσοῦτω μᾶλλον, ὅσον προέρχεται ἐκ περιφερείας τῆς Μεγαλονήσου, σχετικῶς ὀλιγώτερον τῶν ἄλλων ἐρευνηθείσης. Ἄξιον ἰδιαιτέρας σημειώσεως εἶναι ὅτι κατὰ τὴν τελικὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ ὕλικου ὁ κ. Πιμπλῆς ἐπέμεινε εἰς τὴν ἀκριβῆ καὶ σαφῆ ἀπόδοσιν τῆς ἐννοίας ἐκάστης λέξεως κατὰ τρόπον, ὅστις καὶ τὴν χρῆσιν αὐτῆς πλήρως διαφωτίζει καὶ εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν καθορισμὸν βοηθεῖ, ἰδίᾳ προκειμένου περὶ ὀνομάτων θάμνων καὶ χόρτων, καὶ εἰς τὴν σύλληψιν τῶν σημασιολογικῶν ἀποχρώσεων συντελεῖ διὰ τῆς παραθέσεως τῶν συνωνύμων ἢ συγγενικῶν, τῶν παραγῶγων ἢ τῶν συνθέτων τοῦ λήμματος. Εἰς τὴν λ., π.χ., κουλούκι-κούλουκας = ὁ νεαρὸς σκύλλος, παρατίθενται 11 διάφορα ὀνόματα κυνῶν καὶ 9 ῥήματα δηλοῦντα διαφόρους ἀποχρώσεις τῆς ἐννοίας τοῦ γαυγίζω. Εἰς τὴν λ. πάτος καθορίζονται ὄλαι αἱ ἐν χρήσει σημασίαι τῆς λ. αὐτῆς, ἐν συνεχείᾳ δὲ καταχωρίζεται ἡ σημασιολογικὴ χρῆσις τῶν ρημάτων πατῶ καὶ πατώνω καὶ 13 ἄλλων παραγῶγων ἢ συνθέτων. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ λεχθοῦν περισσότερα, διὰ νὰ κατανοηθῆ ἡ ποικίλη καὶ δαψιλὴς ὠφέλεια, ἣτις θὰ προκύψῃ ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ κ. Πιμπλῆ εἴτε διὰ τὴν ἀποθησαύρισιν λέξεων καὶ φαινομένων χαρακτηριστικῶν τῆς ἐν τῇ περιφερείᾳ ὀμιλουμένης, εἴτε διὰ τὴν ἐπαλήθευσιν ἐξ ἄλλων πηγῶν γνωστῶν τοιούτων. Ὅθεν ἡ βράβευσις αὐτῆς, ἣν ἐκθύμως προτείνει ἡ κριτικὴ Ἐπιτροπὴ, θὰ ἀποτελέσῃ ἀναγνώρισιν τῶν κόπων τοῦ γηραιοῦ ἐκπαιδευτικοῦ καὶ παράδειγμα πρὸς μίμησιν διὰ τοὺς νεωτέρους.

Ἡ συλλογὴ τῆς δ/δος Οὐσταμανωλάκη διακρίνεται εἰς δύο μέρη : τὸ πρῶτον, τὸ καὶ ἐκτενέστερον, περιέχει κυρίως λαογραφικὸν ὕλικόν (σελ. 3-62), τὸ δὲ δεύτερον, ἐκ σελίδων 10, περιλαμβάνει τοπωνύμια ἐκ τοῦ χωρίου Καταλαγάρι Ἑρακλείου, ἐνθα ὑπηρετεῖ ἡ συλλογεὺς (σελ. 62-63), σύντομον λεξιλόγιον (σελ. 65-70) καὶ ὀλίγας παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς φωνητικῆς τοῦ ἰδιώματος (σελ. 71-72). Περιττὸν νὰ λεχθῆ ὅτι τὸ περιεχόμενον τοῦ πρώτου μέρους τῆς συλλογῆς εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον γνωστὸν ἐξ ἄλλων πηγῶν, τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι δὲν εἶναι χρήσιμον καὶ διὰ τὴν συγκριτικὴν λαογραφικὴν ἐρευναν καὶ διὰ τοὺς σημειουμένους γλωσσικούς

ιδιωματισμούς. Περιττόν, επίσης, νὰ λεχθῆ ὅτι τὸ δεύτερον μέρος τῆς συλλογῆς τυγχάνει ἰδιαίτερώς εὐπρόσδεκτον διὰ τὸν σκοπὸν τοῦ διαγωνισμοῦ, θὰ ᾔτο δὲ κατὰ πολὺ χρησιμώτερον, ἐὰν ἡ συλλογὴ προσέθετεν, ὡς ἡδύνατο ἀσφαλῶς νὰ πράξῃ, περισσοτέρας πληροφορίας, προκειμένου περὶ τῶν τοπωνυμίων, καὶ παραδείγματα τῆς καθημερινῆς ὀμιλίας πρὸς πίστωση τῆς χρήσεως τῶν διὰ τοῦ γλωσσαρίου προσφερομένων λέξεων. Εἴμεθα, ἐν τούτοις, βέβαιοι ὅτι τὰ μειονεκτήματα ταῦτα ὀφείλονται μόνον εἰς μεθοδολογικὴν ἄγνοίαν τῆς συλλογῆς, ἥτις διακρίνεται, ἄλλως, διὰ τὴν φιλεργίαν καὶ τὴν ἐπιμελημένην παρουσίαν τοῦ ὕλικου, ὡς καὶ διὰ τὴν ἀγάπην καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν, μεθ' ὧν περιβάλλει πάντα τὰ δημιουργήματα τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ. Ὅθεν δικαιούμεθα νὰ προσδοκῶμεν πληρεστέραν καὶ μεθοδικώτερον συντεταγμένην γλωσσικὴν συλλογὴν. Μὲ τὴν πεποίθησιν ταύτην προτείνομεν ὅπως καὶ ἡ ὑπὸ κρίσιν, ἐν πολλοῖς χρήσιμος, ἐπαναλαμβάνομεν, συλλογὴ γίνῃ ἀποδεκτὴ καὶ βραβευθῆ.

15. Εἰς τὴν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Κρήτῃ ὀμιλουμένην ἀναφέρεται καὶ τρίτη συλλογὴ, ἀποσταλεῖσα ὑπὸ τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ διαμένοντος Κρητὸς κ. Μαν. Πιτυκάκη καὶ φέρουσα τὸν τίτλον «Τεχνικοὶ καὶ ἐπαγγελματικοὶ ὄροι ἀπὸ τὴν γεωργικὴν ζωὴν τῆς Ἀνατ. Κρήτης». Ὡς ἐκ τοῦ τίτλου ἐμφαίνεται, περιέχει, εἰς 23 δακτυλογραφημένας σελίδας μεγάλου σχήματος, γεωργικοὺς ὄρους εἰδολογικῶς ταξινομημένους : εἶδη ἀγρῶν, καλλιέργεια αὐτῶν, γεωργικὰ ἐργαλεῖα, ὀνόματα καὶ τρόπος διατροφῆς ἀροτριῶντων κτηνῶν, σπορά, θερισμός, ἀλωνισμός, σχέσεις ἐργασίας, ἐλαιοκομία καὶ ἀμπελοκομία. Ὁ κ. Πιτυκάκης φαίνεται κατέχων πλήρως καὶ ἐποπτικῶς τὴν μορφήν καὶ τὴν σημασίαν τῶν λέξεων, ἃς πραγματεύεται. Ἐὰν δὲ ἐφρόντιζε νὰ προσθέτῃ ἐκάστοτε, πρὸς διασάφησιν ἀμφοτέρων, φράσεις τῆς κοινῆς λαλιᾶς τῆς γενετείας του, ἡ μικρὰ συλλογὴ του θὰ ἡδύνατο νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ὑποδειγματικὴ διὰ τὸν τομέα, εἰς ὃν ἀναφέρεται. Ἀλλὰ καὶ ὡς ἔχει αὕτη, παρέχει ἀρκετὸν καὶ ἐνδιαφέρον γλωσσικὸν ὕλικόν καὶ πρέπει διὰ τοῦτο νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ καὶ νὰ βραβευθῆ.

16. Ὁ παλαιάμαχος καὶ ἀκαταπόνητος τροφοδότης τῶν διαγωνισμῶν τῆς Ἑταιρείας κ. Γ. Ντεγιάννης ὑποβάλλει καὶ ἐφέτος τρεῖς ἐνδιαφερούσας συλλογὰς. Ἡ μεγαλυτέρα τούτων, ἐκ σελ. τετραδίου 200, περιέχει ἐπώνυμα καὶ παρωνύμια, πάροιμια καὶ γνωμικά, ὡς καὶ ἀρκετὰ τοπωνύμια ἐκ τῆς γενετείας του, τοῦ χωρίου Στρόπωνες τῆς Μέσης Εὐβοίας, τὸ ὕλικόν δὲ αὐτῆς ἔχει καταταγῆ οὐχὶ κατ' εἶδος, ἀλλὰ κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν δι' ὅλας τὰς μνημονευθείσας κατηγορίας λέξεων. Ἡ δευτέρα συλλογὴ, ἐκ 50 σελίδων τετραδίου, περιλαμβάνει τοπωνύμια καὶ παρωνύμια ἐκ τῶν γειτονικῶν τῆς γενετείας του χωρίων Στενή, Καμπιὰ καὶ Κουτουρομετόχι. Ἡ συλλογὴ αὕτη ἀποτελεῖ τὴν πρώτην προσφορὰν ὕλικου ἐκ τῶν ἐν λόγῳ χωρίων, ἐνῶ αἱ τοπωνυμιαὶ ἐκ Στροπόνων ἀποτελοῦν συμπλήρωμα προηγουμένης ἀναλόγου συλλογῆς τοῦ ἰδίου καὶ ἠντλήθησαν, ἐν τῷ συνόλῳ σχεδόν, ἐξ ἀρχείου περιλαμβάνοντος δηλώσεις τοῦ παρελθόντος αἰῶνος περὶ κατοχῆς ἐθνικῶν γαιῶν ὑπὸ κατοίκων τοῦ χωρίου. Εἶναι περιττόν νὰ λεχθῆ ὅτι ἡ συλλογὴ καὶ ἡ καταγραφή τοῦ ὕλικου ἔγινε μετὰ τῆς γνωστῆς προσοχῆς καὶ εὐσυνειδησίας, ὅτι πᾶσα χρήσιμος πληροφορία σχετικὴ πρὸς τὰ ἐπώνυμα καὶ τὰ παρωνύμια ἢ τὰ τοπωνύμια ἔχει μετ' ἐπιμελείας συλλεγῆ καὶ ὅτι ἡ ἐρμηνεία τῶν παροιμιῶν ἔχει πάντοτε σαφῶς

ἀποδοθῆ, συμπληροῦται μάλιστα πολλάκις διὰ παραθέσεως ἀντιστοιχῶν ἐκάστοτε παροιμιῶν ἢ φράσεων τῆς ἀρχαίας, δείγματα πάντα ταῦτα τῆς ἰκανότητος καὶ τῆς ἐμπειρίας τοῦ συλλογέως.

Ἡ τρίτη συλλογὴ τοῦ κ. Ντεγιάννη εἶναι διάφορος εἰς περιεχόμενον καὶ προέλευσιν τῶν προηγουμένων. Περιλαμβάνει δημῶδη ἄσματα ἐκ διαφόρων τόπων εἰς 57 σελίδας τετραδίου, ἀποτελεῖ δὲ συνέχειαν, οὕτως εἰπεῖν, τῆς εἰς τὸν περυσινὸν διαγωνισμὸν ὑποβληθείσης ὑπ' αὐτοῦ παρομοίας συλλογῆς. Ἐκαστον τῶν ἄσμάτων ἔχει πιστῶς καταγραφῆ κατὰ τὴν ὑπαγόρευσιν τοῦ πληροφοριοδότου, οὔτινος σημειοῦται τὸ ὄνοματεπώνυμον, ἡ ἡλικία καὶ ἡ ἰδιαιτέρα πατρίς, προστίθενται δὲ συχνὰ ὑπὸ τοῦ συλλογέως ἐπεξηγηματικαὶ πληροφορίαι, ἱστορικῆς ἢ ἄλλης φύσεως, χρήσιμοι διὰ τὴν πληρεστέραν κατανόησιν τοῦ περιεχομένου. Διὰ ταῦτα καὶ διὰ τὴν ἰδιωματικὴν ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως ἐμφάνισιν τῶν προσφερομένων ἄσμάτων, ἅτινα ἀποτελοῦν, ἐννοεῖται οἴκοθεν, παραλλαγὰς γνωστῶν ἐν τῷ συνόλῳ τοιούτων, καὶ ἡ μικρὰ αὕτη συλλογὴ τοῦ κ. Ντεγιάννη εἶναι χρήσιμος καὶ εὐπρόσδεκτος. Γενικῶς δ' εἰπεῖν, καὶ ἡ ἐφετινὴ προσφορὰ αὐτοῦ τυγχάνει ἀξιόλογος καὶ δέον νὰ βραβευθῆ.

17. Ἐξ Εὐβοίας προέρχεται ὡσαύτως χειρόγραφος συλλογὴ ἐκ 200 πυκνογραμμένων σελίδων τετραδίου ὑπὸ τὸν τίτλον «Γλωσσάριον ἐκ τῆς κωμοπόλεως Ψαχνῶν». Ἀποστέλλεται ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Δούδαλη, ἀποτελεῖ δὲ συνέχειαν τῆς εἰς τὸν διαγωνισμὸν τοῦ 1955 ὑποβληθείσης καὶ βραβευθείσης συλλογῆς αὐτοῦ. Ὡς καὶ τότε ἐτονίσθη, ὁ κ. Δούδαλης εἶναι ἰκανός, ἐμπειρος καὶ εὐσυνείδητος συλλογέως, φροντίζει δὲ νὰ καταγράφη πιστῶς τὴν μορφήν τῶν λέξεων, νὰ ἐρμηνεύῃ ταύτας μὲ σαφήνειαν ζηλευτὴν καὶ νὰ διασαφῆ διὰ καταλλήλων παραδειγμάτων τοῦ καθημερινοῦ λόγου ἢ καὶ δι' ἐπιτυχῶν ἰχνογραφικῶν σχεδίων, προκειμένου περὶ τεχνικῆς φύσεως ἐννοιῶν κυρίως. Ἐπαναλαμβάνομεν διὰ τοῦτο τὴν ἔκτοτε διατυπωθεῖσαν εὐχὴν, ὅπως ἐξακολουθήσῃ οὗτος τὴν μέχρι τοῦδε τόσον ἐπιμελῶς καὶ ἐπιτυχῶς συντελεσθεῖσαν ἐργασίαν καὶ συμπληρώσῃ τὴν ἀποθησαύρισιν τοῦ ἐνδιαφέροντος ἰδιώματος τῆς γενετείρας του. Πρὸς πίστωσιν τοῦ τελευταίου τούτου καὶ δείγματος χάριν, σημειοῦμεν ἐκ τῆς ἐφετινῆς συλλογῆς τὴν ἰδιωματικὴν σημασιολογικὴν διαφοροποίησιν ἐνίων λέξεων, ὡς τοῦ οὐσ. ἀφτζῆς, κυριολεκτουμένου πολλαχοῦ ὑπὸ τὴν σημασίαν «κυνηγός», ἀλλὰ δηλοῦντος ἐκεῖ τὸν «σκοπευτὴν», τοῦ οὐσ. ζαμπίτ' τό, σημαίνοντος τὸν «ξυλοδαρμόν», μολονότι ἀλλαχοῦ τὸ ζαμπίτης ὁ, δηλοῖ τὸν ἐπιβάλλοντα τὴν τάξιν ἀξιωματοῦχον, τοῦ οὐσ. διασάκ' τό, κυριολεκτουμένου ὑπὸ τὴν σημασίαν «ἀπαγόρευσις», ἀλλὰ σημαίνοντος ἐν Ψαχνοῖς τὴν «ἀνάγκην, δύσκολον περίστασιν», τοῦ ἐπιθ. ἀθαράπαγος, χρησιμοποιοιμένου ἀλλαχοῦ μὲ τὴν ἐννοίαν «ἀθεράπευτος», ἐκεῖ ὅμως σημαίνοντος τὸν «ἀνικανοποίητον, ἀπληστον», τοῦ ἐπιθ. ξεκάμπανος, σημαίνοντος τὸν «ταλαντευόμενον, μετέωρον», ἀλλὰ χρησιμοποιοιμένου ἐκεῖ ὑπὸ τὴν σημασίαν «λίαν πτωχός», κλπ. Ἐν συνόψει, ἡ δευτέρα συλλογὴ τοῦ κ. Δούδαλη παρουσιάζει τὰς αὐτὰς πρὸς τὴν πρώτην ἀρετὰς καὶ εἶναι ἐξ ἴσου πολύτιμος διὰ τὸν σκοπὸν τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς Ἑταιρείας, δι' ἧς καὶ πρέπει νὰ βραβευθῆ.

18-19. Ἐκ Στερεᾶς Ἑλλάδος προέρχονται δύο συλλογαὶ καταρτισθεῖσαι ὑπὸ ἐκπαιδευτικῶν : μία ἐκ Νεοχωρίου Ναυπάκτου καὶ γενικώτερον ἐξ ὅλης τῆς ὄρεινῆς Ναυπακτίας, ἀποσταλεῖσα ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Φούρλα, δημοδιδασκάλου, καὶ ἑτέρα ἐκ Φθιώτιδος, ἀποσταλεῖσα ὑπὸ τοῦ κ. Ἀθ. Φλώρου, καθηγητοῦ Φιλολογίας.

Ἡ πρώτη τῶν συλλογῶν τούτων περιέχει, εἰς 19 σελίδας μεγάλου σχήματος, 355 ἐν ὄλῳ λέξεις ἀλφαβητικῶς ταξινομημένας, μετὰ τῆς ἐρμηνείας ἐκάστης αὐτῶν, ἀλλ' ἄνευ οὐδενὸς διασαφητικοῦ παραδείγματος ἐκ τῆς καθημερινῆς χρήσεως. Τὸ κύριον ὅμως μειονέκτημα τῆς συλλογῆς δὲν εἶναι τοῦτο, ἀλλ' ἡ καταφανῶς ἀνακριβῆς φωνητικὴ ἀπόδοσις τῆς ἰδιωματικῆς μορφῆς τῶν λέξεων. Ἀποφεύγομεν νὰ εἰσέλθωμεν εἰς λεπτομερείας καὶ ἀρκούμεθα νὰ σημειώσωμεν ὅτι εἰς οὐδεμίαν σχεδὸν λέξιν τῆς συλλογῆς φαίνεται κωφούμενον τὸ ο ἢ τὸ ε ἄτονον, ἢ συγκοπτόμενον τὸ ι ἢ τὸ ου ἄτονον, ἐνῶ γνωστὸν τυγχάνει ὅτι τὸ ἰδίωμα τῆς Ναυπακτίας ἀνήκει εἰς τὰ καθαρῶς βόρεια. Ἡ σαφῆς ἐντύπωσις τῆς Ἐπιτροπῆς εἶναι ὅτι ὁ κ. Φούρλας καὶ ἔφεσιν πρὸς ἐργασίαν ἔχει καὶ ἰκανότητος πρὸς συλλογὴν καὶ διαπραγματέυσιν γλωσσικοῦ ὕλικου κέκτηται, ἀλλ' ἄγνοεῖ παντελῶς τὴν ἀναγκαίαν πρὸς τοιαύτην ἐργασίαν μέθοδον. Κατ' ἀκολουθίαν, προτείνει, ὅπως ἀπονεμηθῇ εἰς αὐτὸν ὁ ἔπαινος τῆς Ἑταιρείας ἐπὶ τοῦ παρόντος, γίνῃ δὲ συγχρόνως πρὸς αὐτὸν ἡ σύστασις νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν φιλότιμον καὶ ἐθνωφελῆ προσπάθειάν του, ἀφοῦ ἀναγνώσῃ προηγουμένως τὰς ἐντύπους ὁδηγίας τῆς Ἑταιρείας.

Ἡ δευτέρα συλλογὴ περιλαμβάνει παρατηρήσεις εἰς τὴν φωνητικὴν καὶ τὸ τυπικὸν τοῦ ἐν Φθιώτιδι ὁμιλουμένου ἰδιώματος (σελ. 2-12), λεξιλόγιον αὐτοῦ (σελ. 13-79) καὶ τοπωνύμια τῆς περιοχῆς (σελ. 80-93). Τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔχουν ἤδη δημοσιευθῆ, ὡς ἔχουν ἐν τῷ χειρογράφῳ, εἰς τὸ περιοδικὸν «Φθιώτις» (τεύχη 14, 15/16, 17, 18, 19, 20/21), δὲν δύνανται ἐπομένως, κατὰ τὸν κανονισμόν τοῦ διαγωνισμοῦ, νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ἄλλα δύο κεφάλαια τῆς συλλογῆς, τὰς γραμματικὰς δηλαδὴ παρατηρήσεις καὶ τὸ γλωσσάριον, ἡ Ἐπιτροπὴ εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ παρατηρήσῃ μετὰ λύπης, ὅτι οὐδὲν τὸ θετικὸν καὶ χρήσιμον διὰ τὸν σκοπὸν τοῦ γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ προσφέρουν. Ὁ κ. Φλώρος ἐθεώρησε προτιμότερον νὰ ἀσχοληθῇ εἰς ἄκαιρον ἐπίδειξιν προσωπικῶν γνωμῶν ἀναγομένων εἰς φωνητικὰς καὶ ἐτυμολογικὰς ἐρμηνείας, ἐσφαλμένας μάλιστα κατὰ τὸ πλεῖστον, παρὰ εἰς θετικὴν προσφορὰν γλωσσικοῦ ὕλικου. Παραδείγματος χάριν, σημειοῦμεν ὅτι καταναλίσκει χάρτην καὶ κόπον διὰ νὰ διακρίνῃ διαφορὰς εἰς τὴν προφορὰν τῆς συνιζανομένης καταλήξεως -ιά ἢ τῆς φθόγγου ου μετὰ τὸ τσ, νὰ ἐξηγήσῃ τὴν παρουσίαν προθετικοῦ α εἰς πολλὰς λέξεις τοῦ ἰδιώματος διὰ τῆς προληπτικῆς ἀφομοιώσεως, ἢ νὰ ἀνακαλύψῃ τὸν λόγον τροπῆς φθόγγου εἰς ἄλλον εἰς λέξεις προερχομένας ἐκ τῆς ἀρχαίας ἢ μεταβληθείσας ἐκ παρετυμολογίας, νὰ ἀποδείξῃ ὅτι τὸ ἀγκούτσα προῆλθεν ἐκ τοῦ ἀγκυλίτσα, τὸ ἄπλας ἐκ τοῦ ἐμβάλλω, τὸ ἀλάνταβος ἐκ τοῦ δωρικοῦ ἀλίβατος, τὸ ἄρατος ἐκ τοῦ ἀραβάσσω, τὸ ἀξάλη = βούκεντρον, ἐκ τοῦ ἰξάλη (sic) = αἰγαγρος, τὸ ἀραβάνι = ὁ πλαγιότροχασμός τοῦ ἵππου, ἐκ τοῦ ραιβός, τὸ βαλαντώνω ἐκ τοῦ λατινικοῦ *bellare*, τὸ βιργιάνι = ἀνοικτά, ἐκ τοῦ λατινικοῦ *bulga* = πῆρα, τὸ γκέμι ἐκ τοῦ κημός, τὸ κέφι ἐκ τοῦ κέπος = εἶδος πτηνοῦ, τὸ κυττάρι = τὸ ὕστερον, ἐκ τοῦ πυτία, τὸ γνωστὸν κοκορέτσι ἐκ τοῦ κόρκορος, τοῦ παροιμιωδῶς

γνωστοῦ λαχάνου, τὸ λακινιά = πλῆθος, ἐκ τοῦ Λακωνία, κλπ. κλπ. Κατόπιν τούτων, ἡ κριτικὴ Ἐπιτροπὴ ἀδυνατεῖ νὰ προτείνῃ ὅπως γίνῃ ἀποδεκτὴ ἡ συλλογὴ τοῦ κ. Φλώρου, διατηρεῖ ὅμως τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ εὑρεθῇ προσεχῶς εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ προτείνῃ τὴν ἀποδοχὴν καλυτέρας συλλογῆς αὐτοῦ, ἀπηλλαγμένης τοῦ φόρτου τῶν ἀκαίρων ἐτυμολογιῶν καὶ περιοριζομένης εἰς τὴν πιστὴν καταγραφὴν τῆς μορφῆς τῶν λέξεων, εἰς τὴν σαφῆ καὶ σύντομον ἀπόδοσιν τῆς σημασίας αὐτῶν καὶ εἰς παράθεσιν φράσεων τοῦ καθ' ἡμέραν λόγου πρὸς διασάφησιν ταύτης καὶ ἐκείνης, καὶ οὐδὲν πλέον.

20. Ἀνταπόκρισιν εἰς παρομοίαν, ἀλλὰ διάφορον κατὰ λόγον, εὐχὴν τῆς Ἐπιτροπῆς, ἐκφρασθεῖσαν εἰς τὴν ἐκθεσιν τοῦ παρελθόντος διαγωνισμοῦ, ἀποτελεῖ ἡ συμμετοχὴ τῆς κ. Στέλας Πετράκη εἰς τὸν ἐφετινὸν διαγωνισμὸν διὰ νέας ἐκ τοῦ ιδιώματος τῶν Σμυρναίων συλλογῆς, ἀξιολόγου εἰς περιεχόμενον καὶ εὐμεθόδως συντεταγμένης. Εἰς 48 δακτυλογραφημένας σελίδας καταγράφονται πολλαὶ χαρακτηριστικαὶ λέξεις τοῦ ιδιώματος, Ἑλληνικαὶ κυρίως τὴν φορὰν ταύτην καὶ πραγματικῶς νέαι, χωρὶς δηλαδὴ νὰ ἐπαναλαμβάνεται λέξις σημειωθεῖσα εἰς τὴν προηγουμένην συλλογὴν, καὶ διασαφεῖται ἡ χρῆσις αὐτῶν διὰ καταλλήλων παραδειγμάτων τῆς ὁμιλουμένης ἄλλοτε εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἰωνίας. Ἐμφανῆ καθίστανται οὕτω πολλὰ τῶν χαρακτηριστικῶν ταύτης, ὡς ἡ χρῆσις χρονικῆς ἀντὶ συλλαβικῆς ἀυξήσεως τῶν ρημάτων (ἤφαγα, ἤφταιξα ἤφταξα, κλπ.), ἡ συχνὴ διατήρησις τῆς προφορᾶς τοῦ *v* ὡς *ou* ἢ *iou* (ὁ βούτουρας, ὁ χρουσός, ἡ νοικοκυοῦρά, κλπ.), ἡ ἰδιάζουσα μεταφορὰ τῆς σημασίας ἐνίων λέξεων (ἡ λ. μαγνήτης, π.χ., ἐχρησιμοποιοῖτο ὑπὸ τὴν σημασίαν τοῦ μέντιουμ τῆς πνευματιστικῆς ὁρολογίας, ἡ λ. ματατούρα ἐκ τῆς ἐννοίας «εἶδος ἐλαφροτάτου ζιζανίου», κατήντησε νὰ σημαίνῃ τὴν κακόγλωσσον γυναῖκα, ἡ λ. κασκαβάλης ἐκ τῆς σημασίας τοῦ γνωστοῦ εἶδους τυροῦ μετεφέρθη εἰς τὴν σημασίαν «βραδύνους, χοντροκέφαλος», κλπ.). Γεγονὸς βεβαίως εἶναι ὅτι δὲν ἐξαντλεῖται οὕτως ὁ κατάλογος τῶν μορφολογικῶν καὶ σημασιολογικῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ ιδιώματος, ὅπως γεγονὸς εἶναι ὅτι δὲν ἐξαντλεῖται διὰ τῆς ὑπὸ κρίσιν προσφορᾶς τῆς κ. Πετράκη οὔτε ὁ λεξιλογικὸς πλοῦτος τῆς ἐν Σμύρνῃ λαλουμένης. Μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ συλλογεὺς, ἐκ τῶν ὀλίγων οἵτινες κατέχουν μετ' αἰσθήματος τὸ ἰδίωμα τῆς Ἑλληνικωτάτης ποτὲ πόλεως, θὰ συνεχίσῃ τὴν ἀξιέπαινον καὶ ἐθνωφελῆ προσπάθειάν της, ἡ κριτικὴ Ἐπιτροπὴ ἀσμένως ἀποδέχεται τὴν παροῦσαν συλλογὴν καὶ προτείνει τὴν ἀπονομὴν εἰς αὐτὴν βραβεῖου.

21. Συμπληρωματικὴν, ὡσαύτως, συλλογὴν γλωσσικοῦ ὕλικου ἐκ τῆς ὁμιλουμένης ἄλλοτε ἐν Ἀρτάκῃ τῆς Προποντίδος, καταγεγραμμένην εἰς 9 τετράδια ἐκ σελ. 429 ἐν συνόλῳ, ἀποστέλλει ὁ συνταξιούχος ἐκπαιδευτικὸς κ. Ὁρ. Λογοθετίδης, οὔτινος ἢ εἰς τὸν προηγούμενον διαγωνισμὸν ὑποβληθεῖσα ὁμοίᾳ συλλογῇ ἔτυχε τοῦ πρώτου βραβεῖου. Καὶ ἡ ὑπὸ κρίσιν συλλογὴ τοῦ κ. Λογοθετίδου παρουσιάζει τὰ αὐτὰ πρὸς ἐκείνην πλεονεκτήματα, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν καλλιγραφικὴν καὶ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἐπιμελῆ, λεπτομερῆ καὶ σαφῆ καταγραφὴν καὶ διαπραγματεύσιν τοῦ προσφερομένου ὕλικου. Ἐχει, ὅμως, τὸ κοινὸν μὲ τὴν προηγουμένην μειονέκτημα, ὅτι περιέχει πλῆθος Τουρκικῶν λέξεων καὶ φράσεων, χρησιμοποιουμένων, βεβαίως, ἄλλοτε, κατ' ἀνάγκην ἢ ἐπ' εὐκαιρίᾳ, ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Ἑλληνικῆς κωμοπόλεως, ἀλλὰ

μὴ ἀνηκουσῶν, ἐξ ἴσου βεβαίως, εἰς τὴν καθ' ἡμέραν ὀμιλουμένην μεταξὺ αὐτῶν τούτων τῶν κατοίκων. Ἐπὶ πλέον, ἔχει δύο ἀκόμῃ μειονεκτήματα: πρῶτον, τὴν ἀποθησαύρισιν λέξεων καταφανῶς λογίων, χρησιμοποιοιμένων ἀσφαλῶς ὑπὸ τοῦ ἰδίου καὶ τοῦ κύκλου τῶν λογίων τῆς κωμοπόλεως, εἰς ὃν ἀνήκε, ἀλλ' ὄχι ἀσφαλῶς ὑπὸ τῶν ἀπλῶν καὶ ἀγραμμάτων κατοίκων αὐτῆς (βακτηρία, θαλασσοποιῶ, οἰκτιρισμός, σπεῖρα, τέμενος, ὑπέρογκος, ὠδίνες, κλπ.)· δεύτερον, τὴν ἐπανάληψιν πολλῶν λέξεων, τὰς ὁποίας εἶχεν ἤδηπραγματευθῆ εἰς τὴν προηγουμένην συλλογὴν. Τὰ τελευταῖα ταῦτα μειονεκτήματα εἶναι συγγνωστὰ διὰ τὴν μεγάλην ἡλικίαν τοῦ συλλογέως, ὅστις, ἐν βαθεῖ ἀλλὰ θαλερῶ γήρατι, ἐξακολουθεῖ νὰ ἐργάζεται καὶ νὰ ἀποδίδῃ κατὰ τρόπον, ὅστις θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς παράδειγμα πρὸς μίμησιν διὰ τοὺς νεωτέρους, δὲν μειώνουν δὲ σημαντικῶς τὴν θετικὴν προσφορὰν καὶ τῆς ὑπὸ κρίσιν συλλογῆς αὐτοῦ, ἣ ὁποία περιέχει χρήσιμον καὶ ἐνδιαφέρον γλωσσικὸν ὕλικόν (μεταξὺ ἄλλων, π.χ., πολλὰς ἀρχαιοπινεῖς λέξεις τοῦ ἰδιώματος, ὡς ὄρκυρος = δελφίν, σκιάθος = σκιαδίων, σαλός = μωρός, καμμῶ = καμμύω τοὺς ὀφθαλμούς, γούρι = οὐριον, κλούβιο, ἐπὶ ῥοῦ, κλπ.) καὶ πρέπει διὰ τοῦτο νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ καὶ νὰ βραβευθῆ.

22. Ἐκ τῶν γεωγραφικῶς μεμονωμένων συλλογῶν, τέλος, ἡ καταφανῶς ἀρτιωτέρα προέρχεται ἐκ Θεσσαλίας, συγκεκριμένως δὲ ἐκ τοῦ χωρίου Ἀνατολὴ τῆς ἐπαρχίας Ἀγιάς. Ὑποβάλλεται ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Γερορρίζου, συνταξιούχου δημοδιδασκάλου, καὶ ἀποτελεῖται ἐκ 2 χειρογράφων τετραδίων μεγάλου σχήματος καὶ σελ. 210 ἐν ὄλῳ. Τὸ περιεχόμενον τοῦ α' τετραδίου περιλαμβάνει φωνητικὰς καὶ γραμματικὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἰδιώματος (σελ. 3-17), λεξιλόγιον αὐτοῦ ἀλφαβητικῶς καταγεγραμμένον (σελ. 19-75), φράσεις ἰδιωματικὰς (σελ. 76-90), τοπωνύμια (σελ. 92-98) καὶ ποιμενικοὺς ὄρους (σελ. 99-105). Τὸ δεύτερον τετράδιον περιλαμβάνει συμπλήρωμα τοῦ λεξιλογίου (σελ. 3-23), τῶν ἰδιωματικῶν φράσεων (σελ. 24-38) καὶ τῶν τοπωνυμίων (σελ. 47-56), ἐπὶ πλέον δὲ διηγήσεις ἐν συνεχεῖ λόγῳ καὶ ἓνα παραμῦθι (σελ. 39-41 καὶ 62-64), παροιμιακὰς καὶ ἐπιρρηματικὰς φράσεις, παροιμίας καὶ γνωμικὰ (σελ. 42-46 καὶ 66-74), εὐχὰς καὶ ἀράς (σελ. 57-71), τραγούδια καὶ κάλαντα (76-99) καὶ γεωργικοὺς ὄρους (σελ. 100-108).

Ἐντύπωσιν ἐμποιεῖ κατ' ἀρχὴν ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ποικιλία τοῦ περιεχομένου τῆς συλλογῆς, ὡς καὶ ἡ ἄκρα ἐπιμέλεια καὶ ἡ τάξις, μεθ' ὧν κατέταξε καὶ ἐπραγματεύθη τοῦτο ὁ συλλογεύς. Μικρόν, ἀλλ' ἱκανὸν δεῖγμα τούτου ἀποτελεῖ ἡ μετ' εὐσυνειδησίας καὶ σαφηνείας συμπλήρωσις τοῦ εἰς τὴν γραμματικὴν τοῦ ἰδιώματος ἀναφερομένου ἐντύπου ἐρωτηματολογίου τῆς Ἑταιρείας, μολονότι εἰς τὸ πρῶτον τῆς συλλογῆς μέρος ἐρμηνεύει οὗτος ἐπιτυχῶς, κατὰ κανόνα, καὶ σαφῶς τὰς φωνητικὰς καὶ μορφολογικὰς ἰδιομορφίας τοῦ ἰδιώματος, τὰς ὁποίας καὶ ἐπεξηγεῖ διὰ πολλῶν ἐκάστοτε παραδειγμάτων, παρέχων οὕτως ἀσφαλῆ, κατὰ τὸ πλεῖστον, δεδομένα πρὸς γνῶσιν τούτου, ἀλλὰ καὶ γενικώτερον τῶν Θεσσαλικῶν ἰδιωμάτων, περὶ τῶν ὁποίων δυστυχῶς ἐλαχίστας κατέχομεν ἀναλόγους πληροφορίας. Μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιμελείας καὶ προσοχῆς ἔχει γίνῃ ἡ καταγραφή καὶ ἡ διαπραγματεύσις τῶν λέξεων τοῦ γλωσσάρου καὶ εἰς τὰ δύο τετράδια. Ἐὰν, μάλιστα, δὲν ἐσημειοῦτο ἐνίοτε ἔλλειψις παραδειγμάτων τῆς καθημερινῆς ὀμιλίας πρὸς πίστωσιν τῆς μορφῆς καὶ τῆς σημασίας

ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς λέξεως, ὡς καὶ ἡ σποραδικὴ ἔλλειψις σημειολογικῆς ἐνδείξεως ὡς πρὸς τὴν ὀρθὴν προφορὰν τοῦ λ ἢ τοῦ ν πρὸ ἀποβαλλομένου φωνήεντος, καὶ τὸ μέρος τοῦτο τῆς συλλογῆς θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ πλήρες καὶ ὑποδειγματικόν. Μεθοδικῶς, ἐπίσης, ἔχει γίνεαι ἡ κατάταξις τῶν τοπωνυμίων τῆς περιοχῆς, ὀρθῶς δὲ διακρίνει εἰς ταῦτα ὁ συλλογεὺς διαφόρους κατηγορίας κατὰ λόγον, σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὴν προκαλέσασαν τὴν ὀνοματοθεσίαν αἰτίαν (μορφή τοῦ ἐδάφους, χρῶμα τῆς καλλιεργουμένης γῆς, παρουσία χαρακτηριστικοῦ φυτοῦ ἢ ζώου, ὑπαρξίς χαρακτηριστικῶν κτισμάτων, σχέσις πρὸς ἱστορικὰ γεγονότα, κλπ.). Θεωροῦμεν περιττὸν νὰ ἐκταθῶμεν περισσότερον διὰ νὰ καταδείξωμεν ὅτι καὶ τὰ ὑπόλοιπα μέρη τοῦ α' τετραδίου, ὡς καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ δευτέρου παρουσιάζουν τὰ αὐτὰ πλεονεκτήματα. Ἀρκούμεθα νὰ τονίσωμεν ἰδιαιτέρως τὴν σημασίαν τῶν συντόμων κειμένων ἐν συνεχεῖ λόγῳ τοῦ β' τετραδίου διὰ τὴν συμβολὴν αὐτῶν εἰς τὴν ἀπόκτησιν ἐποπτικῆς εἰκόνας τοῦ ιδιώματος τοῦ χωρίου καὶ νὰ ὑπογραμμίσωμεν ἅπαξ ἔτι τὴν ἀξίαν καὶ τὴν χρησιμότητα τῆς ὅλης συλλογῆς, ἣτις πρέπει διὰ τοῦτο νὰ βραβευθῇ καὶ ἰδιαιτέρως νὰ ἐπαινεθῇ.

23. Ἡ δευτέρα μεμονωμένη συλλογὴ περιέχει γλωσσικὸν ὕλικὸν ἐκ Πεδουλᾶ τῆς Κύπρου καὶ ὑποβάλλεται ὑπὸ τῆς δ/δος Μαρ. Χαραλάμπους, φοιτητρίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς. Ἀποτελεῖται ἐξ 92 χειρογράφων σελίδων τετραδίου, εἰς τὰς ὁποίας περιλαμβάνονται 700 ἐν συνόλῳ λέξεις τοῦ ιδιώματος. Μολονότι ἡ συλλογεὺς τυγχάνει πρωτόπειρος, διαπραγματεύεται συστηματικῶς καὶ εὐμεθόδως τὸ προσφερόμενον ὕλικόν. Ἰδιαιτέρως ἀξιέπαινος εἶναι ἡ προσπάθεια πρὸς ἐξεύρεσιν καταλλήλων φράσεων ἐκ τῆς καθημερινῆς λαλιᾶς διὰ τὴν ἐκάστοτε διασάφησιν τῆς μορφῆς καὶ τῆς σημασίας τῶν λέξεων, διότι τοῦτο συντελεῖ ἐμμέσως καὶ εἰς τὸν πλουτισμὸν τοῦ διὰ τῶν λημμάτων προσφερομένου διαλεκτικοῦ ὕλικου. Τὸ πλεῖστον, βεβαίως, τοῦ ὕλικου τούτου εἶναι καὶ ἄλλοθεν ἀποθησαυρισμένον, ἀλλὰ τοῦτο δὲν μειώνει τὴν χρησιμότητα τῆς συλλογῆς, ἐφ' ὅσον καὶ γνωστοὶ διαλεκτικοὶ τύποι ἐπιβεβαιοῦνται οὕτω καὶ νέον, ἀσφαλῶς, ὕλικὸν προσφέρεται (π.χ., σούσα = ἡ κούνια, τὸ λίκνον, ἐκ τοῦ ἔσουσα = ἔσεισα, νωστογυρμένος = ὁ νεωστὶ ἐπιστρέψας, κλπ.). Μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ δ/νις Χαραλάμπους θὰ συνεχίσῃ τὴν ὑπὸ αἰσίους οἰωνοὺς ἀρξάμενην ἐργασίαν τῆς ἀποθησαυρίσεως τῆς ἐν τῇ γενετείρᾳ αὐτῆς ὀμιλουμένης καὶ θὰ πλουτίσῃ οὕτω δι' ἰδιωματικοῦ ὕλικου τὰς περὶ τῆς Κυπρίας διαλέκτου γνώσεις μας, προτείνομεν, ὅπως καὶ ἡ πρώτη αὐτῆς συλλογὴ γίνῃ ἀποδεκτὴ καὶ βραβευθῇ.

24. Ἀπομένει ἡ τρίτη τῶν μεμονωμένων συλλογῶν. Φέρει τὸν τίτλον «Συλλογὴ Σιφναϊκῶν λέξεων καὶ φράσεων» καὶ ἀποστέλλεται ὑπὸ τοῦ κ. Ἀ. Τρούλλου, δ/τοῦ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Κάτω Πεταλίων Σίφνου. Ὁ κ. Τρούλλος συνέλεξε καὶ κατέγραψεν ἰδιωματικὰς λέξεις εἰς 15 σελίδας μεγάλου σχήματος, ὀλίγα δημοτικὰ ἄσματα, εἰς 5 σελίδας, καὶ μικρὸν πίνακα τοπωνυμίων, εἰς 2 σελίδας τοῦ αὐτοῦ σχήματος. Τὸ πρῶτον μέρος τῆς συλλογῆς θὰ ἦτο εὐνοήτως τὸ χρησιμώτερον διὰ τὸν σκοπὸν τοῦ διαγωνισμοῦ, ἐὰν ἦτο εὐμεθόδως συντεταγμένον. Δυστυχῶς, ὁ συλλογεὺς, ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ὑπ' ὄψιν του, φαίνεται, τὰς ὁδηγίας τῆς Ἐταιρείας, πιθανῶς δὲ οὔτε τὰς ὀλίγας ἐπεξηγήσεις τῆς προκηρύξεως τοῦ διαγωνισμοῦ, κατέγραψεν ἄνευ τάξεως καὶ συστήματος ὅσας ἐθεώρησεν ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικὰς τοῦ ιδιώ-

ματος τῆς νήσου λέξεις, τῶν ὁποίων δίδει μονολεκτικῶς συνήθως καὶ ἀσαφῶς πολλάκις τὴν σημασίαν, ἄνευ οὐδενὸς διασαφητικοῦ παραδείγματος. Τοῦτο δέ, ὡς καὶ ἀνάλογοι ἀσάφειαί, ἢ προσφορά, π.χ., ρηματικῶν τύπων εἰς τὸν ἀόριστον μόνον, ἢ καὶ φράσεων ἤκιστα νοητῶν, δημιουργοῦν πολλὰς ἀμφιβολίας ὡς πρὸς τὴν μορφήν ἢ τὴν σημασίαν τῶν καταχωριζομένων λέξεων. Ἡ μικρὰ συλλογὴ δημοτικῶν ἀσμάτων παρουσιάζει ἐλάχιστον γλωσσικὸν ἐνδιαφέρον. Ἀντιθέτως, τὰ ὀλίγα τοπωνύμια, συνοδευόμενα καὶ ὑπὸ χρησίμων τοπογραφικῶν πληροφοριῶν, εἶναι εὐπρόσδεκτα. Σαφῆς ἐντύπωσις τῆς Ἐπιτροπῆς εἶναι ὅτι ὁ κ. Τροῦλλος κατέχει καλῶς τὸ ἰδίωμα τῆς νήσου καὶ δύναται νὰ συγκροτήσῃ ἀρτίαν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως συλλογὴν αὐτοῦ, εἰὰ διαθέσῃ περισσότερον χρόνον, μεγαλυτέραν ἐπιμονὴν καὶ ἐπιμέλειαν καὶ ἀκολουθήσῃ μετὰ προσοχῆς τὰς ἐντύπους ὁδηγίας τῆς Ἐταιρείας. Μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ εὐρεθῶμεν εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ κρίνωμεν προσεχῶς καὶ νὰ προτείνωμεν τὴν βράβειον τοιαύτης συλλογῆς αὐτοῦ, προτείνωμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος ὅπως ἀπονεμηθῇ ὁ ἔπαινος τῆς Ἐταιρείας εἰς τὴν πρώτην αὐτοῦ προσπάθειαν.

Ἡ κριτικὴ Ἐπιτροπὴ

Ἰω. Καλλέρης

Γ. Κουρμούλης

Ἀθ. Κωστάκης (Εἰσηγητὴς)

Κατ' ἀπόφασιν τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν Ἐταίρων ἀπενεμήθησαν εἰς τὰς ἀνωτέρω κριθείσας συλλογὰς αἱ ἑξῆς τιμητικαὶ διακρίσεις :

Α) Βραβεῖον ἐκ δραχ. 2.500 μετ' ἐπαινοῦ εἰς τὸν κ. Α. Γερορρίζον καὶ τὴν κ. Ἀγγελικὴν Μεταλλينوῦ.

Β) Βραβεῖον ἐκ δραχ. 1800 εἰς τοὺς κ.κ. Ν. Πιμπλήν, Κ. Δαύδαλην, Θ. Τρουπῆν καὶ Φ. Λίτσαν.

Γ) Βραβεῖον ἐκ δραχ. 1.200 εἰς τοὺς κ.κ. Ὁρ. Λογοθετίδην, Δ. Παπαδημητρίου, Χρ. Παπασταματίου-Μπαμπαλίτην, Γ. Ντεγιάννην, Μ. Πιτυκάκην καὶ τὰς κ.κ. Στ. Πετράκη, Ἐλ. Οὐσταμανωλάκη καὶ Μαρ. Χαραλάμπους.

Δ) Βραβεῖον ἐκ δραχ. 800 εἰς τοὺς κ.κ. Π. Πεφάνην, Γ. Κανελλόπουλον καὶ Στ. Χριστοφίδην.

Ε) Βραβεῖον ἐκ δραχ. 600 εἰς τὸν κ. Π. Τσακίρην.

ΣΤ) Ἐπαινον εἰς τοὺς κ.κ. Α. Τροῦλλον, Χ. Γραμματικόπουλον, Δ. Φούρλαν, Κ. Μάνον καὶ Ἀθ. Τζινιέρην.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1960

Ὁ γλωσσικός διαγωνισμὸς τοῦ ἔτους τούτου ὑπῆρξεν ἱκανοποιητικός, διότι καὶ πολλαὶ καὶ ἀξιόλογοι συλλογαὶ ὑπεβλήθησαν. Ἐστάλησαν ἐν συνόλῳ δέκα ἐννέα : ἦτοι τρεῖς ἀναφερόμενοι εἰς τὴν Πελοπόννησον, τρεῖς εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν, δύο εἰς τὴν Εὐβοίαν καὶ ἀνὰ μία εἰς τὴν Β. Ἡπειρον, Κύπρον, Σάμον, Λέσβον, Μῆλον, Χίον, Κρήτην, Σμύρνην, Ἀρτάκην, Ὑπάτην καὶ μία ἀναφερομένη εἰς τὴν τεχνικὴν ὀρολογίαν. Ἐκ τῶν συλλογῶν τούτων ἄλλαι μὲν εἶναι ἐκτενεῖς, ἄλλαι σύντομοι, δύο δὲ ἐξ αὐτῶν περιλαμβάνουν μόνον τοπωνύμια καὶ ὀνόματα. Ἐκ τῶν συλλογῶν, ἄλλοι εἶναι παλαιοὶ γνώριμοι τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας, ἄλλοι δὲ νέοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐκπαιδευτικοί, φοιτηταὶ καὶ ὑπάλληλοι.

Ἐκ τῆς συγκριτικῆς ἐρεῦνης τοῦ ὕλικου τῶν διαφόρων χειρογράφων καὶ τοῦ περιλαμβανομένου εἰς τοὺς ἐκδοθέντας τόμους τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ προκύπτει ὅτι ἐξ ἐκάστης περιφερείας ἔχομεν πάντοτε νέον ὕλικόν.

Τοῦτο μᾶς ὑποχρεώνει νὰ συνεχίσωμεν τὴν συλλογὴν τοῦ ὕλικου καὶ μάλιστα ἀπὸ περιφερείας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἢ δὲν ἔχομεν καθόλου ὕλικόν ἢ τὸ ὑπάρχον εἶναι ὀλίγον καὶ ἐν πολλοῖς ἐλλιπές.

Μία τοιαύτη περιοχὴ εἶναι ἡ Βόρειος Ἡπειρος. Ἐκ ταύτης, μόνον ἀπὸ τοὺς ἐδῶ πρόσφυγας δυνάμεθα νὰ συγκεντρώσωμεν ὕλικόν ἐν συνεννοήσει μὲ τοὺς Β. Ἡπειρωτικούς Συλλόγους ἢ ἀπὸ Β. Ἡπειρωτικὰς ἐφημερίδας, ὅπου δημοσιεύονται λαογραφικὰ σημειώματα μὲ ἰδιωματικὸν γλωσσικὸν χαρακτῆρα.

Ἰδιαιτέρως νομίζω ὅτι πρέπει νὰ τονισθῇ εἰς τὰς προκηρύξεις τοῦ διαγωνισμοῦ ἡ ἀνάγκη τῆς ἀναγραφῆς διαλεκτικῶν παραδειγμάτων εἰς ἐκάστην λέξιν τῶν Λεξιλογίων, διότι ἐκ τῶν ὑποβληθεισῶν συλλογῶν ἑπτὰ παρέχουν γλωσσάρια ἀνευ παραδειγμάτων. Διὰ τῆς ἐλλείψεως ὅμως αὐτῶν οὔτε τὴν ἀκριβῆ τῆς λέξεως σημασίαν δυνάμεθα νὰ ἐλέγξωμεν, οὔτε τὴν σημασιολογικὴν ἔκτασιν νὰ παρακολουθήσωμεν. Ἐπὶ πλεόν, διὰ τῆς ἀβιάστου καὶ αὐθορμήτου ὁμιλίας εἰς τὸ παράδειγμα ἔχομεν πάντοτε καὶ νέον ὕλικόν, ἄσχετον πρὸς τὸ ἐπεξηγούμενον.

Αἱ εἰς ἐκάστην τῶν ἀνωτέρω συλλογῶν παρατηρήσεις ἔχουν ὡς ἐξῆς :

1. Ἄνδρ. Γ. Κατσούρη, «Συλλογὴ δημῶδους γλωσσικοῦ ὕλικου ἐκ τοῦ χωρίου Μενολίκου τῆς ἐπαρχίας Λευκωσίας τῆς Κύπρου», σσ. 106.

Ὁ συλλογεὺς εἶναι τριτοετῆς φοιτητῆς φιλολογίας καὶ εἰργάσθη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐντύπων ὀδηγιῶν τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας. Τὸ περιεχόμενον ὕλικόν ἀναφέρεται : 1/ Εἰς τὸν ἄνθρωπον καθ' ἑαυτὸν (σωματολογία, ἐνδυμασία, κλπ.), σ. 1-24, 2/ Εἰς τὸν χερσαῖον βίον (γεωργίαν, ἀμπελοργίαν, τυροκομίαν, κλπ.), σ. 24-53, 3/ Εἰς τὸν φυσικὸν κόσμον (ζωολογίαν, φυτολογίαν), σ. 53-57, 4/ Εἰς τὸν ἠθικὸν κόσμον (οἰκογένειαν, παιδιάς, κλπ.), σ. 58-66.

Ἐν συνεχείᾳ, δίδεται (σ. 67-83) λεξιλόγιον, ἀκολουθεῖ διάγραμμα γραμματικῆς (σ. 84-96), στηριζόμενον καὶ τοῦτο εἰς τὰς ἐντύπους ὁδηγίας τῆς Ἑταιρείας, παρέχονται κείμενα διαλεκτικὰ (σ. 97-99), καταγράφονται παροιμῖαι καὶ γλωσσικά (σ. 100-104) καὶ τὸ τοπωνυμικὸν τοῦ χωρίου (σ. 105-106).

Τὸ ὅλον ὑλικόν, ἀντιπροσωπευτικώτατον τοῦ Κυπριακοῦ ἰδιώματος, εἶναι γεγραμμένον μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας καὶ δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἀνταποκρίνεται πλήρως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ διαγωνισμοῦ.

Ἡ κατὰ τρόπον ἰδιωματικὸν ἀναγραφὴ τῶν λέξεων καὶ τῶν κειμένων, ὡς καὶ ἡ παροχὴ ἀρκετῶν διαλεκτικῶν παραδειγμάτων, δι' ὧν καὶ ἡ σημασία ἐκάστης λέξεως καθορίζεται ἀκριβῶς καὶ ἡ σημασιολογικὴ αὐτῆς ἔκτασις πιστοῦται ἀρκούντως, εἶναι τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς συλλογῆς. Ὁ σ. μεθ' ἐκάστην λέξιν δίδει καὶ τὰ ὑποκοριστικὰ καὶ τὰ παράγωγα αὐτῆς πάντοτε μετὰ παραδειγμάτων, ὥστε οὐδεμίᾳ ἀμφιβολίᾳ ἀπομένει ὅτι οὕτως ἔχομεν, κατὰ τὸ δυνατόν, τὴν πλήρη διαλεκτικὴν τῆς λέξεως εἰκόνα. Διὰ τὴν λέξιν, π.χ., κεφαλή καταγράφει ὑλικόν εἰς μίαν καὶ ἡμίσειαν σελίδα ἀναφορᾶς, διὰ δὲ τὴν λέξιν μάτι τρεῖς ὁμοίας σελίδας κ.ο.κ.

Διὰ νὰ καταστήσῃ ἐπίσης σαφεστέραν τὴν σημασίαν ὠρισμένων λέξεων, ἰδίως τῶν σημαινουσῶν ἐργαλεῖα ἢ ἄλλα ἀντικείμενα, παρέχει καὶ σχέδια τούτων, σημειῶνων τὸ προσδιοριζόμενον διὰ τῆς λέξεως τμῆμα ἐκάστου. Εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν παιδιῶν καὶ τοῦ τρόπου ἐργασίας τῶν κατοίκων εἶναι ἀκριβῆς καὶ χρησιμοποιεῖ πάντοτε τοὺς ἰδιωματικούς ὄρους, τοὺς ὁποίους παραλλήλως ἐρμηνεύει. Τὰς παροιμῖας μεταγράφει καὶ εἰς τὴν κοινήν, καθορίζων καὶ τὴν περίστασιν, δι' ἣν γίνεται χρῆσις αὐτῶν.

Πλὴν τοῦ ἀνωτέρω σημαντικοῦ ὑλικοῦ, μᾶς δίδει ἰδιαιτέρως καὶ συμπληρωματικὸν γλωσσάριον ἐκ 230 περίπου λέξεων μετὰ τῆς ἐρμηνείας αὐτῶν καὶ τῶν σχετικῶν παραδειγμάτων.

Τὸ ἰδίωμα τῆς Κύπρου ἔτυχε μελέτης παλαιότερον ὑπὸ τοῦ Α. Σακελλαρίου¹, εἰδικώτερον ὅμως ὑπὸ τοῦ Χ. Παντελίδου καὶ Σ. Μενάρδου, ὁ ὁποῖος, πλὴν τῶν ἄλλων ἐπὶ μέρους μελετῶν καὶ τοῦ Τοπωνυμικοῦ, ἔγραψε καὶ *Φωνητικὴν τῆς διαλέκτου τῶν σημερινῶν Κυπρίων*, Ἀθηνᾶ 6 (1894), σ. 145-173 καὶ *Γραμματικὴν τοῦ Κυπριακοῦ ἰδιώματος*, Ἐπιστ. Ἐπετ. Πανεπ. Ἀθηνῶν 9 (1913), σ. 131-161 καὶ Ἀθηνᾶ 37 (1925), σ. 35-79.

Ἐκ τοῦ ὅλου ὑλικοῦ καὶ ἐκ τοῦ γραμματικοῦ διαγράμματος τοῦ ἰδιώματος, τὸ ὁποῖον ὁ σ. παρέχει, φαίνονται καὶ καθορίζονται σαφέστατα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ Κυπριακοῦ ἰδιώματος, ἀσχέτως πρὸς τὰς ἐπὶ μέρους καὶ ἀναγκαίας κατὰ τὰ διάφορα τμήματα τῆς νήσου παρουσιαζομένας διαφορὰς.

Οὕτω, παρατηρεῖ τις εἰς τὴν ὑπὸ κρίσιν συλλογὴν : 1/ τὴν προφορὰν διπλῶν συμφώνων, ὡς εἶναι τὰ κ, λ, τ, θ, π, ν, ξ, μ. : σακ-κούλ-λα, πολ-λυνίσκω, ἄλ-λος οὐλ-λον, μούτ-τη, π-πέφτουν, ἀθ-θός, ἀξαμών-νω, ἀξ-ξίπ-πα (ἐξαίφνης), κομμάτι, κλπ., 2/ τὴν καθολικὴν ἐπικράτησιν τοῦ τσιτακισμοῦ (τῶ ἢ τῷ, ὅταν προηγῆται

1. Τὰ Κυπριακά, ἐν Ἀθήναις, τόμ. 1-2 (1890-1891).

ἔρρινον): τσεφάλι, τσερί, πούντζες, 3/ τὴν προφορὰν τοῦ σ ὡς σ̄ πρὸ τοῦ e, i: σέρι, σεμῶνας, 4/ τὴν ἀποβολὴν τῶν ἠχηρῶν β, γ, δ μετὰ φωνηέντων: πελάου, γάαρος, 5/ τὴν προφορὰν τοῦ ἐν συνιζήσει ἡμιφώνου ε ὡς κ μετὰ τὸ σύμφωνον ρ: δεκαριά-δεκαρκά ἢ ὡς κῖ μετὰ τὰ δ, τ: ἀμ-μάθκια, παιθκιά, 6/ τὴν τροπὴν διαφόρων συμφώνων εἰς ἄλλα τοιαῦτα, 7/ τὴν ἀφομοίωσιν τοῦ τελικοῦ ν πρὸς τὸ ἐπόμενον σύμφωνον: μιᾶλοβ βοῦκ-κο (μεγάλον βοῦκκο-μπουκκιάν), ἀμ-μάτισ σου, ἔγ γένεσαι, κλπ., 8/ τὴν χρῆσιν τῶν εἰς -ίσκω ρημάτων: τραταρίσκω, πλυν-νίσκω πολ-λυνίσκω, ἀνεφανίσκω, κλπ.

Τὸ ἰδίωμα ἔχει ἀρκετὰ ἀρχαιοπινῆ στοιχεῖα. Ἐκ τοῦ λεξιλογίου τῆς συλλογῆς σημειῶνω τὴν λέξιν θκιαρτίζω = διαρτίζω, σχηματίζω, πλάθω τὰ ψωμιά. Πρόκειται περὶ τοῦ ἀρχ. ρ. διαρτίζω, μορφώνω, σχηματίζω. Εἰς Π. Δ. (Ἰώβ 33,6) φέρεται: «ἐκ πηλοῦ διήρτισαι σὺ ὡς καὶ ἐγώ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ διηρτίσμεθα.» Πβ. καὶ Ἑσύχιον: διαρτίσας ἀναπλάσας, καὶ διαρτωμένων καταρτιζομένων. Ὁμοίως τὴν λ. τσημὸς τὸ φίμωτρον. Καὶ ἐνταῦθα εἶναι ἡ ἀρχ. λ. κημὸς, δι' ἣν βλ. Ξενοφ., Ἴππ. 5,3 «εἰδέναί χρῆ τὸν ἵπποκόμον καὶ τὸν κημὸν περιτιθέναί τῳ ἵππῳ καὶ ὅταν ἐπὶ ψῆξιν καὶ ὅταν ἐπὶ καλίστραν ἐξάγη». Ἐν Κύπρῳ λέγεται καὶ ρ. τσημῶν-νω = τοποθετῶ τὸν κημὸν. Περὶ τῆς λέξεως καὶ τῶν σημασιῶν αὐτῆς πλείονα γράφομεν ἄλλαχοῦ.¹

Διὰ πάντα τὰ ἀνωτέρω ἡ συλλογὴ εἶναι ἀξία βραβεύσεως.

2. Φωτ. Κ. Λίτσα, «Γλωσσικὴ ὕλη ἀπὸ τοῦ χωρίου Βερεστιὰ Τριφυλίας», σσ. 300.

Ὁ σ. εἶναι ἐπίσης φοιτητῆς, μετέσχε δὲ καὶ πέρυσι τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς Ἑταιρείας δι' ἀξιολόγου γλωσσικοῦ ὕλικου. Συνεχίσας τὴν συλλογὴν, μετέχει καὶ τοῦ παρόντος δι' ἐξ ἴσου ἀξιολόγου συλλογῆς. Ἀποφεύγων τὴν περιττολογίαν ἢ ἀστόχους ἐτυμολογίας ἢ καταγραφὴν λαογραφικοῦ ὕλικου, ἀπὸ τοῦ ὁποῖον ἡ γλωσσικὴ ὠφέλεια δυνατὸν νὰ εἶναι πολὺ μικρά, παρέχει καθαρῶς γλωσσικὸν ὕλικὸν καὶ δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ ὅλη προσφορά του, ἂν ἀφαιρεθῇ τὸ ἐρμηνευμα τοῦ λήμματος, εἶναι ἓνας ἀβιάστος ἰδιωματικὸς λόγος. Οὕτω δίδει πλήρη τὴν γλωσσικὴν εἰκόνα τοῦ χωρίου Βερεστιὰ. Εἶναι δύσκολον νὰ προσδιορισθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν λέξεων, τὰς ὁποίας ἔχει, διότι εἰς ἕκαστον λῆμμα ἀναγράφει πλείονα τοῦ ἐνὸς πλούσια παραδείγματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀβιάστως καὶ ἀνυπόπτως παρέχονται πάντοτε νέαι λέξεις. Συνήθως δίδεται ἡ οἰκογένεια τοῦ λήμματος, δηλ. ρῆμα, μετοχὴ, οὐσιαστικόν, παράγωγα, σύνθετα, συνώνυμα, πάντα δὲ ταῦτα διὰ χαρακτηριστικῶν παραδειγμάτων, ἐντελῶς ἰδιωματικοῦ λόγου.

Ὁ σ. εἶναι σαφῆς εἰς τὴν ἐρμηνείαν καὶ γενναιόδωρος εἰς τὰ παραδείγματα. Π.χ. γράφει: γαλαχτερός = ὁ ἀποδίδων ἄφθονον γάλα: Ἦτανε κείνη ἡ προβατῖνα γαλαχτερὴ καὶ μαλλάτη, ἢ ἀξετίμωτο ζωντανό. Γώμορο τό, ἢ κεκανονισμένη ποσότης σίτου πρὸς μίσθωσιν βοδὸς διὰ σποράν. Ἐν συνεχείᾳ ἀκολουθοῦν μετὰ παραδειγμάτων αἱ λέξεις: γωμοργιάζω, γωμόργιασμα τό, ξεγωμοργιάζω,

1. Ἀρχαιοπινῆ τινα γλωσσικὰ ἐκ Κυκλάδων, τσημίσι - τσημὸς - κημὸς, Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν, τόμ. 1 (1961), σ. 592-598.

ξεγωμόργιασμα. Ὅμοίως μετὰ τὸ ρ. ζαλώνω γράφει τὰ ζαλωμένος, ζάλωμα τό, ζαλιὰ ἢ, ζαλιὰ (ἐπίρρ.), ζαλιάζω, ζάλιασμα, ἀζάλωτος, κλπ. Ἐπίσης σημειώνει ὅτι ἡ λ. παναγιάρι τό, ἡ σφραγίς, διὰ τῆς ὁποίας σφραγίζουσι τὸν διὰ τὴν ἐκκλησίαν προοριζόμενον ἄρτον (πρόσφορον), λέγεται καὶ πατητήρι τό, καὶ σοφραϊστήρι τό.

Τὸ ὑλικὸν εἶναι ἄρκετὰ ἐνδιαφέρον· σημειώνω, π.χ., τὰς λ. βουρκολεῖο τό, (ἀγέλη βοῶν), δάνος τό, (τὸ δάνεισμα· ἄμα βασιλέψῃ ὁ ἥλιος δὲ βγαίνουνε γιὰ δάνο)· ἡ λ. μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸν τρίτον π.Χ. αἰ. γράψαντος ἐπικοῦ Εὐφορίωνος : τό ῥὰ οἱ δάνος ὤπασεν Ἐκτωρ. Πβ. καὶ τὸ τῆς ΠΔ. (Σοφ. Σειρ., ΚΘ, 4) : πολλοὶ ὡς εὖρημα ἐνόμισαν δάνος, καὶ τὸ τοῦ ΜΕ : δάνειον· παρὰ τὸ δάνος, δ σημαίνει τὸ δῶρον¹. Ἔργος ὁ, μέρος ἐργασίας τινός, τὸ ὁποῖον ἐκτελεῖ ἕκαστος ἐργάτης· θροφανόγαλη ἢ, αἶζ, ἢ ἔχουσα θρεπτικὸν γάλα· τὸ πρῶτον συνθετικὸν ἐνθυμίζει τὸ θροφανός, ὅπερ ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον ἐν τῷ Θρήνω τῆς Κων/λεως στ. 996². Ὅμοίως παραθέτω τὰς λέξεις : ἐγκαιρος ὁ κατάλληλος : ἐγκαιρη ἡμέρα, σκέμμα τό, ἢ σκέψις (παρὰ τὸ σκέπτομαι), θροῖζομαι ἀνατριχιάζω (παρὰ τὸ ἀρχ. θροοῦμαι ταρασσομαι, φοβοῦμαι), πβ. ΚΔ (Ματθ. 26,6, Μάρκ. 13,7) : μελλήσετε δὲ ἀκούειν πολέμους καὶ ἀκοὰς πολέμων, μὴ θροεῖσθε. Ἡ δωρεὰν προσφορὰ ἐργασίας πρὸς τινα καλεῖται ξέλασι ἢ, παρὰ τὸ ἀρχ. ἔλασις³. Σημειώνω ἀκόμη διὰ τὴν σημασίαν των τὰς λέξεις : θαμάζω βασκάνω, θάμασμα τό, βασκανία, πατινάδα ἢ, οἱ ἀρραβῶνες, μεταθανατικὸν τό, ἢ μετὰ θάνατον στολή, συνήθως ἢ νυμφικὴ στολή ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ ὡς νεκρικὴ, ψιφώνει, γίνεται ψίφωμα σκοτεινιάζει. Ἡ λέξις αὕτη ἀπαντᾷ καὶ ἐν Μάνῃ καὶ ἐν Κορσικῇ : ἀψιφώνει, ἄψιφο τό⁴.

Σημειώνω ἀκόμη τὰς ἐκφράσεις : εἶχε παγιωμένο (εἶχε πάει), εἴμαστε παγιωμένοι (ἔχομεν πάει), τὸ εἶχανε βαλμένο, τὸ εἶχανε φτειαγμένο, κλπ., δηλ. περίφρασις τοῦ ἐνεργητικοῦ παρακειμένου, ἐκφερομένην διὰ μετοχῆς παθητικοῦ παρακειμένου⁵. Ὅταν ὅμως εἶναι ἐρώτησις ἢ σύνθετος χρόνος (παρακειμένος) μετὰ τοῦ ἔχω καὶ προηγῆται τὸ χρονικὸν ἀκόμη, τότε τὸ βοηθητικὸν ρῆμα ἐπιτάσσεται, ὡς : Σπείρει ἔχουνε κείνοι οἱ δικοί σας ἴσια πάνου ; (ἔχουνε σπείρει), ὀρδινιάζεται δῶ χάμου ἀπὸ τὸ πρῶν κὶ ἀκόμα νὰ κινήση ἔχει (δὲν ἔχει ἀκόμη κινήσει), ἀκόμα νὰ γυρίση ἔχει (δὲν ἔχει ἀκόμη γυρίσει), ἀκόμη νὰ δὰ κουρέψουτε ἔχουτε ; (δὲν τὰ ἔχετε ἀκόμη κουρέψει) ; κλπ.

Τέλος, ὁ ἀόρ. ἀντὶ χρόν. χαρακτήρως σ ἔχει κ, οἶον : ἀπαράτηκα, ἐβόθηκα, ἀλησμόνηκα, ἐμάδηκα, κλπ.

Γενικῶς ὁ σ. παρέχει λίαν ἐνδιαφέρον ὑλικὸν καὶ κατὰ τρόπον σύμφωνον πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς Ἑταιρείας, δι' ἧς καὶ ἡ συλλογὴ του κρίνεται ἀξία βραβεύσεως.

1. Πλειόνα περὶ τῆς λ. βλ. Δ. Β. Βαγιακάκου, Ἐτυμολογικὰ καὶ σημασιολογικὰ, Ἀθηνᾶ 55 (1955), σ. 49-50.

2. Γ. Χατζιδάκι, Νεοελληνικά, Ἀθηνᾶ 22 (1910), σ. 240.

3. Δ. Β. Βαγιακάκου, Ἐλαύνω - λάμνω κλπ., Ἀντόθι 60 (1956), σ. 256.

4. Ν. Ἀνδριώτη, Ἐτυμολογικὰ καὶ σημασιολογικὰ, Λεξικογρ. Δελτ. 3 (1941), σ. 70-71, Πβ. G. Blanken, Les Grecs de Cargèse, Leyden 1951, σ. 215.

5. Πλειόνα βλ. Γ. Χατζιδάκι, Μικρὰ συμβολαί, Ἐπ. Ἐπ. Φιλ. Σχ. Παν. Θεσ. 1 (1927), σ. 9.

3. Γ. Ντεγιάννη, «Συλλογή γλωσσικού ύλικού ἐκ τοῦ χωρίου Στρόπωνες τῆς Εὐβοίας», σσ. 135.

Ἡ συλλογὴ αὕτη ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς *Διαγράμματος Γραμματικῆς* τοῦ ἰδιώματος (σ. 1-15) καὶ ἑνὸς *Γλωσσαρίου* (σ. 16-135). Τὸ ἰδίωμα τῶν Στροπόνων, οἱ ὅποιοι κεῖνται εἰς τὰ νοτιώτερα ὄρια τῆς Βορείου Εὐβοίας, εἶναι βόρειον. Ὁ σ. ὁμῶς σημειώνει ὡς ἐκθέτην μικρὸν ἴχνος τῶν ἀτόνων φωνηέντων ου καὶ ι (*κόβουντι, τούτους, διπλάρ'ς, λ'ε'τουργάου, σουπάνν', παλούκ', γρόσ', τσαρούχ', γ'ναικάρα, κλπ.*), ἐξ ὧν συνάγομεν ὅτι δὲν ἔχομεν πλήρη ἀποβολὴν τούτων καὶ ὅτι ἐπομένως τὰ πρὸ αὐτῶν σύμφωνα φυλάττουν τὴν ἐκ τοῦ φωνηέντος προφορὰν αὐτῶν.

Τὸ διάγραμμα τῆς γραμματικῆς ἔχει συνταχθῆ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐντύπων ὁδηγιῶν τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας. Ἐκ τῶν παρατηρήσεων τοῦ σ. σημειώνομεν ὅτι, εἰς τὸ κεφάλαιον *Σύμπλεγμα συμφώνου καὶ ι*, γράφει ὅτι ἀπὸ ἡμίφωνον *ι* τοῦ ἐν συνιζήσει συμπλέγματος *ιά* ἐν συνεφορᾷ μετὰ τοῦ *ρ* ἀποδίδει τὸν τύπον *ργιά* (*μουριά-μουργιά*). Τοῦτο ὁμῶς δὲν φαίνεται ἀπὸ τὸ ὑλικὸν τοῦ λεξιλογίου, διότι γράφει: *χουλιάρια, λειτουριά, καμπαναριά, καλ'βοσφύρια, ἀπινταριά κ.ἄ.*

Παρεμπιπτόντως εἰς παραδείγματα σημειώνει τοὺς ρηματικούς τύπους: *'ιέχ'ε', 'ιέφα'* καὶ κατὰ τὴν κλίσιν τοῦ *ρ*. *κόβου* γράφει εἰς τὸν παρατ, *ιέκουβις, ιέκουβι, κλπ.* Ἐχομεν δηλ. ἐνταῦθα ἐν ἀρχῇ μίαν προσθήκην τοῦ φθόγγου *ι*, ὁ ὅποιος προφέρεται οὕτως, ὥστε νὰ μὴν ἀπαρτίζη ἰδιαιτέραν συλλαβὴν. Τοῦτο ὁ Α. Παπαδόπουλος¹ παρατήρησεν εἰς πολλὰ βόρεια ἰδιώματα καὶ τὸ ἐξηγεῖ δι' ἀναλογικὴν ἐπίδρασιν. Ἐπειδὴ δηλ. ὁ ἀόρ. φέρεται ἄλλοτε μετὰ τῆς ἀυξήσεως *ε* καὶ ἄλλοτε μετὰ τῆς *η* (*ἔκανα, ἤριξα, ἤφαγα*), ἐντεῦθεν ὁ φθόγγος οὗτος πρὸ τοῦ *ε* ἐπεξετάθη καὶ ἀλλαχοῦ, ὄχι μόνον εἰς τὴν ἀρχὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ μέσον τῆς λέξεως (*ἤέχου, ἤένας, θηέλου, φηέτου*). Ἀντιθέτως, ὁ Β. Φάβης² ἠρμήνευσε τὸ φαινόμενον τοῦτο ἕνεκα τοῦ ἰσχυροῦ τονισμοῦ, ὁ ὅποιος αὐξάνει τὴν ποσότητα τοῦ τονιζομένου φωνηέντος, δηλ. ἀπὸ βραχὺ γίνεται μακρὸν καὶ ὁ κοινὸς τύπος *ἔχω* γίνεται *εἔχου*, τρεπομένου δὲ τοῦ ἀτόνου *ε* εἰς *ι* ἔχομεν *ἔχου*. Ὁ Α. Παπαδόπουλος³ ἐπανέρχεται ἐπὶ τοῦ θέματος καί, ἀντικρούων τὴν γνώμην τοῦ Β. Φάβη, παρατηρεῖ ὅτι τοῦ ὡς διπλοῦ ἐκφωνομένου μακροῦ φωνηέντος τονίζεται τὸ πρῶτον καὶ ὄχι τὸ δεύτερον, ἦτοι *ἔεχου* καὶ ὄχι *ἔέχου*, ἐπομένως τὸ τονιζόμενον *ε* δὲν γίνεται *ι*: *ἔεχου-ἔέχου* κατὰ τὸν νόμον τῶν βορείων ἰδιωμάτων.

Ὁ σ. γράφει, πρὸς τούτοις, τοὺς τύπους *ἰέτοιμα, ἰέξουδου* (σ. 23), δηλ. μετὰ προθετικοῦ *ι*.

Τὰ ρήματα εἰς τὸ *α'* ἐνικὸν ἐνεστ. ἔχουν κατάλ.-ου: *κλαίου, θέλου, φ'λοῦ ἀκοῦ* (γράφει ὁμῶς καὶ *κόβω*).

Ἐνδιαφέρων εἶναι ὁ τύπος τῆς γεν. πληθ. τῶν οὐδ., ὅστις σχηματίζεται κατὰ τὰ ἀρσενικά ὡς αἰτ. πληθ., οἶον: *Ρίξε τους ζους νὰ φᾶνε* (τῶν ζώων), *ἔκουπε τ'ς*

1. Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων, Ἀθῆναι 1926, σ. 21.

2. Ὁ δυναμικὸς τονισμὸς τῆς βορείου ἑλληνικῆς καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ, Ἀθηνᾶ 55 (1951), σ. 9-11.

3. Ἀθηνᾶ, ἐνθ' ἀν., σ. 124.

φούντις τούς καλαμπουκιούς (τῶν καλαμποκιῶν), κλπ., ὁμοίως καὶ ἡ ἀλλαγὴ τοῦ γένους τῶν οὐδ. εἰς -ος εἰς ἄρσεν. εἰς -ος, ὡς : τὸ ἄνθος-οὐ ἄνθους, τὸ πλάτος -οὐ πλάτους, τὸ μάκρος-οὐ μάκρους, τὸ χάος-οὐ χάους, τὸ τέλος-οὐ τέλους, τὸ κέρδος-οὐ κέρδους, τὸ θάρρος-οὐ θάρρους, κλπ.

Τὸ Λεξιλόγιον περιλαμβάνει 1600 περίπου λέξεις μετὰ τῆς σημασίας αὐτῶν καὶ τῶν σχετικῶν παραδειγμάτων. Ὁ σ. εἶναι σαφῆς εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς σημασίας καὶ προσεκτικὸς εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν καταλλήλων παραδειγμάτων. Ἐκεῖ ὅμως, ὅπου παρουσιάζει κάποιαν ἀδυναμίαν εἶναι ἡ πλήρης φωνητικὴ ἀπόδοσις τῶν λέξεων ὡς πρὸς τὴν γραφὴν τοῦ ἀπομένοντος φωνήεντος *i*, *ou* εἰς θέσεις, ὅπου τὸ καθαρὸν βόρειον ἰδίωμα ἀποβάλλει αὐτά, γράφει δηλ. : σγάρισα, νὰ πάη νὰ σηκώης, συγκαθάει, τάεις (τά 'χεις), μιλίχλουρο, ξεσιτ'σμένο λ'βάδι κ.ά. Νομίζω ὅτι τοῦτο εἶναι μάλλον lapsus calami παρά φωνητικὴ ἐξαίρεσις. Ἐπίσης, ἐνῶ ἐκ τοῦ ὕλικου πιστοῦται ἀποβολὴ τοῦ *γ* μετὰξὺ φωνηέντων, ὡς : φουόδ'κους, λόϊα, πληή, σκυλλοφάους, τρώουμι, Παναϊα, κλπ., ὑπάρχουν καὶ τύποι μετὰ τοῦ *γ*, ὡς ἀνασφαγή (χαραματιά), ἀμαγέριφτους, κλπ.

Μεταξὺ τῶν παραδειγμάτων εὐρίσκει τις ἐνίοτε καὶ νέας λέξεις, τὰς ὁποίας ὅμως ὁ σ. δὲν ἐρμηνεύει, π.χ., ὑπὸ τὸ λῆμμα *πολιμάου* (ἀντιτίθεμαι) γράφει : *γιατὶ μὴ πουλιμάς ; ἄσι νὰ μποῦ χουραφιάρ'ς νὰ ζήσου, χωρὶς νὰ δίδῃ τὴν σημασίαν τῆς λ. χουραφιάρης*. Ἐξ ἄλλων ἐξ Εὐβοίας (Κουρουνίου, Αὐλωναρίου) καὶ Σκύρου Χειρογρ. τοῦ Ἰστορ. Λεξικοῦ παραδίδεται ὅτι ἡ λ. σημαίνει τὸν ἀγροφύλακα. Εἰς τὴν Ἄνδρον (Κόρθιον) δηλοῖ τὸν κύριον τοῦ ἀγροῦ ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὸν κύριον τῶν ἐν τῷ αὐτῷ ἀγρῷ καρποφόρων δένδρων, εἰς δὲ τὸ Ἄλμυρον (Βόλου) ἡ λ. σημαίνει τὸν γεωργόν. Ὅμοίως ὑπὸ τὸ λῆμμα *διρμωνίζου* (βάνω 'ς τὸ διρμώνι τὰ ρεβίθια γιὰ νὰ περάσουν τὰ λισβὰ κ' οἱ πέτρες) δὲν ὑπάρχει ἡ σημ. τῆς λ. λισβά, ἐπίσης ὑπὸ τὸ *πουτάζουμι* (ὑποτάσσομαι : δὲν πουτάζουντι 'ς τοῦ γουνιό' τὰ σ'γκαθάει οὐ ἕνας κὶ οὐ ἄλλους), ἐλλείπει ἡ σημασία τῆς λ. *σ'γκαθάει* κ.ά. Ἐκ πολλῶν περιφερειῶν τῆς Ἑλλάδος, κατὰ μαρτυρίας τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, παραδίδεται ἡ λ. λισβός (λ'σβός - λιβός) καὶ σημαίνει τὸν μὴ τελείως ἀναπτυχθέντα καρπὸν (σίτον), τὸν ἄωρον, ἐπὶ ἀνθρώπων δὲ τὸν ἀδύνατον. Λέγεται, ἐπίσης, καὶ ρ. λισβώνω. Ὁ Γ. Χατζιδάκις, σημειῶν τὴν λ. ἐκ τῆς ΒΑ Εὐβοίας, κατὰ τὸν Γλωσσικὸν διαγωνισμὸν τοῦ 1912 (Ἄθηνᾶ 25 [1913], σ. 284), συσχετίζει αὐτὴν πρὸς τὸ λίσπος καὶ λίσφος. Νομίζω ὅτι σχετικὸν εἶναι καὶ τὸ παρ' Ἑσυχίω : λισφώσασθαι ἐλαττώσασθαι.

Καλόν, βεβαίως, εἶναι νὰ προστίθεται ἡ σημασία τῆς λέξεως, ὅταν δὲν ὑπάρχη ὡς λῆμμα εἰς τὴν συλλογὴν. Ἐχει, ἐπίσης, πολλὰς λέξεις τῆς κοινῆς Ἑλληνικῆς, ἀλλ' ὑπὸ τὸν βόρειον ἰδιωματικὸν τύπον.

Ἀσχέτως ὅμως πρὸς αὐτά, ὁ σ. παρέχει νέον ὕλικόν ἐνδιαφέρον, καίτοι ἔχει δώσει προηγουμένως καὶ ἄλλας συλλογὰς ἐκ τοῦ χωρίου Στρέβονες. Σημειῶνω μερικὰς νέας λέξεις : *ἀζάτ'κους*, ἐπὶ ζῴων ὁ ἐλεύθερος, *βάρδα* ἡ, ἀγέλη ἵππων, *ἀστυνουμ'κὴ* περιοχὴ σποράδην καλλιεργουμένη, ὅπου δι' ἀποφάσεως τῆς κοινοτικῆς ἀρχῆς ἀπαγορεύεται δι' ὠρισμένον χρόνον νὰ βόσκουν τὰ ζῶα. Ἀρχικῶς ἐλέγετο *ἀστυνομικὴ* τὸ ἀπαγορευτικὸν ψήφισμα (ἡ διάταξις), ἔπειτα ἐλέχθη καὶ ἡ περιοχὴ. Ἡ λ. εἶναι χαρακτηριστικὴ διὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ τοπωνυμίου. Διὰ τὴν σημασίαν ση-

μειώνω τὴν λ. βουϊδουλίβαδου ἢ ὁποῖα δηλοῖ ἀπαγόρευσιν βοσκῆς διὰ τὰ ἄλλα ζῶα καὶ ἐλευθερίαν εἰς τοὺς βόας. Ὑπάρχουν ἀρκεταὶ ἐνδιαφέρουσαι λέξεις ὡς, π.χ., ἢ λ. φαλαρός : ἕνα φαλαρό ἄλουγον· τὸ ἔχον λευκὸν μέτωπον. Ἡ λ. γενικῶς λέγεται διὰ τὸ ἄλογον, ταῦρον καὶ τράγον, τὸν ἔχοντα λευκὸν στίγμα εἰς τὸ μέτωπον.

Ἀπὸ τὴν Β. Εὐβοίαν ἔχομεν καὶ προβατῖνα φαλαρή, ἀπὸ δὲ τὴν Λεπενουὺ φαλαρὴ γουρούνα (ἐκείνη ποὺ ἔχει λευκὴν τὴν κοιλίαν ἢ ἀλλαχοῦ χελιά)· πρόκειται περὶ τῆς ἀρχ. λέξεως φαλαρός. Ἐν Θεοκρίτῳ (8,27) φέρεται :

Τῆνόν πως ἐνταῦθα τὸν αἰπόλον, ἦν καλέσωμες,
ὦ ποτὶ ταῖς ἐρίφοις ὁ κύων ὁ φάλαρος ὕλακτεῖ.

παρὰ δὲ Νικάνδρῳ (Θηρ. 461) λέγεται καὶ «ὄρη χιόνεσσι φάληρα». ¹ Πένης λέγεται ὄχι ὁ πτωχεύσας ἔμπορος, ἀλλ' ὁ ἀγρότης, ὅστις διὰ τὴν ἀποφυγὴν τὸν πληστηριασμὸν τῆς περιουσίας του ἕνεκα χρέους πρὸς ἄλλον, μεταβιβάζει εἰκονικῶς τὴν περιουσίαν του πρὸς τρίτον καὶ οὕτως ὁ δανειστῆς δὲν δύναται νὰ λάβῃ τίποτε.

Ἡ λ. δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Λεξικοῦ, ὅπως δὲν ὑπάρχει καὶ ἡ λ. πένητας (πτωχός) ἐκ Μάνης καὶ πενηκεία (πενητεία, δυστυχία) ἐκ Τσακωνιάς. Σημειώνω ἀκόμη τὴν λ. λάγανον (οἶδημα εἰς τὸ στόμα τῶν ἀλόγων). Νομίζω ὅτι πρόκειται περὶ τῆς ἀρχ. λέξεως λάγανον (εἶδος πλακουντίου ὀπτημένου εἰς ἔλαιον), καθὼς παραδίδεται εἰς ΠΔ (Λευίτ. 2,4) «λάγανα ἄζυμα διακεχρισμένα ἐν ἐλαίῳ», πβ. καὶ Ἀθῆν. 656 f. Εἶναι ἐνδεικτικὴ ἢ σημασιολογικὴ ἔκτασις.

Τέλος, σημειώνω τὴν λ. μελίχλουρους, (μελίχλωρος, ἡμίχλωρος : μελίχλουρου σιτάρι), ἣτις ἀπαντᾷ ἤδη παρὰ Πλάτωνι καὶ Ἀριστοτέλει, ὡς δηλωτικὴ χρώματος τοῦ ἀνθρωπίνου δέρματος (ἔχοντος μέλιτος χροιάν). Περὶ τῆς σημασίας τῆς λ. καὶ τῆς διαλεκτικῆς σήμερον χρήσεως αὐτῆς ἐγράψαμεν πλείονα ἀλλαχοῦ ².

Γενικῶς ἡ συλλογὴ εἶναι καλὴ καὶ ποιοτικῶς καὶ ποσοτικῶς καὶ ἐπομένως ἀξία βραβεύσεως.

4. Στρ. Μπακογιώργου, «Λεξιλόγιον τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Ἀχυρᾶ Ἀκαρνανίας καὶ τῶν πέριξ χωρίων (Α-Η)», σσ. 200. «Ἰδιωματικὰ κείμενα τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Ἀχυρᾶ καὶ τῶν πέριξ», σσ. 39.

Ἡ παροῦσα συλλογὴ, ὑποβαλλομένη ἀπὸ καθηγητὴν τῶν μαθηματικῶν, περιλαμβάνει ἀλφαβητικῶς εἰς 200 σελίδας μεγάλου σχήματος 1500 περίπου λέξεις, ἀρχομένας ἐκ τῶν γραμμάτων τοῦ ἀλφαβήτου Α-Η, εἰς 39 δὲ σελ. μικροῦ σχήματος δεκαεννέα ἰδιωματικὰ κείμενα, ἀναφερόμενα εἴτε εἰς ἐργασίας τῶν κατοίκων, εἴτε εἰς περιγραφὰς ἐθίμων (γάμου-θανάτου) τῆς περιοχῆς.

Τὸ ἰδίωμα τῆς ἀνωτέρω περιοχῆς ἀνήκει εἰς τὴν ὁμάδα τῶν βορείων ἰδιωμάτων, ἀποδίδεται δὲ κατὰ τρόπον πιστότατον ὑπὸ τοῦ συλλογέως, ὁ ὁποῖος γνωρίζει τὰ κύρια φαινόμενα τῶν βορείων ἰδιωμάτων καὶ τὸν τρόπον τῆς φωνητικῆς καταγραφῆς αὐτῶν, καθ' ὅσον, πλὴν τῆς κωφώσεως τῶν ἀτόνων e καὶ ou καὶ τῆς ἀποβολῆς τοῦ

1. Πβ. καὶ Β. Φάβην, Ἀνάλεκτα φιλολογικά, Ἀθηνᾶ 53 (1953), σ. 272-273.

2. Χλωρός-μέλι χλωρόν-μελίχλωρος καὶ τινὰ σύνθετα, Ἀθηνᾶ 58 (1954), σ. 98-118.

άτονου *i*, σημειώνει και τὰ μετὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ άτόνου *i* προκύπτοντα οὐρανικά σύμφωνα *γ, η, λ, ν, χ* : βαέν' (βαγένι), γιράκ' (γεράκι), βαρελλ' (βαρέλλι), ανύχ' (νύχι), ζώθ' (ζώνη), κλπ.

Ὁ σ., μετὰ τὴν ἀπόδοσιν τῆς σημασίας τοῦ λήμματος, καταγράφει ἀρκετὰ παραδείγματα εἰς ἐκάστην λέξιν, εἰς τινας, μάλιστα, ἐξ αὐτῶν εἶναι ἐξαντλητικός, ὥστε δύναται τις νὰ παρακολουθήσῃ τὴν πλήρη σημασιολογικὴν των ἑκτασιν, ἀφοῦ δίδει εἴκοσι καὶ πλέον παραδείγματα. Μεταξὺ τῶν παραδειγμάτων ὑπάρχουν καὶ παροιμιαὶ σχετικαὶ μὲ τὸ λῆμμα.

Ἄν καὶ τὸ ὑλικὸν εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον τὸ τῆς κοινῆς ὑπὸ αὐστηρὰν ὁμως ἰδιωματικὴν μορφήν, ἐν τούτοις, ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐκτυπωθὲν ἤδη εἰς τοὺς τόμους τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, παρέχει νέα στοιχεῖα καὶ λεξιλογικὰ καὶ σημασιολογικά, ὡς, π.χ., ἀδερφουσιὰ (κάτι τὸ κοινὸν μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν : τὸ χ'γι ἀδερφουσιὰ τοῦ χουράφ' (κοινὸν ἐκ κληρονομίας), δὲν ἔχ' ἀδερφουσιὰ (δὲν ἔχει ἀγάπην πρὸς τὸν ἀδελφόν), ἀπαλουσὰ (μαλακωσιὰ), ἄξιρους (ὁ μὴ ξηρανθεὶς), ἀρμενίζου (κινούμενος καθαρίζω, ὑψώνων εἰς τὸν ἀέρα τοὺς δημητριακοὺς καρπούς), ἀρκέντ'κους (ὁ μὴ κεντηθεὶς διὰ βουκέντρας), ἀνυπαντρεῖα (τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ἀνύπαντρος), ἀσκιώνω (φουσκώνω ὡς τὸν ἀσκόν), βουλιός (σωρὸς λίθων), βουρτζίζου (κτυπῶ τὸ γάλα πρὸς ἐξαγωγήν τοῦ βουτύρου, βουτυρίζω), κλπ. Περιέχει καὶ τινες τύπους ἀρχαιοπινεῖς, ὡς : ρουή (ροή), ἔρπιτου (ἔρπετόν), ὄργους (ἔργον), τάλαρους (τάλαρος, κόφινος), κανίστρα (κάνιστρον) κ.ἄ.

Ἡ ὅλη μορφή τοῦ ἰδιώματος φαίνεται ἄριστα εἰς τὰ πεζὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα ἔχουν σχέσιν μὲ ἐργασίας ἢ ἔθιμα τοῦ χωρίου καὶ τὰ ὁποῖα περιγράφονται μετ' ἀκριβείας. Ἐκ τῶν νεκρικῶν ἐθίμων σημειώνομεν ὅτι, ὅταν ἀποτίθεται ὁ νεκρὸς εἰς τὸν τάφον, τοῦ θέτουν εἰς τὸ χέρι «ἐνα δικάρ'κου ἀσ'μένιου ἢ κουσάρ', τοῦ ρίχ'γι κ' οἱ ἄλλ' ἅμα θέλ'γι γιὰ νὰ χ' λιπτὰ νὰ πιράσ' 'ς τοῦ χάρου». Εἶναι τοῦτο, ὡς γνωστόν, ἐπιβίωσις τῆς ἀρχαίας συνηθείας.

Ἐλπίζομεν ὅτι ὁ σ. θὰ ὀλοκληρώσῃ τὸ γλωσσάριον μετὰ τῆς αὐτῆς φωνητικῆς ἀκριβείας καὶ σημασιολογικῆς πληρότητος καὶ ὅτι θὰ ἀσχοληθῇ ἀκόμη μὲ τὴν καταγραφὴν ὑλικοῦ ἐκ διαφόρων ἀσχολιῶν τῶν κατοίκων (ἐκ τοῦ ποιμενικοῦ, γεωργικοῦ βίου, τῆς ὑφαντικῆς, κλπ.).

Γενικῶς ὁ σ. δίδει ὑλικὸν ἀκριβὲς καὶ πλήρες, ὥστε δυνάμεθα νὰ εἴμεθα βέβαιοι διὰ τὸ ἰδίωμα τῆς περιοχῆς ἐκείνης, διὰ τοῦτο, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν πλὴν τοῦ ποιοῦ καὶ τὸ ποσὸν τοῦ ὑλικοῦ, κρίνομεν τὸν συλλογέα ἄξιον βραβεύσεως.

δ. Ξενοφ. Γ. Ἀναγνωστοπούλου, «Συλλογὴ δημῶδους γλωσσικοῦ ὑλικοῦ ἐκ τῶν ἰδιωμάτων καὶ τῆς κοινῆς ὁμιλουμένης Νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς ὄρεινῆς περιφερείας τῶν νομῶν Φθιώτιδος, Φωκίδος, καὶ Εὐρυτανίας καὶ εἰδικῶς ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν ὄρεινῶν χωρίων τοῦ τ. δ. Ὑπάτης (τῆς Φθιώτιδος) - Πύργου - Ὑπάτης - Περιστερίου, Μεσοχωρίου, Λυχνοῦ, Καστανιάς, Νεοχωρίου, Ἀνατολικῆς Δάφνης, Συκάς καὶ Ἀμαλώτας», σσ. 216+γ'.

Ὁ σ., συνταξιοῦχος δικαστικὸς γραμματεὺς, μετέχει ἐκ νέου τοῦ διαγωνισμοῦ

καί, ἐνῶ δὲν γνωρίζει τοὺς φωνητικούς νόμους τῶν βορείων ιδιωμάτων, εἰς ἃ ἀνήκει καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ προσφερόμενον ὕλικόν, καταγράφει ὅμως αὐτὸ ὀρθῶς, πλὴν τῆς μεταβολῆς τῶν πρὸ τοῦ ἀποβαλλομένου ἀτόνου φθόγγου ἰ συμφώνων γ, κ, λ, ν, χ, εἰς οὐρανικά γ̃, κ̃, λ̃, ν̃, χ̃.

Ἀπηλλαγμένος τοῦ πειρασμοῦ τῆς ἔτυμολογίας, μᾶς δίδει εἰς 216 σελίδας μεγάλου σχήματος ἐπιμελῶς γεγραμμένα 1300 περίπου βασικά λήμματα μετὰ τῆς σημασίας αὐτῶν καὶ τῶν σχετικῶν παραδειγμάτων. Ἐνίοτε, ἐπιχειρεῖ, ἐπίσης, καταγραφήν μετὰ παραδειγμάτων καὶ ἄλλων λέξεων, αἱ ὁποῖαι ἀνήκουν τρόπον τινὰ εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ λήμματος, π.χ., ὑπὸ τὸ λῆμμα ἀδιρφός ἔχει καὶ τὰ ἀδιρφούλ'ς, ἀδιρφούλα, ἀδιρφάκ', ἀδιρφουπ'τός, μ'λαδιρφός, ἀδιρφουμοίρ'. Οὕτως ὁ ἀριθμὸς τῶν λέξεων αὐξάνει. Ἐπίσης, μετὰ τῶν παραδειγμάτων παρεμβάλλει καὶ 150 παροιμίας μετὰ τοῦ ἑρμηνεύματος αὐτῶν, ὡς καὶ ἀράς, εὐχάς, καὶ στίχους ἀσμάτων, ὅταν πρόκειται νὰ καθορίσῃ σαφέστερον τὴν σημασίαν τῆς λέξεως. Αἱ παρεμβαλλόμεναι παροιμῖαι καταγράφονται καὶ ἰδιαίτερος εἰς τὸ τέλος τῆς συλλογῆς.

Τὸ ὕλικόν εἶναι κατὰ μέγα μέρος τὸ τῆς κοινῆς Ἑλληνικῆς, ἀλλὰ ὑπὸ τὸν ιδιωματικὸν τύπον τῶν βορείων, παρέχει ὅμως καὶ τινὰ καθαρῶς ιδιωματικὰ στοιχεῖα, τινὰ τῶν ὁποίων εἴτε ἀπὸ ἀπόψεως τόπου, εἴτε ἀπὸ ἀπόψεως τύπου ἢ καὶ σημασίας ἐλλείπουν ἀπὸ τοὺς τυπωθέντας τέσσαρας τόμους τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, ὡς, π.χ., ἀφουγκράστρα (ἢ κρυφακούουσα), ἀλλαξουνουματίζου (ἀλλάσσω ἐπώνυμον), ἀσβισταριά (τάικαμι ἀσβισταριά = τὰ κατέστρεψε), ἀπόφανους ὁ, καὶ ἀπόφανου τό, (ἢ μυστηριώδης φωνὴ ἐν ὥρᾳ νυκτός, τὸ ἀπόφωνον), ἀπόρρ'μμα (τὸ προώρως τεχθὲν ζῶον), ἀλαταριά (δοχεῖον ἄλατος), ἀγκλιὰ (σκόροδον), ἀνταμ'κός (συνεταιρικός), ἀνφαντάκους (ἀνυφαντάκος, ἢ ἀράχνη), βλόυρους (ἢ κυκλικὴ σφραγίς διὰ τοὺς διὰ τὴν ἐκκλησίαν ἄρτους, ὁ βλογιόγυρος), β'ζουλόι (τὸ θήλαστρον).

Σημειῶνω διὰ τὴν σημασίαν των καὶ τινὰ ἄλλα ιδιωματικὰ ἐκ τῆς συλλογῆς, ὡς : γιρουντ'κό (τὸ διὰ τὴν συντήρησιν τῶν γερόντων προοριζόμενον μερίδιον), γιμός (ἢ μεγάλη κόπωση, ὁ γεμός), δεύτιρα (ἔπειτα, μετ' ὀλίγον), τὰ ἔχουντα (ἢ μεγάλη περιουσία), τὰ εἰδίσματα (τὰ ὠφέλιμα πράγματα), ζαρζαβατ'κά τά, (τὰ στολίδια), θιουννουμάζου (εἶμαι φιλόφρων), μέχουμι (μάχομαι, ἐπιθυμῶ σφόδρα), μουστῶνω (πίνω μούστον, θυμώνω ὑπερβολικά, μουστουμένους = θυμωμένος), παίγια ἦ, (ὁ ἔπαινος), ρῖμμα τό, (τὸ ἐκάστοτε προοριζόμενον ποσὸν ὡς καταβολὴ φόρου, ἢ ὡς μερίδιον συμμετοχῆς εἰς ἐπιχείρησιν), συγκιριιάζω (συγκεράζω, συναρμολογῶ), κλπ.

Σημειῶνω ἀκόμη τὴν λ. προυβέντα ἦ, (εἰδικὸς ἄρτος κατὰ τὸν γάμον, πεποικιλμένος κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν). Τὴν αὐτὴν σημασίαν ἔχει ἡ λ. καὶ εἰς Ναύπακτον, εἶναι δ' ἐπίσης γνωστὴ καὶ ἐκ τῆς Σάμου, ὅπου δηλοῖ τὸν προσφερόμενον πλακοῦντα. Εἰς τὴν Χίον δηλοῖ τὸν τόκον τῶν χρημάτων, εἰς τὴν Κύθον ποσὸν κρέατος, τὸ ὁποῖον στέλλεται ὡς δῶρον πρὸς φιλικὸν πρόσωπον καὶ εἰς τὴν Α. Θράκην τράπεζαν πλήρη φαγητῶν, τὰ ὁποῖα προσφέρουν οἱ προσκεκλημένοι εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ κατὰ τὴν ἐσπέραν τοῦ γάμου.

Ἡ λ. παράγεται ἐκ τοῦ Ἱταλικοῦ *prevenida* = εἰσόδημα, ἀπαντᾶ δὲ καὶ εἰς

τὸ Χρονικὸν τοῦ Μορέως (ἐκδ. Π. Καλονάρου, 1940, σ. 133, στίχ. 2696), ἐνθα λέγεται :

Οὐδὲν ἀφῆκαν γὰρ ἐσᾶς διατὶ εἰστε τῆς ἐκκλησίας
τοῦ νὰ κρατῆτε ἐδῶ προνοῖες καὶ νὰ ἔχετε προβέντες
ἀλλ' οὕτως σᾶς ἠθέλασιν φονέψει καὶ ἀκληρίσει
ὡσὰν κ' ἐμᾶς τοὺς κοσμικοὺς ὅπου εἴμεθα στρατιῶτες.

Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐκτιμῶσα τὴν ἐπιμεμελημένην προσφορὰν τοῦ συλλογέως, ὁ ὁποῖος, καὶ παρὰ τὴν ἔλλειψιν σχετικῶν ἐπιστημονικῶν ἐφοδίων, παρέχει ἀρκετόν, ἀκριβὲς καὶ ἄρτιον φωνητικῶς καὶ σημασιολογικῶς ὕλικόν ἀπὸ περιοχὴν ἐξ ἧς ἔλλείπει τοιοῦτον, βραβεύει αὐτόν.

6. *Εὐάγγ. Μπόγκα*, «Γλωσσάριο Βορειοηπειρωτικὸ περιοχῶν Δελβίνου-Ἀργυροκάστρου-Πρεμετῆς», σσ. 62. «Γλωσσάριο Χιμάρας-Δρυμάδων-Παλιάσας», σσ. 49.

Ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς Β. Ἡπείρου ἔχομεν, δυστυχῶς, πολὺ ὀλίγον γλωσσικὸν ὕλικόν. Εἰς ἀποστολὴν τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας τῷ 1951 συνέλεξα ὕλικόν κυρίως ἐκ Χιμάρας, Παλιάσας καὶ Δρυμάδων, παραλλήλως δὲ καὶ ἐκ τινων χωρίων τῆς περιοχῆς Ἀργυροκάστρου (Δερβίτσανης, Λοβίνας, Σκοριάδων, Χλομοῦ καὶ Σωπικῆς). Τοῦτο προήρχετο ἐκ προσφύγων ἐγκατεστημένων εἰς Κέρκυραν καὶ Ἰωάννινα. Τὸ ὅλον ὕλικόν περιλαμβάνει ἄνω τῶν τεσσάρων χιλιάδων λέξεις, ἄσματα, παραμύθια, ὀνόματα ἀνδρῶν, γυναικῶν, μηνῶν, ἀράς, παροιμίας καὶ τοπωνύμια. Εἰς τὴν τότε ἐκθεσίν μου εἶχον τονίσει τὴν ἀνάγκην συλλογῆς γλωσσικοῦ ὕλικου ἐκ προσφύγων Βορειοηπειρωτῶν.

Εὐτυχῶς σήμερον, ἔστω καὶ κάπως ἀργά, μετέχει τοῦ διαγωνισμοῦ ὁ Εὐάγγ. Μπόγκας μὲ ὕλικόν προερχόμενον ἐκ Β. Ἡπείρου καὶ μάλιστα ἐκ τῶν ἰδίων σχεδὸν περιοχῶν, ἐκ τῶν ὁποίων προέρχεται καὶ ἡ ἰδική μου συλλογή. Τοῦτο ὁ Εὐ. Μπόγκας συνεκέντρωσεν ἐκ προσφύγων εὐρισκομένων εἰς Ἀθήνας καὶ Ἰωάννινα καὶ ἐκ λαογραφικῶν δημοσιευμάτων εἰς Βορειοηπειρωτικὰς ἐφημερίδας. Τὸ ὕλικόν ἀποτελεῖται ἀπὸ χιλίας περίπου λέξεις (350 ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς Χιμάρας καὶ 650 ἐκ τῆς ἄλλης Β. Ἡπείρου).

Αἱ περισσότεραι τῶν λέξεων καταγράφονται μετὰ τῶν σχετικῶν παραδειγμάτων, εἰς τινὰς δὲ ἐξ αὐτῶν παρατίθενται καὶ ἄλλοι παράλληλοι ἰδιωματικοὶ τύποι ἐκ τῆς ὑπολοίπου Ἡπείρου. ..

Ἀξιοσημεῖωτόν εἶναι ὅτι, ἐνῶ ἡ Νότιος Ἡπειρος ὀμιλεῖ βόρειον ἰδίωμα, ἡ Βόρειος Ἡπειρος ὀμιλεῖ νότιον, ἡ δὲ Χιμάρα νότιον, προσομοιάζον πρὸς τὸ ἰδίωμα τῆς Μάνης, τὰ παρακειμένα δὲ τῆς Χιμάρας χωρία Δρυμάδες καὶ Παλιάσα βόρειον, ἐνῶ τὰ ὑπόλοιπα τέσσαρα χωρία τοῦ βιλαετίου τῆς Χιμάρας, δηλ. ὁ Βοῦνος, τὸ Κηπαρόν, τὸ Κούδεσι καὶ τὸ Πίλιουρι, ὀμιλοῦν ἄλβανιστί.

Ὁ σ. ἐπισημαίνει ἐν ἀρχῇ καὶ τινὰ γνωρίσματα τῶν ἰδιωμάτων τῆς «Δρόπολης» καὶ τοῦ Παλαιοπωγωνίου, ὡς εἶναι τὰ ἐξῆς :

1/ Ἡ ἀπουράνωσις τοῦ σ καὶ ἡ προφορὰ αὐτοῦ ὡς σ (ch), ἐνίοτε δὲ καὶ ἡ προφορὰ τοῦ ζ ὡς ξ, ὅλον : βαφτισᾶρικά, θερμασσοχόρτι, ξάβαρα, ξέγκλω κ.ἄ. 2/ Ἡ ἀνά-

πτυξίς συνοδίτου φθόγγου μεταξύ συμφώνων, ὡς: σαλιβάρι, ἴσκινα, καπινός, κυκινάδα, τσουκουνίδα, χεράμι κ.ἄ. 3/ Ἡ ἀνάπτυξις ἀλόγου ἤχηροῦ *j* μεταξύ φωνηέντων, ὡς: αὔριιο, κριάσι, κρύιος, ἐκκλησίια, Παναίια, οἱ *j* ἄλλοι, κλπ. 4/ Ἡ ἀποβολή τοῦ *γ* μεταξύ φωνηέντων, ὡς: ἀνταλλαή, εὐλοημένη, κλπ. 5/ Ἡ εἰς τὸ ἰδιώμα τοῦ Δελβίνου καὶ Λοσνίτσης ἀνάπτυξις δευτερεύοντος τόνου εἰς τοὺς παρεκτεταμένους ρηματικούς τύπους, ὡς: πλένουμάστε, ἐτοιμάζουμάστε κ.ἄ. Τοῦτο παρατηρεῖται καὶ εἰς ἄλλα ἰδιώματα, κυρίως εἰς τὰ βόρεια, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Πόντον καὶ εἰς τὴν Κρήτην¹. 6/ Ἡ κατάληξις *ω* εἰς τοὺς συγκεκριμένους τύπους τῶν θηλυκῶν ὀνομάτων, ὡς: Ἀφρω (Ἀφροδίτη), Λευτέρω (Ἐλευθερία), Λύμπω (Ὀλυμπία)², κλπ. 7/ Ἡ χρῆσις πολλῶν τῆς ἀρχαιότητος ὀνομάτων ὡς βαπτιστικῶν, οἷον: Ἀλκιβιάδης, Ἀχιλλεύς, Τηλέμαχος, Ξενοφῶν, Φιλοποίμην κ.ἄ. Τοῦτο συμβαίνει προφανῶς δι' ἐπίδρασιν τοῦ σχολείου.

Ἐν ἀκόμῃ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν ἰδιωμάτων τῆς Β. Ἠπείρου εἶναι ὅτι ἔχουν πολὺ ὀλιγωτέρας Τουρκικὰς λέξεις ἀπὸ τὰ τῆς νοτίου καὶ ὅτι αἱ Ἀλβανικαὶ λέξεις εἶναι σπάνιαι εἰς τὴν ἑλληνόφωνον περιοχὴν.

Ὁ σ. προσφέρει καὶ νέον καὶ ἐνδιαφέρον ὑλικόν, ὡς, π.χ., ζευγίτης (ὁ καλλιερῶν διὰ ζεύγους ζῶων), πέτραβο (πέταυρον) τὸ παρὰ Πολυδεύκει 10,156 «πέτευρον, οὗ τὰς ἐνοικιδίας ὄρνιθας ἐγκαθεύδειν συμβέβηκεν». Πβ. καὶ τὰς παρ' Ἡσυχίῳ γλώσσας «πέτευρον· σανίς, ἐφ' ἧς αἱ ὄρνεις κοιμῶνται καὶ... πᾶν τὸ μακρὸν καὶ ὑπόπλατον» καὶ «πέταυρον· εἶδος παγίδος»), εἰκάζω (συμπεραίνω), ὄρρος (τὸ ἐκ τοῦ γάλακτος ὑγρὸν), ζέγκλω (ἡ ἀριστερόχειρ· παρὰ τὸ ἀρχ. ζάγκλον³) (Θουκ. στ' 4,5), καββάδι (εἶδος φορέματος· ἡ λέξις καὶ τὸ πρᾶγμα παρὰ Βυζαντινοῖς)⁴, κίσσαρας (ὁ κισσὸς καὶ μεταφ. ὁ παράσιτος, ὁ ἐσώγαμβρος· ἐγὼ δὲ πάω γιὰ κίσσαρας).

Σημειῶνω ἀκόμῃ μερικὰς λέξεις, αἱ ὁποῖαι ἐλλείπουν ἀπὸ τὸ Ἱστορικὸν Λεξικόν, ὡς: ἀναψιχειῶμαι (φειδωλεύομαι· ἐκ τοῦ ψιχίον· «ὡς τὸ φτωχὸ δὲν τ' ἀναψιχειῶνται τὸ ψωμί»), ἀρμοτέφι (ταψί μεγάλον ἐντὸς τοῦ ὁποίου θέτουν ἀλμυρὸν ὕδωρ διὰ τὴν παρασκευὴν ἄλατος), ἀγοπάνω (ἀποπάνω· ὁ τύπος κατὰ συμφυρμὸν πρὸς τὴν ἐκ⁵), ἀγκιδιάζω (ἐντρέπομαι), μποκανίτσια τὰ (ἀπογονίγια· δῶρα πρὸς τὴν λεχώ· διὰ τοὺς τύπους τῆς λ. βλ. Ἱστορ. Λεξ. ἐν λ. ἀπογονίγια), αἴρεσι (ἔτρωγε τὴν αἴρεσι = ἐστενοχωρήθη), κλπ.

Σημειῶνω ἀκόμῃ τὴν γενικὴν γιδός, κοπελλός, κλπ., ὡς εἰς τὰ νότια ἰδιώματα.

1. Α. Παπαδοπούλου, Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων, σ. 49-50. Τοῦ Αὐτοῦ, Ἱστορικὴ Γραμματικὴ τῆς Ποντικῆς διαλέκτου, Ἀθήναι 1955, σ. 31-32. Γ. Ἀναγνωστοπούλου, Περὶ τοῦ δυναμικοῦ τονισμοῦ ἐν τῶ ἰδιώματι τοῦ Ζαγορίου, Θεσσαλονίκη 1915. Β. Φάβη, Ὁ δυναμικὸς τόνος τῆς βορείου ἑλληνικῆς καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ, Ἀθηνᾶ 55 (1951), σ. 3-18. Γ. Κουρμούλη, Τονικὰ προβλήματα τῆς νέας ἑλληνικῆς, ΕΕΦΣΠΑ 6 (1955)6, σ. 446.

2. Περὶ τούτων βλ. Ν. Ἀνδριώτη, Τὰ νεοελληνικὰ κύρια ὀνόματα γυναικῶν σὲ -ω. Ἑλληνικά 12 (1952), σ. 15-33.

3. Περὶ τῆς λ. βλ. Β. Φάβη, Ἀνάλεκτα φιλολογικά, Ἀθηνᾶ 53 (1949), σ. 280-281.

4. Πβ. Φ. Κουκουλέ, Βυζαντινῶν Βίος καὶ Πολιτισμὸς τόμ. 2, μέρος II, Ἀθήναι 1948, σ. 7.

5. Βλ. Ἱστορικὸν Λεξικὸν λ. ἀποπάνω.

Τὴν λ. *σαρμανίτσα* (ἢ *κούνια*) ἐρμηνεύει ὁ σ. ἐκ τοῦ *σαμάρι* καὶ τῆς *καταλ. -ίτσα*. Ἡ λ. ἀπαντᾷ εἰς Στερεὰν Ἑλλάδα, Θεσσαλίαν, Ἡπειρον καὶ Μακεδονίαν καὶ μᾶλλον εἶναι ἡ βλαχική *S'armanitsa*¹.

Τέλος, παρατηρεῖται ἀπλοποιήσις τοῦ συμφωνικοῦ συμπλέγματος ρν εἰς ρ εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς Χιμάρας, ὡς: *ἀρί, φούρος, φουρόστομα ἀντὶ ἀρνί, φούρος, φουρόστομα, κλπ.*

Ἐξ ἴσου ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ ὕλικόν ἐκ Χιμάρας, τῆς ὁποίας, ὅπως εἶπομεν, τὸ ἰδίωμα προσομοιάζει πρὸς τὸ τῆς Μάνης. Ἐχομεν δηλ. ἐνταῦθα τὸ ἀσυνίζητον τῶν θηλ. ὀνομάτων, τῶν δηλωτικῶν φυτῶν, μέτρου, πληγῆς, κλπ., ὡς: *δαδέα* (πεῦκον), *κληματαρέα, κομαρέα, μπαρμπουτέα* (τριανταφυλλιὰ), *μυγδαλέα, συτσήα, σπαρτέα, ταψέα, ραβδέα*. Ἐπίσης, τὸ ἀσυνίζητον τῶν δευτεροκλίτων οὐδετέρων εἰς τὸν πληθ. ὡς: *βουνία, πουλλία, παιδία*, καθὼς καὶ εἰς ἄλλας λέξεις, οἷον: *πλατέος, πυροσία, σία* (ἔστία), *ἀθρακωνέα, κλπ.*

Παρατηρεῖται ἀκόμη τσιτακισμὸς καὶ ἀφομοίωσις τοῦ τ πρὸς τὸ σ εἰς τὸ συμφωνικὸν σύμπλεγμα *στ* καὶ εἶτα ἀπλοποιήσις τοῦ διπλοῦ *σσ*, οἷον: *σταυρὸς-σαυρός, (ἐ)στία - σία, ἀστράπη - ἀσραπή, κλπ.*²

Γενικῶς, τὸ ὕλικόν εἶναι λίαν ἐνδιαφέρον καὶ ἡ ἐπιτροπὴ βραβεύει αὐτό. Ἐπιβάλλεται ὅμως, νομίζω, μία προσπάθεια διὰ τὴν συλλογὴν παρομοίων γλωσσικῶν στοιχείων εἰδικῶς ἐκ τῶν προσφύγων Β. Ἡπειρωτῶν. Τοῦτο δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ἐν συνεννοήσει μὲ τοὺς ἐνταῦθα Συλλόγους Β. Ἡπειρωτῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους θὰ ἔχωμεν πληροφoρίας διὰ τοὺς εἰς διάφορα μέρη ἐγκατεστημένους πρόσφυγας. Ὁ Εὐάγγ. Μπόγκας καὶ διότι γνωρίζει τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας, ἐπειδὴ καὶ ἄλλας καλὰς καὶ ἐπιμεμελημένας συλλογὰς ἔχει δώσει εἰς τὴν Ἑταιρείαν, καὶ διότι εἶναι Ἡπειρωτῆς καὶ παρακολουθεῖ τὸν Ἡπειρωτικὸν Τύπον, πολλὰ δύναται νὰ μᾶς προσφέρῃ ἐπ' αὐτοῦ.

7. Θ. Παπαθανασοπούλου, (Γλωσσικὰ ἐκ Περίστας Αἰτωλοακαρνανίας) «Λεξικὸν Γλωσσικοῦ ἰδιώματος Περίστας Αἰτωλοακαρνανίας, σ. 1-50. Φράσεις τῆς καθημερινῆς ὀμιλίας, σ. 51-53. Παροιμίαι τῆς Περίστας Κραβάρων, σ. 53-61. Τοπωνύμιο Κραβάρων, σ. 63-64. Γλωσσάρι Μπουλιάρικης συνθηματικῆς γλώσσας, σ. 66-84. Ἐνα παραμῦθι Περίστας, σ. 86-87.»

Τὸ ὕλικόν τῆς παρούσης συλλογῆς προέρχεται ἀπὸ τὰ Κράβαρα³, δηλ. ἀπὸ τὴν ὄρεινὴν ἐπαρχίαν τῆς Ναυπακτίας καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ χωρίου Περίστα. Ἐκ

1. Πλείονα περὶ ταύτης βλ. Δ. Γεωργακά, Περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Σαρακατσαναίων καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν, Ἀρχ. Θρακ. Θησ. 14 (1948-49), σ. 127-128, ἐνθα καὶ βιβλιογραφία.

2. S. Karatzas, La dissimilation du τ dans le dialecte du vieil Athènes et la valeur du témoignage de Kavassilas et Zygomalas, (16e siècle). Istituto Lombardo di Scienze e Lettere. Estratto dai Rendiconti, Classe di Lettere. Milano, vol. LXXV, 1952, p. 1-9 (ἀνάτυπον). Α. Παπαδοπούλου, Ἀφομοίωσις τοῦ τ ὑπὸ τοῦ σ, Ἀρχεῖον Πόντου 20 (1955), σ. 252-253.

3. Περὶ τούτου βλ. Π. Πυλαγινού, Τὰ Κράβαρα καὶ οἱ Κραβαρίτες. Πβ. Στερεοελλαδικὴ Ἑστία 1 (1960), σ. 242.

τῆς περιοχῆς ταύτης δὲν ἔχομεν παλαιότερον ὕλικόν. Ὁ σ. εἰς τὸ γλωσσάριον καταγράφει κατ' ἄδρομερῆ ἀλφαβητικὴν τάξιν, ἀλλὰ μετὰ προσοχῆς 1200 περίπου λέξεις τοῦ ἰδιώματος τῆς Περίστας, καθορίζει τὴν σημασίαν αὐτῶν καὶ παρέχει διδασκαλικά παραδείγματα εἰς ἐκάστην λέξιν, ὥστε αὕτη νὰ παρουσιάζεται ὑπὸ τὴν πλήρη αὐτῆς ἰδιωματικὴν μορφήν. Τὸ ἰδίωμα τοῦ χωρίου εἶναι βόρειον, ἔχομεν δηλ. ἀποβολὴν τῶν ἀτόνων *i, ou* καὶ κώφωσιν τῶν ἀτόνων *e, o* εἰς *i, ou*.

Καὶ τῆς συλλογῆς ταύτης λέξεις ἢ σημασίαι λέξεων δὲν περιλαμβάνονται εἰς τοὺς ἐκδοθέντας ἤδη τόμους τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, ὡς, π.χ., ἀνάψα (ἢ δίψα, ἢ μεγάλη ἐπιθυμία), ἀραιλίγους (ἀραιολόγος· χονδρὸν κόσκινον τὸ ὁποῖον χρησιμοποιοῦν διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ τραχανᾶ), ἄσουγους (φιλάργυρος), ἄσουσιὰ (μεγάλη φιλαργυρία), ἀντίψυχου (ποτὸν ἢ τεμάχιον φαγητοῦ-μεζῆς, τὸ ὁποῖον ἀνακουφίζει τὸν κουρασμένον), ἀχαρουπαίδεντους (αὐτὸς τοῦ ὁποῖου τὴν οἰκογένειαν δὲν ἐπληξεν ὁ Χάρος), κ.ἄ.

Σημειῶνω, ἐπίσης, τὰς λέξεις ἀπ' ἀζου (ἀντιλαμβάνομαι, ἐννοῶ), ἀθίγγανους (παρὰ τὸ θιγγάνω· ὁ μὴ μοῦ ἄπτου, ὁ ἀνέγγιχτος), διαβάζου (διαβιβάζω, περνῶ κάτι ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος εἰς τὸ ἄλλο : διάβαζι τὰ γίδια πέρ' ἀπ' τοῦ πουτάμ'), κοιτάζουμι (κοίτομαι), γεύουμι (παιδεύομαι, βασανίζομαι ἐργαζόμενος εἰς τὰ κτήματα), κ.ἄ.

Ὁ σ. ἐν συνεχείᾳ καταγράφει ἰδιωματικὰς φράσεις, τὰς ὁποίας ἐρμηνεύει σημασιολογικῶς καὶ κατόπιν παραθέτει 73 παροιμίας, μεταγράφων δὲ αὐτὰς εἰς τὴν κοινὴν καθορίζει καὶ τὰς περιστάσεις, καθ' ἃς λέγονται. Ἰδιωματικῶς, ἐπίσης, μᾶς δίδει καὶ 53 τοπωνύμια τοῦ χωρίου, παρέχων, ἐνίοτε, καὶ ἐπεξηγηματικὰς περὶ τούτων παρατηρήσεις.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον παρουσιάζει ἐνδιαφέρον ἐκ τῆς συλλογῆς εἶναι τὸ γλωσσάριον τῆς «Μπολιάρικης», συνθηματικῆς, γλώσσης. Ἡ χρῆσις τῶν συνθηματικῶν γλωσσῶν μαρτυρεῖται ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα μετὰ τῶν μυστῶν τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων, τῶν Ὀρφικῶν καὶ τῶν Πυθαγορείων. Εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους αἱ συνθηματικαὶ γλώσσαι εἶναι ἐν χρήσει μετὰ τῶν μελῶν διαφόρων συντεχνιῶν, φαίνεται δὲ ὅτι ἀνεπτύχθησαν κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν καὶ κοιτίδα αὐτῶν ἔχουν κατὰ τὸ πλεῖστον τὴν Ἡπειρον διὰ τὸ φιλαπόδημον τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς. Τὰ συνθηματικὰ γλωσσάρια ἦσαν δημιουργήματα τῆς ἀνάγκης, ἣν ἐγέννησεν ἡ ἀντίθεσις τῶν συμφερόντων τῶν μελῶν τῆς συντεχνίας πρὸς τὴν κοινῶνίαν, ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας ἔζη τὸ ἐργαζόμενον ἄτομον. Ἡ ἀνάγκη νὰ μὴν ἀντιλαμβάνωνται οἱ ἄλλοι, ὅσα αὐτοὶ μετὰ τῶν ἔχουν νὰ εἴπουν διὰ νὰ συνεννοηθοῦν, ἐδημιούργησε τὰ κατὰ τόπους καὶ κατὰ ἐπαγγέλματα συνθηματικὰ γλωσσάρια¹, ὡς εἶναι τὰ κουδαρίτικα, τὰ μπουκουραϊκά, τὰ ρόμκα, τὰ ντόρικα, τὰ ντουλγέρικα, τὰ μουχίτικα, τὰ ἀλειφιάτικα, τὰ σῶπικα, τὰ τρικολωνικά, τὰ κουλπανάδικα κ.ἄ. Μετὰ τούτων κατα-

1. Περὶ τῶν συνθηματικῶν γλωσσῶν ἠσχολήθησάν τινες, κυρίως ὅμως ὁ Μ. Τριανταφυλλίδης. Τὴν περὶ τούτων βιβλιογραφίαν βλ. Δ. Β. Βαγιακάκου, Ἐθνη 60 (1956), σ. 324-328. Εἰς ταύτην προσθετέον, Π. Πεφάνη, Ἡ συνθηματικὴ γλῶσσα τῶν Λαγκαδινῶν μαστόρων, Χειρῶν. Ἱστορ. Λεξικοῦ (1959), Ἀριθμ. 746, σ. 169-180.

λεκτέα καὶ τὰ μπουλιάρικα, ἤτοι ἡ συνθηματικὴ γλῶσσα τῶν κατοίκων τῶν ΒΔ Κραβάρων¹, οἱ ὅποιοι ἀποδημοῦν εἰς διάφορα μέρη τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ, καταγινόμενοι εἰς ἐργασίας κοινῶς «τοῦ ποδαριοῦ» ὡς χειρόνακτες, γυρολόγοι, φωτογράφοι, ἐμπειρικοὶ ἰατροὶ ἢ περιπίπτουν εἰς ἐπαιτεῖαν, ἐφ' ὅσον δὲν γνωρίζουν τὴν ἀσκησιν ἄλλου ἐπαγγέλματος. Τὰ μπουλιάρικα δὲν εἶναι ὠλοκληρωμένη συνθηματικὴ γλῶσσα, ἀλλ' ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓν γλωσσάριον, τὸ ὅποιον ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ ἐπαίτου, τοῦ γυρολόγου, εἰς τὸ χρῆμα, τὸν ὕπνον, τὸ φαγητὸν καὶ τὰς σωματικὰς ἀνάγκας. Τὸ γλωσσάριον τοῦτο περιλαμβάνει λέξεις ἀπὸ τὰς συνθηματικὰς Ἑπειρωτικὰς γλώσσας, διότι πολλοὶ Ἑπειρῶται κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ, καὶ ἀπὸ γλώσσας ξένων χωρῶν, εἰς τὰς ὁποίας οἱ Κραβάρηται ἐταξίδευσαν (Ρουμανίαν, Ρωσίαν, Τουρκίαν). Λέγεται, π.χ., ἀλ'πουμάτα (ἡ χρυσὴ λίρα), γέρουντας (τὸ ἐκαντοτάδραχμον), κουλουβά (τὰ χρήματα), σειρίψ (τὸ τάλληρον), κατσαδώρα (ἡ δεκάρα), γαβίνα (ἡ φυλακὴ), κούκιο (τὸ σπίτι), καρφι (ὁ καταδότης), κλπ. Μπουλιάρικ λέγεται ὁ ἐπαίτης, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία τῆς γλώσσης μπουλιάρικα (τά). Ἐνταῦθα λέγεται καὶ ἡ μπουλιαριὰ (ἡ ἐπαιτεία) καὶ μπουλιαρεῦω (ἐπαίτω). Ἡ λ. εἶναι γνωστὴ καὶ ἐκ τῆς Πελοποννήσου. Μπουλιάρικ λέγεται ἐν Μάνη, ΒΔ Κυνουρία, Τσακωνιά ὁ ἐπαίτης, μπουλιάρικα δὲ εἰς Αἰγιάλειαν καὶ Ἀχαιοὺς ἡ ἀνήθικος γυνὴ καὶ μπουλιάρικο γαττί ἢ σκυλλὶ τὸ τῆδε κακεῖσε περιφερόμενον. Εἰς χωρίον Παππούλια (Πελοπν.) ὑπάρχει καὶ τοπων. ὅς τοῦ Μπουλιάρικ. Τὴν λ. ἐξήτασεν ὁ Φ. Κουκουλὲς² καὶ ἠρμήνευσεν αὐτὴν ἐκ τοῦ Βυζαντινοῦ ἐμβολάριος, ἐπαίτης, ὁ εἰς τὰς ἐμβόλους (ὁδοὺς) περιπλανώμενος.

Ὁ σ. δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένος καὶ τοῦ πειρασμοῦ τῆς ἐτυμολογίας ὠρισμένων λέξεων, χωρὶς καὶ νὰ ἐπιτυχάνῃ τοῦ ὀρθοῦ. Οὕτως ἐρμηνεύει τὸ ρ. ἀκκουμπιάω ἀπὸ τό λατ. ρ. *incubo* (γρ. *incumbo*), ἐνῶ πρόκειται διὰ τὸ *accumbo*, ἐξ οὗ τὸ μεσν. ἀκκουμπίζω, παρ' ὃ καὶ ἀκκουμβῶ. Ὁμοίως ἐρμηνεύει τὸ ἀπλα (εὐρυχωρία) ἐκ τοῦ λατ. *amplus*, ἐνῶ τοῦτο σχηματίζεται ἢ ἀπὸ τὸ ἐπίθ. ἀπλός ἢ ἐκ τοῦ ρ. ἀπλώνω ὑποχωρητικῶς, ὡς: ἀνασαίνω-ἀνάσα, λατρεύω-λάτρα (βλ. Ἱστορικὸν Λεξικὸν ἐν λ.)

Τέλος, διὰ τὴν λ. ἀρβάλι (γρ. ἀρβάλλι) κινητὴ λαβὴ μεταλλικοῦ σκεύους, ὁ σ. γράφει ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὴν λατ. φρ. *fratres arvales* = ἀδελφοὶ ἀρουάλες· δύο ἀδελφοὶ ἱερεῖς, οἱ κατ' ἔτος τοῖς ἀρουραίοις θεοῖς θυσιάζοντες ὑπὲρ τῆς εὐφορίας τῆς γῆς· τὰ σκευὴ ἐκαλοῦντο *arvalia*. Τὴν λ. ἠρμήνευσεν ὁ Φ. Κουκουλὲς³ ἐκ τοῦ ἀρβαλλίζω, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. βαλλίζω = πηδῶ, σκιρτῶ (βλ. καὶ σχετικὰ λήμματα Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ). Παρὰ ταῦτα ὅμως, τὸ παρεχόμενον ὑλικὸν εἰς τὸ χειρόγραφον εἶναι γεγραμμένον μετὰ προσοχῆς καὶ πληροῖ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ

1. Τελευταίως περὶ τῆς γλώσσης ταύτης ἔγραψεν ὁ Βλ. Μαστροκόστας, Τὰ «Μπουλιάρικα», συνθηματικὴ γλῶσσα κατοίκων ΒΔ Κραβάρων, *Στερεοελλαδικὴ Ἑστία* 1 (1960), τευχ. 4, σ. 240-247. Τὸ ἀναγραφόμενον ἐνταῦθα λεξιλόγιον περιέχει 135 συνθηματικὰς λέξεις, τὸ δὲ ἐν τῷ χειρογράφῳ τοῦ Παπαθανασοπούλου εἶναι πληρέστερον καὶ περιέχει 168. Τὰ δύο ταῦτα γλωσσάρια συμπληρώνουν τὸ ἐν τὸ ἄλλο, διότι, πλὴν τῶν κοινῶν λέξεων, ἔχουν καὶ ἕκαστον ἰδίαν λέξεις, μὴ ἀναφερομένας εἰς τὸ ἄλλο.

2. *ΕΕΒΣ* 3 (1926), σ. 333-334.

3. *Ἀθηνᾶ* 28 (1917), Λεξ. Ἀρχ. σ. 96.

διαγωνισμού και τὰς ἀνάγκας τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, δι' ὃ καὶ κρίνεται ἄξιον βραβεύσεως.

8. Παν. Κ. Παπαδοπούλου, «Γλωσσικὸν ὑλικὸν ἐκ τῆς ὄρεινῆς Τριφυλίας (τοῦ χωρίου Κοπανάκι καὶ τῶν περιχώρων)», σσ. 229.

Ἡ συλλογὴ αὕτη περιλαμβάνει (σ. 1-48) Ἀλφαβητικὸν πίνακα φραστικῶν ἰδιωματῶν βάσει τῆς σπουδαιοτέρας λέξεως ἐκάστης φράσεως καὶ τῶν ἀντιστοίχων φράσεων τῆς Γαλλικῆς γλώσσης (ὄχι δι' ὅλας), Τοπωνυμίας τινᾶς (σ. 49), Ὁρολογίαν τοῦ μύλου (σ. 50), Ὀνόματα χόρτων (σ. 51), Ὀνόματα ἐορτῶν (σ. 52), Διαλόγους τῆς καθημερινῆς ὁμιλίας (σ. 53-59), Ἰδιωματικὰ μνημεῖα τοῦ λόγου (ἄσματα, αἰνίγματα, εὐχάς, ἀράς, παραδόσεις, λογοπαίγνια, κλπ. (σ. 60-147), Γραμματικὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἰδιώματος (σ. 149-158) καὶ Γλωσσάριον μετὰ ἐρμηνείας τῶν λέξεων αὐτοῦ (σ. 159-229).

Εἰς τὸ πρῶτον τμῆμα (σ. 1-48) ὁ σ. ἀναγράφει 1300 περίπου φράσεις κοινῆς ὁμιλίας, τῶν ὁποίων παραλλήλως δίδει καὶ τὴν ἐρμηνείαν, π.χ., τοῦ *ἄνοιξαν τὰ μάτια* (ἀντιλαμβάνεται πλέον τί γίνεται), *εἶναι ἀκόμα 'ς τὸ ἄλφα* (εἰς τὴν ἀρχὴν), *κοιμᾶται μὲ τίς κόττες* (ἐνωρίς), κλπ. Ἐκ τοῦ μεγάλου τούτου ἀριθμοῦ μόνον ὀλίγαι φράσεις δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς ἰδιωματικά, π.χ. *πῆρε ἡ ἀποσκιούρα* (ἤρχισε νὰ νυκτώνη), *ἐγίνανε αὐτὴ ἀλώνη* (διεφώνησαν ριζικῶς), *μοῦ ἐγινε τὸ μυαλό μου ἀριάνι* (ἐξαλίστην ἀπὸ τὴν πολυλογία, *ἀριάνι* = Τουρκ. *argan* = ξυνόγαλο), *ἐπαθε τὰ πάθη τῆς ἐλιᾶς* (βασανιστήρια πολλά, διότι τὸ δένδρον ραβδίζεται κατὰ τὴν συγκομιδὴν τοῦ καρποῦ, ὁ ὁποῖος ἀλέθεται διὰ τὴν ἐξαγωγήν τοῦ ἐλαίου). Τοῦτο μᾶς ἐνθυμίζει τὴν φρ. *ἐπαθε τοῦ λιναριοῦ τὰ βάσανα*¹. Ἐπίσης *μοιάζουνε σὰ δυὸ στάλες νερό* (εἶναι ὅμοιοι), *δὲ σὲ κυνηγάει ὁ Μπραῖμης* (ἐπὶ τοῦ σπεύδοντος). Ἡ φρ. ἐνδεικτικὴ τῆς φρίκης καὶ τοῦ τρόμου, τὸν ὁποῖον ἐδοκίμασεν ὁ πληθυσμὸς εἰς τὸ πέρασμα τοῦ Ἰμβραῆμ ἀπὸ τὴν Πελονησον κατὰ τὸ 1825-1826), *εἶναι ξεροκαρύταινα* (ἄγονον μέρος ὡς ἡ Καρύταινα), *ἐγινε τρία Σάββατα* (ἐξηφανίσθη), κλπ.

Ἡ καταγραφὴ ὁμῶς καὶ τῶν κοινῶν ἐκφράσεων ἐπιβοηθεῖ τὴν σύνταξιν τῶν οἰκείων ἀρθρῶν τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, διότι συμβαίνει, ἐνίοτε, ἀναζητοῦντες πάντοτε τὰ ἐντελῶς ἰδιωματικὰ στοιχεῖα, νὰ μὴ ἔχωμεν πρόχειρα τὰ κοινά, ἐλλείψει ἢ λημμάτων ἢ φράσεων καὶ παραδειγμάτων, ὥστε καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς τὸ τμῆμα τοῦτο εἶναι χρήσιμον. Εἰς οὐδὲν ὁμῶς ὠφελεῖ ἢ παράθεσις εἰς τινὰς φράσεις τῶν ἀντιστοίχων Γαλλικῶν.

Αἱ ἀναφερόμεναι Τοπωνυμιαὶ τοῦ χωρίου εἶναι ἐλάχισται (20), ἐξ ὧν τὸ ἡμισυ εἶναι Ἀλβανικαί, ἐνεκα τῆς ἐγκαταστάσεως εἰς τὴν ὄρεινὴν Τριφυλίαν Ἀλβανῶν (εἰς τὰ λεγόμενα *Σουλιμοχώρια*), ὅπου καὶ σήμερον ὁμιλοῦν ἀλβανιστῆ (τ. δ. Δωρίου). Τὰ τοπων. παρουσιάζονται ὡς ἰδιοκτησίαι φυλάρχων, δι' ὃ καὶ ἐκφέρονται κατὰ γενικὴν, ὡς : τοῦ *Λάπη*, τοῦ *Ψάρη*, τοῦ *Σουλιμᾶ*, τοῦ *Μπούγα*, τοῦ *Βαρυμ-*

1. Διὰ παρομοίας ἐκφράσεις βλ. Δ. Β. Βαγιακάκου, Τρωάδα, Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχεῖον Ἀκαδημ. Ἀθηνῶν 5 (1943-1944), [1949] σ. 145-159.

πόπη κ.ά. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐνθυμίζει τὸ ὅμοιον ἐκ τῆς Ἀττικῆς (*Βαρυμπόμπη*)¹.

Ἰδιωματικὸν ὑλικὸν εἶναι ἡ ὀρολογία τοῦ μύλου, τὰ ὀνόματα τῶν χόρτων, τῶν ἑορτῶν, οἱ καθημερινοὶ διάλογοι (σ. 53-59), αἱ εὐτράπελοι διηγήσεις (σ. 128-144) καὶ ὀλιγώτερον διαλεκτικὰ τὰ ἄσματα (σ. 60-95).

Τὸ προσφερόμενον ὑλικὸν εἰς τὰ διάφορα μνημεῖα τοῦ λόγου (αἰνίγματα, εὐχάς, ἀράς, ἀπειλάς, κλπ.) εἶναι ἀρκετὸν, ἀλλὰ πτωχὸν εἰς χαρακτηριστικὰ ἰδιωματικὰ στοιχεῖα. Τὸ ἰδίωμα εἶναι ἐπηρεασμένον ἀπὸ τὴν κοινὴν Ἑλληνικὴν, διὰ τοῦτο καὶ αἱ ἀναγραφόμεναι γραμματικαὶ παρατηρήσεις (σ. 149-158) δὲν εἶναι χαρακτηριστικαὶ καὶ ἐνδιαφέρουσαι. Δὲν εἶναι σαφῆς ἐκ τῶν παραδειγμάτων ἢ παρατήρησις, καθ' ἣν τὸ σ προφέρεται ὡς ὁ ἐν συνεκφορᾷ μὲ τὸ τ πρὸ τοῦ ε, ο, ι, π.χ., *τσοπάνης, τσεμπέρα, τσέπη, κοτσῖάνι*, κλπ., διότι γράφει καὶ *Κώτσιος, κουτσούπια*, κλπ.

Ἡ περιφραστικὴ ἐκφορὰ τοῦ ἐνεργ. παρακ. καὶ ὑπερσ. γίνεται μὲ τὸ ρ. ἔχω καὶ τὸ οὐδέτερον τῆς μετοχῆς εἰς ἐνικὸν ἀριθμὸν, ἔστω καὶ ἐὰν τὸ ἀντικείμενον εἶναι γένους ἀρσ. ἢ θηλυκοῦ καὶ πληθ. ἀριθμοῦ. Λέγουσιν δηλ. *ἔχω ἰδωμένο, καὶ τὴν ἔχω ἰδωμένο* (τὴν γυναῖκα), *τίς ἔχω ἰδωμένο, τοὺς εἶχα ἰδωμένο*, κλπ.

Τέλος, ὁ σ. δίδει (σ. 159-229) ἐν γλωσσάριον ἐκ 2200 περίπου λέξεων μετὰ τῆς σημασίας αὐτῶν, χωρὶς ὅμως παραδείγματα. Τοῦτο εἶναι μειονέκτημα τῆς συλλογῆς, διότι οὔτε ἡ ἀκριβὴς σημασία τῆς λέξεως καθορίζεται ἐν τῇ ἰδιωματικῇ ὁμιλίᾳ, οὔτε ἡ σημασιολογικὴ αὐτῆς ἔκτασις. Τὸ μειονέκτημα τοῦτο πρέπει νὰ λείψῃ ἀπὸ τὰς συλλογὰς.

Σημειῶνω τοὺς παρεκτεταμένους τύπους *τότενες* καὶ *τώρανες*, οἵτινες ὅμως δὲν ἔχουν καθολικὴν χρῆσιν εἰς τὸ ἰδίωμα, ὅπως τοῦλάχιστον φαίνεται εἰς τὰς ἀναγραφομένας διηγήσεις.

Συνήθη εἶναι τὰ εἰς -γος στερητικά, ὡς: *ἄκαγος, ἀκαπλάτιγος, ἀμοίραγος, ἀνάλλαγος, ἀφώτιγο, ἀχάραγο*, κλπ.

Τὸ σύμπλεγμα *χν* προφέρεται ὡς *γν*, ὡς: *ἀγνιὰ* (ἀχνιὰ, πνοή), *ἀπορρίγνω* (ἐπὶ ζῳων), *ἄραγνος, περιαδράγνω, λυγνάρι, λουμῶγγω*, κλπ. Τὰ εἰς -ῶ καὶ πολλὰ τῶν εἰς -ίζω ρημάτων εἰς τὸ ἀ' προσ. ἐνεστ. ὀριστ. λήγουν εἰς -άου: *ἀβγατάου, ἀγγιάζου, ἀμολάου, ἀμποδάου, ἀναχεράου, βαστάου, βογγάου, βουτάου, κερδάου*, κλπ.

Τέλος, σημειῶνω τὴν λ. *ἀφαλαρίδα* (εἶδος ἀκάνθης), δι' ἣν πβ. τὸ ἀρχ. *φαλαρίς* (εἶδος χόρτου *phalaris canariensis*) Διοσκ. 3,142 (ἐκδ. M. Wellmann, II, σ. 151).

Παρ' ὅλον ὅτι τὸ λεξιλόγιον εἶναι ἄνευ παραδειγμάτων καὶ πολλὰ τῆς συλλογῆς εἶναι τῆς κοινῆς Ἑλληνικῆς, ἐν τούτοις ἡ ποσότης τῆς παρεχομένης διαλεκτικῆς ὕλης καὶ τῆς φρασεολογίας ἐκ τῆς κοινῆς Ἑλληνικῆς ἐπιβάλλουν καὶ τῆς συλλογῆς ταύτης τὴν βράβευσιν.

1. Ἰω. Σαρρῆ, Τὰ τοπωνύμια τῆς Ἀττικῆς, Ἀθηνᾶ 40 (1928), σ. 156. Πβ. Ἰωάννου Χ. Πούλου, Ἡ ἐποίκησις τῶν Ἀλβανῶν εἰς Κορινθίαν, Ἐπετ. Μεσ. Ἀρχ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν 3 (1950), σ. 80-85.

9. *Μαν. Πιτυκάκη*, «Τεχνικοί ὄροι τῆς Ἀνατολικῆς Κρήτης»¹, σσ. 30.

Ὁ σ. καταγράφει ὄρους ἀναφερομένους εἰς τὴν κατεργασίαν τῶν πρώτων ὑλῶν τῆς ὑφαντικῆς (λίνου σ. 2-5, μετάξης σ. 6-10, βάμβακος σ. 10-12 καὶ ἐρίων σ. 13-15), εἰς τὴν προετοιμασίαν τῆς ὕλης (σ. 15-21), εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ ἀργαλειοῦ (σ. 21-27), εἰς τοὺς τρόπους καὶ τὰ εἶδη τῆς ὑφάνσεως (σ. 28-29) καὶ εἰς τὰς βαφικὰς φυτικὰς ὕλας (σ. 30).

Ἡ καταγραφή τῶν ὄρων αὐτῶν, ὡς λέγει ὁ συλλογεύς, δὲν ἔγινε μόνον ἀπὸ πληροφορίας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀμεσον ἀντίληψιν τοῦ πράγματος ὑπὸ τοῦ ἰδίου καὶ παρακολούθησιν τῶν διαφορῶν σταδίων τῆς ὑφαντικῆς.

Πραγματικῶς, ἡ ἰδιωματικὴ μορφή τῶν ὄρων, ἡ ἀκρίβεια τῆς περιγραφῆς τῶν διαφορῶν ἀντικειμένων τῆς ταλασιουργίας, τῶν τρόπων τῆς ὑφάνσεως, κλπ., ἐπαληθεύει τὴν ἀνωτέρω ὁμολογίαν τοῦ συλλογέως. Ἡ μεθοδικὴ ταξινομήσις καὶ ἐξέτασις τοῦ ὕλικου προσδίδει εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην τὴν μορφήν μᾶλλον μελέτης παρά συλλογῆς. Δὲν παρατίθενται διαλεκτικὰ παραδείγματα διὰ τὴν χρῆσιν τῶν ὄρων αὐτῶν, ὁ τρόπος ὅμως τῆς περιγραφῆς καθιστᾷ λίαν σαφὲς τὸ προσφερόμενον ὕλικόν.

Τὴν σαφήνειαν τῶν τοιούτων ἐργασιῶν διευκολύνει καὶ ἡ παράθεσις σχεδίων ἢ φωτογραφιῶν τῶν περιγραφομένων ἐργαλείων. Τοῦτο, ὅμως, δὲν ἔχομεν εἰς τὴν παροῦσαν συλλογὴν. Ὁ σ. κατὰ τὴν ἀπόδοσιν τῆς σημασίας τῶν ὄρων χρησιμοποιεῖ, ἐνίοτε, καὶ ἀντιστοίχους λέξεις τῆς ἀρχαίας, ὡς, π.χ., *μασούρι* = *πηνή*, *πηνίον*, *ντοντόλια* = *ἀγνύθες*², δηλ. οἱ προσδεδόμενοι λίθοι «εἰς τὸ κάτω καλάμι τῆς σταύρωσης μὲ ἓνα κορδόνι διὰ νὰ συγκρατοῦν τὸ καλάμι τοῦτο εἰς τὴν θέσιν του», ἢ παραθέτει σχετικὰ παροιμίας ἢ προλήψεις ἢ στίχους ἀσμάτων. Ἄλλοτε πάλιν, προσπαθεῖ νὰ ἐτυμολογήσῃ τινὰς ἐξ αὐτῶν, χωρὶς νὰ ἐπιτυχάνῃ καὶ τοῦ ὀρθοῦ, ὡς, π.χ., τῆς λέξε. *ἀλεκατισὰ* (αἱ λεπταὶ ἴνες τοῦ λίνου, αἱ χρησιμοποιούμεναι διὰ στημόνι) τὸ ἐτυμον ὑποθέτει ἐκ τῆς «ἀρχ. λ. *ἄληκτος* = ὁ χωρὶς τέλος, ὁ ἀτέρμων, διότι, ὅπως κλῶθεται στὴ ρόκκα, παρέχει τὴν ἐντύπωσιν συνεχοῦς, ρέοντος καὶ χωρὶς τέρμα μαλλιῦ».

Ἡ λ. ἐκ τῆς Δ. Κρήτης εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸν τύπον *ἀλεκατισέ*, ἐκ *Μεραμβέλλου* δὲ *ἀλεκατσά*, καὶ σημαίνει τὸ εἰς τὴν ἡλακάτην περιτυλισσόμενον πρὸς νῆσιν μαλλίον, τὸ ὁποῖον εἰς τὰ Κύθηρα λέγεται καὶ *ἀλεκάτη*. Πβ. καὶ τὴν παροιμίαν : «*νέθε, νέθε ρόκκα μου, κατέβα ἀλεκάτη μου ἐπὶ ὀκνηροῦ εἰς ἐργασίας, ἐπὶ προφασίζομένου*». Ἡ λ. ἐτυμολογεῖται παρὰ τὸ *ἀλεκάτισι > *ἀλεκατίζω* (δὲ ἐκ τοῦ οὐσ. *ἀλεκάτη*, ἀρχ. *ἡλακάτη*), ὅπερ εἰς τὴν περιοχὴν *Σελίνου* Κρήτης λέγεται καὶ *ἀλε-*

1. Ὁ σ. καὶ πέρυσιν εἶχεν ὑποβάλλει συλλογὴν μὲ τίτλον «*Τεχνικοὶ καὶ ἐπαγγελματικοὶ ὄροι ἀπὸ τῆ γεωργικῆ ζωῆ τῆς Ἀν. Κρήτης*» (ἀριθμ. Χειρογρ. Ἱστορ. Λεξικοῦ 744, σσ. 23), χωρὶς νὰ ἔχη καὶ εἰς αὐτὴν παραδείγματα.

2. Παρ' Ἑλλήσιν ἐκαλοῦντο πρὸς τούτους *λεῖαι*, *λεαί*, *λαιαί*, *λᾶες*. Ὁ *Πολυδεύκης* (VII, 36) λέγει : «*ἀγνύθες δὲ καὶ λεῖα, οἱ λίθοι οἱ ἐξηρητημένοι τῶν στημόνων κατὰ τὴν ἀρχαίαν ὑφαντικὴν*». Πβ. καὶ Ἡσύχιον ἐν γλώσση *ἀγνύστας*. Λοιπὰς μαρτυρίας ἐξ ἄλλων μερῶν βλ. εἰς *N. Γ. Χατζηζωγίδου*, *Θεσσαλικά ζητήματα*, Ἀθηνᾶ 10 (1898), σ. 541-543.

κατῶ, δηλ. περιελίσσω εἰς τὴν ἡλακάτην τὸν πρὸς νῆσιν ἔριον ἢ βάμβακα. Συνώνυμα εἶναι τὰ ἀλεκατιάζου Θράκη (Μιάδυτος) καὶ ἀλεκατώνω ("Ἄνδρος, Κύθνος). Ὁμοίως ὁ σ. ἐτυμολογεῖ τὸ ρ. ἀναχαιντρώνω (ἐπὶ μετάξῃς σημαίνει τὴν δυσκαμψίαν καὶ ἀδρότητα πού παρουσιάζει αὕτη, ὅταν κλώθῃται στεγνὴ, δυσκαμψίαν, ἢ ὁποῖα δυσχεραίνει τὸ ὀμαλὸν τύλιγμα εἰς τὸ ἀδράκτι) ἀπὸ τὸ ἄνω καὶ χαίτη: ἀναχαιτώνει καθὼς τὸ ἄλογον, ὅταν ἀφηνιάσῃ, ὀρθώνει τὴν χαίτην του. Ἡ παραφθορὰ εἰς ἀνεχεντρώνει προῆλθε κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ ὄχεντρα, ἢ ὁποῖα ὑψώνει ἀπειλητικῶς τὴν κεφαλὴν της εἰς ὥραν κινδύνου: «ἀνεχαιντρωσε σὰν τὸν ὄφι».

Ἡ λ. ὑπὸ τὸν τύπον ἀναχαιντρώνω ἀπαντᾷ εἰς Κρήτην, Νάξον, Πάρον, ἀνεχαιδρώνω εἰς Θήραν, Νάξον ('Ἀπύρανθ.), Πάρον (Λευκ.), 'νεχαιδρώνω εἰς Κρήτην (Σητεῖαν), 'νεχιδρώνω εἰς Μύκονον καὶ εἰς τὸν Ἐρωτόκριτον Δ, 1034, ὅπου λέγεται περὶ τοῦ Ἐρωτοκρίτου:

*Κι ὡσὰν λιοντάρ' ὄντε πεινᾷ...
καταχτυποῦ τὰ δόντια ντου καὶ τὸ κορμὶ σφαράσσει
ἀναχεντρώνουν τὰ μαλλιά καὶ τρέχει νὰ τὸ πιάσῃ.*

Ταύτην ὁ Σ. Ξανθουδίδης (σ. 493 τῆς ἐκδ. Ἐρωτοκρίτου) εἰκάζει παρετυμολογηθεῖσαν ἀπὸ τὸ ὄχεντρα, δι' ὃ γράφει τὴν λέξιν διὰ τοῦ ε καὶ ὄχι διὰ τοῦ αι.

Ἐνδιαφέρων εἶναι ὁ τύπος κροκύδα («κροκύδες» οἱ πιὸ κοντὲς καὶ ἄνισες σὲ πάχος ἴνες, πού θὰ δώσουν νῆμα πιὸ χοντρὸ κατάλληλο μόνο γιὰ ὑφάδι, τὴν κατώτερη ποιότητα τοῦ νήματος τούτου μαρτυρεῖ τὸ γνωμικόν: «Ἄς ἔχουν μοῖρα τὰ προικιά κι ἄς εἶναι κροκυδένια»).

Εἶναι δηλ. ἡ ἀρχ. Ἑλλην. λέξις κροκύς· ὁ χνοῦς ἐριούχου ὑφάσματος, χαρακτηριστικὴ δὲ ἦτο ἡ περὶ τοῦ κόλακος ἔκφρασις «κροκύδας ἀφαιρεῖν». Ἡ λ. φέρεται καὶ παρ' Ἀριστοφάνει¹, ἐνθα λέγεται: *Εἴ τις κολακεύει περιῶν καὶ τὰς κροκύδας ἀφαιρῶν*. Ὁ Φρόνιχος², ἐπίσης, λέγει «... ὁ δὲ Ἀριστοφάνης ἀφαίρει τρίχας φησὶν ἐπὶ τινος κολακεύειν ἐπιχειροῦντος». Καὶ σήμερον ἐπὶ παρομοίας περιπτώσεως λέγομεν «τὸν ξεσκονίζει, εἶναι ξεσκονίστρας».

Τὸ ρ. καματεύω σημαίνει τὸ σύνολον τῶν ἐργασιῶν καὶ χειρισμῶν πού ἐπιβάλλει ἢ κατεργασία τῶν μαλλιῶν. Τὸ ρῆμα τοῦτο, πλὴν τῶν ἄλλων κατὰ τόπους σημασιῶν, ἔχει τὴν αὐτὴν σημασίαν τοῦ κατεργάζεσθαι λίνον ἢ ἔρια καὶ εἰς τὸν Πόντον, Θράκην, Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν καὶ Λιβύσσιον.

Τὴν λ. θρομίλι, ξύλινον τῆς ταλασιουργίας ὄργανον, ἥτις ἀπαντᾷ ἤδη εἰς τὸν Σαχλίκην³:

καὶ μιὰ Μαρούλα ἀλφαντοῦ χήρα βαστᾷ ὀρθομύλι,

καὶ σήμερον εἰς Νάξον ὀρθομύλι, εἰς Ρόδον θρομίλι, εἰς Χάλκην τθρομίλι, κλπ., πολλοὶ ἠρμήνευσαν ἐκ τοῦ ὀρθομύλιον, διότι ὀρθὴ ἢ ἄτρακτος περιστρέφεται ἐπ' αὐτοῦ

1. Ἀποσπάσμ. 896 (ἐκδ. F. Blaydes).

2. Παρὰ Bekker I, σ. 4.

3. Γραφαὶ καὶ στίχοι, στ. 537, (ἐκδ. Wagner, Carmina Graeca medii aevi, σ. 98).

δίκτην μύλου¹, ὁ συλλογεὺς ὁμῶς γράφει *θρομίλι* ἀκολουθῶν τὴν ἔτυμολογίαν τὴν προταθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Φ. Κουκουλέ,² ἔστις τὰ μὲν παρὰ Πορφυρογεννήτῳ³ ὀρθομίλια ἠρμήνευσεν ὡς ἀγγεῖα σχήματος κιονίσκου, ὀρθοῦ μιλίου, εὐρυτέρου κατὰ τὴν βάσιν καὶ στενοτέρου εἰς τὴν κορυφήν, τὸ δὲ ταλασιουργικὸν ὄργανον θεωρεῖ ὡς ὀνομασθὲν οὕτως ἐκ τῆς βάσεώς του τῆς λιθίνης, ἣτις ὁμοιάζει πρὸς μίλιον.

Ἡ λ. *κενάρι* (ἐκ τοῦ Τουρκ. *kenar*), νῆμα χρησιμοποιούμενον ὡς διακοσμητικὸν κατὰ τὴν ὕφανσιν, ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὴν Θράκην, τὴν Σάμον καὶ Λιβύσσιον. Εἰς τὴν Κρήτην λέγονται καὶ *σεντόνια* *κεναράτα*.

Τινὲς τῶν ὑπὸ τοῦ συλλογέως παρεχομένων ὄρων δὲν ἀπαντοῦν εἰς τοὺς ἐκδοθέντας τόμους τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, ὡς : ἀπανωπηχίζει τὸ διασίδι, δηλ. δὲν ὑπελείφθη τὸ μῆκος τοῦ νήματος ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶχον προὑπολογίσει, ἀντικάρδιασμα, ἀροφαντάδα κ.ἄ.

Τέλος, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ πρόθ. ἀνά ἐν συνθέσει τρέπεται εἰς ἀνε-, ὡς ἀνεδεμα, ἀνεδένω, ἀνεδέτρα, ἀνεκαθάριγος, ἀνεκρέμασμα, ἀνεκρεμῶ. Ἡ τροπὴ αὕτη παρατηρεῖται μόνον εἰς τὴν Α. Κρήτην, ἐνῶ εἰς τὴν Δυτικὴν ἢ πρόθ. παραμένει ἀνά, ὡς : ἀνάθεμα, κλπ. Ἡ Ἐπιτροπὴ, λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν τὴν ἀκρίβειαν τοῦ προσφερομένου ὕλικου καὶ τὴν μεθοδικότητα τῆς μελέτης αὐτοῦ, βραβεύει τὸν συλλογέα του.

10. Π. Α. Μπιμπελά, «Συλλογὴ δημῶδους γλωσσικοῦ ὕλικου ἐκ τῶν ιδιωμάτων τῆς νήσου Λέσβου, σσ. 61 (μετὰ 12 ἐντύπων σελίδων ὑπὸ τὸν τίτλον Λαογραφικὰ Κυδωνιῶν [Ἀἰβαλῆ], Μοσχονησιῶν [Νησί] καὶ Γενιτσαροχωριῶν [Χωριό], Ἀθήνα 1956, σ. 107-118).»

Ὁ σ., καίτοι ὑπάλληλος τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, παρέχει εἰς τὴν παροῦσαν συλλογὴν ποικίλον λαογραφικὸν καὶ γλωσσικὸν ὕλικόν, κατανεμόμενον εἰς εἴκοσι τμήματα. Ἐκ τῶν 61 σελ. αἱ 7 εἶναι λευκαὶ καὶ πολλαὶ τῶν ἄλλων γεγραμμέναι κατὰ τὸ ἥμισυ.

Τῆς συλλογῆς προτάσσεται (σ. 2-8) γραμματικὴ τοῦ Λεσβιακοῦ ιδιώματος, ὁ σ. ὁμῶς δὲν ἔχει τὴν ἀπαιτουμένην γλωσσολογικὴν κατάρτισιν καὶ προσπαθεῖ ἐμπειρικῶς νὰ καθορίσῃ τὰ τῆς φωνητικῆς τοῦ ιδιώματος. Γνωρίζει, ὅπως γράφει, τὴν ὑπαρξίν τῆς παλαιᾶς μελέτης τοῦ Σ. Ἀναγνώστου⁴, *Λεσβιακά*, Ἀθήναι 1903, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ εὔρῃ αὐτὴν καὶ νὰ τὴν συμβουλευθῇ καὶ ἀγνοεῖ τὴν μελέτην τοῦ P. Kretschmer, *Der heutige lesbische Dialekt*, Wien 1905, σσ. 614.

Παρὰ ταῦτα ὁμῶς, παρατηρεῖ διαφορὰν προφορᾶς γραμμάτων εἰς τὰ διάφορα τμήματα τῆς νήσου, διακρίνει δηλ. τρόπον τινὰ διαλεκτικὰς ζώνας εἰς τὴν νῆσον.

1. Γ. Χατζιδάκι, *Glotta* 1 (1909), σ. 128. *MNE* 2, 170, 180.

2. Γεύματα, δεῖπνα καὶ συμπόσια Βυζαντινῶν, *ΕΕΒΣ* 10 (1933), σ. 120-121. Τοῦ αὐτοῦ, Συμβολὴ εἰς τὴν Κρητικὴν Λαογραφίαν, *ΕΕΚΣ* 3 (1940), σ. 64.

3. *Ἐκθ. Βασ. Τάξ.* 472, 7.

4. Ἡ μελέτη αὕτη εἶχεν ὑποβληθῆ χειρόγραφος εἰς τὸν διαγωνισμὸν τῆς Γλωσσικῆς Ἐταιρείας τῷ 1902. Ἀριθμ. Χειρογρ. Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ 49, 50, 51. Ὁ ἴδιος ἐδημοσίευσε καὶ μίαν μελέτην : Δύο λέξεις ἐκ τῆς Λεσβιακῆς διαλέκτου, *Ἀθηνα* 25 (1913), σ. 266-276.

Λέγει, π.χ., ότι τὸ ἄρθρον ὁ προφέρεται *ι* (*ι Νικόλας*) ἢ ὡς *ιι* (*ιι Νικόλας* εἰς περιοχὴν Γέρας) ἢ ὡς *γιοῦ* (*γιοῦ Νικόλας* εἰς Ἀγιάσσο). Τὴν διαπίστωσιν ταύτην σημειώνει καὶ ὁ *P. Kretschmer*, ἔνθ' ἄν., σ. 217.

Ὁ σ. δὲν γνωρίζει, βεβαίως, τοὺς νόμους τῆς ἀποβολῆς τῶν ἀτόνων φωνηέντων *ι*, *ου* τῶν βορείων ἰδιωμάτων, εἰς ἃ ἀνήκει καὶ τὸ τῆς Λέσβου, ἀλλ' ἐμπειρικῶς ἐκ τῆς προσεκτικῆς παρατηρήσεως καταγράφει ὀρθῶς τὸ ὑλικόν, ἀσχέτως πῶς δικαιολογεῖ τὰς διαφόρους μεταβολάς. Λέγει, π.χ., ὅτι τὸ «*ι* στὸ μέσον τῆς λέξεως χάνεται ὅταν ἀκολουθοῦν τὰ ψηφία *μ*, *κ*, *χ*, *γ*, *σ*, *ν*, *α* : *μ'κρός*, *κ'νᾶς*, *Μ'χάλς*, κλπ. καὶ κατωτέρω πάλιν γράφει «τὸ *ι* χάνεται ὅταν ἀκολουθῇ τὸ ψηφίον *β*, *π* : *λ'βάβ'*, ἢ τὸ *οι* χάνεται ὅταν ἀκολουθῇ τὸ *λ* : *κοιλιά-τὸ'λιὰ*» ἢ «τὸ *ε* στὸ μέσον φεύγει : *καπ'τάνιους*», κλπ.

Διακρίνει τὴν μεταβολὴν προφορᾶς τοῦ *κ* πρὸ τοῦ *ε*, *ι*, ἀλλ', ἀγνοῶν ὅτι τοῦτο καλεῖται *τσιτακισμός*, γράφει τὰ ἐξῆς : «Τὸ *κ* μετατρέπεται σὲ *τσ* ὅταν ἀκολουθοῦν τὰ ψηφία *ν*, *ε*, *ρ* : *τσιρ'ς* (Κύριος) *τσιρι* (κηρί), *τσ'λιὰ* (κοιλιά)», τοῦ *ρ* δὲν σημειώνει παράδειγμα, καὶ κατωτέρω πάλιν «τὸ *κ* γίνεται *τσι* : *τσιδῶ* (κεντῶ) *τσιῆπος* (κῆπος)». Διαπιστώνει τὴν χρῆσιν τῶν μέσων *b*, *d*, *g* εἰς τὸ ἰδίωμα, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ καθορίσῃ ὡς οὐρανικὰ τὰ σύμφωνα *γ*, *β*, *κ*, *ν*, *λ*, *κ* (ὡς *γ̂*, *β̂*, *κ̂*, *ν̂*, *λ̂*, *κ̂*) μετὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ ἀτόνου *ι* : *πάγ'*, *λιβάν'*, *ἔχ'*, *κ'νᾶς*, κλπ., παρατηρεῖ ὁμοίως ὅτι «ὅπου χάνεται ἡ φωνὴ μπαίνει ἓνα γιῶτα μὲ παῦλα *ι* *λάκκους-λάκκ'* (πληθ. *λάκκοι*) ἀντὶ *λάκκ'*», *πάγους* (-*πάγ'*-*πάγοι*, ἀντὶ *πάγ'*), κλπ. Ὁ σ. σημειώνει, ἐπίσης, ἀποβολὴν τοῦ τελικοῦ *α* εἰς τὰ θηλ. ὀνόματα, ὡς : Ἀννούδα-Ἀννούδ', Γεωργούλλα-Γεωργούλλ'. Τοῦτο, ἴσως, γίνεται κατ' ἐπίδρασιν τοῦ ὑποκορ. τύπου τῶν οὐδ. εἰς -οῦδι (μῆπως πρόκειται περὶ οὐδετέρων ὑποκορ. θηλ. κατ' οὐδ. γένος καὶ ὄχι περὶ θηλ. δηλ. τὸ Ἀννούδι ἢ μικρὰ Ἄννα ;)

Ἀσχέτως ὁμοίως πρὸς τὰς παρατηρήσεις τοῦ συλλογέως, τὸ ὑπ' αὐτοῦ παρεχόμενον ὑλικόν εἶναι γεγραμμένον μετὰ πολλῆς προσοχῆς. Ἐκ τοῦ ὑλικοῦ αὐτοῦ πιστοῦνται καὶ ἄλλα γλωσσικὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα εἶχε παρατηρήσει παλαιότερον ὁ *Kretschmer* (ἔνθ' ἄν., σ. 143-148), ὡς, π.χ., ἡ τροπὴ τοῦ *τ* καὶ *d* πρὸ τοῦ *ι* εἰς *κ*, *g*. Ὁ σ. καταγράφει τύπους ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ Πλωμαρίου, ὡς : *ἀμανίκ'ς* (ἀμανίτης), *ἀσβέσκ'ς* (ἀσβέστης), *ἀχρουμάκ'στους* (ἀχρωμάτιστος), *γιακί* (γιατί), *δεμάκ'* (δεμάτι), *δαγκουμακιά* (δαγκωματιά), *κυρόγαλους* (τυρόγαλο), *πίκ'νους* (πετεινός), *φικ'νός* (ἐφετινός), *ἐκοίκιους* (τοιούτος), *κεῖδα θέλεις* (τί θέλεις), *ἀγιδούρα* (ἀντίδωρον), *ἀγλίμαχους* (ἀντίμαχος), κλπ. Τὸ ἴδιον φαινόμενον παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν Τσακωνικὴν διάλεκτον¹.

Ὁ σ. ἐν συνεχείᾳ (σ. 9-27) δίδει εἰς διστήλους σελίδας ἀλφαβητικῶς ἐν Λεσβιακὸν Λεξιλόγιον ἐξ 800 περίπου λέξεων. Εἰς τοῦτο καταγράφει αὐτὰς ἀκριβῶς ὅπως προφέρονται, δίδει τὴν σημασίαν των, δυστυχῶς ὁμοίως χωρὶς παραδείγματα οὕτως, ὥστε οὔτε ἡ σημασιολογικὴ ἀκρίβεια τῆς ἐρμηνείας καθορίζεται, οὔτε ἡ σημασιολογικὴ ἔκτασις διαπιστοῦται, οὔτε, τέλος, νέον ὑλικόν διὰ τῶν παραδειγμάτων παρέχεται.

1. Θ. Κωστάκη, Σύντομος γραμματικὴ τῆς Τσακωνικῆς διαλέκτου, Ἀθηνᾶ 1951, σ. 45.

Εἰς τὰς σ. 29-33 παραθέτει τεσσαράκοντα τοπωνύμια ἀγροτικῶν περιφερειῶν τῆς νήσου καὶ σημειώνει τὰς σχετικὰς περὶ αὐτῶν παραδόσεις, ὡς, π.χ., Ἐπολιθωμένη ἤ, (Ἐρεσσός· ἐκεῖ ὅπου εἶναι τὸ ἀπολιθωμένον δάσος), Σαρακίνα (Μανδαμάδος). Τοῦτο ἐνθυμίζει τὴν περίοδον τῶν Σαρακηνῶν κουρσάρων, διότι ἀνάλογα τοπωνύμια ἔχομεν καὶ ἐξ ἄλλων νήσων ἢ παραλίων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος¹.

Ἀκολουθεῖ (σ. 35-61) ποικίλον λαογραφικὸν ὕλικόν, γεγραμμένον ἰδιωματικῶς (φράσεις, ὄροι τεχνικοὶ γεωργῶν καὶ ναυτικῶν, αἰνίγματα, ἄσματα, παιδικὰ παιχνίδια, παροιμίαι, γνωμικά, νανουρίσματα, κλπ.).

Τέλος, παρεμβάλλεται φυλλάδιον περιέχον παροιμίας ἐκ Κυδωνιῶν-Μοσχονησιῶν καὶ Γενιτσαροχωρίου, τὰς ὁποίας ὁ σ. ἐδημοσίευσε μετ' ἄλλης ὕλης τῷ 1956 εἰς βιβλίον, ὑπὸ τὸν τίτλον *Λαογραφικά*. Αἱ παροιμίαι αὗται δὲν εἶναι εἰς ἰδιωματικὴν γλῶσσαν, οὔτε παρέχονται εἰς αὐτὰς ἐρμηνεῖαι, οὐδὲ καθορίζονται αἱ περιπτώσεις, καθ' ἃς λέγονται.

Ἀσχέτως ὅμως πρὸς τὰς ἀνωτέρω περὶ ἰδιώματος παρατηρήσεις τοῦ συλλογέως καὶ τὰς παροιμίας αὐτὰς, τὸ λοιπὸν ὕλικόν εἶναι ἀξιόλογον καὶ πρέπει νὰ τύχη βραβείου.

11. Χ. Παγώνη, «Συλλογὴ γλωσσικοῦ ὕλικου τῆς νήσου Μήλου», σσ. 120.

Ἐκ Μήλου ἔχομεν δύο μόνον χειρόγραφα εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ. Τὰ ὑπ' ἀριθμ. 192 (1908) τοῦ Ν. Μπέρτου, Τοπωνυμικὸν τῆς νήσου Μήλου (σσ. 26) καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 193 (1916) τοῦ Ἀγγ. Ράμφου, Συναγωγὴ λέξεων, φράσεων, παροιμιῶν, μοιρολογίων, χειρογράφων (σσ. 170)².

Τὸ παρὸν χειρόγραφον τοῦ Παγώνη περιέχει: Γλωσσάριον τῆς νήσου (σ. 1-55), 68 γνωμικά (σ. 55-64), 116 παροιμιῶδεις καὶ συμβολικὰς φράσεις (σ. 65-81), δύο παραμύθια (σ. 82-91), 17 τραγούδια (σ. 92-108), μίαν ἐπωδὸν (σ. 109) καὶ ἐξ ἀντίγραφα παλαιῶν συμβολαιογραφικῶν πράξεων (σ. 110-119). Ὁ σ. εἰς τὸ τέλος (σ. 120) παραθέτει μερικὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἰδιώματος τῆς νήσου.

Τὸ ἰδίωμα τῆς νήσου εἶναι νότιον καὶ διατηρεῖ ἀρχαιοπινῆ στοιχεῖα, ὡς: ἀγκαθός (ἢ ἀπομεμακρυσμένη ἀπὸ τῆς εἰσόδου γωνία τοῦ δρόμου, παρὰ τὸ ἀρχ. οὐσ. κανθός γωνία τοῦ ὀφθαλμοῦ), ἀδράλα (ἄγονον ἔδαφος μετὰ κόκκων ψαμμίτου λίθου, παρὰ τὸ ἀρχ. ἀδρός), ἀλεκάτη (ἡλακάτη), ἀμανίτας (ἀμανίτης, μανιτάρι), ἀμπουρδέχτης (ὀμβροδέκτης), ἀμώνω (ὀμνύω), βόκολο τό, (ὁ βουκόλος), γούριο τό, (ῶδὸν εἰς κλώσσημα ἄγονον), ἔχερη (ἢ ἐχέτλη τοῦ ἀρότρου), καταπονῶ (νικῶ), κιοῦρτος (κύρτος, δικτυωτὸν καλάθι), κόρακας (ἀγγιστροειδὲς ρόπτρον, ἀρχ. κόραξ.), λύθι³ (ἔλυθος, ἄωρον σῦκον), περπερεύομαι (ὑπερηφανεύομαι, βλ. Καινὴ Διαθήκη. Α' πρὸς Κορινθίους 13, 4 «ἢ ἀγάπη οὐ περπερεύεται»), ὑπουργεύω, ὑπουργός, κλπ.

1. Δ. Β. Βαγιακάκου, Ἐκ τοῦ τοπωνυμικοῦ τῆς Ἰθάκης, ΕΕΒΣ 29 (1959), σ. 333-334.

2. Ἐκθεσις γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ, Ἀθηναῖα 30 (1919), σ. 418-419.

3. Πλεῖστα βλ. Δ. Β. Βαγιακάκου, Λύντζι - Λυντζόπον - λύζι - λύθι - λόθι - ἔλυθος, Ἀρχεῖον Πόντου, 20 (1955), σ. 276-290.

Ἔχει ὅμως καὶ καταφανῆ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἰταλικῆς γλώσσης, οἷον : ἀβαν-
τάριο (aventario, κατάλογος, προικοσύμφωνον), ἀγαντάρω (agguantare, συλ-
λαμβάνω, ἀκιντινάρι (ἐκατοντάς, centenario), ἀλλέστος (alla lesta, ταχύς),
ἀλιάδα (agliata, σκορδαλιά), ἀμπασσαδῶρος (ambasciadore, ὁ θεληματάρης), βαρ-
διᾶνος (vardiano, σκοπός, φύλαξ), βιλῶνος (villano, χωρικός), ἐντράδα (entrata,
προῖόν, εἰσόδημα), μασσαρία (masseria, τακτοποιήσις), στιμάρω (stimare, ἐκτι-
μῶ), κλπ., χωρὶς νὰ ἐλλείπουν καὶ τινὰ Τουρκικὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα, ὡς : ζάφτι
(zaft, ἐξουσία, ὑποταγή), ζεύκι (zenk, ἀνάπαυσις), κασαβέτι (kasavet, σκέψις,
φροντίς), μούλκι (mülk, περιπεφραγμένος ἀγρός), κλπ.

Οἱ ποιμενικοὶ ὄροι - ὀνόματα αἰγῶν - εἶναι ξένοι, ὡς : γκιόσα, μπάρτζα, κόρ-
μπα, λιάρρα, βάκρινη κ.ἄ., πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δεικνύει ἐπίδρασιν ἐκ τῆς ἡπειρωτικῆς
Ἑλλάδος.

Γενικώτερον, παρατηροῦμεν ὅτι : 1/ Ἡ πρόθ. ἀνὰ ἐν συνθέσει γίνεται ἀνε :
ἀνέγερμα, ἀνεδοσιά, ἀνεκαθάρισμα, ἀνεσέρνω, ἀνεσυρτάρι, ἀνεστήνω, κλπ. 2/ Τὸ
ψιλὸν τ δασύνεται εἰς θ πρὸ τοῦ ἰ συνιζανομένης συλλαβῆς, ὡς : ἀναζηθιέται, βε-
νεθιά, κομμάθια, μάθια, μαθιάζω, ξενηθειά, σαρωμαθιά, σπίθια, τέθιοιο, φωθιά, κλπ.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρατηρεῖται καὶ ἀλλαχοῦ, ὡς εἰς τὴν Κρήτην, Ἄνδρον,
Θήραν, Κῶ, Νάξον, Πάτμον, Θεσσαλίαν, Εὐβοίαν (Αὐλωνάρι)¹. 3/ Τὸ ντ πρὸ
τοῦ ἰ συνιζανομένης συλλαβῆς τρέπεται εἰς δ, ὡς : κουβεδιάζω². 4/ Ἐχομεν ἀνά-
πτυξιν ἐρρίνου³, ὡς : μπαρουσιὰ (πυροστιὰ), μπέμπω (πέμπω), μπεντικὸς
(ποντικὸς), μπλέμα (ἐμπόδιον), μπλήμμη (πλημμυρίς), κ.ἄ. 5/ Ἐχομεν ἀνά-
πτυξιν προθετικοῦ α : ἀβολάδα, ἀγιάθουνας, ἀρωτῶ, ἀνεράϊδα, ἀκιντινάρι, κλπ.
6/ Ἐχομεν θηλ. εἰς -έ : ροδαρέ. Τοῦτο, ἴσως, ἔχει Κρητικὴν τὴν προέλευσίν του.
7/ Ἐχομεν ἀντικείμενον κατ' ὀνομαστικὴν ἀντὶ αἰτιατ., οἷον : ὄποιος κυνηγᾷ πολ-
λοὶ λαγοί, δὲν πιάνει κανένα, ἔχω δὴ γέροι παππᾶδες, κλπ. 8/ Εἰς τὰ εἰς -εύω ρῆμ.
ἔχομεν ἀνάπτυξιν γ : γυρεύγω, κλεύγω, φονεύγω. Λέγεται ἐπίσης : Παρασκευγή,
ράβγω, ἀλείβγω. Ἐκ τοῦ λεξιλογίου σημειώνομεν ἀκόμη τὴν χρῆσιν τῶν λέξεων :
ἀφοτυριά (ἀνθοτυριά, κατ' ἀνομοίωσιν, βλ. Ἄθηνᾶ 25 [1913], σ. 290), τὰ ἔχεια
(ἡ περιουσία), λασιά, λάσιμο, λατάρι⁴, μελίχλωρο⁵, ξαργητοῦ (ἐξεπίτηδες), πα-
πούλα (εἶδος ἀρακᾶ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον παρασκευάζεται ἡ φάβα λέξις εἰς Κρήτην
καὶ Μέσα Μάνην), στομούχι (στομομούχι, φίμωτρον), χαραχτήρας (ἡ ἀποχὴ νεά-
νιδος ἀπὸ πᾶσαν δημοσίαν ἐμφάνισιν), σύγκρινος (ἀντεραστής), σάντουλος (ὁ ἐξά-
δελφος). Τὸ παλαιότερον ὅμως χειρόγραφον ἐκ τῆς νήσου καὶ πληροφορίαί τοῦ
Ἀρχείου τοῦ Λεξικοῦ ἐξ ἄλλων μερῶν δίδουν τὴν σημασίαν ἀνάδοχος· μήπως
ὁ συλλογεὺς ἔχει λάθος ; βούργια (ὕφαντος σάκκος), ἀργούδελο τό, (στεῖρον

1. Γ. Κουρμούλη, Φωνητικὰ τῆς Κρητικῆς διαλέκτου, ΕΕΚΣ 1 (1939), σ. 14.

2. Πβ. Γ. Ἀναγνωστόπουλον, Κρητικὰ ἰδιώματα, Ἄθηνᾶ 38 (1926), σ. 145.

3. Φ. Κουκουλέ, Περὶ ἀναπτύξεως ἐρρίνου ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλληνικῇ, Ἄθηνᾶ 49 (1939),
σ. 78-143.

4. Δ. Β. Βαγιακάκου, Ἐλαύνω - λάμνω, κλπ., Ἄθηνᾶ 60 (1956), σ. 240.

5. Τοῦ αὐτοῦ, Χλωρός - μέλι χλωρὸν - μελίχλωρος, Ἄθηνᾶ 58 (1954), σ. 98-118.

πρόβατον ἢ ἐρίφιον : χῶρια τὰ ἀργούδελα ἀπὸ τὰ γαλάρια), πορεύομαι (θεραπέυω ἀνάγκην), κλπ.

Τὰ δύο παραμύθια μᾶς δίδουν μίαν εἰκόνα τοῦ προφορικοῦ λόγου. Ἡ καταγραφή ὅμως περισσοτέρων παραμυθιῶν θὰ ἔδιδε πληρεστέραν εἰκόνα τοῦ ιδιώματος τῆς νήσου καὶ περισσοτέρας ιδιωματικὰς λέξεις.

Ἀπὸ τὰ παρεχόμενα ἀντίγραφα συμβολαιογραφικῶν πράξεων παρακολουθοῦμεν τὴν μορφήν τῶν τοπωνυμίων, ἀλλὰ καὶ τοῦ προφορικοῦ καὶ γραπτοῦ λόγου, διότι εἰς ταῦτα ἀναγράφονται λέξεις καὶ ἐκφράσεις τῆς κοινῆς ὁμιλίας, ὡς : ἀμπρουδέχτης (1799), νὰ τοῦ κἀνη ἓνα Σαββατιάτικο (ἓνα μνημόσυνον), μισὸ σαρανταλείτουργο, κ.ἄ., Ἐκ τῶν τοπων. σημειῶν τὰ : Κυρία Σκινιώτισσα (Ἡ Θεοτόκος, ναός), Κυρία Θαλασσίτρια (ναός τῆς Θεοτόκου 1799)¹, Φλακωπή², Ἐφτάστομος, κλπ.

Ἐκ τοῦ ὅλου ὕλικου φαίνεται ὅτι ὁ σ. εἰργάσθη εὐσυνειδήτως καὶ μετὰ προσοχῆς κατέγραψεν αὐτό. Καθορίζεται οὕτως ἡ ἔκτασις τῶν γλωσσικῶν φαινομένων, τῶν ἐπικρατούντων εἰς τὴν νῆσον. Ἄν αἱ εἰς τὸ γλωσσάριον διδόμεναι λέξεις μὲ μόνην τὴν σημασίαν τῶν εἶχον καὶ τὰ σχετικὰ παραδείγματα, ἀσφαλῶς τὸ ὕλικόν θὰ ἦτο πλουσιώτερον. Ἡ προσφορὰ τοῦ σ. εἶναι ἀξία ἐκτιμῆσεως καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ θεωρεῖ τὴν συλλογὴν ἀξίαν βραβεύσεως.

12. Ἰω. Κανακόρη, «Καρυστινὴ Λαογραφία», σσ. 251.

Ὁ συλλογεὺς εἰς τὰς σ. 1-188 καταγράφει ποικίλα λαογραφικὰ ἐκ τῆς Καρύστου καὶ τῶν πέριξ, ἤτοι ἄσματα, μοιρολόγια, αἰνίγματα, ἀράς, εὐχάς, ἀπειλάς, παροιμίας, παροιμιώδεις φράσεις, γνωμικά, μετεωρολογικά, παραδόσεις, ἔθιμα γάμου, βαπτίσεως, κηδείας, δημῶδη ἰατρικήν, ἐπωδάς, κλπ.

Πάντα ὅμως ταῦτα εἶναι γεγραμμένα εἰς τὴν κοινὴν Ἑλληνικὴν καὶ πλὴν ἐλαχίστων ιδιωματικῶν ὄρων καὶ λέξεων δὲν παρουσιάζουν οὐδὲν ιδιωματικὸν γλωσσικὸν ἐνδιαφέρον. Ἐξαίρεσιν ἀποτελοῦν τὰ ὄνόματα ζώων ποιμνίου, πτηνῶν, σύκων καὶ ἀχλαδιῶν, τὰ ὁποῖα ἀναγράφονται εἰς τὰς σ. 142-146. Κυρίως γλωσσικὸν ὕλικόν εἶναι τὸ Καρυστινὸν Λεξιλόγιον (σ. 189-251), τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει 1300 περίπου λέξεις. Αἱ λέξεις γράφονται μὲ τὴν σημασίαν τῶν, συνήθως μίαν, καὶ ἄνευ παραδειγμάτων ἢ σχετικῶν φράσεων, ὁπότε θὰ ἠδύναμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν καὶ τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς σημασίας.

Εἰς τὸ ἰδίωμα³ φαίνεται ὅτι ἐπεκρατεῖ ὁ τσιτακισμός, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰς ἐν τῷ λεξιλογίῳ λέξεις ἀμπελίτσι, βουτσέντρα, κοτσινοτριχῆς, κουλούτσι, τσοιλοπονάει, προβάτσι (χόρτον προβάτιον), ρεῖτσι, τσοιμᾶμαι (παρὰ τοῦτο λέγεται καὶ κοίτη ἀντὶ τσοῖτη), κλπ.

Σημειῶνω λέξεις τινὰς, τὰς ὁποίας δὲν ἔχομεν εἰς τὸ Ἱστορικὸν Λεξικὸν οὔτε ἀπὸ παλαιότεραν ἐκ Καρύστου συλλογῆν, ὡς : ἀπαφήσας (ὁ καταγόμενος ἀπὸ ὕχι

1. Ἰωσήφ Χατζιδάκι, Ἱστορία τῆς νήσου Μήλου, Ἀθῆναι 1927, σ. 198.

2. Ζ. Γαβαλά, Φλακωπή, Ἀθῆνᾶ 45 (1933), σ. 197-202.

3. Παλαιότερον ἔχομεν ἐκ Καρύστου καὶ τῶν πέριξ δύο Χειρόγραφα ἐν τῷ Ἱστορικῷ Λεξικῷ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 30 τοῦ Εὐ. Παπαχατζῆ καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 282 (1920) τοῦ Β. Φάβη.

καλήν οίκογένειαν), ἀφτασά ἤ, (ἡ ἀνευ σκέψεως ὀμιλία, λέξις), ἄχλωρος (ἀνούσιος, σαχλός), ἀργασά (τὸ χειμερινὸν ὄργωμα), ἀποτάζω (ἀποκτῶ), ἀναβολιός (εἶδος ποντικοῦ).

*Αἷται σημειώσεως εἶναι, ἐπίσης, αἱ λέξεις : κουττάλαφος (εἶδος ἀκρίδος)· Τοῦτο ὑπενθυμίζει τὴν ἀρχαίαν λέξιν ἀττέλαβος, δι' ἣν ὁ Ἡσύχιος γράφει : ἀττέλαβος ἀκρίς μικρά. Ὁμοίως ἡ λ. ἀσκόλυθος (σῦκον ἐρινεόν, σῦκον ὄλωνθος), λαγάζω (ἡσυχάζω, ἀρχ. λαγάζω), στοιβή (ἡ στοιβάς τῶν ρούχων καὶ κλινοσκεπασμάτων, ὁ γιοῦκος), κοίτη (ὄρνιθών), στρόφος (πόνος κοιτίας), λοῦπος (ἄρπαξ). Ἡ λ. λοῦπος σημαίνει εἶδος ἰέρακος, ὅπερ καλεῖται ἰκτῖνος (*Falco milvus*), ἀπαντᾷ δὲ εἰς τὰ Βυζαντινὰ ποιήματα :

*κι ὁ λοῦπος ἐπεχειρήσε ὑβρίζειν τὸ γεράκιν.*¹

Εἰς Βαμβακοῦν Λακεδαίμονος, εἰς Κεφαλληνίαν καὶ Μάνην ἀπαντᾷ καὶ τὸ ἐπάν. Λοῦπος². Τέλος, σημειῶνω τὴν λ. νοσσίδες (μικραὶ ὄρνιθες, πουλλακίδες). Ὁ τύπος τῆς λ. ἀπαντᾷ ἤδη παρ' Ἀριστοτέλει³ ἔνθα φέρεται : τῶν δ' ἀλεκτορίδων αἱ νεοττίδες πρῶτον τίκτουσιν εὐθὺς ἀρχομένου τοῦ ἔαρος, μετὰ ταῦτα δὲ καὶ πρὸς θήλασιν κορασίδος φέρεται ἡ λέξις εἰς ἐπίγραμμα τῆς Παλατινῆς Ἀνθολογίας (9,567) :

*Ἡ καὶ ἔτ' ἐκ βρέφους κοιμωμένη Ἀντιοδημῖς
πορφυρέων, Παφίης νοσσίς, ἐπὶ κροκύδων.*

Ἡ λ. σημαίνει καὶ γυναικεῖον ὑπόδημα παρ' Ἡσυχίῳ : νοσσίδες ὑπόδημα γυναικεῖον καὶ παρὰ Πολυδεύκει (7, 94) «γυναικεῖα δὲ (ὑποδήματα) καὶ τά... νοσσίδες».

Τὸ ἰδίωμα φαίνεται ἐνδιαφέρον, μίᾳ δὲ νέα προσπάθεια ἐκ μέρους τοῦ συλλογέως, ἀλλὰ μετὰ περισσοτέρας προσοχῆς καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὀδηγιῶν τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας, θὰ μᾶς δώσῃ ἀσφαλῶς καλύτερον ἰδιωματικὸν ὕλικόν.

Ἀσχέτως ὅμως πρὸς ταῦτα, τὸ παρεχόμενον ἐν τῇ συλλογῇ ταύτῃ ὕλικόν εἶναι ἐνδιαφέρον καὶ ἄξιον νὰ τύχῃ βραβείου.

13. Δ. Γ. Σπανοῦ, «Λαογραφικὸν καὶ γλωσσικὸν ὕλικόν χωρίου Ἐγρηγόρος νομοῦ Χίου», σσ. 115.

Ἡ συλλογὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο τμήματα, τὸ Λαογραφικὸν (σ. 1-61, 104-115) καὶ τὸ Γλωσσικὸν (σ. 62-103). Εἰς τὸ Λαογραφικὸν τμήμα καταγράφονται ἔθιμα τοῦ γάμου, βαπτίσματος καὶ διάφορα ἄσματα. Γίνεται ἐνδιαφέρουσα περιγραφή τῆς κατεργασίας τοῦ ράσου (ὑφάσματος διὰ κατασκευὴν ποιμενικῶν ἐνδυμάτων), παρέχονται πληροφoρίαι διὰ τὰ ἐν χρήσει εἰς τὸ χωρίον διάφορα μέτρα

1. Πουλλολόγου στ. 357 (ἐκδ. Wagner, *Carmina Graeca medii aevi*, σ. 190).

2. Φ. Κουκουλέ, *Νεοελληνικῶν τινῶν ἐπιθέτων σημασία καὶ ὀρθογραφία*, Ἀθηνᾶ 53 (1939), σ. 214.

3. Ἱστορ. Ζῳῶν 560b, 3.

(βάρους, χωρητικότητας, επιφανείας) και καταγράφονται παραδόσεις περί νεράιδων και άράπηδων. Έν συνεχεία, δίδονται δημώδεις φράσεις, ως και φράσεις κατ' έπίδρασιν τῆς έκκλησιαστικῆς γλώσσης μετὰ προσδιορισμοῦ τῶν περιπτώσεων, καθ' ας λέγονται, άραί, άπειλαί, εὐχαί, χαιρετισμοί και δημώδης ίατρική (δνόματα άσθενειῶν και τρόποι θεραπείας αὐτῶν). Εἰς τὰς σ. 104-115 περιγράφονται έθιμα σχετικὰ μετὲν τῆν διοίκησιν τῆς κοινότητος κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν και διάφοροι προλήψεις.

Έξ ὄλων αὐτῶν λίαν ένδιαφέρον εἶναι τὸ μέχρι τοῦ 1912 τηρούμενον έθιμον τῆς σποράς εἰς τὴν κοινὴν γῆν ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἄμανή. Κατ' αὐτό, οἱ προύχοντες έκήρυττον τὴν έναρξιν τῆς σποράς, εἰς τὴν ὁποίαν μετεἶχον ὄλοι οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου. Τὸ πρῶτον τμῆμα, τὸ ὁποῖον έκαλλιέργουν ἀπὸ κοινοῦ, ἦτο τὸ άνήκον εἰς τὴν έκκλησίαν. Μετὰ ταῦτα, έκαστος τῶν κατοίκων έπεχείρει άροτριῶν νὰ περιβάλλῃ δι' αὐλακος έν τμῆμα τῆς κοινῆς γῆς. Τὸ τμῆμα τοῦτο θεωρεῖται πλέον ὅτι τοῦ άνήκει διὰ τὴν περίοδον εκείνην και δύναται κατόπιν νὰ τὸ καλλιεργήσῃ έν ἡσυχία.

Ἄξιοσημείωτος άκόμη εἶναι ἡ διάκρισις τῶν οἰκογενειῶν εἰς *Παροίκους* και *Ἀπογενίτας*. *Πάροικοι* έκαλοῦντο οἱ ιδιοκτῆται¹, οἱ ὁποῖοι ἐπλήρωνον κτηματικὸν φόρον και εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ψηφίζουν και νὰ έκλέγωνται μέλη τῆς δημογεροντίας. Ἡ λ. εἶναι συχὴ εἰς τὰ Χιακὰ έγγραφα (διαθήκας)²: *ἀφίνει τοῦ κάθε παροίκου παρᾶν ένα*. Έν χρήσει, πρὸς τούτοις, ἦσαν αἱ λέξεις *παροικομέτρην*³ (δηλ. χρήματα διδόμενα διὰ διαθήκης κατὰ τὴν κηδείαν παροίκου τινὸς εἰς τοὺς παρακολουθοῦντας αὐτὴν διὰ νὰ συγχωρήσουν τὸν άποθανόντα): *ἀφίνει ένα παρᾶ παροικομέτρην, και παροικολόγι*⁴, ὁ κατάλογος τῶν παροίκων. *Παροικάδα*, τέλος, έκαλειτο ἡ άναγκαστικὴ εἰσφορὰ ἢ έργασία, ἡ γινομένη ὑπὸ τῶν παροίκων ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ. *Πάροικος* κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἦτο ὁ δουλοπάροικος, ὁ ὁποῖος βαθμηδὸν έγέμετο έλεύθερος γεωργός. Ὑπὸ τὴν σημασίαν αὐτὴν ἡ λ. άπαντᾶ έν Κύπρῳ⁵. Ἄλλὰ και τοπων. ὑπῆρχεν έν Χίῳ *Παροικιά*⁶, έτερον δὲ έν Πάρῳ και Μυκόνῳ⁷.

Ἀπογενίτης ἦτο ὁ έκ τοῦ τελευταίου γένους προερχόμενος, ὁ μὴ λαμβανόμενος ὑπ' ὄψιν εἰς τὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν οὔτε έκλεγόμενος μέλος τῆς δημογεροντίας. Ἡ τοιαύτη διάκρισις τῶν οἰκογ. άπαντᾶ και εἰς ἄλλα χωρία τῆς Χίου, ὡς εἰς τὰ Καρδάμυλα⁸ και εἰς τὸ Βίκι⁹. Εἰς τοῦτο μάλιστα *Ἀπογενίται* καλοῦνται οἱ ξένοι, οἱ μὴ άνήκοντες εἰς τὰ παλαιὰ γένη τοῦ χωρίου. Φαίνεται, λοιπόν, ὅτι παλαι-

1. Κ. Ἄμάντου, Χιακὸν Γλωσσάριον, σ. 52.

2. Α. Πασπάτη, Τὸ Χιακὸν Γλωσσάριον, έν Ἀθήναις 1888, έν λ. *πάροικος*.

3. Ἀρχεῖον Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ.

4. Κ. Ἄμάντου, Προσθήκαι εἰς τὸ Χιακὸν γλωσσάριον και τὸ Χιακὸν τοπωνυμικὸν, *Λεξικογρ. Δελτ.* (Ἀκαδ. Ἀθηνῶν) 3 (1941), σ. 149.

5. Α. Σακελλαρίου, Κυπριακὰ έν λ., πβ. *Χρονικὸν Μαχαιρᾶ* (έκδ. R. Dawkins 1, 40).

6. Κ. Ἄμάντου, Συμβολὴ εἰς τὸ τοπωνυμικὸν τῆς Χίου, Ἀθηνᾶ 27 (1915), Ἀρχ. 34.

7. Π. Ζερλέντου, Περὶ τοῦ γεωγραφικοῦ δνόματος Παρκιά, Παροικία, ΔΙΕΕ 4 (1892), σ. 517.

8. Γ. Μαδιᾶ, Ὁ δημόσιος βίος έν Καρδαμύλῃ Χίου, *Λαογραφία* 3 (1911), σ. 673-675.

9. Σ. Βίου, Συλλογὴ Χιακῶν σκωπτικῶν άνεκδότων, *Λαογραφία* 4 (1913), σ. 494 και 6 (1917), σ. 619.

ότερον ἦσαν ὠργανωμένοι κατὰ γένη. Ἀνάλογος διάκρισις ὑπάρχει καὶ εἰς τὰ Μαστιχοχώρια, ὅπου οἱ ἄρχοντες ἐκαλοῦντο Ἄρμπιτρος (Ἴτ. arbitro, arbitrate διαιτητής, ἀπόλυτος κύριος) ἢ Βεκίληδες (Τουρκ. vekil, ἐπίτροπος), εἰς τὴν Κρήτην, ὅπου λέγονται Καλόσειροι καὶ Κακόσειροι, εἰς τὴν Μάνην Νικλιᾶνοι, Ἀχαμνόμεροι καὶ Φαμέγιοι¹, κ.ἄ.

Εἰς τὸ λαογραφικὸν τμήμα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐνδιαφέρον καὶ καταγράφεται μετὰ σαφηνείας, ὁ σ. παρέχει καὶ γλωσσικὸν ὕλικόν, διότι ἐπιμελῶς σημειώνει τοὺς δημῶδεις ὄρους, τοὺς σχετικούς πρὸς ἕκαστον ἀντικείμενον, ὥστε πολλάκις δύνανται νὰ ληφθῶσιν ἐκ τούτου ἰδιωματικὰ γλωσσικὰ παραδείγματα.

Τὸ καθ' αὐτὸ γλωσσικὸν μέρος ἀποτελεῖται ἀπὸ 1050 περίπου λέξεις καταγεγραμμένας ἄνευ ἄρθρου, οὐχὶ κατ' ἀπόλυτον ἀλφαβητικὴν σειρὰν, μὲ μόνην τὴν σημασίαν των καὶ μὲ παραδείγματα εἰς ὀλίγας μόνον ἐξ αὐτῶν. Ἡ ἔλλειψις αὕτη παραδειγμάτων εἶναι μειονέκτημα τῆς συλλογῆς. Ἄλλωστε, εἰς τὰ παραδείγματα μοιραίως προστίθεται ὑπὸ τοῦ συλλογέως καὶ νέον ὕλικόν, χωρὶς νὰ τὸ ἀναζητήσῃ, προερχόμενον μάλιστα ἀπὸ τὴν αὐθόρμητον ἔκφρασιν τοῦ ἐρωτωμένου.

Τὸ ὕλικόν εἶναι ἐνδιαφέρον. Εἰς τὸ ἰδίωμα παρατηρεῖται ἀποβολὴ τοῦ γ μεταξὺ φωνηέντων, ὡς: ἀγγουρολόος, διαλεῶνας, λαός (λαγός), λαουδιὰ (λαγουδιὰ, κοίτη τοῦ λαγωῦ), μωρολόος, ἔφυε, τρύος (τρύγος), φραῆ (φραγή), κλπ. Ἀνάπτυξις γ ἔχομεν εἰς τὰ εἰς -εύω ῥήματα: χορεύω, μαζεύω, κλπ.

Τὸ ἰδίωμα διασφίξει ἀρκετὰς ἀρχαίας λέξεις, ὡς τὰς: ἀρκαλεύομαι (ἐπὶ ἀφηνιάσαντος ἡμιόνου, παρὰ τὸ Δωρικὸν ἀρκαλος· ὁ τρόχος (meles taxus) τῶν ἀρχαίων τῆς τάξεως τῶν ἀρκτιδῶν -uridae), ἀγέλωπος (ἢ βρώμη· παρὰ τὸ ἀρχ. αἰγίλωψ, Θεοφρ., Αἰτ. φυτ. 5, 15, 5), αἶγα, ἀδάμαστος, ἀμανίτης, ἀλύθι καὶ λύθι (δλυνθος), ἐρινεάζω, ἐρινός (ἄγριον σῦκον), ἀστοιφίδα (ἀκανθῶδες φυτὸν παρὰ τὸ στοιβή), ἄπαιδος (ἄτεκνος), ἀχυλιά (στάκτη, τέφρα· παρὰ τὸ οὖσ. *ἔγχυλλια = ἔγχυλος κονία²). Ὁ Μ. Στεφανίδης³ ἀναφέρει τύπ. ἀχλιά-ἀχλὸς τέφρα. Ἡ λ. καὶ παρὰ Δουκαγγίω), βότουνας (λάκκος, βόθυνος), βούκολος (βουκόλος), βούστομα (φίμωτρον), βρωτίδα (σῆρ, σκῶρος) παρὰ τὸ βρωτίς), δειπνῶ, δαυλός, θρινάκι (θρῖναξ, ἐργαλεῖον πρὸς λίχνισμα σιτηρῶν), κρωτήρι (ἀκρωτήριο), ληλλάδι (παρὰ ποτάμιος λίθος, ἤδη παρὰ Δουκαγγίω, ἐκ τοῦ λάλλαι⁴, πόρος, ποντίζω, ὄρνιθα, στυράκι (στύραξ· μέρος τοῦ ἐλαιοτριβείου), σύχριστος, τήομαι (τήκομαι, ὑποφέρω), σπαργώνω (γεμίζω), κλπ. Ἡ λ. σπαργώνω παρὰ τὸ ἀρχ. σπαργάω (εἶμαι πλήρης μέχρι διαρρήξεως). Βλ. Εὐριπ., Βάκχ. 701, ἐνθα φέρεται «ὄσαις νεοτόκοις μαστός ἦν σπαργῶν ἔτι». Πβ. καὶ Εὐριπ., Κύκλ. 55 «Σπαργῶντας μαστούς χάλασον» καὶ Πλάτ., Πολιτ. 5, 460c «τὰς δὲ μητέρας ἐπὶ τὸν σηκὸν ἄγοντες δταν σπαργῶσι» καὶ τὰς γλώσσας τοῦ Ἡσυχίου: σπάργας, σπαργᾶν, σπαργοῦσι, σπαργῶν. Ὁ τύπος σπαργώνω εἶναι γνωστός καὶ ἐξ ἄλλων ἰδιωμάτων.

1. Δ. Β. Βαγιακάκου, Συμβολὴ εἰς τὰ περὶ Νικλιῶν-Νικλιάνων τῆς Μάνης, Ἀθηνᾶ 53 (1949), σ. 147-194.

2. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 2, 400, Ἐπ. Ἐπ. Παν. Ἀθην. 7 (1910/11), σ. 56.

3. Φυσιογνωστικά, Λεξικογραφικὸν Ἀρχεῖον 6 (1923), σ. 214-215.

4. Δ. Β. Βαγιακάκου, Λαλλούδι - λαλλάρι, κλπ., Ἀρχεῖον Πόντου 19 (1955), σ. 305-306.

Σημειώνω ακόμη τὴν λ. βήσαλο ἐν ἀρχῇ : νὰ σοῦ βάλουν τὸ βήσαλό σου, δηλ. νὰ ἀποθάνης· τοῦτο ἐκ τῆς συνηθείας νὰ γράφη ὁ ἱερεὺς τὸ ὄνομα τοῦ ἐνταφιαζομένου ἐπὶ τεμαχίου ὀστράκου καὶ νὰ ρίπτουν αὐτὸ ἐντὸς τοῦ τάφου. Παρομοία ἀρὰ ὑπάρχει καὶ ἐκ Κύμης : νὰ σὲ γράψουν ἔς τὸ βήσαλο (εἶθε νὰ ἀποθάνης). Κεράμιον ἐπὶ τοῦ τάφου εἰς τὸ στόμα τοῦ νεκροῦ θέτει ὁ ἱερεὺς καὶ εἰς Ἀδραμύττιον (Ἐπ. Λαογρ. Ἀρχ. 2 (1960), σ. 184).

Λέγεται πρὸς τούτοις ἡ φρ. ἔφαγε τὴν Ἴναν του (ἐκοπίασεν ὑπερβολικὰ). Νομίζω ὅτι ἐνταῦθα εἶναι ἡ λ. ἴς (ινός, μυῶνες).

Τέλος, παρατηροῦμεν διαφόρους ἐναλλαγὰς συμφώνων, ὡς : βράσσω (φράσσω), βρεθίγια (εὐρετίγια), δυπέλη (κυψέλη), δινάτι (γινάτι), λουκάνα (δουκάνα), κ.ἄ. Γενικῶς ἡ συλλογὴ εἶναι ἀξία βραβεύσεως.

14. Στέλας Πετράκη, «Ἡ γλῶσσα τῆς Σμύρνης. Συλλογὴ λέξεων καὶ φράσεων τῆς κοινῆς ὁμιλίας, σσ. 84.»

Εἰς τὴν παροῦσαν συλλογὴν, ἣτις εἶναι ἡ τρίτη τὴν ὁποίαν ἡ Στέλα Πετράκη ὑποβάλλει εἰς τὴν Γλωσσικὴν Ἑταιρείαν, καταγράφονται ἀλφαβητικῶς ὡς λήμματα 540 περίπου λέξεις μετὰ σχετικῶν παραδειγμάτων. Τὸ ἥμισυ ὁμῶς σχεδὸν τῶν λημμάτων εἶναι λέξεις τῆς κοινῆς Ἑλληνικῆς, χωρὶς ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον οὔτε φωνητικόν, οὔτε σημασιολογικόν, ὡς, π.χ., ἀγγούρι, ἀφτί, ἀλεύρι, ἀβγό, ἀλεποῦ, βερεσέ, βραστό, βελόνα, βράζω, λάμπα, κερὶ καὶ πολλαὶ ἄλλαι. Δὲν βλάπτει, βεβαίως, τοῦτο, ἂν καὶ διὰ τοῦ διαγωνισμοῦ ἐπιδιώκομεν τὴν συλλογὴν ἰδιωματικῶν κυρίως λέξεων, διότι εἰς ἀρκετὰ τῶν παραδειγμάτων, τὰ ὁποῖα ἀκολουθοῦν τὰ κοινὰ λήμματα, ἡ συλλογεὺς καταγράφει ἰδιωματικὰς λέξεις, χωρὶς ὁμῶς ἐρμήνευμα καὶ χωρὶς νὰ ὑπάρχουν ὡς λήμματα οὔτε εἰς τὴν παροῦσαν, οὔτε εἰς τὰς προηγουμένας συλλογὰς, ὡς, π.χ., ἀσπρόρρουχο τό, = κάθε πάννινο ἀντικείμενο τοῦ σπιτιοῦ : νὰ μαζέψης τὰ ἀσπρόρρουχα γιὰ νὰ τὰ κάνωμε μπουγάδα νὰ ξαγαριάσουνε (ἐλλείπει ἡ σημασία τῆς λέξεως ξαγαριάσουνε), κεράσι· τὸ γνωστὸ φροῦτο· νὰ πάρης κεράσια, μὰ νὰ ἔναι μαῦρα ὄχι τουραγιὰ (ἐλλείπει ἡ σημ. τοῦ τουραγιὰ), νερό = τὸ ὕδωρ· πολὺ βαρὺ εἶναι τὸ νερό σας, σὰ καγιᾶς μέσα εἰς τὸ στομάχι (ἐλλείπει ἡ σημ. τῆς λ. καγιᾶς), λαιμὸς ὁ λαιμός· φοροῦσε ἔς τὸ λαιμό της τρεῖς ρέστες μαργαριτάρι (ἐλλείπει ἡ σημ. τῆς λ. ρέστες), μπριλάντι = πολὺτιμος λίθος : μοῦ ἔκανε ρεγάλο ὁ ἄντρας μου ἔς τὴ σκόλη μου ἕνα δαχτυλίδι μπριλαντένιο, κλπ. Ἐξ αὐτῶν, λοιπόν, προκύπτει ὅτι ἡ συλλογεὺς πολλάκις δὲν ἀντιλαμβάνεται τοὺς ἰδιωματικούς τύπους, καταγράφουσα παραδείγματα εἰς κοινὰ λήμματα, διὰ τοῦτο νομίζω ὅτι πρέπει νὰ τονισθῇ ἰδιαιτέρως εἰς τὰς προκηρύξεις τοῦ διαγωνισμοῦ ἡ ἀνάγκη τῆς παραθέσεως παρὰ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως καὶ παραδείγματος ἢ παραδειγμάτων ἐκ τοῦ ἰδιώματος.

Εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς Σμύρνης, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὕλικου τούτου, παρατηροῦμεν ὅτι τὰ ρήματα, τὰ ἀπὸ συμφώνου ἀρχόμενα, λαμβάνουν εἰς τοὺς ἱστορικούς χρόνους χρονικὴν αὐξήσιν, ὡς : ἤχυσσα, ἤμαύρισα, ἤμοιασα, ἤβγαλε, ἤβλεπε, ἤμαθε, κλπ. Ὁμοίως λέγουν ἠερχόμουνα ἀναλογικῶς φυσικὰ πρὸς ἄλλα.

Ἐνίοτε, ἔχομεν ἐναλλαγὴν τοῦ δ καὶ θ ὡς : ἀκρίθα>ἀκρίδα ἢ τοῦ δ καὶ λ, ὡς :

ἀγκίλα>ἀγκίδα. Ὅμοίως ἔχομεν τροπήν τοῦ ζ εἰς τζ, ὡς : μαζι-ματζί, μαξεύω-ματζεύω, ἣτις ἀπαντᾷ εἰς τὰ νησιωτικά ἰδιώματα¹ (τῆς Καρπάθου, Σκύρου, Σύμης). Σημειώνομεν τὴν σημασίαν, τῆς λ. αὐλή = εἴσοδος, χῶλ. (ἢ λ. δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ Ἱστορ. Λεξικόν), τῆς λ. ἀνέμελος (ἐκ τοῦ μεσν. ἐπιθ. ἄμελος· ἀμελής, φυγόπονος, βλ. Ἱστορικὸν Λεξικὸν ἐν λ.).

Γενικῶς ἡ συλλογὴ δὲν παρέχει γλωσσικὸν ὑλικὸν πρώτης σειρᾶς, ἡ προσπάθεια ὁμως τῆς συλλογῆς νὰ περισώσῃ ὅ,τι δύναται ἐκ τοῦ ἰδιώματος τῆς Σμύρνης εἶναι ἐπαινετέα.

15. Ὁρέστου Λογοθετίδου, «Συμπληρωματικὴ συλλογὴ ἐξ ἑνῆς παραμυθίων ἐν τῇ Ἀρτακηνῇ διαλέκτῳ, σ. 1-91. Ἐξήγησις λέξεων καὶ φράσεων Τουρκικῶν καὶ ἄλλων τῆς Ἀρτακηνῆς διαλέκτου ἀπαντωσῶν ἐν τοῖς παραμυθίοις», σ. 1-56.

Εἶναι ἡ τρίτη συλλογὴ, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Λογοθετίδης μετέχει εἰς τὸν διαγωνισμὸν τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας. Ἡ μία τῶν δύο προηγουμένων (ἀριθμ. χειρογρ. Ἱστορ. Λεξ. 734) ἦτο γλωσσάριον τῆς διαλέκτου. Εἰς τὴν παροῦσαν συλλογὴν ὁ Λογοθετίδης καταγράφει μετὰ προσοχῆς ἑνῆς παραμύθια εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς Ἀρτάκης². Εἰς τὸν πίνακα λέξεων ἐκάστου τῶν παραμυθίων ὑπάρχουν λέξεις — καὶ τοῦτο εἶναι φυσικόν — αἱ ὁποῖαι καταγράφονται καὶ ἐρμηνεύονται εἰς τὸ προηγούμενον γλωσσάριον.

Ἐὰν λάβωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ περυσινὸν γλωσσάριον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀρκετὰ πλούσιον εἰς λέξεις καὶ τὴν παροῦσαν συλλογὴν παραμυθίων, θὰ κρίνωμεν καλύτερον τὴν σημασίαν τῶν πεζῶν διαλεκτικῶν κειμένων διὰ τὴν μελέτην τῶν ἰδιωμάτων. Πολλὰ γλωσσικὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα εἰς τὸ κυρίως γλωσσάριον δὲν δύναται νὰ καθορισθοῦν ἀκριβῶς ἢ δὲν ἀντιπροσωπεύονται δι' ὑλικού, εἰς τὸν πεζὸν λόγον διαγράφονται σαφέστατα μὲ ἀφθονίαν παραδειγμάτων.

Ἐκ τοῦ γλωσσαρίου, ἀλλὰ κυρίως ἐκ τῶν παραμυθίων, καταφαίνεται καὶ ὁ βαθμὸς ἐπιδράσεως τῆς Τουρκικῆς γλώσσης. Ἡ δὲ ἐπιμεμελημένη καὶ ἀκριβῆς παρὰ τοῦ συλλογῆς καταγραφὴ τῶν παραμυθίων μᾶς ἐπιτρέπει νὰ σημειώσωμεν μερικὰ χαρακτηριστικὰ φαινόμενα τοῦ ἰδιώματος. Οὕτω τὸ ἀρσενικὸν ἄρθρον ἀπαντᾷ ὑπὸ διπλοῦν τύπον *i*³ καὶ *é* : *i* ἄδρας, *i* θεγός, *i* ζάβαλ'ς, *é* γιατρός, *é* ἄθρωπος, *é* παλληκαρᾶς, κλπ. Τὰ εἰς -εὺς (-έας) ἔχουν τὸν τύπον εἰς -ές : βασιλές.

1. Πβ. *I. X. Πούλου*, Γλωσσικά ἐκ Σίφνου, Λεξικογραφικὸν Δελτίον Ἀκαδημίας 1 (1939), σ. 146-148.

2. Ἐτερον γλωσσάριον ἐκ προσφύγων Ἀρτακηνῶν ἐν Νέᾳ Ἀρτάκῃ Εὐβοίας ἔχομεν τὸ ὑπ' ἀριθμ. 689 α-β Χειρόγρ. Ἱστορ. Λεξικ., τὸ κατατρισθὲν ὑπὸ τοῦ συναδέλφου Ν. Κοντοσοπούλου τῷ 1956 εἰς εἰδικὴν πρὸς τοῦτο ἀποστολὴν παρὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Πρὸς τούτοις βλ. *Ἱππ. Μακρῆ*, Λαογραφικὰ Ἀρτάκης, *Μικρασιατικὰ Χρον.* 7 (1957) σ. 247-255. *Κ. Σ. Μακρῆ*, Τὰ χωρία καὶ τὰ μοναστήρια τῆς Κυζικηνῆς χερσονήσου, *Αὐτόθι* 8 (1959), σ. 129-172.

3. Διὰ τὴν γραφὴν τοῦ ἄρθρου *i* τῶν βορείων ἰδιωμάτων βλ. *Β. Δ. Φόρη*, Τὸ ἀρσενικὸν ἄρθρον «*i*» στὰ βόρεια νεοελληνικά ἰδιώματα, *Κοζάνη* 1956, σ. 26. *Κρίσις Δ. Β. Βαγιακάκου*, Ἀθηνᾶ 60 (1956), σ. 334-348, *Α. Ι. Θαβώρη*, Ἡ προέλευσις τοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου «*i*» τῶν βορείων νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων, *Ἑλληνικά* 16 (1958/9), σ. 189-202.

Ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρων εἶναι ὁ παρεκτεταμένος ρηματικὸς τύπος εἰς -να : ἦτανα, ἦρθενα, εἶχανα. Ὅπου ὅμως διὰ τῆς παρεκτάσεως αὐτῆς δημιουργεῖται πολυσύλλαβος λέξις καὶ παρίσταται ἀνάγκη ἀλλαγῆς τοῦ τόνου σύμφωνα μὲ τὸν νόμον τῆς τρισυλλαβίας, τότε διατηρεῖται ὁ τόνος εἰς τὴν σχηματισθεῖσαν τετάρτην ἀπὸ τῆς ληγούσης συλλαβὴν, ἐνῶ παραλλήλως ἀναπτύσσεται δευτερεύων τις τόνος ἐπὶ τῆς παραληγούσης, δηλ. λέγουν : πῆγαινένα, ἦθειλένα, διέταξένα, προφήτεψένα, ἦρκουδάνα (ἦρχοντο), κάθουδάνα, σ'δύχαινάνα, κλπ. Ὁ τοιοῦτος διπλοῦς τονισμός, ὁ ἕνεκα παρεκτάσεως ρηματικῶν καταλήξεων ἀναπτυσσόμενος, ὑπάρχει καὶ εἰς ἄλλα ἰδιώματα, εἰς τὰ βόρεια γενικώτερον, εἰς τὴν διάλεκτον τοῦ Πόντου καὶ τῆς Κρήτης. Οἱ παρεκτεταμένοι τύποι ὑπάρχουν καὶ εἰς τὰς δεικτικὰς ἀντωνυμίας, ὡς αὐτείν'να, ἐκείν'να, κλπ. Ὅμοιοι ἀντωνυμικοὶ τύποι ἀπαντοῦν καὶ εἰς τὴν Κρητικὴν διάλεκτον, ἔχουν δὲ τὴν σημασίαν ἐμφάσεως.

Ἀπαντοῦν πρὸς τούτοις οἱ τύποι *μοναχός ιτ* (μοναχός του), *ἄγκουρες ιτ* (οἱ ἄγκυρές του), *βάρος ιτ* (τὸ βάρος του), *τσῆ μοίρας ιτ* (τῆς μοίρας του), κλπ. Ὁ τύπος οὗτος ἐρμηνεύεται κατ' ἀναλογίαν τῶν οὐδετέρων τοῦ *πιδί μ'*, τοῦ *πιδί τ'* (τὸ παιδί μου, τὸ παιδί του). Ἐκ τούτων ἐλέχθησαν καὶ τὰ ἀρσενικὰ καὶ τὰ θηλυκὰ¹, π.χ., ὁ ἀδερφός *ιμ*, τὸ μάννας *ιμ*.

Ἄλλος παρεκτεταμένος τύπος εἶναι τὸ χρονικὸν ἐπίρρημα τότε : τότεσος. Σημειῶνω ἀκόμη τοὺς τύπους *ἀπέ* (ἀπό), *μογάλος* (μεγάλος), *μαζίτσα* (μαζί).

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶναι ἀξιοπρόσεκτον εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν παραμυθίων εἶναι ἡ ἀνάπτυξις *γ*² εἴτε ἐν ἀρχῇ, εἴτε ἐν μέσῳ τῆς λέξεως, ὡς : *γούλες* (ὄλες), ἐνταῦθα μόνον ἔχομεν κώφωσιν, *γούλο* (ὄλο), *γούλινα*, *γῆλιος* (ἦλιος), *γῆσκιος* (ἦσκιος), *γύπνος* (ὑπνος), *γιδρώνει* (ιδρώνει), *ώραϊγος*, *τίμιγος*, *μελεγούνη*, *δικαίγωμα*, *ἀδυναμίγες*, *θεγωρῶ*, *προγοδέψ'*, *ιδέγα*, *βέβαιγα*, *ζωγή*, *διαβεβαίγωνάνα*, κλπ.

Ὅμοίως, ὅταν ἡ συλλαβὴ *ρι* ἀποτελῇ συνίζησιν μετὰ τοῦ ἐπομένου φωνήεντος, τότε ἀναπτύσσεται συνοδίτης φθόγγος *γι* καὶ ἡ συλλαβὴ *ρι* ἀνακύπτει πάλιν, ὡς *ἄγριγια*, *δεντριγιουῦ*. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς Θάσου³. Ἐνίοτε ὁμοίως δὲν ἀνακύπτει συλλαβὴ, ἀλλ' ἔχομεν ἀνάπτυξιν τοῦ ἡμιφώνου *ι* εἰς *ι*, ὡς : *χέργια*, *στενοχωργιέται*, *ἀραδαργιές*, κλπ. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει μετὰ τὰ σύμφωνα *δ* καὶ *τ*, ὡς : *εἰδῆινα*, *δζοῦνα*, *χριστιγιανός*. Παρομοίαν ἀνάπτυξιν ἔχομεν καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν γίνεται συνίζησις, ὡς : *προθεσμίγια*, *συμφωνίγια*, *Κυρίγια*, *πρωγινή*, *διγιεντύνω* (διευθύνω). Τοῦτ' αὐτὸ καὶ ἐν Πόντῳ : *ἀδικίγια*, *ἀνησυχίγια*, *ἄγριγιος*, *ἀξιγιος*, *ἀχρείγιος*, κλπ.

Ἐνίοτε τὸ *γ* ἀποβάλλεται : *δικαιόρος* (δικηγόρος). Τέλος, λέξεις *χρυσός-χρυσῆ*, μετὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ *υ* προφέρονται ὡς *ξός* - *ξῆ* καὶ ἐν συνθέσει, ὡς : *ξός* = *χρυσός*, *Ξόστομος* (Χρυσόστομος), *Ξάνθη* (Χρυσάνθη), *Ξαφένια* (Χρυσάφενια), *Ξόθεμι* (Χρυσόθεμις), *Ξόδουλος* (Χρυστόδουλος), *Ξοβέργης* (Χρυσοβέργης).

1. Γ. Χατζιδάκι, Περὶ τῆς Ποντικῆς διαλέκτου, Ἐπ. Ἐπ. Παν. Ἀθ. 8 (1912), σ. 34. Τοῦ αὐτοῦ, Ἐκθεσις γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ, Ἀθηνᾶ 25 (1913), σ. 301.

2. Πβ. Γ. Χατζιδάκι, Einleitung, σ. 121.

3. Β. Φάβη, Ἀθηνᾶ 43 (1931), σ. 86.

γης), Ξαυγή (Χρυσαυγή), Ξόξνος (Χρυσόγονος). Ὁ σ. διὰ τῆς παρούσης προσφορᾶς του συμπληρώνει τὰς δύο προηγουμένας, δι' ὃ καὶ κρίνεται ἄξιος βραβεύσεως.

16. Παν. Πεφάνη, «Συλλογὴ Τοπωνυμίων τῶν Λαγκαδίων». 1/ Συλλογὴ 791 τοπωνυμίων τῶν Λαγκαδίων Γορτυνίας, σσ. 55. Ἐπιγραφικὸς πίναξ τῶν τοπωνυμίων, σσ. 14. 2/ Σχεδιάσμα τῆς περιοχῆς τῶν Λαγκαδίων μετὰ τινων τοπωνυμίων τῆς συλλογῆς. 3/ Λαγκαδινὰ βαπτιστικὰ ὀνόματα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, σ. 15. 4/ Λαγκαδινὰ οἰκογενειακὰ ἐπωνύμια, σσ. 7. 5/ Λαγκαδινὰ παρωνύμια ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, σσ. 9. 6/ Τοπωνύμια Λευκοχωρίου (Ρεκουνίου), σσ. 5.

Διὰ τῆς παρούσης συλλογῆς δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ἔχομεν τὸ τοπωνυμικὸν καὶ τὸ ὀνοματολόγιον τῶν Λαγκαδίων τῆς Γορτυνίας. Ἡ συλλογὴ καὶ μελέτη τῶν τοπωνυμίων καὶ ὀνομάτων, παρ' ὅλην τὴν σημασίαν των διὰ τε τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν γλῶσσαν, δὲν ἀποτελεῖ τὸ κυρίως ἀντικείμενον τοῦ διαγωνισμοῦ, διότι εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ Λεξικοῦ λαμβάνονται ταῦτα ὑπ' ὄψιν μόνον ὅταν συναντῶνται καὶ ὡς προσηγορικά. Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως ἀποτελοῦν σπουδαῖον γλωσσικὸν ὕλικόν, ἄξιον συλλογῆς καὶ μελέτης. Ἡ συλλογὴ τῶν τοπωνυμίων καὶ ὀνομάτων συγχρόνως διευκολύνει τὰ μέγιστα τὸν μελετητὴν, καθ' ὅσον τὸ ἓν συμπληρῶναι τὸ ἄλλο. Πλεῖστα τοπωνύμια ἐρμηνεύονται ἐξ οἰκογενειακῶν ἐπωνύμων, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἐκλείψαντα ἐπωνύμια σώζονται εἰς τὰ ὑπάρχοντα τοπωνύμια.

Τοπωνύμια ἐκ Γορτυνίας ἔχομεν καὶ ἀπὸ παλαιότερας συλλογᾶς τοῦ Σακελλαριάδου (Χειρόγρ. Ἱστορ. Λεξικοῦ ἀριθμ. 221 καὶ 504), ὅστις καὶ ἐκ Λαγκαδίων καταγράφει 90 τοπωνύμια (Χειρόγρ. Ἱστορ. Λεξικοῦ ἀριθμ. 221, σ. 24-26).

Τὰ τοπωνύμια καταγράφονται εἰς τὴν παροῦσαν συλλογὴν μετὰ τοῦ ἄρθρου, ἐνίοτε δὲ προστίθενται καὶ τινες σχετικαὶ περὶ αὐτῶν παραδόσεις. Ἐκ τοῦ ἀναγραφομένου ὕλικου φαίνεται ὅτι εἰς τὸ ἰδίωμα τῶν Λαγκαδίων ἐπικρατεῖ ὁ τσιτακισμός, διότι ἔχομεν τοπων. ὡς : Βουνάτσια τά, Γιατάτσι τό, Δημητρατσαίικα τά, Κοτσινιά ἤ, τοῦ Κρεκούτση τ' Ἀπότσιο, Κατση Σφήνα ἤ, Κότσινο Λιθάρι τό, Κρεββατάτσα τά, Λεβετάτσι τό, Νησάτσι τό, Προιτσιεὶ τό, Τσιβούρι τό, κλπ.

Τὰ τοπωνύμια εἶναι ποικίλης ἀρχῆς. Πολλὰ τούτων προέρχονται ἐξ ἐπωνύμων καὶ δὴ κατὰ πληθυντικὸν ἀριθμὸν : Ἀλεξογιανναίικα τά, Ἀσηματσαίικα τά, Βαβαίικα τά, Βασιλαίικα τά, Γαυραίικα τά, Γυφταίικα τά, Ντεληγιανναίικα τά, κλπ., ἄλλα εἶναι φυτώνυμα, ὡς τὰ Γαῦρος ὁ, Κριθάρι τό, Φτέρη ἤ, Κρανέα ἤ, Καρέα ἤ, Κούμαρος ὁ, Σπάρτα τά, κλπ. καὶ ἄλλα ἀγιώνυμα.

Μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχουν καὶ ξένης ἀρχῆς τοπων., ὡς : Τοῦ Φράγκου, Ρούγα ἤ, Τσαούση τοῦ, Ροσβάναγα τοῦ, τὰ Ἀλβανικά : Γκροϊντάνι (Γκρόι-Ντάνη), Καμίνιζα ἤ, Κιάβιζα, Κούμπλιζα, Κουβέλιζα, Καντάλιζα, Λούλιζα, Πυργάριζα, Τάτσιζα καὶ τὰ Σλαβικά : Τσερέσοβα (ceresevo)¹, Τσερβίκο (Crvica)², Μαλάσοβα Πολιάνα, Παραπολιάνα (Poljana = λιβάδι)³. Ἀλβανικά τοπωνύμια ὑπάρχουν

1. W. Vasmer, Die Slaven in Griechenland, Berlin, 1941, σ. 299. Τὸ αὐτὸ τοπων. ἐν Δράμα.

2. Αὐτόθι, σ. 159.

3. Αὐτόθι, σ. 47 (Ἡπειρος), 60 (Καλαρρῦται) 96, (Τρίκκαλα) 101, (Λάρισα) 172.

καὶ εἰς τὰς παράκειμένας περιοχὰς τῆς Γορτυνίας, διότι πλησίον τοῦ τμήματος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς Ἡλείας εἶναι ἡ περιοχή τοῦ Λάλα, κατοικουμένη ἀπὸ Τουρκαλβανούς. Ἡ Ἀλβανικὴ κατάληξις -ιζα εἶναι φωνητικὴ ἐξέλιξις τῆς ἀρχικῆς ἐζα, ἐκληφθεῖσα δὲ ὡς ἰδιαιτέρα κατάληξις, ἐπέδωκεν καὶ εἰς λέξεις, ὧν τὸ πρῶτον συνθετικὸν εἶναι λέξις Ἑλληνικὴ¹.

Σημειώνομεν, πρὸς τούτοις, τύπους εἰς -έας, -έα : Ἀντροχωρέας, Βατέας, Γαυρέας, Καλέας, Μπορέας, Χωρέας, Καρέα, Κρανέα καὶ τινὰς εἰς -ίστρα : Βορίστρα (τόπος ποιμνιοστασιῶν, παρὰ τὸ βορός, στάνη, καὶ ρ. βορίζω καὶ βοριάζω), Κανναβίστρα, Πανηγυρίστρα, Σικαλίστρα. Ὁ σ. προσπαθεῖ ἐνίοτε νὰ ἐτυμολογήσῃ τοπων., ὡς τὸ Ἀρτοζίνος (σ. 47), διὰ τὸ ὁποῖον γράφει : «Ἀρτοζήνος = ἄρτος Ζηνός. Ἐδῶ ἦταν τὰ λημέρια τοῦ Δία καὶ τῆς Ἥρας. Ἐδῶ ἔτρωγαν κρυφὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους θεοὺς ἀπὸ τὸν ἄρτον τοῦτον τοῦ Δία, πού ἦταν πιδ νόστιμος καὶ ἀπὸ τὴν ἀμβροσίαν. Τοῦτο πρέπει νὰ εἶναι σωστὸ γιὰ τὸ σιτάρι τοῦ Ἀρτοζήνου εἶναι περίφημον». Ὁ σ. ἐπαναλαμβάνει ὅτι καὶ παλαιότερον εἶχε γράψῃ εἰς ἄλλην συλλογὴν ὁ Παπανικητόπουλος (Χειρόγρ. Ἱστορ. Λεξικοῦ 12, σ. 34) : «Ὁ Ἀρτοζήνος παράγει τὸν καλύτερον σῖτον τοῦ τόπου, δι' αὐτὸ φαίνεται ὅτι καὶ Ἀρτοζήνος ἐκλήθη». Ὁ Ἀρτοζίνος εἶναι ὄρος ΒΔ τῆς Δημητσάνης :

Μεσ' ἔς τ' Ἀρτοζίνου τὰ βουνὰ Περδίκω εἶχε λημέρι,
φευγάτη ἀπὸ τὸν ἄντρα τῆς καὶ ἀπὸ τὰ παιδιὰ τῆς².

Τὸ ὅτι ἡ ἐτυμολογία δὲν εὐσταθεῖ εἶναι φανερόν. Ἡ παράδοσις ἀνήκει εἰς τὰς ψευδερμηνευτικὰς παραδόσεις, αἱ ὁποῖαι συντελοῦν εἰς τὸ νὰ διατηρῆται, ἀλλ' ὄχι καὶ νὰ ἐρμηνεύεται μία ὀνομασία. Ἄλλοῦ πρέπει νὰ ζητηθῇ τὸ ἔτυμον.

Εἰς τὰ βαπτιστικὰ ὀνόματα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, τὰ ὁποῖα ὁ σ. καταγράφει ἀλφαβητικῶς, παραθέτει ὅλους τοὺς ἰδιωματικούς τύπους, ὑποκοριστικούς ἢ μεγεθυντικούς, ὥστε ἡ συλλογὴ παρουσιάζει πληρότητα. Ἐκ τῶν ὀνομάτων φαίνεται ὅτι ὁ φθόγγος γγ πρὸ τοῦ *i, e* γίνεται *tz* : Ἀτζελος (Ἄγγελος), Βατζελία (Εὐαγγελία), Ἀτζελικὴ (Ἀγγελικὴ), κλπ. Εὐχρηστα εἶναι τὰ θηλ. εἰς -ω, ὡς Ἀτζελικῶ, Ἀτζέλω, Διάμκω (Διαμάντω), Θανάσω, Κατερινιώ, Κατέρω, Κάτω, Ἀλέξω, Ἀντώνω, Ἀρέτω, Ἀσήμω, Ἀφρόδω, Φρόδω, Βάσω, Βακῶ, Γαλάνω, Γαρούφω, Γωγῶ, Δέσπω, Δημήτρω, Δρόσω, Ζαχάρω, Ζωγράφω, Μαγδάλω, Στράτω, Σωτήρω, Σταμάτω, Φωφῶ, Χρῦσω, κλπ.

Ἀλφαβητικῶς καταγράφει 306 ἐπώνυμα, τὰ ὁποῖα ἀντέγραψεν ἐκ τοῦ Μητρώου τοῦ Δήμου. Ταῦτα εἶναι ποικίλης ἐτυμολογικῆς ἀρχῆς. Σημειώνομεν μόνον ὅτι εἰς μερικὰ τούτων ὡς δεύτερον συνθετικὸν εἶναι ἡ λέξις γαμπρός, ὡς : Βογκιζόγαμπρος, Διονυσόγαμπρος, Λιοκόγαμπρος, Κουτσουρόγαμπρος, Κολιόγαμπρος, Πλουμπιδόγαμπρος, Ρηγόγαμπρος, Φανόγαμπρος, Φωτόγαμπρος.

1. Πλείονα εἰς *I. X. Πούλον*, Συμβολὴ εἰς τὸ τοπωνυμικὸν τῆς Κορινθίας, Πελοποννησιακὰ 3-4 (1960), σ. 343-347.

2. Ποίημα Τσοπανάκου, Λαογραφία 6 (1917), σ. 244.

Ὁ σ. οὐδὲν λέγει περὶ αὐτῶν, φαίνεται ὅμως ὅτι ἦσαν ἐσώγαμβροι καὶ διὰ τοῦτο ὡς πρῶτον συνθετικὸν ἐτίθετο τὸ ὄνομα τοῦ πενθεροῦ.

Τέλος, δίδει παρωνύμια γυναικῶν, εἰς ἃ ἔχομεν καὶ τύπους εἰς -ω : Ἀράπω, Μπατίρω, κλπ. καὶ 381 παρωνύμια ἀνδρῶν κατ' ἀλφαβητικὴν σειράν, ἄνευ τινὸς παρατηρήσεως ἢ ἄλλης πληροφορίας ἐρμηνευούσης τὸ παρωνύμιον ἢ καθοριζούσης τὸν λόγον, δι' ὃν τοῦτο ἀπεδόθη.

Ἡ ὅλη συλλογὴ εἶναι ἐπιμελετημένη καὶ ἀκριβῆς ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς, ἀσχέτως ἂν τοῦτο, ὡς εἴπομεν, δὲν ἐνδιαφέρει ἀμέσως τὸ Λεξικόν. Μᾶς παρέχει ὅμως τοπωνυμικὸν καὶ ὀνοματολογικὸν ὕλικὸν χρησιμώτατον καὶ διὰ τοῦτο ἀξίζει νὰ τύχη ἀμοιβῆς. Θὰ εἶναι εὐχῆς ἔργον, ἂν ὁ συλλογεὺς ἀποστείλῃ εἰς τὴν Ἑταιρείαν γλωσσικὸν ὕλικὸν ἐκ τῆς καθημερινῆς ὀμιλίας καὶ σχετικὸν μὲ τὰς διαφόρους ἀσχολίας τῶν κατοίκων τῶν Λαγκαδίων.

17. Σοφίας Ἐμμ. Χατζιδάκη, «Λέξεις καὶ φράσεις χαρακτηριστικαὶ τοῦ ἰδιώματος Καρλοβασίων Σάμου», σσ. 37.

Περὶ τῆς Σαμίας διαλέκτου εἴχομεν παλαιότερον πραγματείαν τοῦ Ν. Ζαφειρίου¹. Ἡ διάλεκτος εἶναι βόρειος.

Εἰς τὴν παροῦσαν συλλογὴν ἡ σ. προσπαθεῖ νὰ ἀποδώσῃ ἀκριβῶς τὸ ἰδίωμα τοῦ Καρλοβασίου καταγράφουσα 280 λέξεις, χωρὶς ὅμως νὰ σημειώσῃ ἀπόστροφον εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἐκπίπτοντος φωνήεντος, ὡς : ἀμουλσῶνας, βτώνου, θμῶμι, κλπ. Ἡ σ. χρησιμοποιεῖ ὀρθὸν φωνητικὸν διάγραμμα, δι' ὃ καὶ σημειώνει ὡς οὐρανικὰ τῶν βορείων ἰδιωμάτων τὰ σύμφωνα κ, λ, ν, (= κ̂, λ̂, ν̂,) μετὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ ἀτόνου *i*, ὡς : γαλίκ', ἀραλίκ', μισάλ', πδούλ', σκαφόν', κατσούν'.

Δυστυχῶς, τὸ λεξιλόγιον ἀποτελεῖται κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ Τουρκικὰς λέξεις, αἵτινες καταγράφονται μὲ μόνην τὴν σημασίαν των, χωρὶς παραδείγματα, ἐπομένως γενικώτεροι παρατηρήσεις περὶ τοῦ ἰδιώματος δὲν εἶναι δυναταί. Θὰ ἦτο προτιμότερον ἡ σ. νὰ κατέγραφε περισσοτέρας Ἑλληνικὰς λέξεις μετὰ παραδειγμάτων, προερχομένας ἐξ ὄλων τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἀσχολιῶν τῶν κατοίκων, διότι αἱ Τουρκικαὶ λέξεις, αἱ διὰ τὴν εἰδικὴν κατάστασιν τῆς νήσου εἰσελθοῦσαι εἰς τὸ ἰδίωμα, ὡς ξέναι πρὸς τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα τῆς νήσου καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ διαγωνισμοῦ, τίποτε δὲν προσθέτουν. Παρὰ ταῦτα ὅμως, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν μικρὸν ἀριθμὸν λέξεων ὑπάρχουν καὶ ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι ἐλλείπουν ἐκ τῶν ἤδη τυπωθέντων τόμων τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, ὡς, π.χ., ἀποχυτήριου (εἰδικὸν δοχεῖον διὰ τὰ ἀκάθαρτα ὕδατα), ἀπανιβαίνου (ἐπιπλήττω, βιάζω), ἀρματσουλουίσματα (ἀρραβῶνες), ἀρχιμάντρο' (ἀρχιδομάντρι, τὸ ἀνδρικὸν πανταλόνι), ἀστέρας (ὀμφαλός), βτώνου (γεμίζω βυτίον), γαλίκ' (κόφινος). Ἐν Σάμῳ λέγεται ἀρμαστουλουγῶ

1. Χειρόγρ. Ἱστορ. Λεξικοῦ 70 (1912), πβ. Ἀθηνᾶν 25 (1913), σ. 300-304.

Ἡ μελέτη αὕτη ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τὸν τίτλον : Περὶ τῆς συγχρόνου Σαμίας διαλέκτου, ἐν Ἀθήναις 1914 σ. 96. Βλ. τοῦ ἴδιου καὶ Ἀρχεῖον Σάμου 2 (1947), σ. 204-211, 3 (1948/54), σ. 165-206 καὶ 5 (1956), σ. 104-126. Εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Ἱστορ. Λεξικ. ὑπάρχουν περὶ τῆς διαλέκτου καὶ τὰ Χειρόγραφα ὑπ' ἀριθμ. 71 (Ἄνωσύμου), 72, 329 (Σ. Ἰωαννίδου), 124, 125, 198 (Ἐμμ. Μυρογιάννη) καὶ 723 (Ἰ.Χ. Πούλου).

ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ διαπραγματεύομαι γάμον νέου ἢ νεάνιδος, πολλαχοῦ δὲ τῆς Ἑλλάδος ἀρμαστός καλεῖται ὁ μνηστήρ.

Ἐκ τούτου καταφαίνεται ὅτι μία μεγαλύτερα προσοχὴ πρὸς συλλογὴν καθαρῶς Ἑλληνικῶν λέξεων ἐκ τοῦ χωρίου θὰ παρείχεν ἀσφαλῶς ἐνδιαφέρον ὕλικόν. Τοῦτο ἄς πράξῃ εἰς τὸ μέλλον ἢ συλλογεύς.

Ἐκ τοῦ ὀλίγου αὐτοῦ ὕλικου σημειώνομεν ὅτι εἰς τὸ ἰδίωμα ἔχομεν ἀπουράνωσιν τοῦ σ, ὡς ἀμουσῶνας (ἀπολυσιῶνας), θιρμασὰ (θερμασιὰ), καταποσὰ (καταποσιὰ), χουσὰ (χωσιὰ, θησαυρὸς κεκρυμμένος), κλπ.

Παρατηροῦμεν, πρὸς τούτοις, τροπὴν τῶν μέσων β, δ εἰς δασέα φ, δ μετὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ ἀτόνου ι καὶ πρὸ τοῦ ἀκολουθοῦντος συμφώνου τ, σ, ὡς φ'τίγια (πήλιον ἀγγεῖον) πρὸς ἐναπόθεσιν τροφῶν τὸ μεταγ. οὐσ. βυτίνη, περὶ οὗ ὁ Εὐστάθιος (1163, 31) λέγει : «ταριχευτικὸς βίκος... ὃν βυτίναν οἱ κοινολεκτοῦντες φασί» Πβ. καὶ Ἡσύχιον ἐν λ.

Σημειῶνω διὰ τὴν σημασίαν καὶ τὰς λέξεις : ἀρμαστός (μνηστήρ, βλ. Ἱστορ. Λεξικὸν ἐν λ.), ἀρματουλουίσματα (ἀρραβῶνες), ἀναγορεύου (ἀναφέρω, ὑπενθυμίζω), πουλήμ' (τὸ ὑπολήνιον πρὸς συγκέντρωσιν τοῦ γλεύκου).

Ἡ Ἐπιτροπὴ κρίνει ἐπαινετέαν τὴν προσπάθειαν τῆς σ. καὶ ἐλπίζει ὅτι θὰ ἔχη παρ' αὐτῆς μίαν πληρεστέραν ἐν τῷ μέλλοντι συλλογὴν ὕλικου ἐκ Καρλοβασίου τῆς Σάμου.

18. Ἀποστ. Γ. Σπυροπούλου, καθηγ. θεολογίας, «Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῶν Τοπωνυμίων Νεοχωρίου Παραχελωτίδος», σσ. 11.

Ἐπὶ τῶν ὀκτῶ σελίδων τοῦ χειρογράφου τούτου ὁ σ. καταγράφει μετὰ τινος γεωγραφικῆς τοποθετήσεως ἀλφαβητικῶς 110 τοπωνύμια τοῦ ἀνωτέρω χωρίου, εἰς τὰ ὅποια παρεμβάλλονται δι' ἀπλῆς μόνον ἀναγραφῆς καὶ ἕτερα 45, οὐχὶ ὁμως ὅλα ὑπὸ ἰδιωματικὴν μορφήν. Ἐκ τῶν 155 ὁμως τούτων τοπωνυμίων διεπίστωσα ὅτι τὰ 40 περιλαμβάνονται εἰς τοπωνυμικὴν συλλογὴν ἐκ τῆς αὐτῆς περιφερείας, δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ Κ. Κώνστα, Τοπωνυμικὰ τῆς Παραχελωτίδος (χωρίων Γουριᾶς, Μάστρους, Νεοχωρίου), Αἰτωλοακαρνανικὰ Χρονικὰ, τευχ. 4 (1956), σ. 33-48.

Ἐντυπον τοπωνυμικὴν συλλογὴν ἢ μελέτην περὶ τῶν τοπωνυμίων τῆς Αἰτωλοακαρνανίας δὲν ἔχομεν, καθ' ὅσον γνωρίζω. Ὁ Δ. Λουκόπουλος εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 167 χειρόγραφον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ (σ. 417-498, 541-568) δίδει μίαν συλλογὴν τοπωνυμίων 64 χωρίων τῆς Αἰτωλοακαρνανίας¹. Ἐπίσης, εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 129 χειρόγρ. τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ ὑπὸ Στυλ. Βίου (σ. 143-165) καταγράφονται 2000 τοπων. 28 χωρίων τοῦ τ. δήμου Καρπενησίου (σ. 143-157), τοῦ τ. δήμου Εὐρυτάνων (σ. 157-163) καὶ τριῶν χωρίων τοῦ τ. δήμου Τυμφρηστοῦ (σ. 163-165).

Τὸ ἰδίωμα τοῦ χωρίου εἶναι βόρειον καὶ ὁ σ. καταγράφει ὡς λῆμμα τὸν ἀλώβητον τύπον καὶ εἶτα τὸν ἰδιωματικόν. Ἐνίοτε, ἐπιχειρεῖ καὶ ἀστόχους ἐτυμολογίας,

1. Σποραδικῶς εὐρίσκομεν τοπων. εἰς τὰ Ποιμενικὰ καὶ τὰ Γεωργικὰ τοῦ Δ. Λουκοπούλου, εἰς δὲ τὰ Γεωργικὰ καὶ ἐξ ἐγγράφων τῶν ἐτῶν 1692-1858.

ὡς, π.χ., διὰ τὸ τοπων. Ἀνάερος (ὁ Κώνστας γράφει Ἀνάερος) προτείνει τὴν ἔτυμολογίαν ἐκ τοῦ ἄνευ καὶ ἀήρ, διότι «σὰν λόγγος ἄλλοτε μὲ πυκνὴ βλάστηση ἔστερεῖτο ρευμάτων ἀέρος ἢ προτιμότερον ἀνά—γῦρος, ἀφοῦ γιὰ νὰ μπῆς στὸ λόγγο πᾶς ἀνά τὴν γύρα», ἐνῶ γνωρίζει τὴν ἔτυμολογίαν — διότι τὸ σημειώνει — τοῦ Κώνστα, ἐνθ' ἀν., σ. 39, ἐκ τοῦ ἀφθόνως φυομένου ἐκεῖ φυτοῦ, ὅπερ καλεῖται ἀνάγυρος (βρωμολυγαριά). Τοπων. Ἀνάερος ἀπαντᾷ καὶ εἰς Κουσίην Τριχωνίας καὶ Χόμορην Ναυπακτίας, ὁμοίως εἰς Κάρπαθον¹ ὑπὸ τὸν τύπον Ἀνάερος ἢ Ἀρόγυρος διὰ νὰ δηλώσῃ τὸ ἀκρωτήριο ΝΔ τῆς Σαρίας, ὅπερ ἔλαβε τὸ ὄνομά του ἐκ τῶν αὐτόθι φυομένων γνωστῶν δυσόσμων φυτῶν ἀναγύρων. Ὁ τύπ. Ἀρόγυρος—Ἀρόγυρος > Ἀνάγυρος διὰ μετάθεσιν² τῶν ν, ρ. Εἰς τὴν Κύπρον ὑπάρχει ἐπίσης τοπων. Ἀνώρα ἢ : Τῆς Ἀνώρου τὰ στενά, τὰ χόρτα τῆς μυρίζουν. Τοῦτο ὁ Σ. Μενάρδος³ ἐρμηνεύει ἐκ τοῦ φυτοῦ ἀναγύρου. Παρόμοιον τοπων. ἀπαντᾷ καὶ εἰς Σκίαθον⁴.

Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τοῦ φυτοῦ ἀνάγυρος ἢ δύσοσμος⁵ (*anagyris foedita*) τῆς τάξεως τῶν ἔλλεβοροκάρπων (*Leguminosae*), τὸ ὅποιον ἰδιωματικῶς εἶναι γνωστὸν καὶ ὡς ἀγριοφασούλι (Κύπρος), ἀζωγυρέα, ἀζώγυρας (Ζάκυνθος Μάνη), ἀκονυζιά (Κρήτη), ἀναγυριά, ἀναγύρι, βρωμοκλάρι, βρωμοξυλεά, βρωμόχορτο.

Τὸ τοπων. ὑπῆρχε καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα. Παρ' Ἀριστοφάνει (Λυσιστρ. 70), φέρεται : «Ὁ γοῦν Ἀνάγυρός μοι κεκινῆσθαι δοκεῖ», Παρὰ δὲ Σουτῆδα : Ἀνάγυρος δῆμος τῆς Ἀττικῆς καὶ ἄνθος ὃ τριβόμενον ὄζει. Καὶ παροιμία⁶ ἐντεῦθεν κινεῖς τὸν ἀνάγυρον ἐπὶ τῶν ἐπισπωμένων ἑαυτοῖς κακά. Ἔστι δὲ φυτὸν ὃ ἀνάγυρος ἀλεξίκακον καὶ δυσῶδες. Ὁ Στ. Βυζάντιος ἐπίσης σημειώνει : Ἀναγυροῦς δῆμος Ἐρεχθίδος φυλῆς. Πβ. τὰ ἀρχαῖα Ἀχερδοῦς, Ἀγνοῦς, Λαφνοῦς, Ραμνοῦς⁷, κλπ.

*Ἄλλα φυτώνυμα τοπωνύμια τοῦ χωρίου εἶναι τά : Δάφνη ἢ (περιοχὴ μὲ δάφνας), Μάραθος (περιοχὴ ὅπου ἀφθονεῖ ὁ μάραθος), Παπαρούνα, Σαμακιά (ἐρίανθος ὁ ραβένιος).

Βασιλᾶδες καλεῖται ἕκτασις χωραφίων παραποταμίων. Ὁ σ. ἔτυμολογεῖ τὸ τοπων. «διότι παλιότερα βασίλευε ἐκεῖ νερὸ τοῦ Ἀχελώου». Καὶ ὁ Κώνστας, (ἐνθ' ἀν., σ. 34) λέγει ὅτι τὸ ὄνομα σχετίζεται μὲ τὴν γονιμότητα τῶν χωραφίων. Ἐνταῦθα νομίζω ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ ἑπωνύμου Βασιλᾶς—Βασιλᾶδες. Κτήματα δηλ. οἰκο-

1. Μ. Μιχαηλίδου—Νουάρου, Λαογραφικὰ Σύμμεικτα Καρπάθου, τόμ. 2 (1934), σ. 471, 490.

2. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 1, 432, Ἀκαδημ. Ἀναγν. 3, 75. Β. Φάβη, Ἀθηνᾶ 45 (1933) 370 κέξ.

3. Ἡ Ἀγία Ἐλένη εἰς Κύπρον, Λαογραφία 2 (1910), σ. 287. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ γενικὴ κατὰ Κυπρίους, Ἀθηνᾶ 8 (1895), σ. 436.

4. Τρ. Εὐδαγγελίδου, Ἡ Σκίαθος, Ἀθῆναι, 1913, σ. 15.

5. Ἱστορικὸν Λεξικὸν ἐν λ.

6. Ζηνόβιος, 2, 55 (Paræmiogr. Graeci).

7. Α. Fick, Altgriechischen Ortsnamen, Bezz. Beitr. XXI, σ. 247 κέξ. Πβ. Κ. Amantos, Die Suffixe der neugriechischen Ortsnamen, München 1903, 18-20.

γενείας *Βασιλάδων* και ἐκ τῆς γεν. πληθ. ἐσχηματίσθη ἡ ὄνομ. *Βασιλάδες*. Ὁ τοιούτος σχηματισμὸς ἐκ τῆς γενικῆς οἰκογ. ἐπωνύμων εἶναι συνήθης¹.

Ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ τοπων. *Κόμμα* τό, θέσις ἀποκεκομμένη διὰ ρεύματος ποταμοῦ. Παρόμοια τοπων. ἔχομεν : *Κόμματα* τά, *Ναυπακτία* (Ἀβόρανη), *Κόμμα* τό, ὀνομασία ἰχθυοτροφείου εἰς Μεσολόγγιον και *Μπούκκα* ἔς τὸ *Κόμμα* (Μεσολόγγιον)², *Κόμμαν* τό, (ὑπήνεμον μέρος εἰς τὴν Κύπρον)³ και *Κόμμα* (τριῆμα διαχωρισθὲν διὰ καθιζήσεως, *Καλάβρυτα* Πελοποννήσου).

Τὸ τοπων. *Ἀσκηταρειό*, κρύπτη ἐπὶ βράχου, ὅπου ἡσκήτεον καλόγηροι ἐνθυμίζει τὰ ὅμοια ἐκ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος, ὡς : *Ἀσκηταρειό* (Θήρα, Τριφυλία, Σκιάθος, Βούρβουρα, Ρόδος), *Σκηταργειό* (Θεσπρωτία) ἢ *Δασκαλειό*, *Καλόγηροι*⁴. Τὸ τοπων. *Σκοπᾶς* ἢ *Σκουμπᾶς*, ὑψωμα δεσπόζον τῆς περιοχῆς, ἀφ' οὗ κατοπτεῖται τὴν εἴσοδον τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, ἐνθυμίζει τὸ ἀνάλογον τοπων. *Σκοπᾶ* ἢ, τῆς Μάνης (μικρὰ χερσόνησος παρά τὸν Κότρωνα). Ὁμοίως τὰ ἐκ Ρόδου *Σκοπῆ* ἢ, και *Σκοπᾶ* τά, δηλ. ὑψωμα ἢ πύργος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον οἱ σκοποὶ ἐφύλαττον τὴν χώραν, δηλ. *Βίγλα*. Ὁ Ἡσύχιος ἀναφέρει τὰς γλώσσας : *Σκοπῆ* ἄποψις. *Σκοπιαί* ἀκρώρειαι, ὑψηλοὶ τόποι. *Σκοπίη* ὑψηλὸς τόπος, ἀφ' οὗ ἔστιν ἰδεῖν και περισκέψασθαι. Καὶ ἐν Ἀρκαδίᾳ ἀρχ. τοπων. ἐλέγετο *Σκοπῆ*, ἀλλὰ και σήμερον ἔχομεν τὰ : *Σκοπῆ* (Κρήτη), *Σκόπη* (Κάρπαθος), *Σκοπᾶ* τά, (Ἀμοργός) και *Παρασκόπι* (Ρόδος). Εἰς Ζάκυνθον ὑπάρχει ὑψωμα λεγόμενον *Σκοπὸς* και ναὸς αὐτόθι τῆς *Παναγίας* τῆς *Σκοπιώτισσας*.

Τέλος, διὰ τὸ τοπων. *Μαγούλα*, τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ και εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, σημειώνομεν ὅτι ἄλλοι ἐτυμολογοῦν αὐτὸ ἐκ τοῦ Σλαβ. *mogyla* = λόφος, ἄλλοι ἀπὸ τὸ μεταγ. Ἑλλην. *μάγουλον*.

Γενικῶς, ἡ συλλογὴ δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ διαγωνισμοῦ, ἀλλ' οὔτε και εἰς τὴν τοπωνυμικὴν ἔρευναν συμβάλλει σοβαρῶς.

19. Σπ. Θ. Τζάκη, «Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῆς τεχνικῆς Ὀρολογίας», σσ. 17.

Ἡ συλλογὴ τεχνικῶν ὄρων, ἰδιωματικῶν ἢ κοινῶν, διευκολύνει τὴν σύνταξιν τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, διὸ και παλαιότερον εἶχεν ἐπιχειρηθῆ τοιαύτη συλλογὴ ἐκ μέρους τῶν συντακτῶν ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τοὺς εἰδικοὺς τεχνίτας⁵. Ἡ ἀνάπτυξις ὁμῶς τῆς μηχανικῆς ἐπιστήμης και τοῦ ἐμπορίου ἐδημιούργησε τελευταίως πληθώραν τεχνικῶν ὄρων, οἵτινες εἰσάγονται εἰς τὴν ὁμιλίαν, εὐθὺς ὡς ἀρχίσῃ και ἡ χρῆσις τοῦ ἀντικειμένου και ἡ παραμένον ἀλώβητοι ἢ μεταπλάσσονται συμφώνως

1. Δ. Β. Βαγιακάκου, Τοπωνύμια εἰς -ᾶδος, Ἀθηνᾶ 56 (1952), σ. 9-24.

2. Ἀρχεῖον Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ

3. Α. Παναρέτου, Κυπριακὲς γεωργικὲς λέξεις, *Κυπριακαὶ Σπουδαί* 9 (1945)[1947], σ. 106.

4. Δ. Β. Βαγιακάκου, Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τοῦ τοπωνυμικοῦ και ὀνοματολογίου τῆς νήσου Ἰθάκης, Ἀθηνᾶ 64 (1960), 150-151.

5. Ἐπαγγελματικούς ὄρους συνέλεξαν διὰ τὸ Ἱστορικὸν Λεξικὸν ὁ Ἰωάνν. Βογιατζίδης, ὑποδηματοποιίας, ἀγγειοπλαστικῆς και πλινθοποιίας (1917), ὁ Φ. Κουκουλῆς, κρεοπωλῶν, ἀρτοποιῶν (1919), μπαλωματῆδων, ἐφαπλωματοποιῶν (1923).

πρὸς τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα τοῦ λαοῦ. Παραλλήλως ὁμως διατηροῦνται καὶ οἱ παλαιότεροι ὄροι.

Μία, λοιπόν, συλλογὴ τεχνικῶν ὄρων, ἰδίᾳ ἐκείνων, οἷτινες εἶναι εἰς κοινὴν χρῆσιν καὶ μάλιστα γινομένη ἀπὸ εἰδικῶν (τεχνικῶν) εἶναι λίαν εὐπρόσδεκτος διὰ τὸν σκοπὸν τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας. Ἀπαραίτητος ὁμως προϋπόθεσις εἶναι ἡ ἀκριβὴς καταγραφή καὶ ἀπόδοσις τῆς σημασίας καὶ ὁ ἀκριβὴς προσδιορισμὸς διὰ τῶν ἀντιστοιχῶν καθιερωμένων ἐπιστημονικῶν ἢ τεχνικῶν ὄρων.

Εἰς τὴν παροῦσαν συλλογὴν (σ. 6-11) ὁ σ. ἀναγράφει 168 ὀνόματα ἐργαλείων καὶ σκευῶν οἰκιακῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς, ὡς λέγει, χρήσεως σχετικῶν μὲ τὴν μηχανουργικὴν τέχνην. Τὰ ὀνόματα ταῦτα εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ξένης ἐτυμολογικῆς ἀρχῆς. Ὁ σ. καταγράφει τὰς λέξεις ἄνευ ἄρθρου, δὲν ἀποδίδει εἰς ὅλας τὸν ἀντίστοιχον ἐπίσημον τεχνικὸν ὄρον, οὔτε τὴν ξένην λέξιν, ἐξ ἧς ἢ ἐν χρήσει Ἑλληνικὴ προῆλθεν. Ἐπίσης, εἰς τὰς λέξεις δίδει ἀπλῶς τὴν σημασίαν ἄνευ παραδειγμάτων, ἐνίοτε ὁμως καὶ ἡ σημασία δὲν εἶναι σαφῆς, ὡς, π.χ., ἀλεξονάρ = ἐγγλυφίς. Πρὸς τί ὁμως χρησιμεύουσα; διότι ἐγγλυφίς καὶ ἐγγλύφανον εἶναι ὀδοντοϊατρικὸν ἐργαλεῖον πρὸς ἀπόξεσιν τῆς τερηδονισμένης κοιλότητος τοῦ ὀδόντος, ἀτλανίνα = ἐργαλεῖον χρησιμοποιοῦμενον ἀπὸ τεχνίτας. Τί ἐργαλεῖον ὁμως καὶ πρὸς ποίαν χρῆσιν; γλύστρες = εὐθυντηρίες· πληρέστερος καὶ ἐδῶ θὰ ἦτο ὁ προσδιορισμὸς ἐὰν ἔλεγε: αὐλαξ ἢ ἄλλη διάταξις, ἐντὸς τῆς ὁποίας κινεῖται τεμάχιόν τι τῆς μηχανῆς καὶ ἰδίᾳ τὸ ζύγωμα τῶν ἐμβολοφόρων μηχανῶν, διότι εὐθυντηρία εἶναι καὶ ἡ κρητὶς τῶν ἀρχαίων ναῶν, κορδονιέρα = μηχανήμα, ἐργαλεῖον φανοποιου. Τί ἐργαλεῖον ὁμως καὶ πρὸς ποίαν χρῆσιν; καστάνια εἰδικὸς μηχανισμὸς συγκρατήσεως. Τίνος ὁμως πράγματος καὶ ποῖος εἶναι ὁ μηχανισμὸς οὗτος; τοῦμπο = αὐλός. Ποῦ καὶ πρὸς τί; φραιζαδῶρος = χειριστῆς τῆς φραιζας. Δὲν ἀναγράφει ὁμως τὴν λ. φραιζα (πρόκειται περὶ ἐγγλυπτικῆς μηχανῆς κατεργασίας μετάλλων;), κ.ἄ.

Διότι ὁ σ. εἶναι μηχανικὸς καὶ καθηγητῆς Τεχνικῶν Σχολῶν καὶ διότι ἐν ἀρχῇ τῆς συλλογῆς (σ. 1-5) συζητεῖ τὸ πρόβλημα τῆς γλώσσης τῶν διδασκτικῶν βιβλίων τῶν τεχνικῶν σχολῶν, ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν τεχνικῶν ὄρων, ἐν ὄψει τῆς ἀλματώδους ἐξελέξεως τῆς μηχανικῆς — θέμα καὶ αὐτὸ ἄσχετον πρὸς τὸν ἡμέτερον διαγωνισμὸν — θὰ ἀνέμενέ τις ἢ συλλογὴ αὕτη νὰ ἔχη γίνεαι μὲ ἀκρίβειαν καὶ πληρότητα. Ἐντὸς τούτου δίδει γνωστὰ πράγματα, εἰς ὅσα δὲ νέα προσθέτει δὲν εἶναι σαφῆς. Πολλὰ τῶν λέξεων, τὰς ὁποίας καταγράφει εἶναι κοινῆς χρήσεως, ὡς αἱ: ἀμόνι, ἀτσάλι, βαρειά, καλούπι, καλάι, καρβουνιάρικ, κόντρα, κατσαβίδι, κοπίδι, μαστορῆς, μέγγενη, μπροῦντζος, παραγιός, πρόκα, σούστα, τρόμπα, τσιμπίδα, φαρνατζῆς, κλπ.

Ὁ συλλογεὺς ἐν συνεχείᾳ σ. 12-14 παρέχει πορίσματα ἐρευνῶν του ἐπὶ τῇ βάσει τέσσερ δια τὴν γνῶσιν τῶν τεχνικῶν ὄρων παρὰ διαφόρων ἀτόμων. Τοῦτο εἶναι ἄσχετον πρὸς τὸν διαγωνισμὸν. Τέλος, ἐν σ. 15-16 καταγράφει ἐκ Κεφαλληνίας 34 ὀνόματα ἐργαλείων-σκευῶν οἰκιακῆς ἢ ἐπαγγελματικῆς χρήσεως. Τὰ πλεῖστα τούτων εἶναι Ἰταλικῆς ἐτυμολογικῆς ἀρχῆς.

Ὁ σ., παρ' ὄλην τὴν πρόθεσιν του νὰ βοηθήσῃ τὸ ἔργον τῆς Ἑταιρείας, δὲν ἐπέτυχεν καὶ τοῦτο, διότι ἄλλως ἀντελήφθη τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς

Ἑταιρείας. Ἐὰν συνέλεγε τοὺς δημῶδεις τεχνικοὺς ὄρους καὶ καθώριζεν αὐτοὺς ἀκριβῶς διὰ τῶν ἀντιστοίχων ἐπισήμων ἢ ἐπιστημονικῶν ὄρων, παραθέτων καὶ τὴν ξένην λέξιν, ὅπου αὕτη ἀποτελεῖ τὴν ἐτυμολογικὴν ἀρχὴν τοῦ ὄρου, ἢ προσφορὰ του θὰ ἦτο πολὺ καλυτέρα.

Ἡ κριτικὴ Ἐπιτροπὴ

Ἄθ. Κωστάκης

Στ. Μάνεσης

Δικ. Βαγιακάκος. (Εἰσηγητὴς)

Κατ' ἀπόφασιν τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν Ἑταίρων ἀπενεμήθησαν εἰς τὰς ἀνωτέρω κριθείσας συλλογὰς :

Α/ Βραβεῖον ἐκ δραχμῶν 3.000 εἰς τοὺς κ.κ. Ἀνδρέαν Κατσούρη, Φώτιον Λίτσαν, Γ. Ντεγιάννην, Εὐστρ. Μπακογιῶργον, Ξεν. Ἀναγνωστόπουλον.

Β/ Βραβεῖον 2.000 δραχμῶν εἰς τοὺς κ.κ. Εὐάγγ. Μπόγκαν, Ἄθ. Παπαθανασόπουλον, Π. Παπαδόπουλον, Π. Μπιμπελᾶν, Μ. Πιτυκάκη.

Γ/ Βραβεῖον 1.500 δραχμῶν εἰς τοὺς κ.κ. Χ. Παγώνη, Δ. Σπανόν, Ὅρ. Λογοθετίδην, καὶ τὴν κ. Στέλαν Πετράκη.

Δ/ Βραβεῖον 1.000 δραχμῶν εἰς τὸν : Π. Πεφάνη.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1961

Εἰς τὸν ἐφετινὸν διαγωνισμὸν τῆς «ἐν Ἀθήναις Γλωσσικῆς Ἑταιρείας» ὑπεβλήθησαν ὑπὸ δεκατεσσάρων συλλογῶν δεκατρεῖς συλλογαὶ γλωσσικοῦ ὕλικου, προερχομένου, κατὰ σειρὰν ἀριθμοῦ χειρογράφων, ἐκ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, Ἑπτανήσου, Πελοποννήσου, Κρήτης, Εὐβοίας, Κύπρου καὶ Σμύρνης. Ἦτοι ἀναλυτικῶς : Τρεῖς ἐκ τῆς Στερεᾶς : Ἐκ τοῦ χωρίου Ἀχυρᾶ καὶ τῶν πέριξ (Ἀκαρνανίας), Περίστας Αἰτωλίας καὶ μία ἐκ Φθιωτιδοφωκίδος. Τρεῖς ἐκ τῆς Ἑπτανήσου : Ἐξ Ὀθωνῶν, Ἰθάκης καὶ Ζακύνθου. Δύο ἐκ Πελοποννήσου : Ἐκ Λιγουριῶν Ναυπλίας καὶ Βερεστιᾶς Τριφυλίας. Δύο ἐκ Κρήτης : Ἐκ τῶν χωρίων Ἀχεντριᾶς - Παρανύφοι (περιοχῆς Ἡρακλείου, ἐπαρχίας Μονοφατσίου) καὶ ἕτερα γενικῶς ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς Κρήτης. Μία ἐκ τῆς Ἀγίας Ἐωνίας (Βορείου Εὐβοίας), μία ἐκ τοῦ χωρίου Πεδουλᾶς Κύπρου καὶ μία ἐκ Σμύρνης. Τὰ χειρόγραφα ταῦτα καταλαμβάνουν συνολικῶς 2.771 σελίδας τετραδίου, ὧν 1.260 μικροῦ καὶ 1.511 μεγάλου σχήματος.

Ὡς πρὸς τὸν κύκλον τοῦ περιεχομένου λεξιλογίου, αἱ δέκα περιέχουν ὕλικὸν γενικῆς φύσεως καὶ αἱ τρεῖς εἰδικῆς : Ἦτοι δύο μὲν τὴν ποιμενικὴν ὀρολογίαν (Φθιωτιδοφωκίδος καὶ περιοχῆς Ἡρακλείου Κρήτης) καὶ μία παροιμιακὰς φράσεις ἐξ Ἀνατολικῆς Κρήτης.

Ἀξίως ἐξάρσεως εἶναι ὁ ζῆλος τοῦ ἡμίσεος τῶν συλλογῶν, οἵτινες διὰ δευτέραν καὶ τρίτην καὶ τετάρτην φοράς συμμετέχουν εἰς τοὺς διαγωνισμοὺς τῆς Ἑταιρείας. Σημειοῦμεν ἀκόμη ὅτι τινὲς τούτων καὶ διὰ τοπικῶν περιοδικῶν καὶ ἡμερησίων ἀσχολοῦνται εἰς τὴν συγκέντρωσιν καὶ μελέτην τοῦ γλωσσικοῦ καὶ λαογραφικοῦ πλούτου τῆς γενετείρας των, ὡς ὁ Ἐμμ. Πιτυκάκης διὰ τοῦ περιοδικοῦ «Δρῆρος», παλαιότερον, ὁ Σαράντης Ἀντίοχος διὰ τῆς ἡμερησίδος «Ζάκυνθος» καὶ ὁ Ἀθ. Παπαθανασόπουλος διὰ τοῦ βιβλίου του «Λαογραφικὰ τῆς Περίστας», ἐσχάτως ἐκδοθέντος.

Ἡ πλειονότης τῶν συλλογῶν ἀρκεῖται εἰς τὴν ἀπλὴν καταγραφὴν τοῦ ὕλικου μετὰ μεγαλυτέρας ἢ μικροτέρας ἀκριβείας, ὡς πρὸς τὴν φωνητικὴν καὶ σημασιολογικὴν ἀπόδοσιν, ἀφθονωτέρων ἢ ὀλιγωτέρων φράσεων, δύο δὲ τούτων ἐπιχειροῦν καὶ ἐτυμολογικὰς ἐρμηνείας, ὁ εἷς, ὁ Ε. Πιτυκάκης, ἐπιτυχῶς ἐνίοτε, ὁ δὲ Σαρ. Ἀντίοχος ἐμμέσως διὰ τῆς παραθέσεως χρησίμων πραγματικῶν πληροφοριῶν. Τινὲς τούτων ἀφ' ἑτέρου, ὡς οἱ Στ. Βεντούρας - Κ. Πατζίης καὶ Ξεν. Ἀναγνωστόπουλος, προβαίνουν καὶ εἰς τὴν σύνταξιν φωνητικοῦ καὶ τυπολογικοῦ διαγράμματος, δυστυχῶς κατὰ τρόπον λίαν ἐρασιτεχνικὸν καὶ συγκεχυμένον.

Ἐκ τούτων ἐκρίναμεν ὅτι πρέπει νὰ τύχουν χρηματικῆς ἀμοιβῆς, ἀναλόγου πρὸς τὸ κατὰ ποσὸν ἅμα καὶ ποιὸν προσφερόμενον ὕλικόν, οἱ δεκατρεῖς, ἡ δὲ δεκάτη τετάρτη συλλογὴς ἐπαίνου, διότι παρὰ τὸν καταβληθέντα κόπον τῆς δὲν δίδει, ἔνεκα τῆς μακρᾶς ἐκ τῆς γενετείρας ἀπουσίας, ὑπεύθυνον ὕλικόν.

Τὸ ὡς ἄνω ὕλικὸν μᾶς ἀναγκάζει νὰ σκεφθῶμεν, διὰ μίαν ἀκόμη φοράν, ἐκεῖνο τὸ ὅποιον καὶ οἱ ἴδιοι, ὡς συντάκται τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, ἀποστελλόμενοι ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπαρχίαν πολλάκις καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, παρατηρήσαμεν : Πόσον δηλαδὴ ἐπέιγει ἡ συγκέντρωσις τοῦ ἰδιωματικοῦ ὕλικου, τὸ ὅποιον ἡμέρα τῇ ἡμέρα παραχωρεῖ τὴν θέσιν του εἰς τὴν ραγδαίως εἰσβάλλουσαν κοινήν. Τὸ πρᾶγμα φαίνεται σαφῶς εἰς τὰς ὑποβληθείσας συλλογὰς, αἱ ὅποιαι, παρὰ τὴν εὐσυνειδησίαν τῶν συλλογέων, περιέχουσιν πολλὰ κοινὰ στοιχεῖα ὡς ἰδιωματικά. Τοῦτο ὀφείλεται, βεβαίως, εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἀκούονται ταῦτα λαλούμενα παραλλήλως. Τὸ πρᾶγμα ὁμῶς ὀδηγεῖ μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε πολλάκις νὰ διερωτᾶται τις, ἐὰν πρέπη νὰ θεωρήσῃ ὡς ἰδιωματικὰς φράσεις περιεχούσας λογίᾳς λέξεις, ὡς : εἶμι θαλασσοκράτ'ρα ἔς τοῦ σπὶτ' μ' (ἀνάμνησις τῆς θαλασσοκρατείας Ἀγγλίας ;) ἢ ἔχ' ἓνα θάλαμου πιδιὰ (ἐκ τῆς στρατιωτικῆς ὀρολογίᾳς), κττ.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ, θὰ ἠθέλομεν νὰ κάμωμεν ὠρισμένας παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας θεωροῦμεν ἀναγκαίᾳς διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς ποιότητος τοῦ ὑποβαλλομένου ὕλικου, ὡς καὶ διὰ τὴν ἐξοικονόμησιν πολυτίμου χρόνου κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν του εἰς τὴν σύνταξιν τῶν ἄρθρων τοῦ Λεξικοῦ.

Συγκεκριμένως, παρατηρεῖται συνήθως, ὅτι οἱ συλλογεῖς εἴτε ἐκ πλημμελοῦς καθοδηγήσεως, εἴτε ἐξ ἀμελείας δὲν δίδουν τὴν δέουσαν προσοχὴν εἰς τὴν φωνητικὴν ἀπόδοσιν τοῦ παρεχομένου ὕλικου προκαλοῦντες οὐχὶ σπανίως σύγχυσιν, πρὸς ἐκκαθάρισιν τῆς ὁποίας οἱ συντάκται τοῦ Λεξικοῦ εἶναι πολλάκις ὑποχρεωμένοι νὰ προσφεύγουν εἰς τοὺς συλλογεῖς ἢ τρίτους. Οὕτω, π.χ., πρέπει νὰ ἐπιστηθῇ ἡ προσοχὴ τῶν συλλογέων εἰς τὴν διαστολὴν τοῦ συνιζημένου ἀπὸ τοῦ ἀσυνιζήτου τύπου διὰ τῆς σχολαστικῆς σημειώσεως τοῦ σημείου ὑφὲν εἰς τὰς συνιζανομένας λέξεις. Διότι πολλάκις δίδονται λέξεις τῆς λογίᾳς παραδόσεως ἢ τῆς κοινῆς, τὰς ὁποίας δὲν γνωρίζει πῶς νὰ σημειώσῃ ὁ συντάκτης. Π.χ., θὰ εἴπωμεν ἀδιαφοροῦ ἢ ἀδιαφοροῦ ; διαμετράει ἢ διαμετράει ; (παραδείγματα ἐξ Εὐβοίας, τοῦ Γ. Ἀφένδρα). Τοῦτο γίνεται ἰδιαίτερος αἰσθητὸν προκειμένου περὶ τόπων, εἰς τοὺς ὁποίους παρατηρεῖται τὸ ἀσυνιζήτον, ὡς ἐν Ζακύνθῳ, π.χ., κλπ.

2/ Δὲν δηλοῦται σαφῶς ἡ ἰσχὺς τοῦ ἑρρίνου εἰς τὰ μέσα μπ, γκ, ντ, ἂν δηλαδὴ προφέρωνται οὕτως ἢ ὡς b, g, d.

3/ Δὲν δηλοῦται ἡ δασύτης τῶν φθόγγων σ, ξ, ψ, ζ διὰ τοῦ συμβόλου τοῦ ἡμιτόξου ἄνωθεν, ἀλλὰ διὰ τῆς παραθέσεως τοῦ φωνήεντος ι, καθιερωθέντος ὑπὸ τῶν ἐρασιτεχνικῶς γλωσσολογούντων, προκαλουμένης οὕτω πολλάκις σύγχυσεως. Οὕτω γράφεται, π.χ., παλιοσιεργούνης, σιαπάνου, κοτζιάμου, τζιάπα, ξιάλη, ψιεύτης, τσιακάλι, τζιορμπαλᾶς, τσιοπάνης, ἀντὶ τῶν ὀρθῶν παλιοδεργούνης, σαπάνου, κοτζάμου, τζιάπα, ξάλη, ψεύτης, τσακάλι, τζορμπαλᾶς, τσοπάνης. Τοῦτο ἔχει καθιερωθῆ ἐπισήμως ἐν Κύπρῳ, π.χ., ὅπου μαθητῆς ἀκούων εἰς τὸ ὄνομα Κουμούσης τὸ ἔγραφε, κατ' ἐπιταγὴν τῶν διδασκάλων του, Κουμούσις, εἰς τὰ τετράδιά του.

Σημασιολογικῶς : Πρέπει νὰ ἐπιστηθῇ ἡ προσοχὴ τῶν συλλογέων εἰς τὸ νὰ ἐρμηνεύουν διὰ τῆς κοινῆς Νεοελληνικῆς τὰς διδομένας φράσεις - παραδείγματα καὶ οὐχὶ διὰ τῆς χρησιμοποίησεως ἄλλων ἰδιωματικῶν ἀγνώστων λέξεων, θεωρου-

μένων ὡς γνωστῶν ἐξ ἄλλων συλλογῶν των ἢ ἐκ τῆς παραθέσεώς των ἀλλαχοῦ τῆς ἰδίας συλλογῆς, διότι, ἄλλως, ἀφ' ἑνὸς μὲν γίνεται ἀπώλεια χρόνου δι' ἀνεύρεσιν τῆς σημασίας ἐκ τοῦ ἀρχείου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, ἣτις δὲν εἶναι πάντοτε ἐφικτή, δεδομένου ὅτι, ἐνίοτε, εἶναι δυσχερῆς ἢ ἐξακρίβωσις τοῦ ὑφ' ὃ ἐτέθη αὕτη λήμματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἢ ἀναζήτησις ἢ αὐτοῦ τοῦ συλλογέως ἢ ἄλλου προσώπου εἰδήμονος, μακρὰν διαμένοντος, δὲν εἶναι εὐχερῆς. Οὕτω, πολλάκις, ἀναγκαζόμεθα νὰ ἀλληλο-γραφῶμεν διὰ τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς σημασίας μιᾶς λέξεως ἢ φράσεως. Ἡ ἐρμηνεία τῆς λ. δι' ἄλλων ιδιωματικῶν ἀποβαίνει χρήσιμος, βεβαίως, διότι μᾶς δίδει ἐτοιμοὺς, γνησίας καὶ διδασκαλικὰς φράσεις διὰ τὴν σύνταξιν των εἰς τὸ Λεξικόν, ἀλλὰ θὰ πρέπει νὰ μὴ ἀφίνη καὶ ἡ ἰδία ἐρωτηματικά.

Αἱ ὑποβληθεῖσαι πρὸς κρίσιν συλλογαὶ εἶναι αἱ ἀκόλουθοι :

1. *Στράτου Μπακογιώργου, «Ἰδιωματικὸν λεξιλόγιον τοῦ χωρίου Ἀχυρᾶ Ἀκαρνανίας καὶ τῶν πέριξ».*

Ὁ συλλογεὺς οὗτος διὰ τῆς ἐκ διακοσίων πυκνογραμμένων σελίδων τετραδίου μεγάλου σχήματος συλλογῆς του προσφέρει ὑλικὸν μὲ πλῆθος φράσεων, τὸ ὅποιον ἐκ πρώτης ὄψεως προκαλεῖ τὴν εὐμένειαν τοῦ ἀναγνώστου, καθὼς παρατηρεῖ, ἐκτὸς τοῦ ὅγκου, καὶ τὴν μεγίστην ἀκρίβειαν εἰς τὴν φωνητικὴν ἀπόδοσιν ἐνὸς ὀρθοδόξου βορείου ιδιώματος. Δυστυχῶς, ὅμως, ταχέως διαπιστώνει ὅτι τὸ ὑλικὸν εἶναι μᾶλλον τεχνητὸν κατασκευάσμα ἐνὸς τελείου γνώστου τοῦ ιδιώματος, ὃ ὅποιος ἐκ τοῦ γραφείου του — ὃ συλλογεὺς εἶναι καθηγητῆς τῶν μαθηματικῶν ἐν Ἀθῆναις — καί, ἔχων ἀνοιχτὸν ἐν οἴονδῆποτε λεξικὸν τῆς νέας Ἑλληνικῆς, λαμβάνει ἀφορμὴν διὰ νὰ ἐνθυμηθῇ λέξεις, τὰς ὁποίας προσαρμόζει εἰς τὸ βόρειον ἰδίωμα καὶ κατασκευάζει φράσεις γνησίας μὲν φωνητικῶς, ἀλλ' ὄχι πάντοτε καὶ ἀντιπροσωπευτικὰς τοῦ ιδιώματος τοῦ χωρίου Ἀχυρᾶ καὶ τῶν πέριξ, τὰ ὅποια, σημειωτέον, οὔτε ἀναφέρονται ποῖα εἶναι, οὐδὲ σημειοῦνται ἐκάστοτε παρὰ τὰς καταγεγραφομένας λέξεις καὶ φράσεις. Καὶ δίδει μὲν, πολλάκις, λέξεις καὶ φράσεις καὶ παροιμίας, τελειῶς ιδιωματικὰς, οὐχ ἥττον ὅμως ἢ ἀνάμειξις τῶν μὲν μετὰ τῶν δὲ φέρει σύγχυσιν, ἢ ὁποία θὰ δυσχεράνη μελλοντικῶς τὴν ἀποδελτίωσιν ὑπὸ τῶν συντακτῶν τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ. Οὕτω, π.χ., αἱ λέξεις θήρα, θηρουφύλακας, θηρουτροφεῖου, θηρουδαμαστής, θίγου, θιουμήτουρα, θιόπνιφστους, ἱματ'σμός, ἱλήμουνας (=ἐλεήμονας), ἰνόπλ' (=ἐνοπλοι), ἰξάπτουμι, ἱπιπόλιους, ἰξέλιξ' (=ἐξέλιξις), ἰξηγάου, καθουρίζου, κατάταξ', κατατουπίζου, καταψ'φίζου, θαμώνας, θέα, θέαμα, θέλγητρα, θήλασμα, θαλασσοποιάου, θαλασσουταραχὴ δύνανται νὰ λέγωνται παρὰ τινος ἡμιμαθοῦς χωρικοῦ συζητοῦντος ἐν τινι καφενείῳ τοῦ χωρίου, δὲν ἀντιπροσωπεύουν ὅμως τὸ λαϊκὸν ἰδίωμα. Καὶ τοιαῦται λέξεις εἶναι αἱ περισσότεραι τῶν ἐν τῇ συλλογῇ.

Τὸ περίεργον εἶναι, πῶς ὠρισμένα λέξεις, καθαρῶς λόγια, χρησιμοποιοῦνται εἰς μεταφορικὰς φράσεις καὶ παροιμίας, αἱ ὁποῖαι φαίνονται γνήσια. Οὕτω, π.χ., ἐν λ. θάλπ' ἢ, = θαλπωρὴ : ἔχ' καλὴ θάλπ' ἢ φουτυγιά μας ἀπόψ'. Ἡ θάλπ' τ' γέροντα 'ς τ' γουνιά κὶ τ' πιδιοῦ 'ς τ' ν' ἀγκαλιά. Ἐχ' ἕνα θάλαμου πιδιά οὐ Κῶτσους ἢ τοῦ θάμα θέλ' τοῦ θαματουργό τ' ἢ εἶνι θαλασσουκράτ'ρα 'ς τοῦ σπὶτ' τ'ς

ἢ *Μυγδάλου*. Ὅπως δὴ ποτε, ὁ συλλογεὺς, διὰ τε τὴν φωνητικὴν ἀκρίβειαν τοῦ διδομένου ὑλικοῦ καὶ τὸν ἱκανὸν ἀριθμὸν λέξεων, ἰδίᾳ φράσεων, χαρακτηριστικῶν καὶ διδασκαλικῶν καὶ χρησίμων εἰς τὴν σύνταξιν τῶν ἄρθρων τοῦ Λεξικοῦ, κρίνεται βραβευτέος.

2. Ἀθανασίου Παπαθανασοπούλου, «Γλῶσσα τῆς Περίστας». (200 σελίδες τετραδίου μικροῦ σχήματος).

Ὁ συλλογεὺς, νέος, φοιτητῆς τῆς Νομικῆς, ὑποβάλλει δευτέραν συλλογὴν ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόπου. Τέλειος κάτοχος τοῦ ἰδιώματος τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος του, προσφέρει τοῦτο καλῶς ἀπὸ φωνητικῆς ἀπόψεως, καίτοι ἄνευ ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας. Οὕτω, π.χ., ἐν τοῖς *ξιένους, σιαπλούρας, σιαποῦ, σιαπέρα, σιένα, μιζέρια, βιρισιέδια, ξιέβγαλτους, ἰπιές, ξιέρ'* πρέπει νὰ νοήσωμεν *ξιένους, σιαπλούρας, σιαποῦ, σιαπέρα, σιένα, κλπ.*, ἢ *ξένους..... σιαπέρα, σιένα, μιζιέδια, βιρισιέδια..... ἰψές, κλπ.*; Ἀσφαλῶς τὰ προφερόμενα διὰ δασέος συμφώνου. Ἀλλὰ πῶς, ἐπίσης, θὰ προφέρωμεν τὰ διδόμενα *λυσσιεύω, κिराσιά, κλπ.*, *λυσσιεύω - κिराσιά* ἢ *λυσσεύου - κिरासा*; Δὲν δηλοῦται, ὡσαύτως, πάντοτε σαφῶς ἡ σημασία τῶν λέξεων. Ἐνίοτε, πρέπει νὰ μαντεύωμεν τὴν σημασίαν αὐτῶν, καίτοι φαίνεται ὀφθαλμοφανῆς. Οὕτω, π.χ., τί νοεῖται διὰ τῆς φρ. *Οἱ μιρακλήδισ πό π'ναν τὰ βαριά κिराσιά*; τὰ δυνατὰ ἢ μεγάλας ποσότητος τούτων; Ἐπίσης, διὰ τῆς φρ. *Πααλί' σγαρλῶντα γιά νὰ βρηῖ τὸν κλέφτ'*, ὡς παραδείγματος τοῦ *σγαρλίζου = σκαλίζω*; Ἄλλοτε, παραλείπει ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ἔρμηνειαν. Ἀντιθέτως, ἐνῶ εἶναι σπάταλος εἰς φράσεις τοῦ αὐτοῦ τύπου, ἀναφερομένους εἰς κοινοτάτας λέξεις, ὡς *σκουλεῖου, τιτράδιου, μουλύβ'*..., ἀφίνει ἀνερμηνεύτους λέξεις καὶ φράσεις, ὡς *παραράδιασμα, κλπ.*, ἢ λέξεις διδομένας εἰς τὰ ἔρμηνεύματα, θεωρῶν προφανῶς αὐτὰς ὡς γνωστάς. Οὕτως, ὅμως, γεννᾶται ἡ ἀμφιβολία, ἂν αὐταὶ λέγωνται ἐν τῷ χωρίῳ του, ὡς ἡ *λ. ξομπλιαστός, π.χ.*, εὐρισκομένη ἐν τῷ ἔρμηνεύματι τῆς *λ. χιρουμάντ'λου*.

Ἄλλοτε, δίδει ἐσφαλμένον ἔρμηνευμα· τὴν *λ. παραγῶν'* ἔρμηνεύει ὡς *φωτιάν, παρασυρόμενος* ἐκ τῆς φράσεώς του *γιά ν' ἀνάβουμ' τοῦ παραγῶν'* (= τὴν ἐστίαν) ἢ *παραδείγμα*, ὡς ἐν τῇ *λ. ψ'χουβγάлт'ς = ὁ Χάρων, καὶ μεταφ., ὁ πλεονέκτης, ἄρπαξ*, ὅπου τίθεται ἡ φρ. *εἶνι ψ'χουβγάлт'ς, γι' αὐτὸ οὐλῖς οἱ γ'ναϊκῖς φουνίλ'νι ἀπ' αὐτόν*, ἐκτὸς ἂν τοῦτο εἰρωνικῶς λέγεται.

Ἐνίοτε, ἔρμηνεύει λέξεις μόνον κατὰ τὴν κυρίαν σημασίαν, ἣτις δὲν φαίνεται ὑπάρχουσα παρὰ τοῦτο, ἀποφεύγων τὴν ὑποφαινομένην μεταφορικὴν τοιαύτην. Οὕτω, π.χ., αἱ λέξεις *κριαρου-, μ'λαρου-, μ'σκαρου-, γαιδουρουκέφαλους* δίδονται μὲ τὴν ἔρμηνειαν «ἐκεῖνος, τοῦ ὀποίου ἡ κεφαλὴ ὁμοιάζει πρὸς...», ἐνῶ πρόκειται περὶ τοῦ εὐήθους, πείσμονος, κλπ.

Μὲ ἀραιότατον γράψιμον, μὲ πολλὰ κενὰ καὶ σχεδὸν αὐτουσίαν ἐπανάληψιν τῶν διδομένων φράσεων, κατὰ τὴν ἔρμηνειαν, κατορθώνει νὰ καλύψῃ διακοσίας μικρὰς σελίδας τετραδίου, ἐκ τῶν ὀποίων εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιλεγοῦν πεντακόσκιαι περίπου λέξεις καὶ τύποι οὐ μόνον ἐκ τῶν λημμάτων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν φράσεων καὶ δὴ καὶ ἐκ τῶν ἔρμηνευμάτων μερικῶν φράσεων.

Ὁ συλλογεὺς, προφανῶς διότι κατὰ τὴν περυσινήν κρίσιν τοῦ ἔτονίσθη ἡ ἀνάγκη

παραδειγμάτων ἢ καὶ διὰ τὴν παρουσιάσθη ὄγκον, κάμνει κατάχρησιν ἐφέτος. Διὰ τοῦτο, πιθανῶς, ἐπαναλαμβάνει καὶ ὅλας τὰς περυσινὰς «φράσεις τῆς καθημερινῆς ὁμιλίας», αἵτινες ἐνῶ εἰς τὴν προηγουμένην συλλογὴν μόλις ἐπλήρουν μίαν σελίδα, εἰς τὴν παροῦσαν καταλαμβάνουν τριάκοντα ἐννέα !

Παραλείπομεν, ἐπίσης, μερικὰς ἀτυχεῖς ἐτυμολογίας, τὰς ὁποίας ἐπὶ τέλους δυνάμεθα νὰ παραβλέψωμεν, ὡς τῆς φρ. *ἄρατος πύρατος* = «ἐκεῖνος ποὺ πέρασε ἀπὸ τῆ φωτιά καὶ δὲν τὸν ἔφαγε ἡ φλόγα» (ἐνῶ εἶναι ἐκ τοῦ «ἄρατε πύλας») καὶ τῆς *δίνου νάμ'* = παρουσιάζομαι, «τὸ δεύτερο ἐκ τοῦ ἀνάμα ποὺ δίνουν οἱ γυναῖκες στὸν ἱερέα», ἐνῶ πρόκειται περὶ τῆς τουρκικῆς λ. *nam* (= ὄνομα, τίτλος, φήμη).

Δυστυχῶς, ἡ ἐφετινὴ συλλογὴ εἴτε δι' ἔλλειψιν χρόνου, εἴτε ὑλικού, εἶναι πολὺ προχειροτέρα καὶ πτωχοτέρα τῆς περυσινῆς. Παρὰ ταῦτα, προσφέρει ἱκανὸν ἀπηκριβωμένον ὑλικὸν καὶ διὰ τοῦτο κρίνεται βραβευτέα.

3. *Ξενοφῶντος Ἀναγνωστοπούλου*, «Ὁ τσοπάνης τῆς Ρούμελης, Γλωσσικὴ καὶ λαογραφικὴ μελέτη ἐκ τῶν χωρίων τῆς Φθιώτιδος». (82 δακτυλογραφημένα σελίδες, ὧν αἱ 4 εἰσαγωγικαί).

Ὁ συλλογεύς, ἂν καὶ μὴ εἰδικός, — συνταξιούχος δικαστικὸς — ὑποβάλλει δευτέραν συλλογὴν ἐφέτος ἐκ τῆς ἰδίας περιοχῆς, τῆς ὁποίας φαίνεται καλῶς κατέχων τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα. Πρὸς τὸν σκοπὸν, μάλιστα, ὅπως ἀποδώσῃ γνησιώτερον ὑλικόν, ἐκλέγει γέροντα ποιμένα, ὅστις τοῦ διηγεῖται πάντα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸν ποιμενικὸν βίον τῆς Ρούμελης. Εἶναι συγκινητικὴ ἡ παρατήρησις του, ὅτι διὰ τὴν ἐπελθοῦσαν νόθευσιν τῆς Ρουμελιώτικης διαλέκτου καὶ ζωῆς διὰ τῆς ἐπιβολῆς ξένων στοιχείων ἠναγκάσθη νὰ δώσῃ μόνον τὸν ποιμενικὸν βίον, διότι οἱ ποιμένες εἶναι πλέον προσκεκολλημένοι εἰς τὰς πατρογονικὰς των παραδόσεις, τὰς δοξασίας καὶ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν προγόνων των, τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη, τὰς χριστιανικὰς πεποιθήσεις καὶ ἀκόμη περισσότερο εἰς τὴν μητρικὴν των γλῶσσαν.

Παρὰ ταῦτα, καίτοι, φωνητικῶς, καλῶς ἀποδίδεται τὸ ὑλικόν, λεξιλογικῶς δὲν φαίνεται πάντοτε αὐστηρῶς ἀποδίδων τὸ ἰδίωμα ὁ γέρον ποιμὴν, ὅστις ἐν τῇ διηγῆσει του παρεμβάλλει συχνὰ λόγια στοιχεῖα (*δυσεύριτους*, *παρακουλουθαίει*, κλπ.), γεγονός ὅπερ, ἴσως, ἀποδεικνύει ὅτι ἡ νόθευσις, παρὰ τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ συλλογέως, ἔχει ἐπηρεάσει καὶ τὸ ποιμενικὸν λεξιλόγιον. Ὅπως δὲ ποτε, τὸ ὑλικόν, παρὰ τὰς πολλὰς ξένας λέξεις, αἱ ὁποῖαι, ἄλλωστε, ἔχουν κατακλύσει τὸ ὅλον Ἑλληνικὸν ποιμενικὸν λεξιλόγιον, προσφέρει πολλὰς ἐνδιαφερούσας Ἑλληνικὰς, ὡς *π'τουλόγος* (= δοχεῖον πυτιᾶς), *βρονταρίδια* (= κουδούνια), *προυβατάρ'ς*, *κουρά*, *γ'δόκουρους*, *ἀπουλ'σιὰ* (= ἐλεύθερος τόπος πρὸς βοσκήν), *ἀμαλαῖα* (= ἀκέραιον καὶ καθαρὸν χόρτον), *ιλατιὰ* (= δάσος ἐλάτων), *ἀρνονκουπή* (= ἀποθηλασμός νεογνῶν προβάτων, κλπ.).

Ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρουσαι εἶναι σύνθετοι λέξεις, ὡς : *διξιουσταυράφτ'κου* - *ζιρβάφτ'κου* - *σκιζάφ'κου* - *ξουράφ'κου* - *μπρουστουκλειδ'κου* (= βόσκημα ἔχον εἰς τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ ὠτός σημεῖον ἀναγνωρίσεως ὁμοιάζον πρὸς κλειδίον), *κριαρουμότα πρατίνα*, *μακρυνουρλ'κου*, *πλατυνουρλ'κου* (= βόσκημα μὲ μακρὰν ἢ πλατεῖαν οὐράν), κλπ.

Αἱ εἰσαγωγικαὶ παρατηρήσεις τοῦ ἐπὶ τῆς φωνητικῆς, ἕνεκα ἐλλείψεως σχετικῆς ἐμπειρίας, εἶναι πολὺ ἐρασιτεχνικαί, ἀφοῦ δὲν διακρίνει φωνητικῶς, ἀλλὰ γραφικῶς τοὺς φθόγγους, ἀποδεικνύεται ὁμῶς ἐκ τῶν πραγμάτων διὰ τοῦ διδομένου ὑλικοῦ, ὅτι τὸ ἰδίωμα εἶναι καθαρῶς βόρειον. Καὶ εἰς τὸν συλλογέα τοῦτον παρατηρεῖται ἢ μὴ ἀκριβῆς σημείωσις τῆς δασείας προφορᾶς τῶν σ, ξ, ψ, ὡς ἐν τῇ λ. *διξιουσταυράφτ'κου* ἀντὶ προφανῶς τοῦ *διξουσταυράφτ'κου*, κλπ. Παρὰ τὰς μνημονευθείσας ἀτελείας τῆς, ἢ συλλογῆς, ἔργον ζήλου καὶ ἀγάπης τοῦ συλλογέως, ἐπιμένοντος εἰς τὴν συγκέντρωσιν τοῦ πατρίου γλωσσικοῦ πλοῦτου καὶ δὴ καὶ δι' ἄλλων γλωσσολογραφικῶν μελετῶν, κρίνεται βραβευτέα.

4. *Ἀναστασίου Κατέχη*, «Γλωσσικὸν ὑλικὸν ἐξ Ὁθωνῶν Κερκύρας». (Σελίδες 300 μικροῦ σχήματος τετραδίου περιέχουσαι περὶ τὰς 3.000 λέξεις).

Ὁ συλλογέως, ἔφηβος, μόλις ἀπὸ ἔτους ἐγκατασταθεὶς ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τῆς νήσου τοῦ πρὸς ἀποπεράτωσιν τῶν γυμνασιακῶν τοῦ σπουδῶν, γνωρίζει κάλλιστα, ὡς ὁμιλῶν αὐτὸ ἀκόμη, τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῆς γενετείρας τοῦ καὶ, συμμορφωθεὶς μετ' ἐπιμελείας πρὸς τὰς δοθείσας εἰς αὐτὸν ὁδηγίας, προσφέρει πλουσιώτατον ὑλικὸν καὶ σχεδὸν κατὰ τρόπον τέλειον ἀπὸ φωνητικῆς καὶ σημασιολογικῆς ἀπόψεως. Δίδων φράσεις, κατὰ τὸ πλεῖστον διδασκαλικὰς, παρεμβάλλει καὶ ἄλλας λέξεις εἰς αὐτάς, καθιστῶν οὕτως ἔτι πλουσιώτερον τὸ ὑλικὸν τοῦ. Δίδει, ἐπίσης, καὶ τοπωνύμια. Δίδει οἰκογενεῖας λέξεων μετὰ τῶν συνωνύμων, συνθέτων, κυριολεξιῶν καὶ μεταφορῶν, κλπ., ὡς ἐν λ. *ἀφτί*, ὅπου τὰ *ριζάφτι*, *γαϊδουράφτης*, *κουταλάφτης*, κλπ.

Τὸ μειονέκτημά του εἶναι ὅτι αἱ φράσεις τοῦ δὲν εἶναι πάντοτε σαφεῖς ἢ καὶ πολλαὶ λέξεις, παρεμβαλλόμεναι εἰς τὰς φράσεις, ἀφίνονται ἀνερμήνευτοι καὶ πρέπει νὰ ὑποπτεύσωμεν ἢ νὰ ἐρευνήσωμεν διὰ τὴν σημασίαν των.

Καὶ ναὶ μὲν πιθανὸν αὐταὶ νὰ δίδωνται εἰς ἄλλας σελίδας τῆς συλλογῆς τοῦ, πλὴν ὁμῶς, ἐπειδὴ αἱ λέξεις δὲν γράφονται κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν, τὸ πρᾶγμα προκαλεῖ δυσχερείας. Ἐπίσης, οὐχὶ σπανίως, ἢ ἐρμηνεῖα δίδεται δογματικῶς, ἢ δὲ φράσις δὲν βοηθεῖ εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς ἐρμηνείας· π.χ. ἢ λ. *κουταλάφτης* ἐρμηνεύεται ὀρθῶς ὡς «αὐτός, ὁ ὁποῖος ἔχει γυρτὰ ἀφτία πρὸς τὰ κάτω», ἀλλ' ἢ ἀκολουθοῦσα φρ. «Τί ἀναγωνισμὸ (= τυραννία) ἔχει τοῦτος ὁ καψερὸς ὁ *κουταλάφτης*» οὐδὲν προσθέτει εἰς τὴν κατανόησιν τῆς ἐννοίας τῆς λέξεως. Ἐρμηνεύει ἐν τῇ φρ. τὰς λ. *ἀδερχή*, *ποδάρι*, ἐνῶ ἀφίνει ἀνερμήνευτον τὴν λ. *ρουβώνει*.

Ἀντιθέτως, ἄλλοτε βοηθεῖ τὴν ἐρμηνείαν παραθέτων καὶ πραγματικὰς λαογραφικὰς πληροφορίας.

Ἐνδιαφέροντες φωνητικοὶ τύποι : *γκόφος* = γοφάρι (ὁ ἰχθύς), *τσωπαίνω* = σωπαίνω. Ὑποκορισμοὶ κυρίων ὀνομάτων : *Μήτσης* = Δημήτρης, *Τότος* = Χριστόφορος, *Ματσίνα* = Διαμαντῖνα, *Τάτσης*, *Τατσούρης* = Ἀναστάσης, *Τσάντα* = Ἀλεξάνδρα, *Κόγιω* = Νικολέττα, *Τάκης* = Σωκράτης, *Βίτη* = Ἀφροδίτη, *Κίτσος* = Χρῖστος, *Κῆς* = Ἡρακλῆς, *Πέρης* = Περικλῆς, *Γκέλω* = Ἀγγελῖνα.

Ἐνδιαφέρουσαι λέξεις : *ἀνασ'κωποθωνότανε* = ἐκάθητό καὶ ἐσηκώνετο, *πύργος* = τοῖχος, *αἰρετικός*, ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ πείσμονος, τοῦ θυμώδους, *αἰρεση* = ἰδιοτροπία, *κουκκούτσι* = ὁ νοῦς (ἐκ τῆς φρ. «δὲν ἔχει κουκκούτσι μυαλό»),

ἀναγωνισμός = κόπος, τυραννία, κεντρίνα = σφήκα, κοντομάτης = μύωψ, λεχομανῶ = ἀσθμαίνω, ταφιάζω = θάπτω (εἴτε ἐκ τοῦ τάφος, εἴτε ἐκ τοῦ ἑλληνιστ. ἐνταφιάζω), κρυότη = ψῦχος, λαχτισιά = λάκτισμα, κλπ. κλπ.

Τρόπος ὑποκορισμοῦ καὶ ὑπερθέσεως : χαμόκουτος = ἡμιευήθης, τέλεια κουτός.

Ἰδιόρρυθμος σχηματισμός παρατατικοῦ ἐνεργητικῆς καὶ μέσης φωνῆς τῶν βαρυτόνων καὶ περισπωμένων ρημάτων : ἐβήχουνα, -νες, -νε, ἐρώτουνα, -νες, -νε, ἐκαθότουνε.

Ἀπρόσωπος σύνταξις ἀντὶ τῆς προσωπικῆς τῆς κοινῆς, κατὰ τὰ ἐν Μακεδονία, Ἡπεύρω κρατοῦντα : δὲ μὲ μυστάζει (sic) = δὲν νυστάζω, δὲ μὲ κρῶνει - πεινάει. Ὁ Φάβης (ἐν Ἐπετηρ. Παν/ου Θεσ/κης 6 <1947>, 10-13) θεωρεῖ τοῦτο ὡς ἀρχαίαν ἐπιβίωσιν. Ἴσως ὁμως νὰ προῆλθεν ἐξ ἀναλογίας πρὸς ἄλλας φράσεις, οἷον : δὲν μὲ τραυῆ ἢ ὄρεξη π.χ. ἢ δὲν μὲ πονάει - κεντάει τὸ στομάχι, (διὰ τι) - ὄθεν : δὲν μὲ πονάει, κλπ.

Παρὰ τὰ σημειωθέντα μειονεκτήματα, ὀφειλόμενα εἰς τὴν ἀπειρίαν τοῦ νεαροῦ συλλογέως, οὗτος προσφέρει καὶ πολὺ καὶ ἐνδιαφέρον ὕλικόν καὶ διὰ τοῦτο κρίνεται βραβευτέος.

5. Στάμου Βεντούρα καὶ Κώστα Παῖζη, «Γλῶσσα καὶ λαογραφία τῆς Ἰθάκης».
(235 σελίδες μεγάλου σχήματος).

Κοπιώδης προσπάθεια δύο συλλογέων οὐδόλως εἰδικῶν περὶ τὰ γλωσσολαογραφικὰ ζητήματα, πρὸς ἀποθησαύρισιν παντός, εἰ δυνατόν, στοιχείου δυναμένου νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν μελέτην τοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματος καὶ τοῦ ἐν γένει βίου τῆς ἰδιαίτερας τῶν πατρίδος. Ἰδιαίτερος συγκινητικὸν εἶναι ὅτι ὁ ἕτερος τῶν συλλογέων Στάμος Βεντούρας εἶναι ἀρκετὰ μεγάλης ἡλικίας, πρόσφυξ ἐκ Ρουμανίας, ὅστις διῆλθε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ζωῆς του ἐν τῇ ξένη. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἔργον εἶναι προϊόν ἀγάπης πρὸς τὴν πάτριον γῆν καὶ συνακολούθου ἐπιμελείας.

Ἐκ πρώτης ὄψεως ἡ συλλογὴ των δίδει πράγματι τὴν ἐντύπωσιν μιᾶς πλήρους σχετικῆς μελέτης. Διότι προτάσσεται ἐξέτασις τῆς φωνητικῆς, τοῦ τυπικοῦ καὶ τῆς παραγωγῆς τῶν λέξεων τοῦ ιδιώματος εἰς 17 σελίδας καὶ ἀκολουθοῦν τὸ Λεξιλόγιον εἰς 130 σελίδας, διάλογοι γεωργικοὶ διὰ τὸ «λιομάζωμα», τὸν τρύγο, κλπ., ἀνέκδοτα, παιδιαί, ἀραί, ὕβρεις καὶ ἀντιλαβαί, δεισιδαιμονία καὶ προλήψεις, ἐπωδαί, ἄσματα, παροιμιαί καὶ γνωμικά.

Ἐὰν τὴν καταβληθεῖσαν ἐπιμέλειαν συνώδευε καὶ ἡ ἀπαιτούμενη ἐμπειρία, θὰ εἴχομεν πλήρη γλωσσολαογραφικὴν εἰκόνα τῆς νήσου, εἰς τὰς 235 μεγάλας σελίδας τοῦ χειρογράφου.

Δυστυχῶς καὶ αἱ παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς φωνητικῆς, τοῦ τυπικοῦ καὶ τῆς παραγωγῆς δίδονται κατὰ τρόπον πολὺ ἐρασιτεχνικόν καὶ παραπλανητικόν, ἐφ' ὅσον γίνονται ἐπὶ τῇ βάσει ὀλίγων προχείρων παραδειγμάτων, τὰ ὅποια δὲν δύνανται νὰ δηλώνουν οὔτε τὴν ὀργανικότητα, οὔτε τὴν ἑκτασιν τοῦ φαινομένου, καὶ δι' ὅρων οὐχὶ τῶν καθιερωμένων καὶ κατὰ τρόπον συγκεχυμένον καὶ μὲ βάσιν τὴν προηγηθεῖσαν ἐργασίαν ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόπου, τοῦ Σ. Μουσούρη (Φώτου Γιοφύλλη), ἥτις

ώσαύτως είναι ὅπως πρόχειρος καὶ ἐρασιτεχνική, ἀλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀκριβεστέρα.

Καὶ ταῦτα μὲν, ἀποβλέποντες εἰς τὸν πλοῦτον τοῦ προσφερομένου ὕλικου, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ παραβλέψωμεν, ἐφ' ὅσον σκοπός μας κυρίως εἶναι ἡ ἀποθησαύρισις ἰδιωματικοῦ λεξιλογίου. Ἀλλὰ τὸ λυπηρὸν εἶναι ὅτι καὶ τοῦτο ἀπὸ φωνητικῆς μὲν πλευρᾶς δίδεται κατὰ τρόπον ἐλαττωματικὸν καὶ πολλάκις ἀντιφατικὸν καὶ συγκεχυμένον, ἀπὸ δὲ σημασιολογικῆς συνήθως κατὰ τρόπον ἑλλιπῆ.

Συγκεκριμένως. Λόγον ποιοῦντες περὶ τῆς «τραχύνσεως» τῶν π, β καὶ κ, γ εἰς β, γ καταγράφουν καὶ τινα ἀμφίβολα παραδείγματα : οὕτω παρὰ τὰ γαιρός, γόρακας, γιμωλία, βουνέντες, γιερός, γλᾶρος, (ὁ ἔρωτας εἶναι) γακός, τὸ βάλαμο (προέρχεται ἐκ τοῦ Ἰταλ. *balsamo*, ὃ ἐκ τοῦ Ἑλλην. *βάλαμον*), τὸ βαδάκι <βαμπάκι (διὰ προληπτικὴν ἀφομοίωσιν), τὸ βαρόμετρο (ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ Ἰταλ. *barometro*) ὃ βουνέντες ἐκ τῆς αἰτ. τὸν πουνέντε, τὸ ἀξάγλιος δὲν προϋποθέτει γ (βλ. Ἱστορ. Λεξ. ἐν λ. *ἀξάγκλυστος* = *ἀκτένιστος*), τὰ γαιρός, γόρακας, γλᾶρος, γιμωλία ὀφείλουν τὸ γ — οὐχὶ ὀργανικῶς — εἰς τὴν μετὰ τοῦ ἄρθρου συνεκφορὰν καὶ τὸ γακός ἐν τῇ φρ. «ὁ ἔρωτας εἶναι γακός» ὑποπτεύομαι ὅτι προέρχεται ἐκ τοῦ (ὁ ἔρωτας) εἶν' *κακός*. Δηλαδή παριστάνονται τυχαῖαι περιπτώσεις ποικίλης αἰτιολογίας ὑπὸ ἓν φαινόμενον. Διὰ τοῦτο οἱ συλλογεῖς γράφουν ὅτι τὸ πρᾶγμα συμβαίνει «πολλὰς φορές».

Τοῦτο φαίνεται καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις συνεκφορᾶς τῶν συνδέσμων νά, θά, δέν, ὑποδηλούσας οὕτω τύπους νάν, θάν, ὡς : νὰ *ἡᾶς*, θὰ *δόν ἀββιζάσης*, νὰ *βάρω*, νὰ *γάμης*, νὰ *δὸ βγάλω*.

Καὶ ἐνταῦθα πρέπει νὰ ἐπιστηθῆ ἡ προσοχὴ κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ὕλικου, διότι, ἐνῶ οἱ συλλογεῖς ἰσχυρίζονται περὶ τῶν μέσων ἠχηρῶν ὅτι προφέρονται ἄρρῖνως ὡς β, δ, γ καὶ πολλάκις οὕτω τὰ σημειοῦν, οὐχὶ σπανίως τὰ καταγράφουν ἔρρῖνως ἢ κατὰ τρόπον μεικτόν. Οὕτω γράφουν ὅτε μὲν *σίδας*, ὅτε δὲ *σίνας*, *βῶ βῶ* καὶ *μπωμπῶ* καὶ τὰ ὀπωσδήποτε ἐσφαλμένα *τῆ τσάκωσαν*, *σύταξη* (σύνταξη), *δὲ παίρνει*, *τῆ κουβαριά*, *τὸ πλωριὸ κάβο*, *τῆ κάψα*, *τῆ κατάρα μου*.

Τοιαῦται ἀνακολουθίαι ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι, ὡς τοῦ ἀνέγροικος (= ἀπαθῆς) ἐν τῇ εἰσαγωγῇ, καὶ ἀνέγροικος ἐν τῷ Λεξιλογίῳ (ὁ τύπος καὶ ἐν Κύθνῳ. Βλ. Ἱστορ. Λεξ. ἐν λ. *ἄγροικος*).

Ἀλλαχοῦ τὸ ν θεωροῦν ὡς εὐφωνικόν, ὡς ἐν τῷ τύπῳ *νῶμος*, ἐνῶ προέρχεται ἐκ τῆς μετὰ τοῦ ἄρθρου συνεκφορᾶς. Ἀνακριβὲς εἶναι καὶ τὸ *φθάσαμε ἀντὶ φτάσαμε* καὶ δὲν σημειοῦται ὁ ἐνδιαφέρων τσιτακισμὸς τοῦ σ ἐν τῷ *ματατσωπαίνει* (σωπαίνει).

Περαιτέρω, ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῆς ἀποβολῆς τῶν φωνηέντων, τοποθετοῦν ἀδιακρίτως τὰ παραδείγματα *κ'λουθάω*, *σ'κῶνω*, *σ'μάδι*, *ρημοκκλήσι*, ἐνῶ ἀλλαχοῦ τὸν τύπον *κκλησία* τοποθετοῦν ὡς παράδειγμα ἀποβολῆς συλλαβῆς. Τὴν ἀποβολὴν τοῦ ἀτόνου ου χαρακτηρίζουν ὡς ἀποβολὴν διφθόγγου, συγχέοντες τὰ γράμματα πρὸς τοὺς φθόγγους. Εἰς τὰ παραδείγματα *κοττόπ'λα*, *παιπαδόπ'λο*, *τσιριπόπ'λο* βλέπουν ἀποβολὴν τῆς διφθόγγου ου εἰς τὴν κατάλ. -ουλος.

Ἐν τῇ ἀποβολῇ τῶν συμφώνων γράφουν ὅτι τὰ εἰς (-ι)στος ρημ. ἐπίθετα

ἀποβάλλουν τὰ σύμφωνα στ, ὡς ἐν τοῖς ἀπότιος, ἀμύριος, ἀγύριος, ἐνῶ πρόκειται περὶ σιγήσεως τοῦ γ τῶν τύπων ἀπότιγος, ἀμύριγος, ἀγύριγος, κλπ., ἀντὶ ἀπότιστος, κλπ.

Γράφοντες δι' ἀτυχοῦς ὄρου περὶ «μεγεθύνσεως» τῶν λέξεων, συγγέουν τὰς πραγματικὰς προσθήκας ἢ μεταβολὰς φθόγγων πρὸς τὰς προσθήκας γραμμάτων κατὰ τὴν γραφικὴν αὐτῶν παράστασιν : παρὰ τὸ ἐδιακόσια, κλπ., παραθέτουν τὰ : μπρὶν (<πρίν), χλομπὸς (<χλομός), τίμνιος (<τίμιος<τίμιος), κλπ.

Μεταξὺ ἄλλων δὲν σημειοῦν τὴν συνίζησιν οὔτε τὴν ἀπουράνωσιν, τὴν ὁποίαν ἐπισημαίνει ὁ Γιοφύλλης ἐν τοῖς ἐκκλησιά, περασά, κλπ.

Τὸ μέγα ὅμως μειονέκτημα τῆς συλλογῆς εἶναι ὅτι πολλὰ λέξεις ἢ φράσεις καὶ ἐν τῇ εἰσαγωγῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς διδομένοις κειμένοις ἀφίνονται ἀνερμήνευτοι, εἴτε διότι ἔχουν δοθῆ ὑπὸ τοῦ προηγουμένου συλλογέως, εἴτε διότι ἐρμηνεύονται ἐν τῷ λεξιλογίῳ, δυστυχῶς ὄχι πάντοτε. Πολλάκις, ἐπίσης, δὲν ἐρμηνεύονται λέξεις διδόμεναι εἰς τὰς φράσεις τῶν ἐρμηνευμάτων, ἢ γίνονται παραπομπὰ εἰς ἀνυπάρκτους λέξεις.

Οὐχ ἤττον, παρὰ πάσας τὰς ἀτελείας ταύτας, προσφέρεται πλούσιον ὕλικόν (ἐκ 2.500 περίπου λέξεων), ὧν ἀρκετὰ παρουσιάζουν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον ἀπὸ τυπολογικῆς καὶ παραγωγικῆς ἀπόψεως. Σημειοῦμεν τὰ ὑποκοριστικὰ τῶν ἐπιρρημάτων : ἀπανούλια (= ὀλίγον παραπάνω), ἀπάνω, ὅθεν καὶ ἀπαναριὰ (<ἀποπαναριὰ, δι' ἀνομ., ἢ ἄνω μυλόπετρα, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὴν ἀπουκαταριὰ), παραπερούλια (= λίγο παραπέρα), ἀποκατούλια (= λίγο παρακάτω), νωρούλια (= «νωρούτσικα»), παραίτσα (= λίγο παρακεῖ).

Ἰδιόρρυθμος περίφρασις πρὸς δῆλωσιν τοῦ ὑπερθετικοῦ τῶν ἐπιθέτων : *Κεῖ πὸν δὲ ματαστάθηκε, σβέλτος. Κεῖ πὸν δὲ βάει ἄλλο, πλούσιος.*

Σχηματισμὸς τῆς ἐνικῆς γενικῆς τῶν πρωτοκλίτων θηλυκῶν εἰς -α ὀνομάτων εἰς -ός : τῆς βαρκός, τῆς βδομαδός, τῆς γιδός, τῆς μερός, τῆς πορτός, τῆς προβατινός, τῆς στερνός, τῆς τρατός. Ταῦτα ἴσως ἐρμηνευτέα κατὰ τινὰ ἀναλογίαν, ἂν μὴ διὰ λογιοτατικὴν μίμησιν. Οὕτω, π.χ., τὰ μερός, βδομαδός δύνανται νὰ ἐρμηνευθοῦν κατὰ τὸ μηνός, τὸ γιδός κατὰ τὸ αἰγός, ὅθεν καὶ προβατινός.

Ἐπίσης, ὁ καὶ ἄλλοθεν γνωστὸς σχηματισμὸς τῆς γενικῆς πληθυντ. τῶν ὀνομάτων καὶ ἐπιθέτων διὰ τοῦ ἀντιστοίχου ἄρθρου τοῦ ἐνικοῦ σὺν ν μετὰ τοῦ τύπου παρεκτεταμένου διὰ τοῦ ε : τοῦ σπιτιῶνε, τοῦ γυναικῶνε, τοῦν ὁμορφῶνε, ὅπου πρέπει νὰ νοήσωμεν καὶ τὸ τοῦ σπιτιῶνεκτοῦν...

Ἡ συλλογή, ἔργον πολλοῦ μόχθου καὶ μεγάλης ἀγάπης καὶ δὴ ὑπὸ ἀποδήμων τέκνων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκπονηθέν, παρὰ τὰ μειονεκτήματά της, προσφέρει πολλὰ τὰ χρήσιμα στοιχεῖα καὶ διὰ ταῦτα κρίνεται βραβευτέα.

6. *Σαράντη Ἀντιόχου, «Γλωσσικὸν ὕλικόν ἐκ Ζακύνθου».* (Τετράδιον μεγάλου σχήματος ἐκ 305 σελίδων).

Ἐκ τῆς Ζακύνθου ὑπάρχει μέχρι τοῦδε ὀλίγον ἀποθησαυρισμένον γλωσσικὸν ὕλικόν, συγκεκριμένως τὸ ὑπὸ τοῦ συντάκτου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν Κ. Ρωμαίου, κυρίως ἐκ τοῦ χωρίου Κερί συγκεντρωθέν, ἐκδεδο-

μένον δὲ τὸ εἰς τὸ «Ζακυνθηνὸ Λεξιλόγιον» τοῦ Κ. Κονόμου περιεχόμενον, καὶ ἰδίᾳ τὸ εἰς τὸ παλαιότερον γνωστὸν «Λεξικὸν Ζακύνθου» τοῦ ἀειμνήστου Λεωνίδα Ζῶη.

Ὁ νεαρὸς συλλογεὺς, μὲ τὴν ἀγάπην, ἣ ὁποία τὸν διακρίνει διὰ πᾶν Ζακυνθηνὸν — ἀπὸ διετίας ἐκδίδει καὶ ἰδίαν ἐφημερίδα, τὴν «Ζάκυνθον», τῆς ὁποίας μέγα μέρος καταλαμβάνουν λαογραφικὰ ἄρθρα καὶ πληροφορίες — ἔρχεται νὰ συμπληρώσῃ, ἐν πολλοῖς, τὰ κενὰ διὰ τῆς ὑπὸ κρίσιν συλλογῆς του. Αὕτη περιέχει ὕλικὸν ἐκ τῶν χωρίων Μαχαιράδο, Καταστάρι, Καμπὶ καὶ Μαριές. Τὸ πλεῖστον τοῦ παρεχομένου ὕλικου προέρχεται ἐκ τοῦ πρώτου χωρίου, γενετείρας τοῦ συλλογέως, τοῦ ὁποίου τὸ ἰδίωμα κατέχει, ὡς εἰκός, καλύτερον τοῦ τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ λέξεις ἀναφερομένας εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Κονόμου καὶ ἀλλαχοῦ ἐπαναλαμβάνει, διὰ νὰ συμπληρώσῃ ταύτας σημασιολογικῶς, ὡς δηλώνει ἐκάστοτε. Τὸ ὑπὸ τοῦ συλλογέως προσφερόμενον νέον καθαρῶς ὕλικὸν παρουσιάζει τοῦτο τὸ ἐνδιαφέρον, ὅτι ἀναφέρεται κυρίως εἰς τὸν γεωργικὸν βίον, εἶναι δὲ διὰ τοῦτο γνησιώτερον καὶ ἀντιπροσωπευτικώτερον τῆς ἐν τῇ νήσῳ ὁμιλουμένης, δεδομένου ὅτι τὸ ἰδίωμα τῆς πρωτευούσης εἶχε κατὰ πολὺ νοθευθῆ ἔξ Ἰταλικῶν ἐπιδράσεων. Ἡ ἐκ τοῦ λόγου τούτου ἀξιόλογος προσφορὰ τοῦ συλλογέως ἀποβαίνει ἀξιολογώτερα, ἐὰν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ἡ προσοχὴ καὶ ἡ φροντίς, ἣν κατέβαλεν οὗτος τόσον κατὰ τὴν φωνητικὴν καταγραφὴν τῶν λέξεων, ὅσον καὶ κατὰ τὴν ἀπόδοσιν τῆς σημασίας των καὶ τὴν διὰ διδασκαλικῶν ὄντως παραδειγμάτων διασάφησιν ταύτης. Οὕτω, διὰ τὴν πληρεστέραν κατανόησιν τοῦ χαρακτηριστικωτέρου φωνητικοῦ φαινομένου τοῦ ἰδιώματος, τῆς χρήσεως δηλ. τοῦ ἀσυνιζήτου τῆς καταλήξεως -ία, προσεπάθησε νὰ καθορίσῃ τὸ πρᾶγμα δι' αὐτοσχεδίου χάρτου, εἰς ὃν σημειοῦνται τὰ χωρία ὅπου τὸ ἀσυνιζήτον ἀπαντᾷ ἀμιγῶς, ἄλλα, ἐν οἷς τοῦτο χρησιμοποιοεῖται παραλλήλως πρὸς τοὺς συνιζήμενους τύπους, καὶ ἰδιαιτέρως ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων ἡ λαλουμένη τὸ ἀγνοεῖ τελείως. Περιττὸν νὰ λεχθῆ ὅτι προσέχει νὰ ἀποδίδῃ τὴν διαφορὰν ταύτην κατὰ τὴν καταγραφὴν τῶν ἐξ ἐκάστου χωρίου διαφόρων τύπων, ὡς ἀγκωναρία, καυχησία, κουκκουδία, ἀφ' ἑνός, λυγιά, Ἀντωνιά, ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, ἀφ' ἑτέρου. Ἐτερον ἐνδιαφέρον φωνητικὸν φαινόμενον τοῦ Ζακυνθηνοῦ ἰδιώματος, ἐκ τῆς ὑπὸ κρίσιν συλλογῆς πιστούμενον, εἶναι ἡ συνήθης χρῆσις τοῦ προθετικοῦ α : ἀβάσκαμα, ἀφιδωσύνη (ἐμπιστοσύνη, ἐκ τοῦ Ἰταλ. fide), ἀμάχη, ἀπιζός (πεζός), ἀπιθόκι (ἀγγεῖον σιτηρῶν), ἀμπωνώρα, ἀσπούδα, ἀκαρτερῶ, ἀτζοχός (τὸ φυτὸν σόγχος), ἀδρακοντία (τὸ φυτὸν δρακοντία), ἀβάτα τά, ἀξάλη (ἡ ξυάλη).

Παρουσιάζει, βεβαίως, καὶ ἀτελείας ἡ συλλογὴ, τὰς ὁποίας ἐλπίζομεν ὅτι θὰ φροντίσῃ νὰ συμπληρώσῃ ὁ συλλογεὺς εἰς προσεχεῖς ἐργασίας του. Οὕτω παραλείπει νὰ σημειώσῃ τὴν ἀκριβῆ προφορὰν τῶν μέσων ἡχηρῶν *b*, *g*, *d*, δηλαδὴ πότε καὶ ποῦ προφέρονται ταῦτα μὲ ἄτονον ἔρρινισμόν ἢ πότε καὶ ποῦ ἀκούεται παραλλήλως ἐντόνως καὶ ἀτόνως τὸ ἔρρινον (ἀβέλι ἢ ἀμπέλι; μπασία ἢ βασία; ἀντάρα ἢ ἀδάρα; κλπ.). Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ προκειμένου περὶ τοῦ ἀσυνιζήτου ἢ μὴ τοῦ *i* εἰς συμπλέγματα ἄλλα ἐκτὸς τῆς καταλήξεως -ία, -ιά (π.χ. ζούδιο ἢ ζούδιο; γαλάριο ἢ γαλάριο; ἀγγιάω ἢ ἀγγιάω; κλπ.).

Ἐνῶ, κατὰ κανόνα, ὁ συλλογεὺς καταβάλλει μεγάλην προσοχὴν εἰς τὴν ἀπό-

δοσιν τῆς ἀκριβοῦς σημασίας τῶν λέξεων διὰ τῆς ἐξαντλητικῆς παραθέσεως καὶ τῶν παραγῶγων καὶ συνθέτων αὐτῶν, καθὼς καὶ πραγματικῶν καὶ λαογραφικῶν πληροφοριῶν, αἱ ὁποῖαι βοηθοῦν εἰς τὴν ἐτυμολογίαν ἱκανῶν ἐξ αὐτῶν, ἰδίως ὁσάκις πρόκειται περὶ τοπωνυμίων, ἐνίοτε παρουσιάζει ποιάν τινα ἀνακολουθίαν μεταξὺ λήμματος καὶ ἐρμηνευτικῶν παραδειγμάτων (π.χ., λῆμμα *ἀβάρετος*, ἀλλὰ διασαφητικὸν παράδειγμα ἀναφερόμενον εἰς τὸ ρ. *βαρειέμαι*, λῆμμα ἢ *ἀγγιά*, ἀλλὰ παράδειγμα «*μὴ μ' ἀγγιᾶς*», κλπ.).

Παρὰ τὰ μικρὰ ταῦτα ἐλαττώματα, ἡ συλλογὴ δὲν παύει νὰ εἶναι λίαν ἐνδιαφέρουσα καὶ χρήσιμος, διότι περιέχει πλούσιον καὶ ποικίλον ὕλικόν, ἐν μέρει δὲ μάλιστα παντελῶς ἀθησαύριστον, ἰδίᾳ ἐκ τοῦ εἰς τὴν γεωργικὴν ζωὴν ἀναφερομένου λεξιλογίου, ὡς ἤδη ἐλέχθη, τὸ ὁποῖον ἐλπίζομεν ὅτι ὁ φιλότιμος καὶ εὐσυνείδητος συλλογεὺς θὰ ὀλοκληρώσῃ εἰς μελλοντικὴν ἐργασίαν του. "Ὅθεν προτείνομεν, ὅπως ἡ ὑπὸ κρίσιν συλλογὴ γίνῃ ἀποδεκτὴ καὶ βραβευθῆ, ἀναλόγως πρὸς τὰ ἀναμφισβήτητα πλεονεκτήματά της.

7. *Πέτρον Πετρῆ*, «Γλωσσικὸν ὕλικόν ἐκ Λιγουριοῦ Ναυπλίας». (224 χειρόγραφοι σελίδες μεγάλου σχήματος).

Πεπειραμένος φιλόλογος ὁ συλλογεὺς, ὡς ἐργαζόμενος ἀπὸ ἐτῶν εἰς ἀνάλογον ὑπηρεσίαν, γνωρίζει ἄριστα τὸ τεχνικὸν μέρος τοῦ ἔργου καὶ προσφέρει ἱκανὸν ὕλικόν κατὰ τρόπον τακτικόν καὶ ἀκριβῆ, παραθέτων πάντοτε τὰς καταλλήλους φράσεις, στίχους ἐκ δημοτικῶν ἀσμάτων, παροιμίας, παροιμιακὰς φράσεις, κλπ., καὶ δίδων νέας λέξεις εἰς τὰ ἐρμηνεύματα, συγγενικάς, κλπ., ὡς *ἀγάνια*, *μαυραγάνια*, *Μαυραγάνης* (ἐπών.), κλπ. Τὴν καλυτέραν ἐρμηνείαν συμπληρῶνουν, ἐνίοτε, καὶ λαογραφικαὶ πληροφορίες καὶ τινα σχέδια.

Τὸ μειονέκτημα τῆς συλλογῆς εἶναι ὅτι ἐπειδὴ ὁ συντάκτης αὐτῆς ἔχει ἀποκοπῆ τῆς γενετείας ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, τὸ γλωσσικόν του αἴσθημα δὲν τὸν ὀδηγεῖ πάντοτε εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἀπολύτως ἰδιωματικοῦ ἀπὸ τοῦ τῆς κοινῆς, καὶ φωνητικῶς καὶ λεξιλογικῶς. Ἴσως, ὁμως, διὰ τοῦτο εὐθύνεται αὐτὸ τοῦτο τὸ ἰδίωμα τοῦ Λιγουριῶ, τὸ ὁποῖον εὐρισκόμενον πλησιέστατα τῆς τόσο ἀλματωδῶς ἀναπτυχθείσης Ἐπιδαύρου ὑφίσταται μεγάλην τὴν ἐπίδρασιν τῶν τὴν κοινὴν λαλούντων ἐπισκεπτῶν του. Καὶ ἐντεῦθεν γεννᾶται τὸ ἐρώτημα, κατὰ ποῖον τρόπον θὰ δυνάμεθα τοῦ λοιποῦ νὰ διακρίνωμεν τὰ κοινὰ τῶν ἰδιωματικῶν καὶ κατὰ πόσον, ἀπομονοῦντες τὰ πρῶτα ἀπὸ τῶν δευτέρων, προσφέρομεν ὕλικόν ἀντιπροσωπευτικὸν τῶν διαφόρων τόπων τῆς Ἑλλάδος.

Ἐπειδὴ ὁμως τὸ Ἱστορικὸν Λεξικὸν πρέπει νὰ βασιζέται, πλὴν τῆς γνωστῆς ἐν Ἀθήναις κλπ. κοινῆς ὁμιλουμένης, καὶ εἰς τὰ ἀπολύτως ἰδιωματικὰ τὰ λαλούμενα ἔστω καὶ πρὸ τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, ἀφ' ὅτου παρετηρήθη καλπάζουσα ἐπιμειξία καὶ ἐπίδρασις τῆς κοινῆς ἐπὶ τῶν ἰδιωμάτων, νομίζω ὅτι συμφέρει καλύτερα νὰ γίνεταί ἡ συλλογὴ τοῦ ὕλικου ὑπὸ ξένων πρὸς τὸ ἰδίωμα προσώπων, ἐχόντων τέλειον τὸ αἴσθημα τῆς κοινῆς καὶ καταγραφόντων τὰ τελείως ἰδιόρρυθμα δι' ἑαυτοῦς, καὶ ἐπομένως ἰδιωματικά. Τοῦτο θὰ ἔβλαπτεν, ἴσως, τὴν ἔρευναν καὶ θὰ ἔδιδε μονομερῆ εἰκόνα τῶν ἰδιωμάτων, ἐφ' ὅσον πολλαὶ λέξεις, θεωρούμεναι

ὡς κοινὰ καὶ ἀποφευγόμενα, θὰ ἔδιδον τὴν θέσιν των εἰς τὰς ὡς ἐξωτικὰς μόνον θεωρουμένας, ξενογλώσσους πολλάκις. Τοῦτο θὰ ἐβλαπτε, πιθανῶς, καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐξακριβώσεως τῆς ἐκτάσεως χρήσεως τῶν λέξεων καὶ τοῦ σχηματισμοῦ εἰκόνας Ἑλληνικῆς καθαρότητος τοῦ ἰδιώματος. Ἄλλ' ἢ ἔλλειψις αὕτη θὰ ἰσοροπεῖτο μὲ τὴν ἐπισήμανσιν ἐνδιαφερόντων φωνητικῶν τύπων καὶ τὴν παράθεσιν ἰδιωματικῶν σημασιῶν, φράσεων, μεταφορῶν, κοινῶν λέξεων, κλπ.

Τὸ προέχον εἶναι ἢ διάσωσις τοῦ ὑλικοῦ καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ἢ ἔκτασις τῶν ἐπὶ μέρος φαινομένων.

Οὕτω μετ' ἐπιφυλάξεως πρέπει νὰ δεχθῶμεν τὴν ὑπαρξιν ἢ ἀπουσίαν τοῦ φθόγγου *ν* ἐν τῷ τέλει τοῦ ἄρθρου κυρίως, ὡς : δὲν μιλάει, δὲν βροῦμε, τὴν γκρίνια, ἄνθρωπος· ἢ τοὺς τύπους ἀδελφός, βγάλμα· ἢ τὰς λέξεις ἐμπόρευμα, κακοποιός, ἀντιτείνω· ἢ φράσεις ὡς : θὰ πάω νὰ μὲ ἀκροαστῇ ὁ γιαιτρός.

Ἐπίσης ἀμφιβολίαι δύνανται νὰ γεννηθῶσι ὡς πρὸς τὴν ἰδιωματικότητα τῶν στίχων ἐκ δημοδῶν ἀσμάτων ἢ παροιμιῶν φράσεων, ὡς : αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο δὲν τὸν βρῖσκεις οὔτε στὸ κρῦο οὔτε στὴ ζέστη.

Ὅμοίως περὶ τῆς φωνητικῆς ἀκριβείας τῶν τύπων ἑκοσιάρ', ἀρμεξιά, κοφομεσιαστής, ζιάπα, κλπ., ἀντὶ τῶν ἑκοσιάρ', ἀρμεξιά, κοφομεσιαστής, ζιάπα, κλπ. Τοῦτο ὁμῶς ἀποτελεῖ παράλειψιν τοῦ συλλογέως, κατὰ τὴν προφορικὴν ὁμολογίαν τοῦ ὁποῖου, κατὰ τὸν δεύτερον τρόπον προφέρονται αἱ τοιαῦται λέξεις.

Ἀντιθέτως, φαίνονται γνήσια ἀσμάτια καὶ φράσεις ἀναφερόμεναι εἰς πρόσωπα καὶ πράγματα τοῦ χωρίου.

Εἰς τὸ ἐνεργητικὸν τῆς γνησιότητος τοῦ ὑλικοῦ καὶ τοῦ ἰδιωματικοῦ του ἐνδιαφέροντος εἶναι φωνητικοὶ τύποι ὡς : *δρουμὸ* = δριμύ, *χοῦμα* = χῶμα· σύνθετοι καὶ παράγωγοι καὶ ἐν γένει νέαι λέξεις μὲ παλαιὸν ὑλικόν, τῆς κοινῆς : Ὁ τόπος *κολυμπριάζει* (= γίνεται ὡς *κόλυμπος* = λίμνη, = τελματοῦται), *πανουκατίζω* = περιφέρομαι πάνου κάτου, ὅθεν καὶ οὐσ. *πανουκάτισμα*, *φανιντουγιᾶς* = ἄπληστος, *μπαμπακοσφάχτης* = ὁ διπλωματικῶ τῷ τρόπῳ ἐπιτυγχανῶν ἄδικα κέρδη, *μαγκουρογαμόσταυρος* = ὑβριστῆς καὶ βίαιος, *ξενεκρώνομαι* = ἐξαντλοῦμαι ἐκ πείνης, κλπ.

Θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιστήσωμεν, ἐπίσης, γενικώτερον τὴν προσοχὴν τοῦ συλλογέως εἰς τὴν πληρεστέραν περιγραφὴν τῶν ὄρων τῆς χλωρίδος καὶ πανίδος τοῦ τόπου, ἐφ' ὅσον εἶναι δύσκολος ὁ ἐπιστημονικὸς καθορισμὸς αὐτῶν καὶ δι' εἰδικούς ἀκόμη.

Αἱ παρατηρήσεις αὗται δὲν αἴρουν τὴν ἀναμφισβήτητον ἀξίαν τῆς συλλογῆς, ἥτις κρίνεται βραβευτέα.

8. Φωτίου Λίτσα, «Γλωσσικὸν ὑλικὸν ἐκ Βερεστιᾶς Τριφυλίας». (400 σελίδες τετραδίου μικροῦ σχήματος).

Διὰ τρίτην ταύτην φοράν ὁ πρωτοετῆς φοιτητῆς τῆς Φιλολογίας Φώτιος Λίτσας μᾶς προσφέρει νέον ὑλικὸν ἐκ τῆς ἰδιατέρας του πατρίδος. Μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιμελείας καὶ ἀγάπης, ἀλλὰ καὶ τέλειος γνώστης τοῦ ἰδιώματος ὡς προσφάτως μόλις ἀπομακρυνθεὶς τῆς γενετέρας, καταγράφει περὶ τὰ χίλια λήμματα μὲ πολλὰς φράσεις ἀποδιδόμενας εἰς τὸ ἀμιγῆς ἰδίωμα τοῦ χωρίου του, ὅπου εὕρισκε τὴν εὐ-

καιρίαν νὰ δίδῃ ὀλόκληρον τὴν οἰκογένειαν τῶν λέξεων μετὰ τῶν παραγῶγων καὶ συνθέτων, συνωνύμων καὶ ἀντιθέτων, καθὼς καὶ παροιμιῶν καὶ παροιμιακῶν φράσεων, ἄρῶν, εὐχῶν καὶ δημοτ. στίχων περιεχόντων τὰς λέξεις ταύτας. Εἰς τὰ ἔρμηνεύματα μάλιστα εὐρίσκει τὴν εὐκαιρίαν νὰ δίδῃ νέας λέξεις καὶ τύπους. Τὴν πληρεστέραν κατανόησιν τῶν ἐρμηνευμάτων του συμπληροῦν ἐνδιαφέρουσαι καὶ ἀκριβεῖς λαογραφικαὶ καὶ πραγματικαὶ πληροφορίες.

Παρὰ ταῦτα, τὴν ἀξίαν τοῦ ὕλικοῦ βλέπουν πως αἱ ἐξῆς ἀτέλειαι : 1/ Φωνητικῶς : Δὲν σημειοῦται ὡς πρέπει ἡ δασύτης τῶν σ, ξ, ψ, ζ. Οὕτω, π.χ., ὁ συλλογεὺς γράφει : *σιαπάνου, παλιοσιεργούνηδες, τσιοπάνηδες, κλοτσιά, κοτζιάμου, τζιάπα, ζιορβαλᾶς, ἀντὶ σαπάνου... τσακάλι... τζάπα...*

Ἐπίσης ἀνευ λόγου γράφει *κλαριὰ καὶ κλαριὰ - χωριὸ - χέρια - πορjά - μερjά - δεκαριjά - βλαστάρjα, κλπ.*

Δὲν σημειοῖ δι' ἀποστρόφου τὴν ἐκπεσοῦσαν τελικὴν συλλαβὴν, ὡς ἐν τοῖς *'κεῖνο, 'φτούνη*, εἰς τὰς συνεκφοράς : *κεῖ' ἀ' ἀμπέλι* (= ἐκεῖνο τὸ ...), *'φτού' ἀῆ μέρα* (= εὐτούνη...), κλπ.

2/ Σημασιολογικῶς : Πολλάκις εἰς τὰ ἔρμηνεύματα δίδονται νέαι, πλὴν τοῦ λήμματος, λέξεις, τὰς ὁποίας, εἴτε διότι ὁ συλλογεὺς τὰς ἔχει δώσει εἰς τὰς προηγουμένας συλλογὰς ἢ ἀλλαχοῦ τῆς αὐτῆς συλλογῆς καὶ φοβεῖται νὰ τὰς ἐπαναλάβῃ, εἴτε διότι τὰς θεωρεῖ αὐτονοήτους (ὡς πολὺ γνωστὰς εἰς τὸν ἴδιον), δὲν τὰς ἐρμηνεύει. Οὕτω, π.χ., ἐν τῷ λήμματι *ἀκλαφούνιος* μένει *δυσεξήγητος ἢ λ. στροκλιάστηκε*, ἐν *ξεκουτρολιάζω ἢ λ. συγγενικιάρικο* (= ἐπιληπτικόν), *παιδιιάμουτες* ἐν *λ. κούτρα*, κλπ. κλπ.

Πολλάκις, βεβαίως, ὑποπτεύεται τις τὴν σημασίαν καὶ τούτων, ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἀρκεῖ, διότι μένουν ἀμφιβολίαι, ὡς, π.χ., εἰς τὰς φρ. *Θυμᾶμαι φορήγαμε τὰ κρινελῖνα καὶ βάργα καὶ σουρνόδανε τίλογα !* (τί σημαίνει ἀκριβῶς ἢ *λ. βάργα* ; *βάραιναν ἢ βάραγαν* ;) *"Ἐγινε, λὲς καὶ τοῦ λείπει τὸ κερὶ* = *περὶ πολὺ ἀδυνάτου, συμπεραίνεις. Γιεροὶ καὶ μεγαλόφυλοι* = *μεγαλόσωμοι*, ὡς *ἀλλαχοῦ ἢ ἄλλο τι δηλοῦται διὰ τῆς λ. μεγαλόφυλοι* ;

"Ἄλλοτε, αἱ παρεντιθέμεναι λέξεις δὲν γνωρίζει τις ἐὰν εἶναι ἰδιωματικαὶ ἢ τοῦ ἰδίου. Οὕτω, π.χ., ἐν τῇ *λ. μαρμαρώνω* = *μαρμακιάζω*, ἄγνωστον, ὡσαύτως.

Ἀντιθέτως, ὁ συλλογεὺς προσφέρει πολὺ ἐνδιαφέρον ὕλικόν ἀπὸ τυπολογικῆς καὶ παραγωγικῆς κυρίως ἀπόψεως, παρέχων καὶ λέξεις καὶ τύπους ἀθησαυρίστους μέχρι τοῦδε καὶ ἀποδεικνύων διὰ μίαν εἰσέτι φοράν πόσον ὠφέλιμος διὰ τὴν μελέτην τῆς ὅλης Νεοελληνικῆς δύναται νὰ ἀποβῇ ἡ ἀποθησαύρισις τοῦ γλωσσικοῦ ὕλικοῦ καὶ τοῦ τελευταίου χωρίου (δεκατέσσαρας ἐν συνόλῳ οἰκίας ἀριθμεῖ τὸ χωρίον τοῦ συλλογέως) χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνῃ, βεβαίως, ὅτι τὸ λεξιλόγιόν του εἶναι τῆς ἀποκλειστικῆς χρήσεως τῶν κατοίκων του, ἀφοῦ, κατὰ πληροφορίαν τοῦ ἐκεῖθεν καταγομένου συναδέλφου κ. Κρεκούκια, τοῦτο ἀντιπροσωπεύει ὀλόκληρον τὸ τῆς Τριφυλίας, καὶ δὴ τοῦ τέως δήμου Φλεσσιάδος τῆς ὄρεινῆς Τριφυλίας. Ἡ μελέτη τούτου ὑπὸ ἐμπείρου γλωσσολόγου θὰ ἀπέδιδε ἀσφαλῶς πολὺ ἐνδιαφέροντας καρπούς.

Ἀξιοσημείωτοι εἶναι ἀναλογικοὶ σχηματισμοὶ κατὰ τὴν κλίσιν τῶν οὐσια-

στικῶν καὶ ρημάτων. Οὕτω, νομίζω ὅτι ὁ παρεκτακτικὸς σχηματισμὸς τῆς γενικῆς τοῦ πληθυντικοῦ τῶν ὀνομάτων ἤρκεσε νὰ δηλώσῃ τὸ πλῆθος ἀφεθέντος ἢ προστεθέντος εἰς τὸ τοῦ τοῦ $\nu = \tau\omicron\upsilon\tilde{\nu}$, ὡς ἄρθρου τοῦ ἀντιστοίχου ἐνικοῦ. Ὡς εἶπον δηλ. τοῦ ζουδανοῦ, οὕτω καὶ τοῦ ζουδανῶνε - τοῦν ἀλόγωνε - τοῦ γοττῶνε - τοῦ δουφειῶνε - τοῦ βζυχουβγάλητῶνε. Κατὰ ταῦτα, καὶ τοῦ ἀλλουνῶνε - οὐλουνῶνε. Ἄλλὰ διὰ σύγχυσιν πρὸς τὸν ἐνικὸν εἶπον καὶ : τοῦ Κωσταράκωνε - τοῦ προβατῶνε (ἐδῶ καὶ ὁ τονισμὸς ἀνώμαλος, ἴσως κατὰ τὸ κατσικιῶνε).

Κατὰ τινα ἀναλογίαν καὶ τό : 'φτοῦ' δοῦ λαχανιῶνε. Τὸ τριάνταν ἡμεροῦνε ἴσως ἐξ ἐνικοῦ ἡμεροῦς. Σημείωσε καὶ τὸ τελικὸν ν εἰς τὸ τριάνταν, πρὸς δήλωσιν τοῦ πλῆθ., κατὰ τὰ τοῦν - 'φτοῦν'...

Τὸ β' πλῆθ. πρὸς. τῆς ἐνεργ. φωνῆς πάντων τῶν ρημάτων σχηματίζεται εἰς -ουτε, κατὰ τὰ πρῶτα καὶ τρίτα πλῆθ. : γνέθουτε, θὰ φκειάσουτε, μὴ θεθάνουτε, ἔχουτε, ἀφίνουτε, νὰ ξεφράξουτε, νὰ βγάλουτε, πειράξουτε, νὰ ἰδοῦτε, νὰ βροῦτε, σκιοῦτε (<σκιῶ<σκιζῶ), ἄμα προκάμουτε καὶ βγοῦτε.

Ἄξιοσημείωτος εἶναι ἡ συντακτικὴ σχέσις τῆς μετοχῆς πρὸς τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς κατὰ τὸν σχηματισμὸν μετὰ τοῦ βοηθ. ἔχω τοῦ παρακειμένου καὶ ὑπερσυντελικου, ἀν μὴ καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ χρόνοι οὗτοι δὲν σχηματίζονται μετὰ τῶν εἰς -ει παλαιῶν ἀπαρεμφατικῶν τύπων. Συγκεκριμένως, ἡ μετοχὴ δὲν συμφωνεῖ κατὰ γένος οὔτε καὶ ἀριθμὸν, συνήθως, πρὸς τὸ ἀντικείμενον, ἀλλὰ τίθεται κατ' οὐδέτερον ἐνικοῦ ἀριθ. συνηθέστερον, π.χ. : εἶχανε φερμένο δαβούλια - εἶχα φκειασμένο δώδεκα κομμάτια - τοῦ εἶχαμε παρμένο τῆ βεριουσία - τὴν εἶχανε ἀπαρητημένο - τὴν εἶχε φκειασμένο τῆ γξερολιθιά - τὰ 'χε τὰ μαλλιά βαλμένο 'ς τὰ σακκιά - εἶχαμε περασμένο κολοτσιποῦρες (= βάσανα) - ματσουκορράβδια, ποὺ δὲ θὰ 'χη φαγωμένο κανεῖς - εἶχε διπλωρισμένο δυὸ φορὲς (ἀντὶ εἶχε διπλαρσει) - τίς ἀδικιὲς πῶχει καμωμένο - τὴν ἔχω περασμένο - μᾶς εἶχανε βρεσμένο ἀναθροῖλες - εἶχανε παρμένο μιὰ ἀλλαξιὰ - τὰ εἶχε βουρλισμένο καὶ συγυρισμένο τὰ σῦκα. Ἄπὸ τῆ βουῆ πῶχω παθημένο. Ἄλλὰ καὶ : ἔχουτε φραμένα τόσα ἀβέλια - τὰ εἶχε πουλημένα.

Σχηματισμὸς στερητικῶν ρηματικῶν ἐπιθέτων διὰ τῆς καταλ. -γος ἀντὶ -(χ)τος, -(σ)τος, ἐκ ρημάτων εἰς -ίζω : ἀπότιγος, ἀκλαφούνιγος, (<κλαφουνίζω). -άζω : ἄφραγος, ἀρήμαγος, ἀπείραγος, ἀτρουποκεφάλιαγος, (<τρουποκεφαλιάζω). Ἐκ ρ. εἰς -άνω : ἄφκειαγος. Ἐκ ρ. εἰς -αίνω : ἀγλύκαγος. Ἄλλα : ἄφταιγος, ἀπούληγος, κλπ.

Ἄπὸ φωνητικῆς πλευρᾶς ἐνδιαφέρουσα ἡ τροπὴ τοῦ χν εἰς γν ἐν τοῖς : ἀραχνιά -ιάζω>ἀραχνιά -ιάζω (ἐν γ' ἐν. = συννεφιάζει). Ἐν τῷ Ἱστορ. Λεξ. δὲν ὑπάρχουν οἱ μετὰ τοῦ γν τύποι, οὐδὲ ἡ ὡς ἄνω σημασία. Ἐπίσης δὲν ὑπάρχει ὁ τύπος ἄραγνος <ἀραχνος, ἐκ Τριφυλίας. Πβ. δείχνω> δειγνώ - σπρώχνω> σπρώγγω. Ταῦτα διὰ τὸν κοινὸν ἀόριστον τῶν εἰς -χνω - -γνώ ρημάτων.

Ἰδιόρρυθμος ἐκφώνησις τοῦ ὀνοματεπωνύμου ἢ κυρίου ὀνόματος καὶ παρωνυμίου ἢ μετὰ τοῦ πατρωνύμου ἢ ὀνόματος αὐτοῦ διὰ προτάξεως τοῦ πρώτου ὡς προσδιοριστικοῦ, ἐν συνθέσει :

Πλαστηρόκωστας (< ὁ Κώστας ὁ Πλαστήρας — διὰ τὰ ἐξέχοντα ὀπίσθια) (Πα-

ρων.), *Καλκαντόγιαννης* (< ὁ Γιάννης Καλκαντῆς = δειλός) (Παρων.), *Κατσακογιάννης* (< ὁ Γιάννης Κατσάκος), *Πατριωγιάννης* (< ὁ Γιάννης ὁ σύζυγος τῆς Πατρινῆς), *Στασιωγιάννης* (< ὁ Γιάννης τοῦ Στασινοῦ), *Καποβγενύσης* (< ὁ Διονύσης Κάπος (διὰ τοῦ Καποδιονύσης), *Ἀγγελοτάσος* (< ὁ Τάσος τοῦ Ἀγγελοῦ).

Σύνθετα καὶ παράγωγα : *κοποκεφαλιάζω* – *τρουποκεφαλιάζω*, ὄθεν *ἀτρουποκεφάλιαγος*, *ἀπλυτοβεδοῦρα* (περὶ γυναικός), *κασσοκάπακο* (= κάλυμμα φερέτρου), *μεστοπροβατίνα*, *ἀντιχολίζω* (= ἀνταποδίδω ἔχθραν). Κατὰ τὸ Ἱστορ. Λεξ., *ἀντιχολῶ*, ἐν Κεφαλλ., *ἀδιχολάω* (= πικραίνομαι) – *ξεροφρουσανιάζει*.

Σχηματισμὸς νέων λέξεων : *ζαβοτραυῶ* δῶθε κεῖθε, *χερήσιος* (= χειροποίητος), *Χριστουγεννιάζω*, *λεβδός* (= λεπτός, κατὰ ποίαν ἀναλογίαν ;), *σύφλογο* (= ρῖγος), *σειξίμο*, ἐκ τοῦ σείομαι, ἀντὶ *σεισίμο*, *ρεψιάζω* ἀπὸ τὸ ἔρρεψα, *ἀποχωνιάζω* (= εὐρίσκω θαλπωρήν), *παραβολιάζω* (= βόσκω τὰ πρόβατα εἰς μὴ σπαρέντα χωράφια), *δηλητήριαση* κατὰ τὸ δηλητήριο ὁ τόνος, *φευγόδικος*, ὁ *λιγούλης* – ἢ *λιγούλα* – τὸ *λιγούλι*.

Ἐο συλλογεύς, τέλος, εἶναι πλούσιος εἰς φράσεις καὶ ἀράς, ὡς *νιᾶτα τό ἔχουνε* (= «δὲ δίνουν πεντάρια γιὰ τίποτε»), *φρίκη* καὶ *καταδίκη*, ἅμα *πλακώση* *κανεῖς* τὸ *σβέρκο* του (= ὅταν ἀποθάνῃ), *γιεροὶ* καὶ *μεγαλόφυλοι* (= ὑγιεῖς καὶ μεγαλόσωμοι). *Κοψόημερε* καὶ *φιδοφαωμένε* (= ποὺ νὰ ἀποθάνῃς γρήγορα, ἀφοῦ φαγωθῆς ὑπὸ τῶν ὄφρων). *Πεντέρμε*, *μαναστηριακὴ* ἢ *μαναστήρα*, *μαναστήρικο* (ποὺ εἶθε νὰ μείνης μόνος καὶ ἔρημος, ὡς τὰ ὑπὸ μοναστηρίων κατεχόμενα κτήματα, ζῶα). Πάντα ταῦτα καθιστῶσι σημαντικωτάτην καὶ τὴν νέαν συλλογὴν τοῦ νεαροῦ συλλογέως, ὅστις κρίνεται βραβευτέος.

9. Ἰωάννου Δ. Βελεγράκη, «Συλλογὴ ποιμενικῶν ὄρων ἀπὸ τὴν περιοχὴν τῶν Ἀστερουσιῶν ὁρέων τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου Κρήτης» (Ἀχεντριάς - Παρανύφοι). (Σελίδες 38 δακτυλογραφημέναι).

Ἐο συλλογεύς, νέος, πτυχιούχος τῆς Φιλολογίας, προσφέρει γνήσιον καὶ ἀκριβῶς ἀποδιδόμενον φωνητικῶς τε καὶ σημασιολογικῶς ἐνδιαφέρον γλωσσικὸν ὑλικόν, μὲ ὠραίας φράσεις, καίπερ πτωχόν.

Παρατηροῦμεν εἰς αὐτὸ ἐνδιαφέροντας ἀρχαϊσμοὺς — καὶ δὴ δωρικὰ στοιχεῖα — ἂν καὶ μερικὰ ἄλλοθεν γνωστὰ — ὡς ἐν ταῖς *σαμιὰ* (διακριτικὸν σημεῖον αἰγοπροβάτων) — *σαμώνω* — *ἄσαμος* — *ἄσάμωτος* — *σακάζω* (σηκάζω = μαντρίζω) — καὶ λέξεις, ὡς *ἀτονιάζω* — *ἀτόνιασμα* (= ἀτονῶ, ἐξαντλοῦμαι, ἐξάντλησις), *βοκάρι* (= ποκάρι ἐρίου, ἀρχ. ποκάριον).

Σχηματισμὸν συνθέτων καὶ φράσεων δι' ἐπίτασιν : *καημέχαρος* — *μανροσκοτεινος* — *πεντέξερος* — *ὄληερίς* τοῦ Θεοῦ *τοῦ ἡμέρας* (= ἄνευ διακοπῆς) — *ὄλονυχτούσιος* τοῦ Θεοῦ *τοῦ νύχτας* — *ἐτσὰ* *καλὰ* τοῦ ἔργου (= στὰ καλὰ καθούμενα).

Μεταφοράς : *θὰ ξεβγῆ* (= θὰ ἀποθάνῃ). Τὸν τύπον *μαθῶς* = κοιν. *μαθῆ*, ὅπερ ἐνισχύει τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ δευτέρου ἐκ τοῦ πρώτου (κατὰ Γ. Χατζιδάκιν).

Δι' ὅλα ταῦτα κρίνομεν τὸν ἔμπειρον συλλογέα βραβευτέον.

10. *Μανόλη Ί. Πιτυκάκη*, «Φράσεις από την Ἐνατολική Κρήτη». (34 μεγάλα δακτυλογραφημένα σελίδες — περί τὰς 250 λέξεις).

Εἶναι ἡ τρίτη φορά, καθ' ἣν ὁ συλλογεὺς οὗτος ὑποβάλλει χειρόγραφον ἐκ τῆς ἰδίας περιοχῆς. Τὰ δύο προηγούμενα ἀνεφέροντο εἰς τοὺς ἀγροτικούς τὸ ἐν καὶ τοὺς ὑφαντικούς ὄρους τὸ ἕτερον καὶ ἔτυχον ἐπαινετικῆς κρίσεως παρά τῶν προηγούμενων ἐπιτροπῶν.

Ἐν τῇ παρούσῃ συλλογῇ, ἐπίσης, ὁ συλλογεὺς, παρέχων ὑπερεκατὸν ὅλως ἰδιωματικὰς φράσεις τοῦ καθ' ἡμέραν λόγου (ἐνδιαφερούσας καὶ ἀπὸ ἀπόψεως παραστατικότητος), παροιμιακὰς κυρίως, καταβάλλει μεγάλην ἐπιμέλειαν εἰς τὴν φωνητικὴν ἀπόδοσιν τῶν ἐμπεριεχομένων τύπων, εἰς τὴν ἀκριβῆ ἑρμηνείαν αὐτῶν ἀφ' ἑνός, καὶ τῆς ὅλης ἐννοίας τῶν φράσεων ἀφ' ἑτέρου.

Τέλειος κάτοχος τῆς διαλέκτου, ἐπιλαμβάνεται τῆς εὐκαιρίας κατὰ τὴν ἑρμηνείαν των διὰ τὴν δώσῃ ὅλας τὰς συγγενικὰς αὐτῶν λέξεις (παραγώγους, συνθέτους, συνωνύμους, ἀντιθέτους), πλουτίζων διὰ τοῦ τρόπου τούτου τὸ δεδομένον λεξιλόγιον τῶν φράσεων διὰ νέου τοιούτου. Οὕτω, π.χ., ἑρμηνεύων τὴν φρ. «*χάμαι θωρῶ καὶ λέω τση*» μᾶς δίδει τὴν ἑρμηνείαν πλὴν τῶν λέξεων *χάμαι* καὶ *θωρῶ* καὶ τῶν ἐξῆς: *χαμακιά, χαμολόγια-χαμολογῶ, χαμαδράκι, θωριά, ἀκριβοθώρετος, ἄθωρος*.

Ἐπίσης, γράφων περὶ φράσεων ἀρατικῶν εἰσαγομένων διὰ τῆς λέξεως *διάλε*, δίδει πλῆθος τοιούτων, δι' ὧν ἀποδεικνύεται ἡ μεγάλη χρῆσις αὐτῆς.

Ἡ ἐπιμονὴ του ὅμως αὕτη τὸν ὀδηγεῖ, ἐνίοτε, εἰς παρετυμολογίας, ὡς, π.χ., ὅταν προσπαθῇ τὴν ἐτυμολογήσῃ τὸν τύπον *ἀσκελλοτούρα* (= τὸ φυτὸν *ἀσκέλλα* <σκέλλα, *scilla maritima*) ἐκ τοῦ *ἀσκέλι* = *σκέλος*, ἐν τῇ φράσει «*ἔχε τὴν εὐκὴ μου καὶ τὴν σκελώσσης*». Προσπαθεῖ, μάλιστα, καὶ ἐμπραγματικῶς τὴν ἀποδείξῃ ἰσχυριζόμενος: «ἐπειδὴ πολλαπλασιάζεται μὲ πολλοὺς βολβοὺς ποὺ φύονται ὀλοτρίγυρα τοῦ βολβοῦ-μητέρας», ἐν εἶδει σκελιοῦ δηλαδή...

Τὴν λ. *γεράδισμα* ἐκ τῆς φρ. «*διάλε, τὸ γεράδισμά σου*» συσχετίζει, καίτοι «*μὲ κάθε ἐπιφύλαξῃ*», πρὸς τὴν λαϊκὴν ἀντίληψιν ὅτι τὰ νεογνά κομίζονται εἰς τὴν μητέρα ὑπὸ τῶν γερανῶν. Καὶ πρὸς πληρεστέραν ἀπόδειξιν ἀναγράφει τὴν ἀρχ. λέξιν *γερανίς*, ἡ = *φασκιά*. Αὕτη ὅμως παρά Γαληνῶ (12, 49, κ. ἀλλαχοῦ) σημαίνει εἶδος χειρουργικοῦ ἐπιδέσμου. Ἐδῶ πρόκειται περὶ τῆς Τουρκικῆς λέξεως *yeradmak* (= *δημιουργῶ*.) Ἡ φρ., λοιπόν, εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν κοινὴν «*ἀνάθεμα (τὸν πατέρα, τὴν μητέρα) ποὺ σ' ἐκάμε (σὲ γέννησε, ποὺ ἦταν ἡ αἰτία τῆς γεννήσεώς σου)*».

Αἱ λέξεις ἐκ τῶν φράσεων «*διάλε, τ'ς ἀπομεινάρους*» (ἢ *ἀπολειμάρους* ἐν τῇ ἑτέρᾳ) πρέπει τὴν θεωρηθῶν ὡς κοινῆς προελεύσεως, καὶ δὴ ὅτι ἡ δευτέρα *ἀπολειμάρου* ἐγένετο ἐκ τῆς πρώτης διὰ τοῦ ἐνδιαμέσου *ἀπονειμάρου*. Βλ. Ἱστορ. Λεξ. ἐν λ. *ἀπομεινάρους*.

Ἐνίοτε, δίδει εἰς φράσιν, ἔχι τὴν ἑρμηνείαν, τὴν ὁποῖαν ἔχει αὕτη καθ' ἑαυτήν, ἀλλ' ἐκείνην, τὴν ὁποῖαν λαμβάνει εἰς μίαν ἐκ τῶν πολλῶν συνεκφορῶν αὐτῆς μετ' ἄλλης προτάσεως ἢ ἐκ τῆς περιστάσεως, καθ' ἣν λέγεται.

Οὕτω, π.χ., παραθέτων τὴν φρ. «*Ὁ Θεὸς κ' ἡ γῆ τὴν μού τ' ἀξώσῃ τὴν σὲ δῶ τὴν διακονᾶσαι*», σημειοῖ ὅτι τὸ ρ. *ἀξῶνω* = *τυραννῶ, βασανίζω*. Καὶ συνεχίζει

χωρίζων κακῶς τὴν περίφρασιν «ἔχει (μου) ἀξωμένα (τὰ δὲ βάνει ὁ νοῦς σου)»: «συχνὰ συναντᾶται ὁ ὄρος ἀξωμένα (γρ. ἡ μετοχή) μὲ τὴν ἴδια σημασίαν». Ἐνῶ, βεβαίως, σημαίνει: μου ἔχει προξενήσει.

Τὴν ἴδιαν παραπλανητικὴν μέθοδον ἀκολουθεῖ ἐπίσης, ἐνίοτε, καὶ κατὰ τὴν ἐννοιολογικὴν κατάταξιν τῶν φράσεων, καίτοι τοῦτο δὲν ἐνδιαφέρει ἀμέσως τὴν Ἑταιρείαν. Οὕτω, π.χ., ὑπὸ τὸ λῆμμα «εὐχές» τοποθετεῖ τὰς φράσεις «κουτελοβαρίσκω σου κ' ἐγὼ ἀντιστέκομαι», «παθιῶ σε, γροικῶ σε», δι' ὧν ἀπλῶς ἐκφράζεται ἡ παράκλησις συμπότου διὰ προσφορὰν καὶ ἄλλου οἴνου. Ἐνταῦθα συγχεῖ τὴν ἐπιθυμίαν πρὸς τὴν εὐχὴν. Τὴν φρ. «χάμαι θωρῶ καὶ λέω το», ἀντὶ τῆς κοινῆς «μὲ συγχωρῆς γιὰ τὴ φράση μου» λεγομένην ὑπὸ ἐκστομίσαντος βαρεῖαν φράσιν ἐναντίον τρίτου ἐνώπιον ἄλλου, τοποθετεῖ ὑπὸ τὸ λῆμμα «ὑβρεις».

Ἄλλὰ ταῦτα, βεβαίως, εἶναι λεπτομέρειαι, αἵτινες θὰ ἔπρεπε νὰ ἀπασχολήσουν τὸν συλλογέα, εἰς ἣν περίπτωσιν ἐδημοσίευσεν τὰς φράσεις ταύτας. Τὴν ἐρμηνείαν ἢ κατάταξιν θὰ ἐπιχειρήσουν οἱ γλωσσολόγοι καὶ λαογράφοι.

Τέλος, ὡς πρὸς τὴν φωνητικὴν ἀπόδοσιν τοῦ προσφερομένου γλωσσικοῦ ὑλικοῦ, θὰ εἴχομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι, ἐνῶ ὁ συλλογεὺς εἶναι σχολαστικὸς εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἀρρίνων *g, b, d* μέχρι τοῦ σημείου νὰ διακρίνη φωνητικὴν ἀπόχρωσιν μεταξὺ τῶν *κεδῶ = ἀνάπτω, καίω, καὶ κεντῶ = νύσσω, ποικίλλω ὕψασμα* διὰ βελόνης καὶ κλωστῆς, δὲν σημειοῖ τὸν ἰδιόρρυθμον κρητικὸν τσιτακισμὸν τοῦ *κ* πρὸ τῶν φωνηέντων *i, e* οὐδὲ τὴν συνίζησιν. Οὕτως, ὅταν γράφη «ὁ Θεός...», δὲν γνωρίζομεν ἐὰν πρέπη νὰ προφέρωμεν *Θιός* ἢ *Θιός*.

Παραθέτων, ἐξ ἄλλου, τοὺς τύπους *ἀπόπλυμα, ἀποδιαλέγουρα, ἀποκάουδα, ἀπονέρι, ἀποπιτίδια* πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἀπόψεώς του ὅτι τὰ πάθουδα προῆλθον ἐκ τοῦ ἀπάθουδα (= ὑπολείμματα στάκτης), μᾶς κάμνει νὰ ὑποπτευθῶμεν ὅτι καὶ τοῦτο οὕτω προφέρεται, ἢ δὲ σύγχυσις ἐγένετο ἐκ τοῦ ἄρθρου τ' ἀπάθουδα (βλ. τύπον ἀπάθουδα ἐκ Κρήτης, ἐν Ἱστορ. Λεξ.).

Παρὰ ταῦτα καὶ ἄλλα, τὰ ὅποια θὰ ἠδυνάμεθα ν' ἀπαριθμήσωμεν, ὁ συλλογεὺς γνωρίζει καλῶς τὸ ἔργον του, εἶναι εὐσυνείδητος κατὰ τὴν καταγραφὴν καὶ προσεκτικὸς κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν διδομένων φράσεων καὶ λέξεων. Ὁ τρόπος μάλιστα τῆς ἐργασίας του — χρησιμοποιοῖ καὶ τὴν ἀποδεικτικὴν τοῦ «*praga similia*» — ἀποδεικνύει σχετικὴν πεῖραν, ἥτις καὶ ὑποδηλοῦται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τῆς παραπομπῆς εἰς παλαιότερα σχετικά ἄρθρα του εἰς τὸ περιοδικὸν «Μύσων», ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι κατὰ τὰ ἔτη 1938-1939 ἐξέδωκε τρεῖς τόμους λογοτεχνο-λαογραφικοῦ περιοδικοῦ ἐν Νεαπόλει Κρήτης, ὑπὸ τὸν τίτλον «Δρῆρος». Διὰ τὰ ὡς ἄνω πλεονεκτήματα ἡ συλλογὴ κρίνεται βραβευτέα.

11. Γεωργίου Ἀφένδρα ἢ Δήμου, «Λεξιλόγιον Β. Εὐβοίας πλὴν τῆς Λίμνης». (Δύο τετράδια μικροῦ σχήματος, σελ. 360).

Συγκινητικὴ συμβολὴ ὑπερήλικος συνταξιούχου δημοδιδασκάλου, ὅστις, κατὰ τὴν ὁμολογίαν του, ἔσπευσε νὰ καταρτίσῃ τὴν συλλογὴν ἐκ τῶν πολλῶν σημειώσεών του, πρὶν τὸν εὖρη ὁ θάνατος, ὅποτε θὰ ἐχάνετο ὁ καταβληθεὶς μέγας μόχθος, διότι ἄλλος δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναγνώσῃ τὰ γραπτὰ του.

Ὁ συλλογεύς, καίτοι φαίνεται κάτοχος τοῦ ἐξεταζομένου ιδιώματος, ἐν τούτοις εἴτε διὰ τὴν ιδιότητά του ὡς δημοδιδασκάλου ἐπηρεαζομένου ἐκ τῆς λογίας γλώσσης, εἴτε διότι εἶχεν ὑπ' ὄψει του τὴν λαλουμένην ὑφ' ὠρισμένου κύκλου ἀνθρώπων, ὑπαλλήλων, π.χ., μεθ' ὧν συναναστρέφετο, παρουσιάζει τὸ ἰδίωμα ἀνακριβῶς ὡς ἡμιλόγιον. Μεταξὺ ὅμως τῶν οὕτω σημειουμένων λέξεων καὶ φράσεων παρεμβάλλει καὶ γνησιωτέρας ἰδιωματικὰς, αἱ ὁποῖαι συμβάλλουν εἰς τὴν μελέτην τῆς Νεοελληνικῆς.

Βασικὴ παράλειψις εἶναι ὅτι δὲν προσδιορίζει ἀκριβῶς τὴν περιοχὴν, ἐκ τῆς ὁποίας ἀντλεῖ τὸ ὕλικόν του, ὅποτε θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναγράφῃ καὶ τὸ χωρίον, ἐξ οὗ ἀντλεῖ τὴν ἐκάστοτε φράσιν. Λαμβανομένου ὅμως ὑπ' ὄψιν ὅτι οὗτος κατάγεται ἐξ Ἀγίας Ἀννης, εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι ἐκεῖθεν πρέπει νὰ κατέγραψε τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ὕλικου του.

Ἐν ἀρχῇ ὁ συλλογεύς ἐπιχειρεῖ ἐλαχίστας παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς φωνητικῆς τοῦ ιδιώματος, κατὰ τρόπον ὅμως ἄπειρον καὶ παραπλανητικόν. Οὕτω, π.χ., θέλων νὰ σημειώσῃ τὸ φαινόμενον τῆς κωφώσεως τοῦ ἀτόνου ο καὶ τῆς ἀποβολῆς τοῦ ἀτόνου ι, γράφει ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς τὰς ἀτόνους καταλήξεις εἰς -ος τὰς μεταβάλλουν εἰς -ους... καὶ συγκόπτουν τὰς ἀτόνους καταλήξεις εἰς -ης, ἐνῶ ἡ ἐξέτασις τοῦ ὕλικου δεικνύει ὅτι τὸ ἰδίωμα εἶναι βόρειον κατὰ βάσιν, ἀνειμένον ὅμως πῶς, ἔνεκα ποικίλων ἐπιδράσεων. Τοῦτο φαίνεται εἰς πολλὰ παραδείγματα, ὅπου συναντῶνται ὅλαι αἱ περιπτώσεις κωφώσεως καὶ ἀποβολῆς οὐ μόνον τοῦ ο καὶ ι ἀντιστοίχως, ἀλλὰ καὶ τῶν ε καὶ ου καὶ δὴ καὶ τῶν νόθων. Οὕτω, π.χ., παρὰ τοὺς ὀρθοδόξους τύπους ἀλ'ποντ'νάζου (<ἀλεποτινάζω), ζ'νταυλάου (<συνδαυλίζω), ζ'λάου, θ'κός (<δικός), θ'λειά, 'πούλ'ταριά (<ἀπολυταριά), φ'κέντρα (βουκέντρα), φ'τσέλλ' (βουτσέλλι), διπλάρουσι, Ἀκρις, Ἀμιρικὴ, μισ'μέρ', μ'λάρ', ἀλάκιρους, ἀδρ'πουφτός (ἀδερφοποιτός), ἀζάρουτου, ὑπάρχουν οἱ ἐνδιάμεσοι ἀγουροκόρ'τσου, ἀγκαθότοπους, ἀδάγκωτους, γομάρ', ἀλλὰ καὶ οἱ ἀμετάβλητοι γαβιός, κλπ.

Εἰς ἐπίρρωσιν τῆς ἀπόψεως ταύτης ἔρχεται τὸ ὕλικόν δύο ἄλλων παλαιότερων συλλογῶν, δημοδιδασκάλων, τοῦ Δημητρίου Ἰωάννου (χειρ. Ἱστορ. Λεξ. ὑπ' ἀριθ. 13, ἀπὸ τοῦ 1914) καὶ τοῦ Δημητρίου Σέττα (Χειρ. Ἱστορ. Λεξ. 694, τοῦ 1956), ὁ ὁποῖος καὶ ἐτύπωσε τὴν συλλογὴν του, ἣν καὶ φαίνεται ὅτι εἶχεν ὑπ' ὄψει του ὁ ἐφετινὸς συλλογεύς.

Ἐν συνεχείᾳ τῶν παρατηρήσεών του ὁ συλλογεύς καταγράφει ἀλφαβητικῶς περὶ τὰς 3.000 λέξεις, μὴ καταβάλλων ὅμως οἰανδήποτε προσπάθειαν διαστολῆς τῶν καθαρῶς ἰδιωματικῶν ἀπὸ τὰς κοινὰς ἢ λογίας εἴτε παρασυρόμενος ἐκ τῆς μορφώσεώς του, ἢ καὶ ἐκ τῆς συνειδητῆς ἐπιδιώξεως νὰ καταγράψῃ πᾶν ὅ,τι ἤκουεν ἐν τῇ ὑπὸ ἐξέτασιν περιοχῇ. Καίτοι ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι ἡ ἀρμόζουσα διὰ τὴν καταγραφὴν τοῦ λεξιλογικοῦ πλούτου ἑνὸς ιδιώματος, ἐν τούτοις θὰ ἠδύναντο νὰ ἀποφευχθοῦν λόγια λέξεις, ὡς αἱ : παμψηφεί, οὐδέποτε, ὑπόλογος, ἀδιανέμ'τος, προσποιοῦμαι, ὁμοιοπαθής, προσφυγή, κλπ.

Δὲν ἀποδίδει πάντοτε ἀκριβῶς τοὺς τύπους καὶ τὴν σημασίαν τῶν λέξεων ἀναμειγνύων τὰ ἐρμηνευτέα μετὰ τῶν ἐρμηνευμάτων. Ἐρμηνεύει ρήματα δι' οὐσιαστικῶν ἢ, ἐνῶ δίδει τὸ ἐρμῆνευμα, δὲν χρησιμοποιεῖ ἐν τῇ σχετικῇ φράσει τὴν

ἐρμηνευομένην λέξιν. Ἐρμηνεύει, π.χ., ὡς ὀχείαν τὸ ρ. *φαρσεύιτι*, ἀντὶ ὀχεύεται, ἢ μᾶλλον ὀργᾶ πρὸς συνουσίαν, σημασίαν ἣν ἔχει εἰς τὰ Ψαχνά. Τὸ ρ. ἐκ τοῦ θρασεύομαι – θαρσεύομαι προφανῶς, ὅπερ πολλαχοῦ λέγεται περὶ τῆς ὀργῶδους ἀναπτύξεως τῶν φυτῶν. Ἐκ τοῦ παραδείγματος αὐτοῦ, ἄλλωστε, *φαρσεύιτι* ἢ *φουράδα*, ἐξάγεται ἢ ὡς ἄνω ἐρμηνεία. Δίδει, συνήθως, ἀσαφεῖς ἐρμηνείας, ὡς ἐν τῷ ρ. *ξισ' νιρειῶμι, δό μ' κὶ μένα, γιατί ᾗ' νοῦ τοῦ ἴδωσις*. Τὴν λ. *ἀλ' πουτ' νάζου* (= τὸν τραντάζω) ἄνευ φράσεως. Παρὰ ταῦτα, μὲ ἀρκετὴν προσοχὴν καὶ ὀλίγον κόπον δύναται τις νὰ σταχυολογήσῃ ἐνδιαφερούσας λέξεις καὶ τύπους δίδοντας ὅπως οὖν καλὴν εἰκόνα τῆς φωνητικῆς καὶ τοῦ λεξιλογικοῦ πλούτου τοῦ ἰδιώματος. Εἰς τοῦτο βοηθεῖ κάπως καὶ μικρὸς ἀριθμὸς ἰχνογραφημάτων.

Ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον παρουσιάζει δωδεκάς περίπου ρηματικῶν τύπων περισπωμένων ρημάτων, ληγόντων εἰς τὸ ἀ' ἐνικὸν πρόσωπον τοῦ ἐνεστώτος εἰς -οῦ ἀντὶ -ῶ : ἀγαποῦ, ἀδιαφοροῦ, ἀκουλουθοῦ, διατηροῦ, καρτιροῦ, κατ'ροῦ, πατοῦ, πιρνοῦ, πιστοποιοῦ, προχωροῦ, συμφουνοῦ. Περὶ τούτου, ὡς φαινομένου γενικοῦ παρὰ τοῖς βορείοις, καίτοι δὲν συμφωνοῦμεν, διότι εὕρομεν συνηθεστέρους τοὺς εἰς -άου παραλλήλους ἀσυναιρέτους τύπους, ἔχει διαλάβει ὁ Γ. Χατζιδάκις (MNE 2, 344), ἐρμηνεύσας τούτους ἀναλογικῶς πρὸς τοὺς κωφωθέντας βαρυτόνους τύπους.

Ἡ κατάληξις αὕτη καὶ τῶν βαρυτόνων καὶ τῶν εἰς -άου καὶ τῶν εἰς -οῦ εἶναι τόσο διαδεδομένη, ὥστε θεωρηθεῖσα ὡς ἀρχικὴ τυγχάνει καθολικῆς χρήσεως, μεταδοθεῖσα καὶ εἰς τὴν ὀριστικὴν τοῦ μέλλοντος καὶ τὴν ὑποτακτικὴν τοῦ ἀορίστου. Οὕτως, ὁ συλλογεὺς δίδει οὐ μόνον πάντοτε διὰ τοῦ -ου τοὺς τύπους τούτους, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ προλόγῳ του, ἐνῶ γράφει εἰς τὴν καθαρεύουσάν, παρεμβάλλει ἀνεπαισθήτως καὶ τοὺς τύπους θὰ γράψου, κλπ. Ἀντίρρησην θὰ εἴχομεν διὰ τοὺς τύπους ἀδιαφοροῦ, πιστοποιοῦ, προχωροῦ, συμφουνοῦ, οἵτινες μᾶς φαίνονται τεχνητῶς ἰσοπεδωθέντες ὑπὸ τοῦ συλλογέως πρὸς τοὺς λοιπούς. Ἡ ὑπόψια μας ἐνισχύεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι, ἐνῶ ὡς πρὸς τὴν κώφωσιν τοῦ ἀτόνου ο μᾶς παρουσιάζει τὴν κατάστασιν ρευστὴν, τὰς κατάληξεις πάντων τῶν ρημάτων εἴτε βαρυτόνων εἰς -ω, εἴτε ἀσυναιρέτων εἰς -άω, γράφει πάντοτε διὰ τοῦ -ου, ἐκτὸς ἐὰν ἔχη στερεωθῆ εἰς τὴν συνείδησιν τῶν λαλούντων ὡς ὀργανικὴ ἢ κατάληξις.

Τὴν καθολικότητα τῆς κωφώσεως εἰς τὰ βαρύτονα ρήματα παρετήρησε διὰ τὸ Αὐλωνάριον καὶ τὰς Κονίστρας ὁ Β. Φάβης (Γλωσσ. Ἐπισκέψεις Αὐλωναρίου, σελ. 26).

Ὁ συλλογεὺς ἐπίσης δὲν διακρίνει τὴν ἔρρινον ἢ μὴ προφορὰν τῶν *μπ, ντ, γκ*. Δὲν προσδιορίζει τὴν οὐρανικὴν ἢ μὴ προφορὰν τοῦ *λ* ἢ *ν* μετ' ἀποβολὴν τοῦ ἀκολουθοῦντος ἀτόνου *ι* : ἀγροπούλ' ἢ ἀγροπούλ' ; Δὲν σημειοῖ τὴν συνίζησιν : διατηροῦ ἢ διατηροῦ ;

Παρὰ τὰ σημειωθέντα μειονεκτήματα, ὁ ὄγκος καὶ ὁ μόχθος τοῦ ἔργου μᾶς ἐπιβάλλουν νὰ κρίνωμεν τὸν συλλογέα βραβευτέον.

12. *Μαρίας Χαραλάμπους*, «Συλλογὴ Κυπριακῶν λέξεων ἐκ Πεδουλᾶ ἐπαρχίας Μαραθάσης Κύπρου». (251 σελίδες τετραδίου).

Διὰ δευτέραν φορὰν ἢ συλλογεὺς ὑποβάλλει γλωσσικὸν ὑλικὸν ἐκ τῆς ἰδιαίτερας

της πατρίδος Πεδουλά της Κύπρου. Ἀπὸ τετραετίας ἔφθασεν ἐνταῦθα διὰ τὴν σπουδασθῆναι Θεολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ καθ' ἕκαστον ἔτος μεταβαίνουσα εἰς τὴν γενέτειραν οὐ μόνον ἔχει ἑναυλον τὸ πάτριον ἰδίωμα, ἀλλὰ καὶ ὀμιλεῖ τοῦτο, οὕτω δὲ δυνάμεθα νὰ εἴμεθα βέβαιοι περὶ τῆς γνησιότητος αὐτοῦ. Ἐγνωσμένης ἐπιμελείας — τὴν εἶχον μαθήτρια ἐν Κύπρῳ πρὸ τινῶν ἐτῶν — συνεμορφώθη πρὸς τὰς ὁδηγίας καὶ ἀποδίδει τὸ ἰδίωμα σχεδὸν ἀρτίως φωνητικῶς καὶ σημασιολογικῶς, μὲ ὠραίας φράσεις, ἐκ τῶν ὁποίων τῆς δίδεται ἡ ἀβίαστος εὐκαιρία νὰ δίδῃ νέας, πλὴν τοῦ λήμματος, λέξεις καὶ τύπους. Καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ συγχρόνως καὶ τὸ ἐλάττωμα τῆς συλλογέως, διότι τὸ νέον αὐτὸ ὕλικόν δὲν ἐρμηνεύεται πάντοτε — τῆς ὑπεδείχθη καὶ συνεπλήρωσε τὰς ἐλλείψεις —, ὡς ἦσαν ἐπίσης ἡ μὴ σημείωσις τῆς συνιζήσεως, τῆς δασύτητος τῶν σ, ξ, ψ, κλπ. Ἄλλα ἐλαττώματα ἀνώδυνα εἶναι, ὅτι, ἐνίοτε, παρασυρομένη ἐκ τοῦ παραδείγματός της — φράσεως —, δὲν ἐρμηνεύει τὰ διάφορα μέρη τοῦ λόγου διὰ τῶν ἀντιστοίχων κοινῶν, ὡς, π.χ., ἐν λ. ἀστοχιά = «δὲν ὑπάρχει παραγωγή», ἀντὶ ἀφορία.

Ὁ Πεδουλάς εὐρισκόμενος εἰς ὕψος 1.200 μ. ἐπὶ τοῦ ὄρους Τροόδους εἶναι κωμόπολις μὲ ἀμιγῆ Ἑλληνικὸν πληθυσμὸν κατοικοῦντα ἐκεῖ ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων καὶ καυχώμενον ὅτι οὐδὲ ἓνα Τοῦρκον φιλοξενεῖ. Ὅθεν πρέπει ἡ συλλογὴς νὰ μᾶς δώσῃ καὶ ἄλλο ἐνδιαφέρον ὕλικόν, ὅταν μετ' ὀλίγον θὰ ἐγκατασταθῆ μονίμως ἐκεῖ, ὡς καθηγήτρια τοῦ Γυμνασίου τῆς πατρίδος της. Ἐν τῷ μεταξύ, ἐκτιμῶντες καὶ τὴν νέαν προσφορὰν της, κρίνομεν ταύτην βραβευτέαν.

13. *Στέλλα Πετράκη*, «Ἡ γλῶσσα τῆς Σμύρνης». Συλλογὴ λέξεων καὶ φράσεων τῆς κοινῆς ὀμιλίας. (122 ἀραιοὶ δακτυλογραφημένοι σελίδες περιέχουσαι περὶ τὰ 500 λήμματα).

Ἡ κ. Πετράκη ὑποβάλλει διὰ τετάρτην φορὰν γλωσσικὸν ὕλικόν ἐκ Σμύρνης. Δυστυχῶς, ὀφείλομεν ἐξ ἀρχῆς νὰ δηλώσωμεν ὅτι πρέπει νὰ τὸ δεχθῶμεν μετὰ πολλῶν δισταγμῶν, ὡς γνήσιον ἰδιωματικὸν τῆς ἰδιαιτέρας της πατρίδος. Ἡ ἡλικία της δὲν τῆς ἐπιτρέπει, βεβαίως, νὰ ἔχῃ προσωπικὴν ἀντίληψιν αὐτοῦ, καὶ οἱ οἰκεῖοι ἢ συμπατριῶται, τοὺς ὁποίους εἶχε τυχόν ὑπ' ὄψει της, ἀναμειγμένοι ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν μετὰ τῶν ἐλλαδικῶν καὶ δὴ τῶν ἐν Ἀθήναις καὶ Φαλήρῳ, ὅπου διαμένει ἀπὸ μακροῦ, ἔχουν ἤδη ὑποστῆ ποικίλας ἐπιδράσεις.

Εἰς τὴν περίπτωσιν συγκεντρώσεως γλωσσικοῦ ὕλικου ἀπὸ πρόσφυγας ἀπαιτεῖται ἰδιαιτέρα τις ἐμπειρία, ἰκανότης καὶ προσοχή, διὰ τῶν ὁποίων θὰ κατορθωθῆ νὰ ἀπομονωθῆ τὸ παλαιὸν ἰδιωματικὸν ὑπόστρωμα ἀπὸ τὰ νεώτερα ἐπιστρώματα — κάποιον ἀρχαιολογικὴν — ἀνασκαπτικὴν, θὰ ἐλέγομεν, ἰκανότης. Ἐπειδὴ συνέβη καὶ εἰς τὸν εἰσηγούμενον νὰ συγκεντρώσω γλωσσικὸν ὕλικόν ἀπὸ πρόσφυγας τῆς Μ. Ἀσίας, ἐγκατεστημένους ἀπὸ τῶν ἐτῶν 1922-24 ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ, διεπίστωσα τὴν δυσκολίαν τοῦ πράγματος, τὴν ὁποίαν ἀντεμετώπιζα προσπαθῶν νὰ μεταφέρω τοὺς συζητητάς μου νοερῶς, τοπικῶς καὶ χρονικῶς, εἰς τὴν γενέτειραν διὰ τῆς παρακινήσεως αὐτῶν νὰ ἐνθυμηθῶν τὸ παλαιὸν χωρίον (μετὰ τῶν συνοικιῶν του καὶ τῶν πέριξ τοπωνυμίων) καὶ ἰδίᾳ τὸν οἰκογενειακὸν καὶ λατρευτικὸν βίον, καθὼς καὶ τὸν γεωργικὸν καὶ ναυτικὸν, οἱ ὁποῖοι πολλάκις ἐτύγγανον νὰ εἶναι

διάφοροι και έπομένως νά μή συγχέωνται πρός τούς αντίστοιχούς σημερινούς.

Δέν νομίζομεν ὅτι ἡ κ. Πετράκη κατέβαλε οἰανδήποτε τοιαύτην προσπάθειαν. Καί ἐν πρώτοις, δέν ἀποδίδει τήν δέουσαν προσοχήν, ἰδίᾳ εἰς τήν φωνητικὴν ἀπόδοσιν, εἰς τήν σημείωσιν τῶν ἐρρίνων πρό τῶν ψιλῶν κ, π, τ καί τῶν συγγενῶν ξ, ψ, γράφουσα στή κούπα καί τὰ τοιαῦτα, τὰ ὅποια δέν εἶναι ἀκριβῆ.

Αὕτη ἐκκινεῖ πάντοτε ἀπό κοινοτάτων λέξεων εἰς τὰ μακρὰ ἐρμηνεύματα, ἐντὸς τῶν ὁποίων παρεμβάλλει, ὡσεὶ παρεπιπτόντως, ἰδιωματικὰς τινὰς λέξεις ἢ φράσεις. Ἐπιμένει εἰς τήν ὄχι μὲ ἀπόλυτον ἀκριβολογίαν ἀχρηστον ἐρμηνείαν τῶν κοινῶν αὐτῶν λέξεων, ὡς π.χ. βραχιόλι = «γυνακεῖο κόσμημα, στολίζει τὸ κάτω μέρος τοῦ βραχίονος». Βλ. ἰδίως τήν λέξιν ἀθάνατος μὲ μακρότατον ἐρμηνεύμα, θάλασσα = «τὸ ἄλμυρὸ νερὸ ποῦ καλύπτει μέγала μέρη τῆς γῆς», γάμος = «θρησκευτικὴ τελετὴ τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου», γείτονας = «ἐκεῖνος ποῦ κάθεται στὸν ἴδιο δρόμο», γένια = «οἱ τρίχες τοῦ προσώπου τῶν ἀνδρῶν». Τὸ αὐτὸ κάμνει διὰ τὰς λέξεις δυσεντερία, διαβάζω, ἔλεγχος, ἐλεημοσύνη, ἐλεεινός, κανένας, κάρβουνα, στοίχημα, κλπ. κλπ.

Ἀντιθέτως, ἐνῶ εἶναι τόσον ἐκτενὴς εἰς τήν ἐρμηνείαν τῶν λέξεων αὐτῶν, ἀλλαχοῦ δέν ἀκριβολογεῖ ἢ ἀφίνει ἀνερμηνεύτους λέξεις φράσεων ἢ δυσχεραίνει τήν κατανόησιν ἀφίνουσα ἀνερμηνεύτους ἰδιωματικὰς λέξεις φράσεων ἢ κακῶς στίζουσα : λιάζω = «ὄ,τι κάνω στὸν ἥλιο», θολούρα = «κάτι ποῦ δέν ἔχει διαύγεια», ἴσκα = «εὐφλεκτος ὕλη, προσάναμμα», κακομαθημένος = «κακὴ ἀνατροφή», κλπ. κλπ.

Καί ναί μὲν ἐκ τῶν διδομένων φράσεων δύναται τις νά ἀντλήσῃ λέξεις καί τύπους τινὰς ἰδιωματικούς κατ' ἀρχήν, ἂν καί γνωστούς ἄλλοθεν, ἀλλὰ τοῦτο ἀπαιτεῖ ἰδιαιτέραν προσοχήν κατὰ τήν διάκρισιν τῶν κοινῶν ἀπὸ τῶν ἰδιωματικῶν. Οὕτω δύναται τις νά διακρίνῃ π.χ. τούς ρηματικούς τύπους ἤραχα (= ἤλθα), πήκαμε (= εἶπαμε), φοβούμαστε, ψούνισα.

Ἐνδιαφέρων εἶναι ὁ σχηματισμὸς τῆς γενικῆς πληθ. τῶν παροξυτόνων οὐσιαστικῶν εἰς -ιῶ καί οὐχὶ -ῶ, κατ' ἀναλογίαν ἄλλων ἐχόντων ι πρό τῆς καταλήξεως, π.χ., κατὰ τὰ παπούτσιᾱ - παπουτσιῶ, δόντια - δοντιῶ, καράβια - καρabiῶ, ἀδρέφια - ἀδρεφιῶ, εἶπον καί ροῦχα - ρουχιῶ, ἀλλὰ τῶν ἀλόγω - (προπαροξυτόνως). Ἐπίσης οἱ γνωστοὶ ηὔξημένοι διὰ τοῦ ἀρχικοῦ η ρηματικοὶ τύποι : ἤδινα, ἤμπα, ἤβγα καί ὁ μεικτὸς διὰ συλλαβικῆς καί χρονικῆς ἅμα αὐξήσεως : ἤερχόμουνα.

Τοῦλάχιστον διὰ τήν ἐπιμονὴν τῆς συλλογέως εἰς τήν ἔστω καί μικρὰν συμβολὴν τῆς εἰς τήν ἐξέτασιν τοῦ συμυρναϊκοῦ ἰδιώματος, κρίνεται αὕτη ἐπαινετέα.

Ἡ κριτικὴ Ἐπιτροπὴ

Ἀθ. Κωστάκης

Δικ. Βαγιακάκος

Στ. Μάνεσης (Εἰσηγητῆς)

Κατ' ἀπόφασιν τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν Ἑταίρων ἀπενεμήθησαν εἰς τὰς ἀνωτέρω κριθείσας συλλογὰς αἱ ἐξῆς τιμητικαὶ διακρίσεις :

Α/ Βραβεῖον ἐκ 2.500 δρχ. μετ' ἐπαίνου εἰς τὰς συλλογὰς τῶν κ.κ. Π. Πετρῆ, Φ. Λίτσα, Σαρ. Ἀντιόχου, Ἀν. Κατέχη καὶ δ/δος Μαρ. Χαραλάμπους.

Β/ Βραβεῖον ἐκ 2.000 δρχ. εἰς τὰς συλλογὰς τῶν κ.κ. Γ. Ἀφένδρα, Εὐστρ. Μπακογιώργου, Στ. Βεντούρα — Κ. Παίζη καὶ Ξεν. Ἀναγνωστοπούλου.

Γ/ Βραβεῖον ἐκ 1.500 δρχ. εἰς τὰς συλλογὰς τῶν Ἰ. Βελεγράκη, Ἐμμ. Πιτυκάκη καὶ Ἀθ. Παπαθανασοπούλου.

Δ/ Ἐπαινος εἰς τὴν συλλογὴν τῆς κ. Στέλλας Πετράκη.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1962-63

Αί υποβληθεῖσαι εἰς τὸν ὑπὸ τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας προκηρυχθέντα ἐφέτος διαγωνισμὸν γλωσσικαὶ συλλογαὶ ἀνέρχονται εἰς δέκα : δύο ἐκ Κρήτης καὶ ἀνὰ μία ἐξ Αἰτωλίας, Ἀκαρνανίας, Καππαδοκίας, Κερκύρας, Κύπρου, Μεγάρων, Πελοποννήσου καὶ ἐκ τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Ἐκ τῶν τόπων προελεύσεως τῶν συλλογῶν τούτων καθίσταται φανερόν ὅτι εἰς τὸν διενεργούμενον διαγωνισμὸν ἀντιπροσωπεύονται ἀρκετοὶ Ἑλληνικοὶ τόποι, κείμενοι εἰς διάφορα σημεῖα τοῦ ὅλου Ἑλληνικοῦ χώρου. Δύο ἐκ τούτων, ἡ Αἰγιαλοῦσα Κύπρου καὶ οἱ Ὀθωνοὶ Κερκύρας, προσφέρουν τὸ πρῶτον γλωσσικὸν ὑλικόν. Ἀπουσιάζουν ἐν τούτοις βασικοὶ Ἑλληνικοὶ χώροι, ὡς εἶναι ἡ Μακεδονία, ἡ Θράκη, ἡ Ἡπειρος καὶ αἱ νῆσοι, ὅπου παραμένει εἰσέτι ἀθησαύριστον ἀφθονον ὑλικόν.

Ἐκ τῶν συμμετεχόντων εἰς τὸν διαγωνισμὸν, τρεῖς μόνον προσέρχονται τὸ πρῶτον. Οἱ λοιποὶ μετέχουν διὰ δευτέραν, τρίτην καὶ τετάρτην φοράν. Ἡ διαπίστωσις αὕτη δὲν εἶναι εὐχάριστος, διότι ἀποδεικνύει ὅτι ἡ πρόσκλησις τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας δὲν εὐρίσκει τὴν προσδοκωμένην ἀπήχησιν. Δὲν χωρεῖ ἀμφιβολία ὅτι εἰς τοῦτο πολὺ συμβάλλει τὸ μέτριον χρηματικὸν ποσόν, διὰ τοῦ ὁποίου βραβεύονται οἱ συλλογεῖς. Θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον, ἐάν, παραλλήλως πρὸς τὴν σταθερὰν χορηγίαν τῆς Μπαγκείου Ἐπιτροπῆς, ἐπαγιοῦτο καὶ ἡ τὸ πρῶτον κατὰ τὸν παρελθόντα Ἰούλιον δοθεῖσα εἰς τὴν Ἑταιρείαν ἐνίσχυσις παρὰ τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν ἐκ δραχμῶν εἴκοσι χιλιάδων (20.000), διότι τότε θὰ ὑπῆρχον αἱ σχετικαὶ προϋποθέσεις διὰ τὴν διεύρυνσιν τοῦ διαγωνισμοῦ τούτου, ὅστις τόσον πολὺ εἶναι χρήσιμος διὰ τὸν πλουτισμὸν τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ.

Ἐκ τῶν ὑπὸ κρίσιν χειρογράφων συλλογῶν, ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τὴν ἐκ Μεγάρων καὶ τὴν ἐκ Φλογητῶν Καππαδοκίας, τῶν ὁποίων τὸ ὑλικόν, δι' ἔλλειψιν πείρας τῶν συλλογῶν, ὡς πρὸς τὸν τρόπον συγκεντρώσεως καὶ καταγραφῆς αὐτοῦ, εἶναι ἐν τινι μέτρῳ ἄχρηστον, αἱ λοιπαὶ προσφέρουν χρήσιμον γλωσσικὴν ὕλην. Εἶναι δὲ αὗται αἱ ἀκόλουθοι :

1. «Δημῶδες γλωσσικὸν ὑλικόν ἐν χρήσει εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ τέως δήμου Ἐννέα χωρίων Κισάμου, νομοῦ Χανίων» (Κρήτης).

Ἀρχίζω ἀπὸ τὴν χειρόγραφον συλλογὴν Νικολάου Πιμπλῆ, ἀποτίων φόρον τιμῆς εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἀποθανόντος συλλογέως. Ὁ Νικόλαος Πιμπλῆς, συνταξιούχος Ἐπιθεωρητῆς τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως, μετέχων διὰ δευτέραν φοράν εἰς τὸν διαγωνισμὸν τῆς Ἑταιρείας, δὲν εἶχε τὴν τύχην νὰ ἴδῃ τοὺς κόπους του βραβευομένου καὶ πάλιν. Τὸ χειρόγραφον ἐξ ἑκατὸν πενήκοντα ἐπτὰ σελίδων (157) μεγάλου σχήματος περιέχει ποικίλην γλωσσικὴν ὕλην ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ τέως δήμου τῶν Ἐννέα χωρίων Κισάμου, τοῦ νομοῦ Χανίων. Ὁ λεξικολογικὸς πλοῦτος τοῦ χει-

ρογράφου φαίνεται ἐκ τοῦ πλήθους τῶν κεφαλαίων, τὰ ὅποια περιλαμβάνει: ὁ ἄνθρωπος καθ' ἑαυτόν, συγγενολογία, σωματολογία, διαίτα, ὑγιεινὴ τοῦ σώματος, νόσοι, ἐνδυμασία, ὑπόδησις, οἰκία, βίος χειρσαῖος, δάσος, ἀγρός, γεωργικὰ ἐργαλεῖα, θερισμός, ἄλωνισμός, ἀμπελοργία, γαλακτοκομία, θήρα, κτηνοτροφία, ποιμενικὸς βίος, τέχναι (κτιστικὴ - ξυλουργικὴ - σχοινοπλοκικὴ - γλυπτικὴ - κλωστικὴ - ὑφαντικὴ) δημῶδης μουσικὴ, χοροί, μουσικοὶ σκοποί, ἀλευρόμυλος, ἄρτοποια, ἀλιεῖα, ἀλυκαὶ-ἀλάτι, ζωολογία, τοπωνύμια, ὀνόματα ψαριῶν. Προσφέρει διακοσίας εἴκοσι καὶ μίαν παροιμίας, γνωμικὰ καὶ φράσεις μετὰ τῶν σημασιῶν των, παραθέτει ἐπίσης στοιχεῖα φωνητικῆς, γραμματικῆς καὶ συντάξεως τοῦ ἰδιώματος καὶ δίδει τοπωνύμια, περιγράφων ἀναλυτικῶς ἐκάστην τοποθεσίαν. Ἡ ἀγάπη τοῦ συλλογέως πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα τὸν ὤθει μέχρι τοῦ σημείου νὰ ἐκθέσῃ εἰς τὸ παρὸν χειρόγραφον τὰς ἀπόψεις του διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τοπικοῦ τουρισμοῦ.

Εἰς ἕκαστον ἐκ τῶν ἀνωτέρω κεφαλαίων ὁ συλλογεὺς παραθέτει πλῆθος ἰδιωματικῶν λέξεων, ἀλλ' ἀτυχῶς παραλείπει, ἐξαιρέσει ἐλαχίστων περιπτώσεων, νὰ δώσῃ τὴν σημασίαν ἐκάστης τούτων εἰς φράσεις ἐκ τοῦ προφορικοῦ δημῶδους λόγου. Διὰ τὴν φωνητικὴν ἀπόδοσιν τῶν ἰδιωματικῶν λέξεων δὲν καταβάλλει τὴν δέουσαν προσπάθειαν. Διὰ τοὺς λόγους τούτους πολὺ θὰ συνέβαλλε διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τοῦ κατὰ τὰ ἄλλα πλουσιωτάτου τούτου ὕλικου, ἐὰν ἀνελάμβανε τὴν ἀποδελτίωσιν αὐτοῦ συντάκτης γνωρίζων τὰ Κρητικὰ ἰδιώματα. Τὸ χειρόγραφον κρίνεται βραβεύσιμον.

2. Στράτου Μπακογιώργου, καθηγητοῦ Μαθηματικῶν, «Γλωσσικὴ ὕλη ἐξ Ἀχυρῶν Ἀκαρνανίας καὶ τῶν πέριξ χωρίων».

Ὁ συλλογεὺς μετέχει τοῦ διαγωνισμοῦ διὰ τρίτην φοράν. Τὸ προσφερόμενον ὑπ' αὐτοῦ γλωσσικὸν ὕλικὸν περιέχεται εἰς δύο τετράδια. Τὸ ἓν ἐκ τούτων, μέγαλου σχήματος ἐξ 149 σελίδων, περιέχει ποικίλην γλωσσικὴν ὕλην διατεταγμένην ἀλφαβητικῶς, ἀρχίζουσαν ἀπὸ τὸ γράμμα Κ καὶ ἀποτελοῦσαν συνέχειαν τῆς ὕλης τῶν δύο προηγουμένων χειρογράφων τοῦ αὐτοῦ συλλογέως. Τὸ δεύτερον τετράδιον, ὄμου σχήματος ἐξ 69 σελίδων, περιέχει περὶ τὰς ἑξακοσίας παροιμίας καὶ γνωμικὰ, ὡς καὶ εἴκοσι τέσσαρα μοιρολόγια. Μέγα πλεονέκτημα τῆς προσφερομένης ὕλης ἀποτελοῦν αἱ ἄφθονοι φράσεις ἐκ τοῦ δημῶδους λόγου, αἱ ὅποια συνοδεύουν ἕκαστον λῆμμα. Αἱ φράσεις αὗται εἰς τινὰ ἐκ τῶν λημμάτων ὑπερβαίνουν τὰς εἴκοσι. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου καὶ τὰ κοινότερα λήμματα ἀποκτοῦν ἰδιαιτέραν ἀξίαν. Διὰ τὴν πιστὴν φωνητικὴν ἀπόδοσιν τῶν ἰδιωματικῶν λέξεων ὁ συλλογεὺς καταβάλλει προσπάθειαν καὶ ἐπιτυγχάνει ἐν πολλοῖς. Παραθέτων ἐντὸς παρενθέσεως τὸν ἀλφάβητον τύπον τοῦ λήμματος, βοηθεῖ εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῶν φωνητικῶν μεταβολῶν, τὰς ὁποίας ὑπέστησαν αἱ ἰδιωματικαὶ λέξεις. Ἡ αὐστηρὰ ἀλφαβητικὴ σειρά, τὴν ὁποίαν τηρεῖ ὁ συλλογεὺς, προκαλεῖ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι οὗτος ἐργάζεται τῇ βοηθείᾳ λεξικοῦ. Ὁ τρόπος οὗτος ἐργασίας φαίνεται ὅτι τὸν παρασύρει ἐνίοτε καὶ παραθέτει λόγια στοιχεῖα (ἐλάχιστα εὐτυχῶς), ὡς δημῶδη. Ἐκ τοῦ πλήθους τῶν παροιμιῶν τινὲς τυγχάνουν κοινὰ ὅπως, π.χ., ὁποίους βιάζιτι σκουντάφτ', ὁποίους ἔχ' τὰ γένια, ἔχ' κί τὰ χτένια, ὕποίους ἔχ' τ' μνίγα μινιάζιτι κ.ἄ. Ἐνίοτε ἐκλαμβάνει ὡς παροι-

μίας, φράσεις ἢ ἀράς : *τάχει χαμένα, τάχει τετρακόσα, κουρουφέξαλα, νὰ σὶ πάν' οἱ τέσσιρις, νὰ καίουνταν ἢ κούνια π'σὶ κούν'σι*. Εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῶν παροιμιῶν δὲν ἐπιτυγχάνει πάντοτε οὔτε δίδει τὴν σημασίαν τῶν ἰδιωματισμῶν, οἱ ὅποιοι περιέχονται εἰς αὐτάς. Τὰ εἴκοσι τέσσερα μοιρολόγια τῆς συλλογῆς φαίνονται γνήσια δημιουργήματα τῆς λαϊκῆς μούσης. Ὁ συλλογεὺς ἀποφεύγει καὶ ἐδῶ νὰ δώσῃ τὴν ἐρμηνείαν τῶν περιεχομένων εἰς αὐτὰ ἰδιωματικῶν στοιχείων. Παρὰ τὰ μειονεκτήματα ταῦτα, τὸ χειρόγραφον κρίνεται ὡς ἐν τῶν καλυτέρων τοῦ διαγωνισμοῦ καὶ συνεπῶς βραβεύσιμον, διὰ τὸν λεξιλογικὸν πλοῦτον, τὴν ἐρμηνευτικὴν σαφήνειαν καὶ τὴν ἀκριβῆ φωνητικὴν ἀπόδοσιν τοῦ βορείου ἰδιώματος τῶν Ἀχυρῶν Ἀκαρνανίας.

3. *Ξενοφῶντος Ἀναγνωστοπούλου*, «Γλωσσικὴ ὕλη ἐκ τῆς ὄρεινῆς περιοχῆς τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος τῆς νοτίως τοῦ Σπερχειοῦ ποταμοῦ, ἔνθα τὰ χωρία: Πύργος Ὑπάτης, Περιστέρι, Μεσοχώρι, Λυχνόν, Καστανιά, Νεοχώρι Ὑπάτης, Δάφνη, Ἀνατολή, Μάρμαρα, Κολοκυθιά, Περιβόλι, Καστριώτισσα, Διχώρι, Μαυρολιθάρι, Καλοσκοπή, Παύλιανη καὶ Στρώμνη».

Τὸ χειρόγραφον, ἐξ 126 σελίδων μεγάλου σχήματος, φέρει τὸν τίτλον «Γεωργικὴ ὁρολογία». Ὁ συλλογεὺς μετέχει τοῦ διαγωνισμοῦ διὰ τετάρτην φοράν. Μὲ τὴν ἀποκτηθεῖσαν πεῖραν καὶ τὴν προσεκτικὴν καὶ ἐπιμεμηλημένην ἐργασίαν του προσφέρει καὶ τὴν φοράν ταύτην πλοῦσιον καὶ χρήσιμον ὕλικόν. Παραθέτει τὴν ὁρολογίαν τῆς ἀγροτικῆς κατοικίας, τῶν ἐπίπλων, σκευῶν καὶ ἐργαλείων, ὅπως ἀκριβῶς τὰ διατυπώνει εἰς τὴν γλῶσσαν του ὁ λαός, προσφέρων οὕτω φράσεις καὶ λέξεις ἀσυνήθεις. Δίδει ἐπίσης παροιμίας, τὰς ὁποίας ἐρμηνεύει ἐπιτυχῶς, καθὼς καὶ εὐχάς, ἀράς καὶ βλασφημίας. Εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν σημασιῶν εἶναι σαφῆς καὶ ἀποδίδει πιστῶς τὴν φωνητικὴν τῶν ἰδιωματικῶν στοιχείων παραθέτων ἐντὸς παρενθέσεως τὸν ἀλώβητον τύπον ἐκάστου λήμματος. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν ἡ ὁρολογία τοῦ ἀρότρου καὶ ἐν γένει οἱ γεωργικοὶ ὄροι, οἱ ὅποιοι παρέμειναν, ὅπως καὶ εἰς τὸν λοιπὸν Ἑλληνικὸν χῶρον, γνήσιοι Ἑλληνικοὶ ὡς οἱ : *γυνὶ τό, σταβάρ' τό, σπάθ' ἢ, παράβουλα τὰ* (= τὰ πτερύγια ἐκατέρωθεν τοῦ ἐλύματος), *ζ'γὸς ὁ, ζέβλις οἱ* (= ζευγλαί), *ζεβλόσκοινα τά, β'κέντρα ἢ, ζ'γουμάχ' τὸ* (ζυγομάχι = προβιὰ προσηρμοσμένη εἰς τὸ τμήμα τοῦ ζυγοῦ, τὸ ὅποιον ἐπικάθηται ἐπὶ τοῦ τραχήλου τοῦ βοδιοῦ, διὰ νὰ ἀποφεύγεται ὁ τραυματισμὸς τοῦ ζώου διὰ τῆς συνεχοῦς τριβῆς), *καρπουλόι τὸ* (καρπολόγος) κ.ἄ. Τὴν λεπτομερῆ ἐρευναν τοῦ συλλογέως φανερώνει ἐπίσης ἡ ποικιλία ὀνομασιῶν εἰς τὴν δημώδη γλῶσσαν τῶν γεωργικῶν λιπασμάτων. Διὰ πάντα ταῦτα ἡ συλλογὴ κρίνεται βραβεύσιμος.

4. *Ἰωάννου Βελεγράκη*, πτυχιούχου φιλολόγου, «Γλωσσικὴ ὕλη ἐκ Πύργου Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου Κρήτης».

Εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἀπόκειται τὸ ὑπ' ἀριθ. 435 χειρόγραφον, περιέχον γλωσσικὴν ὕλην ἐκ Μονοφατσίου, τὸ ὅποιον ὑπεβλήθη εἰς τὸν διαγωνισμὸν τῆς Ἐταιρείας κατὰ τὸ 1925 ὑπὸ Γ. Ἀναγνωστοπούλου. Μετὰ παρέλευσιν τριάκοντα ὀκτῶ ἐτῶν ἔχομεν τὴν συλλογὴν Βελεγράκη. Εἶναι ἡ δευτέρα

κατὰ σειράν, τὴν ὁποίαν ὑποβάλλει ὁ συλλογεύς. Ἡ πρώτη περιέχει τοὺς ποιμενικούς ὄρους ἐκ τῆς περιοχῆς τῶν Ἀστερουσιῶν ὄρέων. Ἡ ὑπὸ κρίσιν συλλογὴ περιέχει γλωσσάριον διατεταγμένον κατ' ἀλφαβητικὴν σειράν ἐκ τεσσαράκοντα ὀκτῶ σελίδων (48) μεγάλου σχήματος καὶ δύο προσθήκας, ἐξ ὀκτῶ (8) σελίδων ἑκάστη, ἐξ ὧν ἡ μία περιέχει τοὺς ὄρους τοῦ ὕφαντικοῦ ἴστοῦ καὶ ἡ ἑτέρα γεωργικούς ὄρους.

Ὁ συλλογεύς, συμμορφούμενος πρὸς τὰς ἐντύπους ὁδηγίας τῆς Ἑταιρείας, συνοδεύει ἕκαστον λῆμμα διὰ φράσεων ἐκ τῆς καθημερινῆς ὁμιλίας, δίδει μὲ ἀρκετὴν σαφήνειαν τὴν σημασίαν ἑκάστου λήμματος καὶ ἀποδίδει κατὰ τὸ δυνατόν τὴν φωνητικὴν τῶν ἰδιωματικῶν λέξεων. Ἐν τῷ λεξιλογίῳ συναντῶμεν ἀρχαιοπινῆ τινα στοιχεῖα ὡς : ἀνέλαξη ἢ, τὸ ἀρχ. οὐσ. ἀνάλεξις = πολυπληθῆς συγκέντρωσις, ἀράσσω μὲ τὴν σημ. τοῦ προσκρούω, ἐπιτίθεμαι, ἀφοροῦμαι, τὸ ἀρχ. ὕφορῶμαι = ὑποπτεύομαι, δίζηλος = ἐπίζηλος, ἔχνος (ἔθνος), τὰ ἔχνη = τὰ ζῶα, ποτρομῶ = ἀποτομῶ κ.ἄ. Συναντῶμεν ἐπίσης Ἱταλικά καὶ Τουρκικά στοιχεῖα ὡς : *δακέρνω*, *δακάρω* (τὸ Ἱταλ. *intaccare*) = ἀρχίζω τι, καταπιάνομαι μὲ κάτι, *ἔδουρία ἦ* = ἡ ὁσμὴ (τὸ Ἱταλ. *odore*), *βοιζάλε* τὸ = τὸ κυκλικὸν στόμα πηγαδιοῦ (τὸ Ἱταλ. *bozzale*). *λιγαδούρα ἦ* = τὸ δέσιμον (Ἱταλ. *legatura*), *μουζούρι* τὸ = τὸ μέτρον (Ἱταλ. *misura*), *ἀμέάε* φρ. *νάχης τ' ἀμέάε σου* = νὰ ἔχης τὸ νοῦ σου, *νά προσέχης* (Ἱταλ. *mente*), *βαϊλδίζω* = ἀποκάμνω (Τουρκ. *bayilmak*), *αἰγριμί* = κατ' εὐθειᾶν (Τουρκ. *dogru*), *δαβραδίζω* = ἀναλαμβάνω, ἀναρρωννύω (Τουρκ. *davranmak*) κ.ἄ. Ὁ συλλογεύς συγγέει ἐνίοτε τὰ ὁμόηχα, ὑπάγων ταῦτα ὑπὸ τὸ αὐτὸ λῆμμα π.χ. *ἀδάρα ἦ* = ἡ ὁμίχλη (τὸ Βυζαντ. ἀντάρα, ἐντάρα), καὶ *ἀδάρα ἦ* = τὸ ἀπόβαρον (Ἱταλ. *tara*) καὶ ἀντιστρόφως, τὸ αὐτὸ λῆμμα ὑπάγει ὑπὸ διαφορετικὴν ἐτυμολογικὴν ἀρχὴν, ἐὰν παρουσιάζει διαφόρους σημασίας, ὡς, π.χ., τὸ ρ. *ἀνεγυρίζω* = προσπερνῶ στροφὴν τινα καὶ *ἀνεγυρίζω* = ἀποφεύγω τόπον ἢ λόγον τινα. Ἡ ὀρολογία τοῦ ὕφαντικοῦ ἴστοῦ, τὴν ὁποίαν ὁ συλλογεύς συνοδεύει καὶ διὰ σχημάτων, εἶναι ἐκ τῶν πλουσιωτέρων συλλογῶν τοῦ εἴδους τούτου, τῶν ἀποκειμένων εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ. Ἡ συλλογὴ κρίνεται βραβεύσιμος.

β. Ἀναστασίου Κατέχη, «Γλωσσικὸν ὕλικόν ἐξ Ὄθωνῶν Κερκύρας», τετράδιον μεγάλου σχήματος ἐκ τριακοσίων (300) σελίδων, ἀραιῶς γεγραμμένων.

Ὁ συλλογεύς μετέχει τοῦ διαγωνισμοῦ διὰ δευτέραν φοράν. Ἐκ τῆς νησίδος τῶν Ὄθωνῶν, ἡ ὁποία κεῖται βορειοδυτικῶς τῆς Κερκύρας καὶ ἀπέχει ἀπὸ ταύτης τεσσαράκοντα (40) περίπου μίλια, ὅσον ἀκριβῶς ἀπέχει καὶ ἀπὸ τοῦ Ἱταλικοῦ λιμένος Otranto (ἀρχ. Ὑδροῦς), ἔχομεν μόνον τὰς δύο συλλογὰς τοῦ Κατέχη. Οὗτος ἀντλεῖ τὸ ὕλικόν ἐκ τῆς καθημερινῆς ὁμιλίας καὶ παρουσιάζει οὕτω ποικίλον μὲν καὶ χρήσιμον ὕλικόν, ἀλλὰ ἄνευ λεπτομερειῶν, τὰς ὁποίας θὰ εἶχεν, ἐὰν ἠρεῦνα εἰδικούς τομεῖς τῆς δραστηριότητος τῶν κατοίκων, ὡς, λ.χ., τοὺς τομεῖς τοῦ γεωργικοῦ, τοῦ ποιμενικοῦ, τοῦ ἀλιευτικοῦ βίου κ.ἄ.

Τὸ ἰδίωμα παρουσιάζει ἐνδιαφέρον ὡς πρὸς τὸ λεξιλόγιον καὶ τὴν φωνητικὴν. Περιέχει, ὡς εἶναι φυσικόν, λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῆς νήσου, Ἱταλικά

στοιχεῖα ὡς : *χάβρος* = ὁ σιδηρουργός (Ἰταλ. *fabbro*), *λάπι τὸ* = τὸ μολυβδοκόνδυλον (Ἰταλ. *lapis*), *μακιά ἡ* = ἡ κηλὶς (Ἰταλ. *macchia*), *κομιδόρα ἡ* = ἡ ντομάτα (Ἰταλ. *pomodoro*), *βάι* = ἐπιφών., ἀλλοίμονο (Ἰταλ. *guai*), *σκάνιο τὸ* = ἡ καρέκλα (Ἰταλ. *scanno*) κ.ἄ. Παρατηρεῖται σποραδικὴ ἀποβολὴ τῶν ἀτόνων *ου* καὶ *ι* κατ' ἐπίδρασιν προφανῶς τῆς γειτονικῆς Ἡπείρου : Ἐρείκουσα > *Ρούκ'σα*, Ἐρεικουσιώτης > *Ρουκ'σ'ώτης*, Καρουσάδες - Καρουσαδίτης > *Καρ'σαδίτης*, Περούλαδίτης > *Περ'λαδίτης*, τῆς ἔκρινε > *τ'ς ἔκρινε*, μεταζυμώνω > *ματαζ'μώνω*. Ἐπίδοσιν παρουσιάζει ἡ πρόθεσις *ματὰ* < *μετά*, ἐν συνθέσει *μετὰ* ρημάτων, ἀντὶ τῆς κοινῆς προθέσεως *ξανὰ* - : *ματαδαριζῶ*, *ματαζαβώνω*, *ματαταράζω*, *ματαφορτώνω* κ.ἄ. Ἄσυνήθης εἶναι ἡ τροπὴ τοῦ *μ* εἰς *β* πρὸ τῶν ὑγρῶν : *συκαμινέα* - *συκαμινὰ σκαβνιά*, *συκάμινο* > *σκάβνο*, *μουρλίζομαι* > *βουρλίζομαι*, *μουρλοκομεῖο* > *βουρλοκομεῖο χαμηλὰ* > *χαβ'λά*. Παρατηρεῖται ἡ ἀρχαία προφορὰ τοῦ *υ* = *ου* : *σκύβω* > *σκούβω*, *σκύψιμο* > *σκούψιμο*, *σκυφτά*, > *σκουφτά*, *ἀρμύρα* > *ἀρμούρα*, *μύτη* > *μούτη* κ.ἄ., ἀκούονται ἐπίσης τὰ μέσα ἡχηρὰ *b, g, d* : *βόσ'κος* > *μπόσικος*, *χοδροκέφαλος*, *σκουδράω*, *γόφος* (τὸ ψάρι γοφάρι), *μέρμηγας*, *σφάλαγας* (τὸ σφαλάγγι).

Τὸ χειρόγραφον προσφέρει χρήσιμον γλωσσικὸν ὕλικὸν καὶ θεωρεῖται διὰ τοῦτο βραβεύσιμον.

6. *Γεωργίου Χατζηγεωργίου*, «Γλωσσικὴ ὕλη ἐξ Αἰγιαλούσης τῆς Κύπρου». Τὸ προσφερόμενον ὕλικὸν εἶναι τὸ πρῶτον ἀπόκτημα τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἐκ τῆς περιοχῆς ταύτης τῆς Κύπρου.

Ὁ συλλογεὺς, σπουδαστὴς, ἔχων ὑπ' ὄψιν τοὺς ἐντύπους ὁδηγίας τῆς Ἐταιρείας, ἀντλεῖ τὸ ὕλικὸν ἐκ τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου. Δίδει τὴν ὀνομασίαν ἐκάστου τῶν μελῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἐν λεπτομερείᾳ, τῶν μερῶν τῆς οἰκίας, τῶν σκευῶν, τῶν ἐργαλείων, τῆς ἐνδυμασίας, τῆς ὑποδήσεως, τῆς διαίτης, τῶν οἰκογενειακῶν σχέσεων, τῆς ἀρτοποιίας. Προτάσσει φωνητικὸν διάγραμμα τῆς προφορᾶς τῶν παχέων συμφώνων *σ, ζ, ξ, ψ* καὶ τοῦ φθόγγου *τσ*. Προσέχει πολὺ εἰς τὴν κατὰ τὸ δυνατὸν ἀκριβῆ φωνητικὴν ἀπόδοσιν τῶν ἰδιωματικῶν λέξεων. Περιγράφει λεπτομερῶς τὰ ἀντικείμενα. Παραθέτει τέσσαρας (4) φωτογραφίας, εἰς τὰς ὁποίας εἰκονίζονται ἐργαλεῖα τοῦ φούρνου καὶ γεωργικὰ τοιαῦτα. Δίδει σαφῶς τὴν σημασίαν τῶν ἰδιωματικῶν λέξεων, συνοδεύων δὲ ἕκαστον λῆμμα διὰ φράσεων ἐκ τοῦ καθημερινοῦ λόγου προσφέρει διὰ τοῦ τρόπου τούτου καὶ νέα λήμματα. Ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον παρουσιάζει τὸ κεφάλαιον *Φυσιογνωμία*, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ συλλογεὺς παραθέτει ἕκατὸν δώδεκα (112) παρωνύμια, τινὰ τῶν ὁποίων, ὅπως *ἄσυνήθη*, εἶναι ἐνδεικτικὰ τῆς παρατηρητικότητος τοῦ λαοῦ : *φυσανέμης* = ὁ καιροσκόπος, *ἄστομος* = ὁ ὀλιγαρκής, ὁ τρώγων ὀλίγον, *πουλ-λαόφωνος* = ὁ ἔχων λεπτὴν φωνήν, *κορτονητήρας* = ὁ ἔχων προτεταμένον τὸ στήθος, *παραξόρτινος* = ὁ ἐκκεντρικός, *τουμπόσειλος* = ὁ ἔχων προτεταμένα, *χονδρὰ χεῖλη* κ.ἄ.

Τὸ ἰδίωμα Αἰγιαλούσης παρουσιάζει τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς διαλέκτου τῆς Κύπρου, ἥτοι : 1/ τὴν διατήρησιν τοῦ τελικοῦ *ν* : *ἀρφάλιν* < *ἀφάλι*, *ν-νερόν*, *ψωμὶν* κ.ἄ., 2/ τὰ διπλᾶ σύμφωνα, τὰ ἐξ ἀρχαίας παραδόσεως καὶ τὰ ὑστερογενῆ :

ἄλ-λος, ἥλ-λιος, καλ-λύτ-τερος, συντυχάν-νω, γυρίζ-ζω, μ-μάθηα, κόκ-καλο κ.ἄ., 3/ τὴν σίγησιν τῶν μεσοφωνηεντικῶν β, γ, δ : ζαβοπόδης > ζαοπίας, στραβός > στραός, 4/ τὴν φωνητικὴν ἐξέλιξιν τῶν συμφωνικῶν συμπλεγμάτων : ρδ > ρτ, ργ > ρκ >, ρια > ρκα, λγ > ρκ, βδ > βτ > φτ, βγ > φκ, γδ > χτ : ἀναριοδόντης > ἀναρκοδόντας, διαβολεμένος > θκισολεμένος, βούλγαρος > βούρκαρος, φευγὸ > φευκὸν κ.ἄ. Ἀκούεται ἐπίσης ἡ ρηματικὴ κατάληξις -ίσκω -ομαι : πλυνίσκω -ομαι.

Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἐὰν ὁ συλλογεὺς, συνεχίζων τὴν συγκέντρωσιν ὑλικοῦ, ἔδιδε τοὺς γεωργικούς, ποιμενικούς, ἀλιευτικούς καὶ ναυτικούς ἔρους τοῦ χωρίου του, ὡς καὶ ὑλικὸν ἐξ ἄλλων τομέων τῆς δραστηριότητος τῶν κατοίκων.

Τὸ χειρόγραφον Χατζηγεωργίου κρίνεται ἐν τῷ συνόλῳ του ἄξιον βραβεύσεως.

7. Φωτίου Λίτσα, Χειρόγραφον ἐκ τριακοσίων (300) σελίδων μικροῦ σχήματος περιέχον γλωσσικὴν ὕλην ἐκ «Βερεστιᾶς Τριφυλίας».

Ὁ συλλογεὺς μετέχει, διὰ τετάρτην ἤδη φοράν, τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς Ἑταιρείας. Αἱ τρεῖς προηγούμεναι συλλογαί του ἐκρίθησαν μεταξὺ τῶν πρώτων. Τὸ ὑπὸ κρίσιν χειρόγραφον περιέχει τὰς ὀνομασίας τῶν μερῶν τῆς οἰκίας, τῶν σκευῶν, ἐπίπλων, ἐργαλείων τοῦ φούρνου, τὴν ὀρολογίαν τοῦ ὑφαντικοῦ ἴστοῦ, τὰς ὀνομασίας φιδιῶν καὶ ἐρπετῶν καὶ εἰς τὸ τέλος παρατίθενται ἐν παραρτήματι «γλωσσικὰ ποικίλα», ὡς τιτλοφορεῖ ὁ συλλογεὺς διαφόρους ἰδιωματικὰς λέξεις. Παρὰ τὰς τριακοσίας (300) σελίδας του, τὸ χειρόγραφον δὲν περιέχει ἀνάλογον εἰς ποσότητα ὑλικόν, διότι αἱ λέξεις εἶναι ἀραιὰ γραμμέναι, πολλὰ δὲ λήμματα μετοχῶν, διδόμενα εἰς ἕκαστον ἐκ τῶν τριῶν γενῶν, ἔπρεπε νὰ ὑπαχθοῦν ὑπὸ τὸ οἰκεῖον ρῆμα. Δίδει μὲ σαφῆνειαν τὴν σημασίαν τῶν ἰδιωματικῶν λέξεων, παρεμβάλλων σχετικὰ γνωμικὰ καὶ παροιμίας, τὰ ὁποῖα δίδουν ἰδιαιτέραν ἀξίαν εἰς τὸ χειρόγραφον. Πολλὰ ἐκ τῶν φράσεων, τὰς ὁποίας παραθέτει ἐπίσης διὰ τὴν σημασίαν τῶν λημμάτων φαίνονται στερεότυποι, δὲν προέρχονται ἐκ τῆς καθημερινῆς ἀβιάστου ὀμιλίας τοῦ λαοῦ.

Τὸ χειρόγραφον ἐν τῷ συνόλῳ του κρίνεται βραβεύσιμον.

8. Ἀθανασίου Παπαθανασίου, πτυχιούχου τῆς Νομικῆς, τετράδιον ἐξ ἑκατὸν πέντε (105) πυκνογραμμένων σελίδων μικροῦ σχήματος, περιέχον γλωσσικὴν ὕλην ἐκ τοῦ χωρίου Περίστα τῆς Αἰτωλίας, ἰδιαιτέρας πατρίδος τοῦ συλλογέως.

Οὗτος μετέχει τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς Ἑταιρείας διὰ τρίτην φοράν, προσφέρων γλωσσικὴν ὕλην ἐκ τοῦ αὐτοῦ πάντοτε χωρίου. Ἡ ὑπὸ κρίσιν συλλογὴ περιέχει 1408 λήμματα. Αἱ πρώται 60 σελίδες περιέχουν ἀνάμεικτον ὑλικόν, αἱ δὲ ὑπόλοιποι διατεταγμένον ἀλφαβητικῶς. Τὰ λήμματα εἶναι, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀσυνήθη, αἱ σημασίαι τῶν ἰδιωματικῶν λέξεων δίδονται σαφῶς, αἱ δὲ συνοδεύουσαι αὐτὰς φράσεις προέρχονται ἐκ τοῦ φυσικοῦ καὶ ἀβιάστου λόγου τοῦ λαοῦ. Μετὰ πολλῆς προσοχῆς, ἐπίσης, δίδει τὴν φωνητικὴν τοῦ βορείου ἰδιώματος τῆς Περιστας. Ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον παρουσιάζει τὸ κεφάλαιον «Φράσεις τῆς καθημερινῆς ὀμιλίας», ὅπου παρατίθενται περὶ τὰς εἴκοσι φράσεις χαρακτηριστικαὶ τοῦ ἰδιώματος, ὡς αἱ ἀκόλουθοι : πάει τ'φέν' = πάει κατ' εὐθείαν, τοῦ φεγγάρο' δειπνάει = εἶναι μεσάνυχτα, χρουστάου οὐβραλίκα = ἔχω πολλὰς ἀμαρτίας, θὰ βάλου

τὰ νύχια μου τσαπιὰ = θὰ καταβάλω πᾶσαν προσπάθειαν, ἀρμέϊτ' ἢ γῆ = τὸ ἔδαφος κατολισθαίνει κ.ἄ.

Τὸ χειρόγραφον κρίνεται διὰ ταῦτα βραβεύσιμον.

9. Ἐλευθερίου Τσιτσοπούλου, «Γλωσσικὴ καὶ λαογραφικὴ ὕλη ἐκ τοῦ χωρίου Φλογητὰ τῆς Χαλκιδικῆς», ἐξ 120 σελίδων μεγάλου σχήματος καὶ ἐτέρων 85 σελίδων τετραδίου 8ου σχήματος.

Τὰ χειρόγραφα ταῦτα περιέχουν λεξιλόγιον, κατάλογον βαπτιστικῶν ὀνομάτων, ἀφηγήσεις εἰς τὸ Καππαδοκικὸν ἰδίωμα, παραμύθια, ἀνέκδοτα καὶ διάφορα ἔθιμα. Ὁ συλλογέως, γεωργὸς τὸ ἐπάγγελμα, φαίνεται ἄνθρωπος μικρᾶς γραμματικῆς καταρτίσεως. Ἀσχολεῖται διὰ πρώτην φοράν μὲ τὴν συγκέντρωσιν γλωσσικοῦ ὕλικου καὶ ἐπὶ πλέον δὲν ἔχει ὑπ' ὄψιν τοῦ τὰς ἐντύπους ὁδηγίας τῆς Ἑταιρείας. Κατάγεται ἐκ τοῦ χωρίου Φλογητὰ τῆς Καππαδοκίας, ὅπως καὶ οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν κατοίκων τοῦ νέου ὁμωνύμου χωρίου τῆς Χαλκιδικῆς, καὶ φιλοτιμεῖται διὰ τοῦτο νὰ δώσῃ τὴν γλῶσσαν τῆς ἀπολεσθείσης πατρίδος. Παρέχει, πράγματι, ἀφθονον ὕλικόν, ἀλλ' ὁ τρόπος τῆς προσφορᾶς τούτου καὶ ἡ ἀσάφεια τῶν ἐρμηνευμάτων καθιστοῦν αὐτό, ἐν πολλοῖς, ἄχρηστον.

Τὸ ἰδίωμα παρουσιάζει ἐνδιαφέρον ὡς πρὸς τὴν φωνητικὴν, τὴν μορφολογίαν καὶ τὸ λεξιλόγιον. Ἐκ τῶν ἀφθόνων ἀρχαιοπινῶν στοιχείων, τὰ ὅποια περιέχονται εἰς τὸ λεξιλόγιον παραθέτω ἐνταῦθα μερικὰ : *ἰνιατός* τὸ ἀρχ. νεατός, τὸ πρῶτον ὄργωμα χέρσου ἀγροῦ, *ὄρομα*, τὸ ὄραμα, *ταυρῶ*, *νισκιά* = ἐστία, *κρούω*, *ντῶκα* = κτυπῶ, αἱ κτητικαὶ ἀντωνυμίαι : *τό 'μόν*, *τὸ σόν*, *τ' ἐμέτερ'* καὶ *κατ' ἀναλογίαν τὸ σέτερ'*. Ἐπίδοσιν παρουσιάζει ἡ ρηματικὴ κατάλ. *-ίσκω*.

Ἡ συλλογὴ, παρὰ τὰς πολλὰς ἐλλείψεις, κρίνεται βραβεύσιμος διὰ τὰ ὀλίγα μὲν, ἀλλὰ λίαν χρήσιμα στοιχεῖα, τὰ ὅποια περιέχει καὶ διὰ τὴν φιλότιμον προσπάθειαν τοῦ συλλογέως.

10. Ἰακώβου Ἠλία, «Γλωσσικὴ ὕλη ἐκ Μεγάρων καὶ ἄλλων τόπων». Χειρόγραφον εἰς σχῆμα μέγα ἐξ 90 σελίδων, αἱ ὅποια εἰς τὴν πραγματικότητά ἀντιστοιχοῦν πρὸς 70 περίπου, διότι πολλαὶ ἐξ αὐτῶν εἶναι κατὰ τὸ ἥμισυ μόνον γεγραμμέναι, ἄλλαι δὲ μόνον κατὰ τὸ τέταρτον.

Ὁ συλλογέως, βιοπαλαιστὴς ὀργανοπαίκτης, μὲ μικρὰν γραμματικὴν κατάρτισιν, ἐφιλοτιμήθη νὰ προσφέρῃ γλωσσικὸν ὕλικόν ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ πατρίδος, τὰ Μέγαρα, καὶ ἐξ ἄλλων τόπων, τοὺς ὁποίους ἐπεσκέφθη ἐν τῇ ἀσκήσει τοῦ ἐπαγγέλματός του. Ἡ προθυμία αὕτη τοῦ συλλογέως προκαλεῖ τὴν συμπάθειαν, ἀλλὰ τὸ δοθὲν ὑπ' αὐτοῦ ὕλικόν τυγχάνει, ἐν πολλοῖς, ἄχρηστον διὰ τοὺς ἀκολουθοῦσους λόγους : 1/ πολλῶν λημμάτων ἀγνοεῖται ὁ τύπος προελεύσεως, 2/ ἡ ἐρμηνεία τῶν σημασιῶν εἶναι ἀσαφής, 3/ τὸ αὐτὸ λῆμμα ἐπαναλαμβάνεται δις καὶ τρίς ἐν τῷ αὐτῷ λεξιλογίῳ, ὡς, π.χ., τὰ λῆμματα *σοφρᾶς*, *τριούζα* κ.ἄ., 4/ παρερμηνεύει πολλὰ ἐκ τῶν λημμάτων, ὡς, π.χ., τὸ *χρυσοχέρης* = ἔξυπνος κ.ἄ. Ἐνίοτε ἐπιχειρεῖ καὶ ἐτυμολογίας καί, ὅπως εἶναι εὐνόητον, ἀποτυγχάνει.

Τὸ χειρόγραφον διὰ ταῦτα δὲν κρίνεται βραβεύσιμον. Ἡ κριτικὴ Ἐπιτροπὴ

προτείνει, νά δοθῇ εἰς τὸν βιοπαλαιστὴν συλλογέα ἐν χρηματικὸν ποσὸν ὡς συμβολικὴ βράβευσις τῆς προθυμίας του καὶ νά ὑποδειχθῇ εἰς αὐτὸν καταλλήλως νά ἀφήσῃ τὸ ἔργον τοῦτο δι' ἄλλους.

Ἡ κριτικὴ Ἐπιτροπὴ

Ἄθ. Κωστάκης

Δικ. Βαγιακάκος

Ἄναστ. Καραναστάσης (Εἰσηγητῆς)

Κατ' ἀπόφασιν τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν Ἑταίρων ἀπενεμήθησαν εἰς τὰς ἀνωτέρω κριθείσας συλλογὰς αἱ ἑξῆς τιμητικαὶ διακρίσεις :

Α/ Βραβεῖον ἐκ 3.000 δρχ. μετ' ἐπαίνου εἰς τὰς συλλογὰς τῶν κ.κ. Ν. Πιμπλῆ καὶ Εὐστρ. Μπακογιώργου.

Β/ Βραβεῖον ἐκ 2.500 δρχ. εἰς τὰς συλλογὰς τῶν κ.κ. Ξεν. Ἀναγνωστοπούλου, Ἰω. Βελεγράκη, Ἄναστ. Κατέχη καὶ Γεωργ. Χατζηγεωργίου.

Γ/ Βραβεῖον ἐκ 2.000 δρχ. εἰς τὰς συλλογὰς τῶν κ.κ. Φωτ. Λίτσα καὶ Ἄθ. Παπαθανασοπούλου.

Δ/ Βραβεῖον ἐκ 1.500 δρχ. εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ κ. Ἐλευθ. Τσιτσοπούλου καὶ

Ε/ Ἀμοιβὴν ἐκ 1.000 δρχ. εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ κ. Ἰακ. Ἡλία, συνοδευομένην μὲ τὴν σύστασιν νά μὴ ἐπανέλθῃ εἰς ἄλλον διαγωνισμὸν τῆς Ἑταιρείας.